

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการร้องขอให้ทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย
ตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติ

กนกวรรณ พรมคอนกอย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2558

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการร้องขอให้ทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย
ตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติ

กนกวรรณ พรหมดอนกอย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2558

**Legal Problems concerning the Request for the Property of the Bankrupt
to Escheat to the State: Case of Allegation of Unusual Wealthiness**

Kanokwan Promdonkoy

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws**

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2015

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการร้องขอให้ทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติ
ชื่อผู้เขียน	กนกวรรณ พรหมคอนกอย
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์พินิจ ทิพย์มณี
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2557

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงปัญหาทางกฎหมายที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติเกี่ยวกับกระบวนการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ซึ่งถือเป็นกระบวนการพิจารณาคดีทางแพ่งที่มุ่งหมายบังคับเอาแก่ทรัพย์สินของผู้ถูกกล่าวหาที่มีพฤติการณ์เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติโดยตรง ซึ่งในกรณีเมื่อผู้ถูกกล่าวหาที่มีสถานะเป็นบุคคลล้มละลายตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 อันอยู่ในระหว่างการถูกจำกัดอำนาจในการกระทำการใดๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของตนโดยสิ้นเชิง และอำนาจในการจัดการทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายดังกล่าวตกแก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่เพียงผู้เดียวแล้ว ย่อมส่งผลให้เกิดข้อขัดข้องในการบังคับใช้กฎหมายทั้ง 2 ฉบับดังกล่าว เนื่องจากการดำเนินคดีร่ำรวยผิดปกติไม่อาจบังคับถึงทรัพย์สินที่ตกอยู่ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ได้

จากการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศพบว่าประเทศต่างๆ มีการใช้บังคับกฎหมายล้มละลายซึ่งมีบทบัญญัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย ทั้งในส่วนของการจำกัดอำนาจในการจัดการทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์หรือผู้จัดการทรัพย์สินในการจัดการและรวบรวมทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย และหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการรวบรวมทรัพย์สินในคดีล้มละลาย ซึ่งล้วนแต่มีหลักการที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือจำกัดอำนาจของบุคคลล้มละลายในการจัดการทรัพย์สินของตนเอง โดยแต่งตั้งบุคคลกลางที่มีความเหมาะสมมาเป็นผู้ดำเนินการจัดการและรวบรวมทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายเพื่อแบ่งชำระให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายในคดีล้มละลายตามหลักสัดส่วนแห่งหนี้ต่อไป โดยมีได้กล่าวถึงคดีแพ่งอันเกี่ยวกับทรัพย์สินที่มีพฤติการณ์เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติแต่อย่างใด

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้เขียนเสนอแนวทางโดยให้มีการเพิ่มเติมแก้ไขหลักการตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เกี่ยวกับเรื่องของการจำกัดสิทธิของบุคคลล้มละลายและอำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการต่อสู้อัยการต่าง ๆ อันเกี่ยวกับทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย โดยกำหนดให้บุคคลล้มละลายมีอำนาจในการเข้าต่อสู้อัยการอันเกี่ยวกับทรัพย์สินของตนเองได้ในกรณีเป็นคดีร้ายผิดปกติ ลำดับการได้รับชำระหนี้ในคดีล้มละลายตามคำสั่งศาลที่ให้ทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายตกเป็นของแผ่นดิน และผลของหนี้ตามคำสั่งศาลให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร้ายผิดปกติเมื่อบุคคลล้มละลายได้รับการปลดจากการล้มละลาย เพื่อใช้บังคับกับเรื่องดังกล่าวให้มีความชัดเจนและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น อันจะช่วยให้มีผลผูกพันต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในกระบวนการพิจารณาคดีร้องขอให้ทรัพย์สินที่มีพฤติการณ์เกี่ยวข้องกับการร้ายผิดปกติของบุคคลล้มละลายตกเป็นของแผ่นดิน อันจะต้องถือปฏิบัติให้เป็นแนวทางเดียวกัน และเป็นหลักประกันในสิทธิให้แก่บุคคลล้มละลายที่สุจริตมีโอกาสเข้าต่อสู้อัยการในคดีร้ายผิดปกติได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นการสอดคล้องกับหลักการของกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้เป็นที่ไปด้วยความเสมอภาคในโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรม และไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลด้วย

Thesis Title	Legal Problems Concerning The Request for The Property of The Bankrupt to escheat to The State: Case of Allegation of Unusual Wealthiness.
Author	Kanokwan Promdonkoy
Thesis Advisor	Associate Professor Pinit Thipmanee
Department	Law
Academic Year	2014

ABSTRACT

This thesis aims at studying practical legal problems concerning the process of the request for property to escheat to the State by virtue of the Organic Act on Counter Corruption B.E. 2542. The organic act constitutes a civil procedure with the purpose of the execution of property of the person alleged of unusual wealthiness. When the alleged person becomes bankrupt by virtue of the Thai Bankruptcy Act B.E. 2483 in which the person is prohibited from doing any act relating to his property and the power to manage the debtor's property is transferred to the official receiver, the enforcement of the two aforementioned acts faces with difficulties as the prosecution in the case of allegation of unusual wealthiness cannot enforce against the property which are subject to the Thai Bankruptcy Act B.E. 2483.

From the comparative study with foreign legislations, it is found that the laws of the chosen countries have clear provisions of bankruptcy law concerning the control and management of the bankrupt's property in terms of the restriction of the management power of the bankrupt's property, the power and duty of the official receiver or the manager of property in the management and collection of the bankrupt's property and the regulations for the collection of property in bankruptcy case. All these legislations provide common and similar principle which is the restriction of the bankrupt's power to manage his own property by appointing appropriate neutral third party to control, collect and manage the bankrupt's property in order to dispose them to award creditors in the bankruptcy procedure under the principle of *pari passu*.

From all the reasons mentioned, the writer proposes the ways to improve the law concerning the issue by the amendment of the Thai Bankruptcy Act B.E. 2483 regarding the restriction of the bankrupt and official receiver's right to participate and defend civil lawsuit concerning the bankrupt's property. The proposed solutions are granting the bankrupt the power to defend himself in the civil lawsuit concerning his own property in the case of allegation of unusual wealthiness, the determination of priority of the payment of debt in the case that there is the court order to escheat the property of the bankrupt to the State in the case of allegation of unusual wealthiness and the effect of obligation of such order when the bankrupt is discharged from bankruptcy. All these suggested solutions are to be applied for the more clarity and thoroughness to the issue. These solutions could help the procedure of the request of the bankrupt's property to escheat to the State in the case of allegation of unusual wealthiness being included in the bankruptcy process and bind all related parties. Therefore, the solutions could result in the uniformity in legal practice and the guarantee of the bankrupt's right to be able to fully defend himself in the case of allegation of unusual wealthiness. Also, this would be in accordance with the principle of law that aims to protect rights and freedom of citizens to participate in judicial process without arbitrary and unfair treatment.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อยได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงจากรองศาสตราจารย์พินิจทิพย์มณี ที่ได้กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งได้ให้คำแนะนำต่างๆ ตลอดจนชี้ให้เห็นข้อบกพร่องในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนแล้วเสร็จ

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อศาสตราจารย์ ดร.ธีระ ศรีธรรมรักษ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ภูมิ โชคเหมาะ และอาจารย์ ดร.มณฑิชา ภักดีคง ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่ายิ่งเพื่อเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ตลอดจนให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะต่างๆ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้เขียน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน พี่และเพื่อน ๆ ทุกคน ที่ได้ให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

ขอขอบคุณผู้อ่านทุกท่านที่สละเวลาศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนมุ่งหวังให้ผู้อ่านได้รับประโยชน์สูงสุดจากการศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ก่อเกิดประโยชน์อย่างใด ผู้เขียนขอมอบเป็นกตเวทิตาแก่ บิดา มารดา และคณาจารย์ของผู้เขียน ด้วยความเคารพยิ่ง

กนกวรรณ พรหมคอนกอย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ฉ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฉ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	9
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	10
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	10
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา.....	11
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	11
1.7 นิยามศัพท์.....	12
2. แนวความคิดและความเป็นมาของการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติ และหลักเกณฑ์ของการจัดการทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย....	13
2.1 แนวความคิดและความเป็นมาของการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติ.....	13
2.2 แนวความคิดของกฎหมายล้มละลายและการจัดการทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย.....	29
3. มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติ และมาตรการในการจัดการทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ.....	36
3.1 สาระสำคัญของมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติตามอนุสัญญาระหว่างประเทศ.....	36

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3.2 มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็น ของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติ และมาตรการในการจัดการทรัพย์สินของ บุคคลล้มละลายในต่างประเทศ.....	43
3.2.1 อังกฤษ.....	44
3.2.2 สหรัฐอเมริกา.....	57
3.2.3 ญี่ปุ่น.....	68
3.3 มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็น ของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติ และมาตรการในการจัดการทรัพย์สินของ บุคคลล้มละลายในประเทศไทย.....	81
4. ปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาการร้องขอให้ทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายตกเป็นของ แผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติ.....	121
4.1 ปัญหาเรื่องอำนาจของบุคคลล้มละลายในการต่อสู้คดีร่ำรวยผิดปกติ.....	121
4.2 ปัญหาเรื่องผลของคำสั่งของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่ให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สิน ที่มีพฤติการณ์เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติไว้ชั่วคราวซึ่งมีต่อกองทรัพย์สิน ของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย.....	132
4.3 ปัญหาเรื่องการยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย.....	139
4.4 ปัญหาเรื่องลำดับการแบ่งทรัพย์สินในคดีล้มละลายตามคำสั่งศาลที่ให้ทรัพย์สิน ตกเป็นของแผ่นดิน.....	145
4.5 ปัญหาเรื่องการหลุดพ้นจากหนี้อันพึงต้องชำระตามคำสั่งศาลที่ให้ทรัพย์สิน ตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติ เมื่อลูกหนี้ปลดจากล้มละลาย.....	147
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	150
5.1 บทสรุป.....	150
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	159
บรรณานุกรม.....	161
ภาคผนวก.....	168
ก พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการ ทุจริต พ.ศ. 2542.....	169

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
๗ United Nations Convention Against Corruption A.C. 2003.....	174
ประวัติผู้เขียน.....	180

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 เปรียบเทียบการรับทรัพย์สินในทางอาญาและการรับทรัพย์สินโดยปราศจาก ความผิดอาญา.....	24

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ได้กล่าวถึงการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ในกรณีร่ำรวยผิดปกติ ทั้งในส่วนของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในหมวด 7 มาตรา 75 ถึงมาตรา 83 โดยกำหนดให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ มีอำนาจในการไต่สวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ซึ่งตามมาตรา 4 บัญญัติว่า “ร่ำรวยผิดปกติ” หมายความว่า การมีทรัพย์สินมากผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมากผิดปกติ หรือการมีหนี้สินลดลงมากผิดปกติ หรือได้ทรัพย์สินมาโดยไม่สมควรสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจ ในตำแหน่งหน้าที่ จากคำนิยามตามกฎหมายดังกล่าว ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้วินิจฉัยตีความไว้ตามคำพิพากษาคดีหมายเลขดำที่ อม.1/2545 คดีหมายเลขแดง ที่ อม.1/2546 ว่าบทนิยามของคำว่า “ร่ำรวยผิดปกติ” ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 นั้น แบ่งเป็น 4 กรณี ได้แก่ (1) การมีทรัพย์สินมากผิดปกติ (2) การมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมากผิดปกติ (3) การมีหนี้สินลดลงมากผิดปกติ และ (4) การได้ทรัพย์สินมาโดยไม่สมควรสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ดังกล่าว ดังนั้นจากคำนิยามตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ประกอบกับการตีความของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จึงสามารถ จำแนกความหมายของการร่ำรวยผิดปกติอันจะร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ได้เป็น 4 กรณี ดังนี้

(1) การมีทรัพย์สินมากผิดปกติ หมายความว่า การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมีทรัพย์สินมากผิดปกติ เมื่อพิจารณาถึงความสามารถทางเศรษฐกิจ ฐานะ รายได้ และที่มาของทรัพย์สินแล้ว ไม่อยู่ในฐานะที่เจ้าหน้าที่ของรัฐในตำแหน่งดังกล่าวจะมีเพียงมีทรัพย์สินจำนวนดังกล่าวได้¹

การร่ำรวยผิดปกติตามกรณีนี้จึงพิจารณาจากจำนวนมูลค่าของทรัพย์สินที่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นเป็นเจ้าของหรือครอบครองเป็นสำคัญ โดยไม่จำเป็นต้องเปรียบเทียบจำนวนมูลค่าทรัพย์สินในช่วงเวลาหนึ่งกับอีกช่วงเวลาหนึ่งว่ามีความเปลี่ยนแปลงของจำนวนมูลค่าทรัพย์สินเพียงใด แต่หากเป็นการนำจำนวนมูลค่าโดยรวมของทรัพย์สินมาพิจารณาเปรียบเทียบกับความสามารถทางเศรษฐกิจในด้านต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้น ว่ามีความสามารถที่จะถือครองทรัพย์สินที่มีจำนวนมูลค่ามากถึงเพียงนั้นได้หรือไม่ ซึ่งหากพิจารณาตามหลักดังกล่าวแล้วพบว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นไม่อาจมีความสามารถที่จะถือครองทรัพย์สินจำนวนดังกล่าวได้ และไม่สามารถชี้แจงที่มาของจำนวนมูลค่าทรัพย์สินดังกล่าวได้แล้ว ทรัพย์สินจำนวนดังกล่าวย่อมตกเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติ

(2) การมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมากผิดปกติ หมายความว่า การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมากผิดปกติ ณ เวลาหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับอีก ณ เวลาหนึ่ง โดยทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นดังกล่าวไม่มีความสัมพันธ์กับรายได้หรือฐานะทางเศรษฐกิจ หรือไม่สามารถชี้แจงที่มาได้ หรือกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้น ได้ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินไว้เป็น 2 ระยะ เมื่อนำบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินทั้ง 2 ระยะดังกล่าว มาเปรียบเทียบกัน ปรากฏว่าทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ โดยไม่สามารถชี้แจงที่มาของทรัพย์สินดังกล่าวได้²

การร่ำรวยผิดปกติตามกรณีนี้พิจารณาคล้ายกับหลักการในกรณีแรก เพียงแต่มีกำหนดกรอบระยะเวลาช่วงหนึ่งมาประกอบการพิจารณาด้วย โดยนำจำนวนมูลค่าทรัพย์สิน ณ เวลาหนึ่งเปรียบเทียบกับจำนวนมูลค่าทรัพย์สินอีก ณ เวลาหนึ่ง และนำจำนวนมูลค่าทรัพย์สินที่เปลี่ยนแปลงไปในลักษณะเพิ่มขึ้นมากมาพิจารณาประกอบกับความสามารถทางเศรษฐกิจในด้านต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้น ว่ามีความสามารถที่จะขวนขวายหาทรัพย์สินมูลค่าถึงเพียงนั้นมาถือครองไว้

¹ จาก “หลักการ ใต้สวนคดีร่ำรวยผิดปกติ,” โดย วรวิทย์ สุขบุญ, (2555), เอกสารประกอบการบรรยายหลักสูตรการ ใต้สวนข้อเท็จจริง, น. 2.

² แหล่งเดิม.

ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวได้หรือไม่ หากผลการพิจารณาพบว่าในช่วงเวลาดังกล่าวเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจเพียงพอที่จะขวนขวายหาทรัพย์สินมีจำนวนมูลค่าเพิ่มขึ้นถึงเพียงนั้นได้แล้ว และเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นไม่อาจชี้แจงได้ว่าทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นมากดังกล่าวได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว ทรัพย์สินจำนวนมูลค่าที่เพิ่มขึ้นดังกล่าวย่อมเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการรัววยผิดปกติ

(3) การมีหนี้สินลดลงมากผิดปกติ หมายความว่า การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมีหนี้สิน ณ เวลาหนึ่งลดลงมากผิดปกติ เมื่อเปรียบเทียบกับอีก ณ เวลาหนึ่ง โดยหนี้สินที่ลดลงดังกล่าวไม่มีความสัมพันธ์กับรายได้ หรือฐานะทางเศรษฐกิจ และไม่สามารถชี้แจงเหตุผลของการลดลงของหนี้สินดังกล่าวได้³

การรัววยผิดปกติตามกรณีนี้มีหลักการพิจารณาเช่นเดียวกับหลักการในกรณีที่สอง เพียงแต่พิจารณาในด้านหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้น ว่าในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง จะมีความสามารถในการชำระหนี้สินได้เพียงใด หากผลการพิจารณาพบว่าในช่วงเวลาดังกล่าวเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจเพียงพอที่จะขวนขวายหาทรัพย์สินมีจำนวนมูลค่ามากเพียงพอที่จะชำระหนี้สินให้ลดน้อยลงได้มากถึงเพียงนั้น และเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นไม่อาจชี้แจงได้ว่าเหตุใดหนี้สินจึงลดลงมากดังกล่าว จำนวนมูลค่าของหนี้สินที่ลดลงดังกล่าว ย่อมเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการรัววยผิดปกติด้วย

(4) การได้ทรัพย์สินมาโดยไม่สมควรสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ หมายความว่า การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้ปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ ทำให้ได้ทรัพย์สินดังกล่าวมาโดยไม่สมควรหรือโดยมิชอบด้วยกฎหมาย และหมายรวมถึงการใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ทำให้ทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นมีมูลค่าเพิ่มขึ้นโดยไม่สมควร⁴

การรัววยผิดปกติตามกรณีนี้เป็นการศึกษาถึงตัวทรัพย์สินที่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นได้รับมาในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ และการได้รับทรัพย์สินดังกล่าวเป็นไปโดยไม่สมควรหรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้กฎหมายมิได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการ

³ แหล่งเดิม.

⁴ แหล่งเดิม. (น. 3).

พิจารณาว่าการได้รับทรัพย์สินในลักษณะอย่างไรจึงถือเป็นการรับไว้โดยไม่สมควร ดังนั้นจึงต้องพิจารณาเป็นรายกรณีไป เช่น คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ที่ อม. 1/2553 ซึ่งวินิจฉัยว่าการได้ทรัพย์สินมาเนื่องจากการกระทำที่เป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวม เป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยไม่สมควรสืบเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ เป็นต้น

นอกจากนี้ อนุสัญญาขององค์การนาาประเทศแห่งภาคพื้นอเมริกาเพื่อต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 1996 (Inter-American Convention Against Corruption A.C. 1996) ซึ่งไม่ได้ให้คำจำกัดความของการร่ำรวยผิดปกติไว้โดยตรง แต่ได้กล่าวถึงลักษณะของการร่ำรวยผิดปกติไว้ในข้อ 9⁵ มีสาระสำคัญว่า ประเทศภาคีแต่ละประเทศที่ยังไม่ได้จัดให้มีมาตรการทางนิติบัญญัติที่จำเป็นในการกำหนดให้กรณีที่พนักงานของรัฐมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ของตน และไม่สามารถชี้แจงเหตุผลที่มาของการเพิ่มขึ้นของทรัพย์สินดังกล่าวว่าได้มาโดยชอบนั้น เป็นความผิดทางอาญา ก็ให้ประเทศนั้นจัดให้มีมาตรการทางนิติบัญญัติที่จำเป็นขึ้น ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งรัฐธรรมนูญและหลักการพื้นฐานของระบบกฎหมายของประเทศภาคีนั้น และหากประเทศภาคีใดที่ได้กำหนดให้การร่ำรวยผิดปกติในช่วงระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ราชการนั้นเป็นความผิดแล้ว ก็ให้ถือว่าความผิดดังกล่าวเป็นประเภทหนึ่งของการกระทำทุจริตตามวัตถุประสงค์ของอนุสัญญานี้ด้วย ในส่วนประเทศภาคีประเทศใดที่ไม่ได้กำหนดให้การร่ำรวยผิดปกติในช่วงระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ราชการเป็นความผิดนั้น ก็พึงจัดให้มีความช่วยเหลือและความร่วมมือเพื่อจัดการกับพฤติกรรมดังกล่าวตามที่ระบุไว้ในอนุสัญญานี้ ทั้งนี้เท่าที่จะกระทำได้ตามกฎหมายของประเทศภาคีนั้น ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าลักษณะของการร่ำรวยผิดปกติตามข้อ 9

---

⁵ “Illicit Enrichment” Subject to its Constitution and the fundamental principles of its legal system, each State Party that has not yet done so shall take the necessary measures to establish under its laws as an offense a significant increase in the assets of a government official that he cannot reasonably explain in relation to his lawful earnings during the performance of his functions.

Among those States Parties that have established illicit enrichment as an offense, such offense shall be considered an act of corruption for the purposes of this Convention.

Any State Party that has not established illicit enrichment as an offense shall, insofar as its laws permit, provide assistance and cooperation with respect to this offense as provided in this Convention.

ของอนุสัญญาฉบับนี้ จึงหมายถึงกรณีที่พนักงานของรัฐมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงระยะเวลาที่ตนยังปฏิบัติหน้าที่อยู่ และไม่สามารถชี้แจงเหตุผลและที่มาของการเพิ่มขึ้นของสินทรัพย์ดังกล่าวว่าได้มาโดยชอบ

อนุสัญญาของสหภาพแอฟริกันว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ค.ศ. 2003 (African Union Convention on Prevention and Combating Corruption A.C. 2003) ข้อ 1⁶ ได้ให้คำจำกัดความของการร่ำรวยผิดปกติ หมายถึง กรณีที่ทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐเพิ่มขึ้นอย่างมากจนน่าสังเกต โดยบุคคลนั้นไม่อาจอธิบายได้อย่างสมเหตุสมผลถึงความสัมพันธ์กับรายได้ของตน

เมื่อพิจารณาจากลักษณะและคำจำกัดความของการร่ำรวยผิดปกติตามที่ปรากฏในพันธกรณีระหว่างประเทศ และบทนิยามของการร่ำรวยผิดปกติตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ประกอบแนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแล้ว การร่ำรวยผิดปกติตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต มีความหมายแตกต่างจากการร่ำรวยตามความหมายที่ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ซึ่งหมายถึง รวยมาก มั่งคั่ง ใช้บ่งบอกฐานะานุรูปของบุคคลที่มีทรัพย์สินเงินทองมาก เป็นสถานะภาพเชิงเปรียบเทียบตรงข้ามกับความยากจน แต่ในทางกฎหมายการร่ำรวยผิดปกติที่จะร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินนั้น มีความหมายที่มุ่งไปยังตัวทรัพย์สินที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้มาโดยสืบนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ ซึ่งอาจได้มาโดยไม่สมควรหรือโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายโดยไม่พิจารณาว่าการได้มาซึ่งทรัพย์สินนั้นจะมีจำนวนมูลค่ามากจนส่งผลให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นเป็นผู้มีสถานะภาพทางเศรษฐกิจมั่งคั่งหรือร่ำรวยเป็นเศรษฐีตามความหมายในพจนานุกรมแต่อย่างใด ทั้งนี้กฎหมายได้กำหนดวิธีการพิจารณาคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติ โดยให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ โดยอนุโลม และมีหลักการสำคัญในการผลัดภาระการพิสูจน์ถึงการได้มาของทรัพย์สินให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้น โดยรัฐไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ความผิดในทางอาญา ดังเช่นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 909/2529 วินิจฉัยว่า “พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ

⁶ “Illicit enrichment” means the significant increase in the assets of a public official or any other person which he or she cannot reasonably explain in relation to his or her income.

ในพระราชกรณียกิจ พ.ศ. 2518 มาตรา 20 วรรคสาม บัญญัติว่าทรัพย์สินที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ วินิจฉัยว่าเป็นทรัพย์สินที่ร่ำรวยขึ้นโดยผิดปกตินั้น ให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อให้วินิจฉัยว่าทรัพย์สินเป็นของแผ่นดิน จึงเห็นได้ว่าหากจะลงโทษทางวินัยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ ต้องสอบสวนให้ได้ความว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ร่ำรวยผิดปกติ แต่จะขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินของผู้นั้นเป็นของแผ่นดินได้เฉพาะที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ วินิจฉัยว่าเป็นทรัพย์สินที่ร่ำรวยขึ้น โดยผิดปกติเท่านั้น หากใช้ว่าเมื่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการลงมติว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดเป็นผู้ร่ำรวยผิดปกติแล้วศาลต้องสั่งให้ทรัพย์สินของผู้นั้นเป็นของแผ่นดินไม่การแปลกกฎหมายดังนั้นก็เท่ากับเป็นการห้ามมิให้ศาลตรวจสอบการใช้อำนาจของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ อันเป็นองค์กรฝ่ายบริหารย่อมไม่เป็นการสอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย และหากฟังไม่ได้ว่าเป็นทรัพย์สินที่ร่ำรวยขึ้น โดยผิดปกติแล้วศาลก็ไม่อาจสั่งให้ทรัพย์สินนั้นเป็นของแผ่นดินได้ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นหาต้องพิสูจน์ว่าได้ทรัพย์สินในทางที่ชอบไม่ทรัพย์สินที่ร่ำรวยขึ้น โดยผิดปกตินั้น หมายถึงทรัพย์สินที่มีจำนวนมากผิดปกติเมื่อคำนึงถึงฐานะและรายได้ของเจ้าหน้าที่ของรัฐเจ้าของทรัพย์สินนั้น ซึ่งอาจได้มาในทางที่ชอบและไม่ชอบหรือทั้งสองอย่างรวมกันศาลจะสั่งให้เป็นของแผ่นดินได้เฉพาะทรัพย์สินที่ได้มาในทางที่ไม่ชอบ การสั่งว่าทรัพย์สินใดเป็นทรัพย์สินที่ร่ำรวยขึ้น โดยผิดปกติหรือไม่ จึงมิใช่พิจารณาจากเหตุที่ทรัพย์สินนั้นได้มาในทางที่ชอบหรือมิชอบแต่อย่างใด” จากลักษณะของกระบวนการวินิจฉัยพิจารณาดังกล่าว จึงทำให้คดีร่ำรวยผิดปกติเป็นคดีมาตรการทางแพ่งที่บังคับเอาแก่ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติโดยตรง

จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นทำให้ทราบถึงลักษณะของการร่ำรวยผิดปกติที่จะร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ไม่จำเป็นต้องเป็นบุคคลที่มีสถานะทางเศรษฐกิจอันดีเท่านั้น แต่อาจเป็นบุคคลที่มีภาระหนี้สินอันเข้าหลักเกณฑ์ถูกฟ้องเป็นลูกหนี้ในคดีล้มละลายตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ได้ด้วย ซึ่งคดีร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติ

ตกเป็นของแผ่นดินนั้นถือเป็นคดีแพ่งที่มีผลกระทบต่อทรัพย์สินของผู้ถูกกล่าวหาโดยตรง ดังนั้น หากในขณะที่ยกคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงในข้อกล่าวหาว่าร่ำรวยผิดปกติ ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีสถานะเป็นลูกหนี้ในคดีล้มละลายซึ่งศาลได้สั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดและพิพากษาให้ล้มละลายแล้ว ย่อมเกิดข้อขัดข้องในขั้นตอนวิธีพิจารณาความทั้งในส่วนของคดีร่ำรวยผิดปกติและคดีล้มละลาย เนื่องจากแม้ประเทศไทยจะมีพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ใช้บังคับกับการดำเนินคดีล้มละลายไว้เป็นการเฉพาะแล้วก็ตาม แต่ก็มีได้มีบทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินคดีในกรณีที่ยกคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงในข้อกล่าวหาว่าบุคคลล้มละลายปรากฏพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ กรณีเช่นนี้ทำให้เกิดปัญหาทางกฎหมายหลายประการเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่และสถานะของบุคคลล้มละลายซึ่งในขณะเดียวกันต้องตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาในคดีร่ำรวยผิดปกติด้วย รวมถึงอำนาจของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติและเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ซึ่งเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจเกี่ยวแก่คดีโดยตรงซึ่งกฎหมายได้กำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ไว้เป็นการเฉพาะแล้ว อันเห็นควรนำมาพิจารณา ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดินตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 นั้น มีลักษณะเป็นการดำเนินคดีกับทรัพย์สินโดยตรง อันเป็นมาตรการดำเนินการทางแพ่งโดยไม่จำเป็นต้องมีการพิสูจน์ความผิดทางอาญา โดยหากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่สามารถพิสูจน์ที่มาของทรัพย์สินว่าได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายอย่างไรแล้วทรัพย์สินดังกล่าวย่อมตกเป็นของแผ่นดิน ซึ่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 22 (3) และมาตรา 25 บัญญัติให้กรณีเมื่อลูกหนี้คนใดถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์แล้ว ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่เพียงผู้เดียวมีอำนาจในการทำสัญญาประนีประนอมยอมความฟ้องร้องหรือต่อสู้คดีใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ รวมตลอดทั้งอำนาจในการที่จะเข้าว่าคดีแพ่งทั้งปวงอันเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ซึ่งค้างพิจารณาอยู่ในศาลในขณะที่มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ด้วย เช่นนี้แล้วลูกหนี้ในคดีล้มละลายหรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะเป็นผู้มีหน้าที่เข้าต่อสู้คดีร่ำรวยผิดปกติในระหว่างการพิจารณาของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

ประเด็นที่สอง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 กำหนดให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติมีอำนาจตรวจสอบว่าทรัพย์สินรายการใดของผู้ถูกกล่าวหาเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติ ซึ่งหากปรากฏพฤติการณ์น่าเชื่อว่าจะมีการโอน ยักย้าย แปรสภาพ หรือซุกซ่อนทรัพย์สินดังกล่าวแล้ว คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติมีอำนาจออกคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราวได้ จนกว่าคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติจะมีมติว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูลซึ่งต้องไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันยึดหรืออายัด หรือจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องในคดีนั้น⁷ กรณีเช่นนี้คำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินชั่วคราวของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติสามารถบังคับแก่ทรัพย์สินของผู้ถูกกล่าวหาซึ่งเป็นลูกหนี้ในคดีล้มละลายได้หรือไม่ เพียงใด และสมควรที่จะแก้ไขให้การใช้สิทธิดังกล่าวมีความชัดเจนและมีความเหมาะสมในแนวทางใด

ประเด็นที่สาม กรณีคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติได้สวนข้อเท็จจริงแล้ว มีมติว่าผู้ถูกกล่าวหาร่ำรวยผิดปกติ เป็นมูลเหตุเพียงพอให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติมีอำนาจยื่นคำขอรับชำระหนี้ในส่วนของทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติจากกองทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายหรือไม่ และกรณีเมื่อศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติของบุคคลล้มละลายตกเป็นของแผ่นดินแล้ว หนี้ตามคำสั่งศาลดังกล่าวอยู่ในบังคับจะต้องยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในกำหนดเวลาสองเดือนนับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุดหรือไม่

ประเด็นที่สี่ หนี้ตามคำพิพากษาของศาลที่สั่งให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติของบุคคลล้มละลายตกเป็นของแผ่นดิน ควรถือเป็นเจ้าหนี้ที่จะต้องได้รับชำระหนี้ในลำดับใดในคดีล้มละลาย และสมควรที่จะแก้ไขให้การใช้สิทธิดังกล่าวมีความชัดเจนและมีความเหมาะสมในแนวทางใด

⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542, มาตรา 78.

ประเด็นที่ห้า กรณีเมื่อศาลมีคำสั่งปลดลูกหนี้จากล้มละลายแล้ว เป็นผลให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้อันพึงต้องชำระตามคำสั่งศาลที่ให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีรื้อรายผิดปกติด้วยหรือไม่ เพียงใด และสมควรที่จะแก้ไขให้การใช้สิทธิดังกล่าวมีความชัดเจนและมีความเหมาะสมในแนวทางใด

จากปัญหาทั้งห้าประการดังกล่าว ก่อให้เกิดความไม่ชัดเจนในกระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงและกระบวนการพิจารณาคดีรื้อรายผิดปกติเพื่อขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการรื้อรายผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน อันเป็นมาตรการลงโทษในทางแพ่งแก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีพฤติการณ์รื้อรายผิดปกติ เพื่อตัดผลประโยชน์ในทางทรัพย์สินที่ได้มาโดยไม่สมควรหรือโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายสืบเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ออกจากวงจรทางเศรษฐกิจของผู้ถูกกล่าวหา โดยรัฐมีฐานะเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา แต่ต้องตกอยู่ภายใต้ข้อจำกัดบางประการของพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติได้ ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและหลักกฎหมายของประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อให้สามารถสร้างแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุง หรือพัฒนา ให้มีวิธีการที่เหมาะสม มีความชัดเจน และมีความถูกต้องตามหลักกฎหมายต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวความคิดและหลักการของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีรื้อรายผิดปกติ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจำกัดสิทธิของลูกหนี้ในคดีล้มละลายซึ่งถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด และลำดับการชำระหนี้ในคดีล้มละลาย
2. เพื่อศึกษาหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการร้องขอให้ทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายซึ่งถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดให้ตกเป็นของแผ่นดินตามกฎหมายต่างประเทศเปรียบเทียบกับกฎหมายไทย
3. เพื่อศึกษาปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้มาตรการทางแพ่งในคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีรื้อรายผิดปกติซึ่งผู้ถูกกล่าวหาเป็นบุคคลล้มละลาย
4. เพื่อเสนอแนะมาตรการที่เหมาะสมและถูกต้อง และก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

แม้พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 จะได้บัญญัติเกี่ยวกับผลและขั้นตอนปฏิบัติภายหลังศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้เด็ดขาดและพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลายแล้ว ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับการจำกัดสิทธิในการจัดการทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ในการต่อสู้คดีใด ๆ ที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย รวมถึงลำดับการรับชำระหนี้แก่บรรดาเจ้าหนี้ในคดีล้มละลาย และผลจากการปลดจากล้มละลาย แต่บทบัญญัติดังกล่าวยังไม่มีความชัดเจนเพียงพอต่อการบังคับใช้ในกรณีที่บุคคลล้มละลายได้ถูกคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติมีคำสั่งให้ไต่สวนข้อเท็จจริงในกรณีร่ำรวยผิดปกติเพื่อร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เกี่ยวกับเรื่องของการจำกัดสิทธิของบุคคลล้มละลายและอำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการต่อสู้คดีร่ำรวยผิดปกติ ลำดับการได้รับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย ตามคำสั่งศาลที่ให้ทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายตกเป็นของแผ่นดิน และผลของหนี้ตามคำสั่งศาลให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติเมื่อบุคคลล้มละลายได้รับการปลดจากการล้มละลาย หรือหามาตรการทางกฎหมายด้านหนึ่งด้านใดอันมีความเหมาะสมที่จะใช้บังคับกับเรื่องดังกล่าวให้มีความชัดเจนและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ทำการศึกษาแต่เฉพาะมาตรการทางกฎหมายอันเกี่ยวข้องกับการใช้บังคับในกรณีเจ้าหนี้ของรัฐซึ่งเป็นลูกหนี้ในคดีล้มละลายได้ถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดและต่อมาศาลได้พิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลาย ซึ่งในขณะเดียวกันบุคคลซึ่งเป็นลูกหนี้ในคดีล้มละลายดังกล่าวนี้ได้ออกคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงในกรณีมีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ โดยทำการศึกษาจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งใช้บังคับในประเทศไทยเป็นหลัก โดยการศึกษาจะมุ่งเน้นในเชิงวิเคราะห์ข้อมูลจากกฎหมาย แนวคิด และหลักการจากต่างประเทศเฉพาะเท่าที่จำเป็นและเกี่ยวข้องกับเนื้อหาของงาน เพื่อให้ได้มาซึ่ง

แนวทาง และมาตรการทางกฎหมายของไทยที่เหมาะสมในการใช้บังคับกับการร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติของบุคคลล้มละลายตกเป็นของแผ่นดิน

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การดำเนินการศึกษาวิจัย จะใช้วิธีค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเอกสารในแบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาจากกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงหนังสือ บทความ รายงานวิจัย คำพิพากษา และวิทยานิพนธ์ จากห้องสมุดสถาบันต่าง ๆ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ตลอดจนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ในเว็บไซต์ต่างๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดีล้มละลาย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติ เพื่อนำมาวิเคราะห์วิจัยให้ได้มาซึ่งข้อสรุป และแนวทางในการแก้ไขปัญหา

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงแนวคิดและหลักการของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจำกัดสิทธิของลูกหนี้ในคดีล้มละลายซึ่งถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด และลำดับการชำระหนี้ในคดีล้มละลาย
2. ทราบถึงหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการร้องขอให้ทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายซึ่งถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดตกเป็นของแผ่นดิน
3. ทราบถึงปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของการบังคับใช้มาตรการทางแพ่งในคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติซึ่งผู้ถูกกล่าวหาเป็นบุคคลล้มละลาย
4. ทราบแนวทางในการค้นหามาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสม ถูกต้อง และเกิดความ เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

1.7 นิยามศัพท์

1. **ร่ำรวยผิดปกติ** หมายความว่า การมีทรัพย์สินมากผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมากผิดปกติหรือการมีหนี้สินลดลงมากผิดปกติ หรือได้ทรัพย์สินมาโดยไม่สมควร สืบเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่⁸

2. **คณะกรรมการ ป.ป.ช.** หมายความว่า คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ⁹

3. **สำนักงาน ป.ป.ช.** หมายความว่า สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ¹⁰

4. **อนุสัญญา UNCAC** หมายความว่า อนุสัญญาขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003

---

⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542, มาตรา 4.

⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542, มาตรา 6.

¹⁰ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542, มาตรา 104.

บทที่ 2

แนวความคิดและความเป็นมาของ

การร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติ และหลักเกณฑ์ของการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย

ในบทนี้จะกล่าวถึงแนวความคิดของการร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน พร้อมทั้งความเป็นมาของการใช้บังคับมาตรการดังกล่าวเพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริตในประเทศไทย และหลักเกณฑ์ในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 แนวความคิดและความเป็นมาของการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติ

การทุจริตคอร์รัปชันในวงราชการเป็นปัญหาที่แทรกซึมอยู่ในทุกสังคมมาช้านาน และเป็นอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และปัจจุบันยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป รูปแบบ และแนวความคิดในการทุจริตคอร์รัปชันจึงพัฒนาการไปตามรูปแบบของสังคมด้วย จนกลายเป็นการทุจริตในเชิงนโยบาย ซึ่งในทุกประเทศต่างให้ความสำคัญและพยายามหาแนวทางเพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันในรูปแบบต่าง ๆ ให้หมดสิ้นไปจากสังคม โดยกำหนดให้การกระทำทุจริตคอร์รัปชันเป็นความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการและมีโทษในทางอาญา แต่กระนั้นมาตรการดังกล่าวก็ยังไม่อาจป้องกันและปราบปรามการทุจริตที่ได้ผลสัมฤทธิ์เท่าที่ควร เนื่องจากเกิดอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายในทางอาญา ประกอบกับบุคคลผู้กระทำทุจริตคอร์รัปชันนั้นล้วนแต่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความสามารถสูง การที่จะ

พิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำอันเป็นความผิดตามหลักการพิสูจน์ความผิดในทางอาญานั้นย่อมเป็นการยากที่จะเอาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ จากปัญหาในการปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันดังกล่าว จึงเกิดแนวความคิดที่ว่าการใช้มาตรการในการบังคับเอาแก่ทรัพย์สินโดยตรงของผู้ที่กระทำผิดนั้นอาจได้ผลสัมฤทธิ์ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตมากยิ่งขึ้น เพราะเมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของผู้กระทำการทุจริตคอร์รัปชันแล้ว ย่อมหวังที่จะได้รับทรัพย์สินหรือผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจเป็นการตอบแทน ดังนั้นการบังคับเอาแก่ทรัพย์สินที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้รับมาจากการปฏิบัติหน้าที่หรือการใช้อำนาจหน้าที่ในตำแหน่ง โดยไม่อยู่ภายใต้หลักการในทางอาญา และมีวิธีการพิสูจน์ความผิดที่ผ่อนปรนกว่าวิธีการพิสูจน์ความผิดในทางอาญาแล้ว ย่อมเป็นการตัดวงจรทรัพย์สินที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายออกจากวงจรทางเศรษฐกิจ และเป็นการลดแรงจูงใจของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะกระทำการทุจริตคอร์รัปชันด้วย

2.1.1 แนวความคิดของการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร้ายผิดปกติ

เมื่อพิจารณาการกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และเจ้าหน้าที่ของรัฐแล้ว สาเหตุหลักเป็นเรื่องของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เพื่อตนเองหรือพวกพ้อง ผู้กระทำผิดจะได้รับผลประโยชน์ในทางทรัพย์สินจำนวนมากเป็นการตอบแทน แต่จากสภาพความเป็นจริงในทางกฎหมาย กลับปรากฏว่าการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยการใช้มาตรการดำเนินคดีอาญาในความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมตามที่กฎหมายกำหนด ไม่สามารถนำไปบังคับใช้กับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กระทำความผิดได้โดยสมบูรณ์ เพราะมาตรการลงโทษบุคคลในคดีอาญา จะต้องอาศัยการพิสูจน์ข้อเท็จจริงจนปราศจากความสงสัยว่าบุคคลที่ถูกลงโทษได้กระทำความผิดจริง หากมีข้อสงสัยตามสมควร ศาลจะต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย และแม้มาตรการทางอาญา ซึ่งมีโทษจำคุก ปรับ ริบทรัพย์สิน หรือมาตรการทางวินัย ก็เป็นเพียงมาตรการลงโทษบุคคลผู้กระทำทุจริตเท่านั้น มาตรการเหล่านี้ไม่สามารถดำเนินการเอาแก่ทรัพย์สินที่ได้มาโดยการทุจริต หรือได้มาโดยปราศจากความชอบด้วยกฎหมายได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นในส่วนของรัฐในฐานะผู้เสียหาย จึงถือว่ายังไม่ได้รับการเยียวยาในความเสียหายที่เกิดจากการกระทำทุจริตดังกล่าว จึงเกิดแนวความคิดที่จะนำวิธีการในทางแพ่ง

ซึ่งมีหลักการพิสูจน์ความผิดที่ผ่อนปรนกว่าการพิสูจน์ความผิดในทางอาญามาใช้ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน

คดีแพ่งเป็นเรื่องของความขัดแย้งระหว่างบุคคล ไม่กระทบกระเทือนถึงผลประโยชน์ของบุคคลส่วนใหญ่ แต่คดีอาญาเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมักเป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองอันเป็นเรื่องของส่วนรวม กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการพิจารณาคดี โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการพิสูจน์ความผิดในคดีแพ่งและในคดีอาญาจึงแตกต่างกัน

2.1.1.1 ลักษณะของการพิสูจน์ความผิดในคดีอาญา

กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายมหาชน ซึ่งเป็นเรื่องระหว่างเอกชนกับรัฐและกับองค์กรของรัฐซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตย รวมทั้งระหว่างองค์กรของรัฐด้วยกันเอง ความรับผิดทางอาญาจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความเสียหายแก่สมาคมมนุษย์ ซึ่งเป็นเรื่องที่กระทบต่อส่วนรวมถึงขนาดที่รัฐต้องเข้าดำเนินการป้องกันและปราบปรามกันเอง โดยไม่ต้องให้ผู้ใดมาร้องทุกข์กล่าวโทษ ยกเว้นความผิดบางประเภทที่เรียกว่าความผิดอันยอมความได้เท่านั้น ซึ่งเป็นความผิดที่มีลักษณะประกอบด้วยเหตุผลอันเป็นส่วนตัวของผู้เสียหายบางประการ ควรที่รัฐจะเข้าดำเนินการก็ต่อเมื่อเอกชนผู้เสียหายได้ร้องทุกข์ขึ้นก่อน

ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฌ นคร ได้ให้ความหมายของกฎหมายอาญา หมายถึงบรรดากฎหมายทั้งหลายที่ระบุนถึงความผิดอาญา โทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัย และมาตรการบังคับทางอาญาอื่น นอกจากนี้ยังเป็นกฎหมายที่กำหนดให้ความรับผิดอาญาเป็นเงื่อนไขของการใช้โทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัย และมาตรการบังคับทางอาญาอื่นนั้นด้วย

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์ ได้ให้ความหมายของกฎหมายอาญา คือกฎหมายที่บัญญัติว่าการกระทำหรือไม่กระทำการอย่างใดเป็นความผิด และกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดไว้ด้วย¹¹

กฎหมายอาญาจึงเป็นกฎหมายมหาชนประเภทหนึ่ง ซึ่งกำหนดห้ามมิให้มีการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด หรือบังคับให้มีการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด หากผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามจะต้องได้รับโทษ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ด้วย

¹¹ จาก คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1 (พิมพ์ครั้งที่ 8) (น. 1), โดย เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์, 2546, กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.

ทั้งนี้การลงโทษในทางอาญามีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้รับโทษกลับตัวเป็นคนดี หรือเพื่อเป็นการข่มขู่ผู้รับโทษและคนอื่น ๆ มิให้กระทำการฝ่าฝืนอย่างเดียวกันอีก เพื่อให้สังคมปลอดภัยโดยการตัดผู้ถูกลงโทษออกจากสังคมชั่วคราว และเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนให้ชุมชนและแก่ผู้เสียหายในการกระทำความผิดอาญาของผู้กระทำผิด¹² ซึ่งหลักการดำเนินคดีอาญาเป็นไปตามหลักการตรวจสอบ กล่าวคือ องค์กรในกระบวนการยุติธรรมทุกฝ่ายมีหน้าที่ที่ต้องตรวจสอบความจริงในเรื่องที่กล่าวหาและต้องตรวจสอบค้นหาความจริงโดยปราศจากข้อผูกมัดใด ๆ ดังนั้น เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น รัฐจึงมีอำนาจใช้บังคับกฎหมายอาญาได้โดยตรง โดยที่ผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับคดีด้วย

กฎหมายอาญาจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตและเสรีภาพของจำเลย จึงต้องให้ความคุ้มครองและให้สิทธิในการดำเนินคดีแก่จำเลยเป็นพิเศษ มาตรฐานในการพิสูจน์ให้เห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงจึงสูงกว่ามาตรฐานการพิสูจน์ความผิดของคู่ความในคดีแพ่ง

ในเรื่องภาระการพิสูจน์ในคดีอาญาจะตกอยู่กับโจทก์เป็นหลัก เนื่องจากตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 39 บัญญัติให้ข้อสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาไม่มีความผิด ดังนั้น เมื่อโจทก์ฟ้องว่าจำเลยกระทำความผิด โจทก์จึงมีภาระการพิสูจน์ แม้ว่าจำเลยไม่ได้ให้การใด ๆ เลยกก็ตาม โจทก์ก็เป็นผู้มีหน้าที่นำสืบให้ได้ตามที่โจทก์กล่าวอ้างทั้งหมด ส่วนจำเลยคงทำหน้าที่แต่เพียงสืบพยานหลักฐานโต้แย้งเท่านั้น หากพยานหลักฐานของโจทก์ในคดีอาญาเพียงแต่พิสูจน์ว่าจำเลยอาจเป็นผู้กระทำผิดเท่านั้นย่อมไม่เพียงพอที่จะลงโทษจำเลยได้ โจทก์ในคดีอาญาจะต้องนำสืบให้เห็นได้โดยพยานหลักฐานของโจทก์เองว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดโดยปราศจากข้อสงสัยอันสมควร ซึ่งปัจจุบันถือเป็นระดับมาตรฐานการพิสูจน์ที่สูงที่สุดในระบบกฎหมายของประเทศต่าง ๆ กล่าวคือ โจทก์มีหน้าที่นำพยานหลักฐานเข้านำสืบก่อนเสมอและต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นได้ด้วยพยานหลักฐานของโจทก์เองว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดรายนี้จริง โดยปราศจากเหตุอันควรสงสัยอย่างหนึ่งอย่างใด หากมีเหตุอันควรสงสัยอย่างหนึ่งอย่างใดว่าจำเลยอาจจะไม่ใช่ผู้กระทำความผิด ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้แก่จำเลย เพราะในคดีอาญาถือว่าการปล่อยผู้กระทำความผิดเนื่องจากพิสูจน์ไม่ได้แน่ชัดย่อมดีกว่าการลงโทษผู้บริสุทธิ์ การรับข้อเท็จจริงโดยคู่ความในศาลนั้น มีหลักอยู่ว่า “ไม่รับ

¹² แหล่งเดิม. (น. 9).

ถือว่าปฏิเสธ” ดังนั้น หากจำเลยไม่ให้การรับข้อหาใดของโจทก์หรือไม่ให้การใด ๆ เลย ต้องถือว่าจำเลยปฏิเสธในข้อหาที่ไม่ได้ให้การรับนั้น อีกทั้งในคดีอาญา หลักกฎหมายไม่อาจยอมให้ศาลพิพากษาไปตามที่คู่ความตกลงทำกันได้ดังเช่นคดีแพ่ง เพราะคดีอาญาเป็นเรื่องที่จะต้องมีการตรวจสอบความจริงแท้ เพื่อที่ศาลจะได้้นำตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงโทษตามกฎหมาย ส่วนการรับข้อเท็จจริงโดยคู่ความนอกศาลนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้บัญญัติหลักการดังกล่าวไว้โดยชัดแจ้ง แต่หากพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 ที่กำหนดให้การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย จึงไม่อาจนำหลักการรับข้อเท็จจริงโดยคู่ความนอกศาลในคดีแพ่งมาใช้โดยอนุโลมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 การพิสูจน์ความผิดในคดีอาญาจึงไม่ใช่เป็นเรื่องของการเปรียบเทียบพยานฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยว่าฝ่ายใดมีน้ำหนักดีกว่ากันอย่างไรเช่นในคดีแพ่ง แม้จำเลยจะไม่นำสืบพยานหลักฐานใด ๆ เลย โจทก์ยังคงมีภาระการพิสูจน์ให้เห็นถึงความผิดของจำเลยอยู่แน่นอน แต่ในทางปฏิบัติก็เป็นที่ยอมรับกันว่าภาระการพิสูจน์ของโจทก์ในคดีอาญาในแต่ละคดีอาจไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับความหนักเบาของข้อหาด้วย เช่น ภาระการพิสูจน์ของโจทก์ในคดีที่มีโทษจำคุกคงต้องมากกว่าในคดีที่มีเพียงโทษปรับ เป็นต้น

สำหรับมาตรฐานพิสูจน์ของจำเลยในชั้นพิจารณาของศาลในคดีอาญานั้น แม้กฎหมายจะไม่ได้กำหนดในเรื่องดังกล่าวไว้โดยชัดแจ้ง แต่เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ได้บัญญัติข้อสันนิษฐานว่า จำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคสอง ที่บัญญัติว่าเมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย มาตรฐานการพิสูจน์ของจำเลยในคดีอาญาจึงน่าจะใช้มาตรฐานการพิสูจน์เช่นเดียวกับมาตรฐานการพิสูจน์ของคู่ความในคดีแพ่ง กล่าวคือ จำเลยเพียงพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าพยานหลักฐานของจำเลยมีความน่าเชื่อถือมากกว่าพยานหลักฐานของโจทก์ก็เป็นการเพียงพอแล้ว

2.1.1.2 ลักษณะของการพิสูจน์ความผิดในคดีแพ่ง

กฎหมายแพ่งเป็นกฎหมายเอกชน อันเป็นเรื่องระหว่างเอกชนกับเอกชนที่มีความเท่าเทียมกัน มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองป้องกันสิทธิของเอกชนซึ่งมีต่อกัน ความรับผิดชอบทางแพ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นแก่เอกชน โดยบุคคลที่ได้รับความเสียหายต้องบังคับ

สิทธิของตนแก่บุคคลที่ก่อความเสียหายเอง ซึ่งผลของความรับผิดชอบในทางแพ่ง คือการชดเชยค่าสินไหมทดแทน เพื่อให้ผู้เสียหายได้กลับคืนสู่สภาพเดิมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับกองทรัพย์สินของผู้กระทำผิดมากกว่าตัวผู้กระทำเอง

ในเรื่องภาระการพิสูจน์ในคดีแพ่ง ถือหลักว่าผู้ใดกล่าวอ้างผู้หนึ่งต้องพิสูจน์ ผู้ปฏิเสธหาได้มีหน้าที่ต้องพิสูจน์ไม่ (ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat) กล่าวคือ คู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงใดๆ เพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของตนให้หน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้นตกอยู่กับคู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้าง แต่หลักดังกล่าวมีข้อยกเว้น เช่น ถ้ามีข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมายหรือมีข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นต้องพิสูจน์เพียงแต่ว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว¹³ มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่ง เป็นระดับการพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือกว่ากัน คู่ความในคดีฝ่ายที่มีภาระการพิสูจน์จะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบหรือแสดงให้เห็นถึงความโน้มเอียงหรือความน่าจะเป็นของข้อเท็จจริงตามที่ตนกล่าวอ้างมากกว่าข้อโต้แย้งของอีกฝ่ายหนึ่ง

หลักการดำเนินคดีแพ่งเป็นไปตามหลักความตกลง ซึ่งคู่ความสามารถที่จะตกลงกันได้ตลอดเวลาไม่ว่าคดีนั้นจะอยู่ในขั้นตอนใด ส่วนศาลทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ชี้ขาดตัดสินคดีให้เป็นไปตามสิ่งที่คู่ความนำเสนอและยังไม่ยอมรับกันเท่านั้น ด้วยเหตุนี้โดยทั่วไปการดำเนินคดีแพ่งจึงเป็นเรื่องของการต่อสู้ระหว่างคู่ความอย่างแท้จริง ส่วนศาลนั้นตามปกติจะวางเฉย และคอยควบคุมการต่อสู้คดีของคู่ความเพื่อให้เรื่องที่พิพาทกันนั้นเป็นอันยุติและเกิดความเป็นธรรมเท่านั้น¹⁴ คู่ความจึงอาจรับข้อเท็จจริงได้ทั้งในศาลและนอกศาล โดยในการรับข้อเท็จจริงโดยคู่ความในศาลนั้นมีหลักอยู่ว่าไม่ปฏิเสธถือว่ารับ จึงอาจเกิดขึ้นได้ทั้งการที่ฝ่ายจำเลยยอมรับข้อเท็จจริงตามที่โจทก์กล่าวมาในฟ้องโดยชัดแจ้ง หรือการไม่ปฏิเสธข้อหาในฟ้องของโจทก์ก็ถือว่ารับเช่นเดียวกัน อีกทั้งคู่ความยังอาจตกลงกันให้รับข้อเท็จจริงได้ด้วย เช่น ตกลงกันให้ถือเอาคำเบิกความของพยานคนใดคนหนึ่งเป็นเครื่องชี้วัดการแพ้ชนะแห่งคดี หรือตกลงกันให้ศาลชี้ขาดให้ฝ่ายที่ชนะคำทำเป็นฝ่าย

¹³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 84/1.

¹⁴ จาก *กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาคการดำเนินคดี* (พิมพ์ครั้งที่ 2) (น. 33), โดย คณิต ฌ นคร, 2552, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ชนะคดีได้ ส่วนการรับข้อเท็จจริงโดยคู่ความนอกศาลนั้น คู่ความฝ่ายที่ประสงค์จะอ้างข้อเท็จจริงใด และขอให้คู่ความฝ่ายอื่นตอบว่าจะรับข้อเท็จจริงนั้นว่าถูกต้องหรือไม่ ต้องส่งคำบอกกล่าวเป็นหนังสือแจ้งรายการข้อเท็จจริงนั้น ไปให้คู่ความอีกฝ่ายก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน ซึ่งหากคู่ความอีกฝ่ายตอบว่ายอมรับข้อเท็จจริงใด ศาลก็ต้องถือตามข้อเท็จจริงที่ยอมรับกันนั้น โดยไม่ต้องมีการสืบพยานในเรื่องดังกล่าวอีก¹⁵ ส่วนหน้าที่นำพยานหลักฐานเข้าสืบก่อนในคดีแพ่งนั้น ศาลจะเป็นผู้กำหนดหน้าที่นำสืบก่อนให้แก่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดก็ได้ หรือถ้าประเด็นมีหลายข้อก็อาจให้มีการสืบสลับกันได้ แต่ส่วนมากศาลจะให้ฝ่ายที่มีภาระการพิสูจน์ในประเด็นสำคัญหรือฝ่ายที่มีภาระการพิสูจน์มากกว่าเป็นผู้นำสืบก่อน นอกจากนี้คู่ความยังอาจตกลงกันให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดนำสืบก่อนก็ได้¹⁶

แม้ประเทศไทยจะไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายมาตราใดที่บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งไว้อย่างชัดเจน แต่มีหลักกฎหมายที่ได้วางหลักในการใช้ดุลพินิจของศาลในการรับฟังข้อเท็จจริงว่าจะเชื่อหรือไม่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 104 ที่บัญญัติให้ศาลมีอำนาจเต็มที่ในอันที่จะวินิจฉัยว่าพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาสืบนั้นเกี่ยวกับประเด็นและเป็นอันเพียงพอให้เชื่อฟังเป็นยุติได้หรือไม่ และพิพากษาคดีไปตามนั้น ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 กำหนดให้ภาระการพิสูจน์หรือหน้าที่นำสืบตามกฎหมายตกอยู่แก่คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของตน คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้างข้อเท็จจริงดังกล่าวจึงต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ให้ศาลเชื่อว่าข้อเท็จจริงเป็นดังที่ตนกล่าวอ้าง โดยต้องพิสูจน์ให้ถึงระดับมาตรฐานเพื่อให้ศาลเห็นพยานหลักฐานที่ตนนำเข้าสืบสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตนมีน้ำหนักความน่าเชื่อถือมากกว่าพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหรือมีความน่าจะเป็นไปได้มากกว่า

การพิสูจน์ความผิดในคดีอาญาและในคดีแพ่ง จึงมีมาตรฐานการพิสูจน์ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในคดีแพ่งศาลจะตัดสินให้คู่ความฝ่ายใดชนะคดีก็โดยการชั่งน้ำหนักพยานของโจทก์และจำเลย หากพยานหลักฐานของคู่ความฝ่ายใดมีเหตุผลและเป็นความจริงที่น่าเชื่อถือกว่าพยานของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง โดยถือเอาความเป็นไปได้เป็นมาตรฐานในการพิจารณา เมื่อพยานหลักฐานของ

¹⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 100.

¹⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 183.

คู่ความฝ่ายใดมีเหตุผลน่าเชื่อว่าจะเป็นความจริงมากกว่าแล้ว ก็ถือว่าพยานหลักฐานของคู่ความฝ่ายนั้น มีน้ำหนักที่ดีกว่า และศาลจะตัดสินให้คู่ความฝ่ายนั้นชนะคดี ส่วนในคดีอาญามีข้อสันนิษฐานว่า จำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าโจทก์จะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด และมีหลักการว่าศาลจะไม่ลงโทษจำเลยจนกว่าโจทก์จะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง โดยปราศจากข้อสงสัยโดยสมควร

2.1.1.3 ลักษณะของคดีร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน

การร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐตกเป็นของแผ่นดินนั้น เป็นผลสืบเนื่องจากกรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นร่ำรวยผิดปกติตามความหมายที่ได้กล่าวแล้วในบทที่ 1 ข้างต้น ซึ่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 มิได้ให้ความหมายของการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นคดีประเภทใด แต่ได้กล่าวถึงกระบวนการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ทั้งในส่วนของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยบัญญัติไว้ในหมวด 7 มาตรา 75 ถึงมาตรา 83 ซึ่งตามมาตรา 80 วรรคหนึ่ง¹⁷ ได้กล่าวถึงการยื่นคำร้องต่อ

¹⁷ มาตรา 80 ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้สวนข้อเท็จจริงและมีมติว่าผู้ถูกกล่าวหา ร่ำรวยผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีเป็นผู้ถูกกล่าวหาตามมาตรา 66 ให้ประธานกรรมการส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

(2) ในกรณีผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน รองประธานศาลฎีกา รองประธานศาลปกครองสูงสุด หัวหน้าสำนักตุลาการทหาร รองอัยการสูงสุด หรือผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง ให้ประธานกรรมการส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดยื่นคำร้องต่อศาล ซึ่งมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

(3) ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งอัยการสูงสุด ให้ประธานกรรมการยื่นคำร้องต่อศาล ซึ่งมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

(4) ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีไข่มุกคลตาม (1) (2) และ (3) ให้ประธานกรรมการส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดยื่นคำร้องต่อศาล ซึ่งมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเพื่อขอให้ศาลสั่งให้

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เมื่อผู้ถูกกล่าวหาผิดคดีอาญาและมีพฤติการณ์ร้ายชัดปกติ และตามมาตรา 81¹⁸ วรรคสอง บัญญัติให้คดีที่ร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ผู้ถูกกล่าวหาไม่ภาระการพิสูจน์ที่ต้องแสดงให้ศาลเห็นว่าทรัพย์สินดังกล่าวมิได้เกิดจากการร้ายชัดปกติ หากไม่อาจพิสูจน์ได้แล้วทรัพย์สินดังกล่าวย่อมต้องตกเป็นของแผ่นดิน

กระบวนการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินจึงเป็นการดำเนินการกับตัวทรัพย์สินที่ได้มาจากการทุจริตต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ทรัพย์สินที่ได้มาโดยไม่สมควรสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ หรือใช้อำนาจหน้าที่ในตำแหน่งดังกล่าว โดยดำเนินการโดยตรงกับทรัพย์สิน ไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทางอาญาของเจ้าของทรัพย์สินนั้น แต่อย่างไรก็ตามเมื่อครั้งที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการยังคงมีอำนาจในการสอบสวนคดีร้ายชัดปกติ ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวไว้ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 219/2539 ความว่า “ผู้คัดค้านต่อสู้ว่าคณะกรรมการ ป.ป.ป. ไม่มีอำนาจวินิจฉัยถึงทรัพย์สินที่ผู้คัดค้านที่ 1 มีอยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัติฉบับนี้ใช้บังคับ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้ใช้บังคับถึงทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้มาโดยมิชอบ และยังคงมีอยู่ในความครอบครองของเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้น ซึ่งกฎหมายนี้บัญญัติให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้มาโดยมิชอบตกเป็นของแผ่นดินนั้น เป็นเพียงวิธีการที่จะป้องกันและ

ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน และให้ประธานกรรมการแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาส่งลงโทษไล่ออกหรือปลดออก โดยให้ถือว่ากระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ เว้นแต่กรณีที่ถูกกล่าวหาเป็นข้าราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ ข้าราชการตุลาการศาลปกครอง ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง หรือข้าราชการอัยการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ ให้ประธานกรรมการแจ้งไปยังประธานคณะกรรมการตุลาการ ประธานคณะกรรมการตุลาการศาลปกครอง หรือประธานคณะกรรมการอัยการ แล้วแต่กรณี เพื่อพิจารณาดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง หรือกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ.

¹⁸ มาตรา 81 บัญญัติว่า ให้อัยการสูงสุด หรือประธานกรรมการ แล้วแต่กรณี ดำเนินการยื่นคำร้องเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา 80 ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช.

ในคดีที่ร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ให้ผู้ถูกกล่าวหาไม่ภาระการพิสูจน์ที่ต้องแสดงให้ศาลเห็นว่าทรัพย์สินดังกล่าวมิได้เกิดจากการร้ายชัดปกติ.

ปราบปรามการทุจริตอันเป็นวิธีการทางวินัยเท่านั้น มิใช่การลงโทษแก่ผู้กระทำผิดทางอาญา ดังนั้นกฎหมายนี้ย้อนหลังไปบังคับถึงทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐได้มาโดยมิชอบและยังคงอยู่ในขณะที่กฎหมายใช้บังคับ ผู้คัดค้านรับราชการทหารตั้งแต่ปี พ.ศ. 2490 ถึงปี พ.ศ. 2528 โดยได้รับราชการในตำแหน่งสำคัญๆ เช่น ผู้ช่วยปลัดบัญชาทหารบก รองปลัดบัญชาทหารบก ปลัดบัญชาทหารบก รองเสนาธิการทหารบก ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก รองปลัดกระทรวงกลาโหม และ ปลัดกระทรวงกลาโหม เมื่อพิจารณาถึงรายได้และรายจ่ายประกอบกันแล้ว เชื่อว่าผู้คัดค้านที่ 1 คงมีทรัพย์สินมูลค่าประมาณ 7-8 ล้านบาท เท่านั้น การที่ผู้คัดค้านมีทรัพย์สินตามคำร้องรวมแล้วเป็นมูลค่า 71 ล้านบาทเช่นนั้น ถือได้ว่าผู้คัดค้านเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐรัวรายผิดปกติ” จึงเห็นได้ว่าคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวได้วินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานในหลักกฎหมายว่ากรณีศาลพิพากษาให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการรัวรายผิดปกติตกเป็นของแผ่นดินนั้น มิใช่การลงโทษในทางอาญา แต่เป็นมาตรการในทางแพ่งที่จะบังคับเอาแก่ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการรัวรายผิดปกติโดยตรง ซึ่งแม้ปัจจุบันคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะเป็นผู้มีอำนาจในการไต่สวนข้อเท็จจริงในคดีรัวรายผิดปกติ แต่หลักการตามที่ปรากฏในคำพิพากษาดังกล่าวก็ยังใช้เป็นแนววินิจฉัยในปัจจุบัน ทั้งนี้ในการดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงในคดีรัวรายผิดปกติหรือคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินกฎหมายได้กำหนดวิธีการเฉพาะไว้แตกต่างจากการไต่สวนคดีอาญาทั่วไป ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 หมวด 3 ที่ว่าด้วยการดำเนินคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน มาตรา 33 และมาตรา 35 ได้ระบุการรัวรายผิดปกติไว้ต่างหากจากการมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ตามมาตรา 9 (4) การที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 หมวด 6 ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญา ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 275 ของรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 ที่ระบุไว้ใน มาตรา 66 ถึงการรัวรายผิดปกติที่ดี และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ส่วนที่ 4 ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่มาตรา 275 ระบุถึงการรัวรายผิดปกติที่ดี พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 หมวด 7 ว่าด้วยการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน มาตรา 75 ได้ระบุถึงการรัวรายผิดปกติไว้ และมาตรา 80 (3) ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งเรื่องที่ถูกกล่าวหาว่ารัวราย

ผิดปกติให้อัยการสูงสุดยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน จึงแสดงให้เห็นว่าคดีร่ำรวยผิดปกตินั้นเป็น คดีมาตรการทางแพ่งไม่ใช่คดีอาญา การสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน จึงไม่ใช่โทษริบ ทรัพย์สินในคดีอาญาที่บัญญัติไว้ในมาตรา 18 แห่งประมวลกฎหมายอาญาแต่อย่างใด ดังนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 จึงมี ผลบังคับใช้กับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดที่มีอยู่ก่อนวันที่กฎหมายบังคับใช้ และยังคงมี อยู่ขณะที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มีผลบังคับใช้ได้ เพราะการได้ทรัพย์สินมาโดยมิชอบด้วยกฎหมายนั้น ถือว่าเป็น ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดตั้งแต่ที่ได้รับมา กรณีข้างต้น การที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือศาลแพ่งที่มีเขตอำนาจสั่งให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวย ผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน จึงเป็นการดำเนินการทางแพ่งตามหลักกรรมสิทธิ์จากผู้ที่ไม่มีสิทธิ โดยชอบตามกฎหมายที่จะยึดถือเอาไว้เพื่อตัดวงจรอาชญากรรมอันเป็นการป้องกันสังคมจากการ นำทรัพย์สินดังกล่าวมาใช้และไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้ใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินที่ตนได้มาจากการ กระทำความผิด แม้เอาโทษทางอาญากับผู้กระทำนั้นไม่ได้ ก็ดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้ กระทำนั้น คือ เพื่อตัดประโยชน์ที่เขาได้รับเนื่องจากการกระทำอันไม่ชอบธรรมของผู้กระทำ นั้นเอง ซึ่งพิจารณาได้ดังนี้

ตารางที่ 2.1 เปรียบเทียบการริบทรัพย์สินในทางอาญาและการริบทรัพย์สินโดยปราศจากความผิดอาญา

ลักษณะ	การริบทรัพย์สิน ทางอาญา	การริบทรัพย์สิน โดยปราศจากความผิดอาญา
การดำเนินคดี	ดำเนินคดีต่อบุคคล (in person) / เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินคดีอาญาต่อบุคคล	ดำเนินคดีต่อตัวทรัพย์สิน (in rem)/ เป็นการฟ้องคดีต่อทรัพย์สินไม่ใช่ต่อผู้กระทำความผิด (แต่ผู้ครองทรัพย์สินนั้นก็ต้องต่อสู้คดีเรื่องกรรมสิทธิ์)
ช่วงเวลาที่ดำเนินการ	ภายหลังจากพิสูจน์ความผิดทางอาญา ส่วนหนึ่งของการลงโทษทางอาญา	ก่อน ระหว่าง หรือหลังการพิสูจน์ความผิดทางอาญา หรือโดยไม่มี การฟ้องร้องคดีอาญาเลยก็ได้
มาตรฐานในการพิสูจน์	ต้องพิสูจน์ความผิดทางอาญาก่อน ซึ่งใช้มาตรฐานในการพิสูจน์แบบ สิ้นความสงสัย	ไม่จำเป็นต้องมีการพิสูจน์ความผิดทางอาญาก่อน ใช้มาตรฐาน การพิสูจน์คือ balance of probabilities (แต่อาจแตกต่างกัน ไปตามระบบกฎหมายของแต่ละ ประเทศ)
การริบทรัพย์	ริบประโยชน์ของจำเลยในทรัพย์สิน (เป็นการริบทรัพย์เฉพาะสิ่ง)	ริบทรัพย์สินโดยตรง โดยอาจอยู่ในความครอบครองของบุคคลอื่นที่ไม่ได้กระทำความผิด
อำนาจศาล	หลากหลายทั้งแพ่งและอาญา	หลากหลายทั้งแพ่งและอาญา

ที่มา: ปัญหาที่เกิดขึ้นจากกระบวนการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร้ายแรง ผิดปกติ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต) (น. 25), โดย นภสร ปิติกะวงษ์, 2555, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2.1.2 ความเป็นมาของการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติในประเทศไทย

2.1.2.1 ความเป็นมาก่อนการประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยในปีพุทธศักราช 2475 เป็นต้นมา ได้เริ่มมีการยึดทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้มาเนื่องจากการใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ หรืออันเนื่องมาจากการมีอำนาจและตำแหน่งหน้าที่ที่เอื้ออำนวยอันถือเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติให้ตกเป็นของแผ่นดิน โดยการใช้อำนาจของนายกรัฐมนตรีตามบทบัญญัติแห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร แต่ดำเนินการสำเร็จแค่ขาดเพียงสองครั้งเท่านั้น คือ ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2507 โดยจอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ใช้อำนาจของนายกรัฐมนตรีตามมาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502¹⁹ มีคำสั่งให้ยึดทรัพย์สินของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ได้มาในระหว่างดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีให้ตกเป็นของรัฐ²⁰ และครั้งที่สอง เมื่อปี พ.ศ. 2517 ภายหลังจากเหตุการณ์วันมหาวิปโยค 14 ตุลาคม 2516 เมื่อจอมพลถนอม กิตติขจร พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้ใช้อำนาจนายกรัฐมนตรีตามมาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515 ซึ่งเป็นการใช้อำนาจในลักษณะเดียวกันกับมาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 ทำการยึดทรัพย์สินของจอมพลถนอม

¹⁹ มาตรา 17 ในระหว่างใช้รัฐธรรมนูญนี้ ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีเห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการระงับหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักรหรือราชบัลลังก์ หรือการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายก่อหวอดหรือคุกคามความสงบที่เกิดขึ้นภายใน หรือมาจากภายนอกราชอาณาจักร ให้นายกรัฐมนตรีโดยมติของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการ หรือกระทำการใด ๆ ได้ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำเช่นนั้นเป็นคำสั่งหรือการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย

เมื่อนายกรัฐมนตรีได้สั่งการหรือกระทำการใดไปตามความในวรรคก่อนแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีแจ้งให้สภาทราบ.

²⁰ คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 66/2507 ลงวันที่ 5 มีนาคม 2507 เรื่องมรดกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์.

กิตติขจร กับพวก ให้ตกเป็นของรัฐ²¹ เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามแม้การยึดทรัพย์สินของอดีตนายกรัฐมนตรีกับพวกทั้งสองครั้ง จะเป็นการใช้อำนาจตามบทบัญญัติแห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรซึ่งถือเป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศ แต่อำนาจดังกล่าวก็ไม่มี ความคงอยู่ถาวร นายสัญญา ธรรมศักดิ์ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการร่างกฎหมายเกี่ยวกับการปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการจรรำรอยผิดปกตินั้น และได้ประกาศใช้ เป็นพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 โดยมีบทบัญญัติว่าด้วยการยึดทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ร่ำรอยผิดปกตินี้ให้ตกเป็นของแผ่นดิน ไว้ในมาตรา 20²² ซึ่งต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัตินี้ดังกล่าว โดยพระราชบัญญัติป้องกัน และปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2530 แก้ไขในส่วนของ กระบวนการสืบสวนสอบสวนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยจัดตั้งสำนักงานป้องกันและปราบปราม การทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ หรือเรียกโดยย่อว่า สำนักงาน ป.ป.ป. ขึ้น เป็นองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ และกำหนดให้คณะกรรมการ ป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ หรือเรียกโดยย่อว่า

²¹ คำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ สลร.39/2517 ลงวันที่ 1 สิงหาคม 2517 เรื่องให้ทรัพย์สินของจอมพล ถนอม กิตติขจร และภริยา จอมพลประภาส จารุเสถียร และภริยา และพันเอกณรงค์ กิตติขจร และภริยา ที่อายัดไว้ ตามคำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ สลร.40/2516 ลงวันที่ 30 ตุลาคม 2516 ตกเป็นของรัฐ.

²² มาตรา 20 เมื่อมีพฤติการณ์ปรากฏแก่คณะกรรมการหรือมีการกล่าวหา ร้องเรียนว่าเจ้าหน้าที่ของ รัฐผู้ใดร่ำรอยผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ให้คณะกรรมการพิจารณาวินิจฉัยเบื้องต้นก่อนว่าพฤติการณ์ หรือเรื่องที่กล่าวหา ร้องเรียนนี้มีมูลเพียงพอที่คณะกรรมการจะรับไว้พิจารณาหรือไม่ ถ้าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้น เป็นผู้ซึ่งได้แสดงรายการสินทรัพย์และหนี้สินตามมาตรา 23 ไว้แล้ว ให้คณะกรรมการนำรายการแสดงสินทรัพย์ และหนี้สินดังกล่าวมาพิจารณาประกอบด้วย

ในกรณีที่คณะกรรมการมีมติตามวรรคหนึ่งว่าพฤติการณ์หรือเรื่องที่กล่าวหา ร้องเรียนนี้มีมูลเพียงพอ ที่คณะกรรมการจะรับไว้พิจารณาได้ให้คณะกรรมการดำเนินการสืบสวนสอบสวนเพื่อทราบข้อเท็จจริงต่อไป ในการสืบสวนสอบสวนนี้คณะกรรมการจะมอบอำนาจให้กรรมการ อนุกรรมการหรือเจ้าหน้าที่ผู้ใดดำเนินการ แล้วแจ้งให้คณะกรรมการทราบก็ได้

มติของคณะกรรมการตามวรรคหนึ่งต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการ ทั้งหมด.

คณะกรรมการ ป.ป.ป. เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่สอบสวน โดยให้อำนาจศาลเป็นผู้ชี้ขาดที่จะให้ทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน แต่การดำเนินการของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ และสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ ซึ่งสังกัดฝ่ายบริหารและมีข้อจำกัดทางกฎหมายไม่อาจจะเข้าไปตรวจสอบพฤติการณ์ไม่สุจริตและเอาผิดกับนักการเมืองที่เข้าไปดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ รวมทั้งเอาผิดกับข้าราชการระดับสูงได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น จึงถูกมองว่าสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการเป็นเพียงเสือกระดาษเท่านั้น²³ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเกิดแนวคิดที่จะปฏิรูปการเมือง และนำไปสู่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งมีเจตนารมณ์ประการสำคัญคือต้องการทำให้ระบบการเมืองและระบบราชการมีความสุจริตและมีความชอบธรรมในการใช้อำนาจ และเพิ่มอำนาจพลเมืองในการควบคุมการใช้อำนาจรัฐในทุกระดับและครอบคลุมทุกด้านอย่างมีประสิทธิภาพ²⁴ ในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้บัญญัติเรื่องการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐไว้ในหมวดที่ 10 ตั้งแต่มาตรา 291 ถึงมาตรา 311 โดยได้กำหนดรูปแบบและอำนาจหน้าที่และองค์กรใหม่ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือเรียกโดยย่อว่าสำนักงาน ป.ป.ช. เป็นหน่วยงานอิสระตามรัฐธรรมนูญ มีฐานะเป็นกรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งมีคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือเรียกโดยย่อว่าคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นผู้ดำเนินงาน เพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริต การร่ำรวยผิดปกติ หรือการมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ของบรรดาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยมีอำนาจหน้าที่และผลทางกฎหมายที่ชัดเจนกว่าสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ²⁵ โดยให้ยกเลิกพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริต

²³ จาก *ประสิทธิภาพในการทำงานด้านปราบปรามการทุจริตของสำนักงาน ป.ป.ช.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) (น. 3), โดย ภาส ภาสสิทธิ์, 2542, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

²⁴ จาก *ภาพรวมของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ รวมสาระรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน* (น. 52), โดย บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2541, กรุงเทพฯ: มติชน.

²⁵ จาก *การปรับปรุงกระบวนการได้สวนของ ป.ป.ช.: ศึกษากรณีการได้สวนเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ* (งานวิจัยหลักสูตรผู้บริหารกระบวนกรยุติธรรมระดับสูง) (น. 1-2), โดย สรรเสริญ พลเจียก, 2548, กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.

และประพัตติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 และพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริต และประพัตติมิชอบในวงราชการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2530 และให้ประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แทน

2.1.2.2 ความเป็นมาภายหลังการประกาศใช้บังคับใช้พระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542

เมื่อมีการประกาศใช้บังคับใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและ ปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายที่มุ่งจะนำเอาหลักการที่บัญญัติไว้ในหมวด 10 ว่าด้วยการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาใช้บังคับในทางปฏิบัติ โดยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ได้ยู่ฐานะของ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพัตติมิชอบในวงราชการเดิม เป็นสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ พร้อมทั้งโอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน สิทธิ หนี้สิน ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของสำนักงานป้องกันและ ปราบปรามการทุจริตและประพัตติมิชอบในวงราชการไปเป็นของสำนักงานป้องกันและ ปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ²⁶

คณะกรรมการ ป.ป.ช. จึงมีอำนาจหน้าที่ในการไต่สวนข้อเท็จจริงเพื่อดำเนินคดีอาญา ต่อผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 308 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งต่อมาเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ใช้บังคับ จึงมีการแก้ไข เพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกัน และปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 พ.ศ. 2550 กำหนดให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจหน้าที่ ในการไต่สวนข้อเท็จจริงเพื่อดำเนินคดีอาญาต่อผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามมาตรา 275 แห่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และแม้ปัจจุบันจะสิ้นผลบังคับใช้แล้วก็ตาม แต่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ยังคงมีอำนาจหน้าที่เช่นเดิมต่อไปตามประกาศคณะรักษาความสงบ แห่งชาติ ฉบับที่ 11/2557 ลงวันที่ 12 พฤษภาคม 2557 นอกจากนี้ เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2546 ตามที่

²⁶ จาก การตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดย คณะกรรมการ ป.ป.ช. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต) (น. 8), โดย วิโรจน์ ช้องวงศ์, 2546, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประเทศไทยได้ลงนามในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 (United Nations Convention against Corruption A.C. 2003) หรือเรียกโดยย่อว่า อนุสัญญา UNCAC และเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2550 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบตามที่กระทรวงการต่างประเทศเสนอให้นำอนุสัญญานับดังกล่าว เสนอขอรับความเห็นชอบต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ซึ่งต่อมาที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) ได้ให้ความเห็นชอบต่ออนุสัญญา UNCAC เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2550 และประเทศไทยได้ให้สัตยาบันเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2554 ทำให้ประเทศไทยจะต้องปฏิบัติตามพันธกรณีหลัก ๆ ในอนุสัญญา UNCAC ได้แก่ มาตรการป้องกันการทุจริต (Chapter 2 Preventive Measures) การกำหนดให้เป็นความผิดทางอาญาและการบังคับใช้กฎหมาย (Chapter 3 Criminalization and Law Enforcement) ความร่วมมือระหว่างประเทศ (Chapter 4 Intertional Cooperation) และการติดตามสินทรัพย์คืน (Chapter 5 Asset Recovery) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จึงได้สร้างระบบการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เพื่อเป็นกลไกการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐนอกเหนือจากมาตรการดำเนินคดีอาญา โดยเป็นการดำเนินการโดยตรงกับทรัพย์สินซึ่งในการดำเนินการดังกล่าวจะไม่เกี่ยวข้องกับ การกระทำความผิดทางอาญาของเจ้าของทรัพย์สิน โดยถือว่าการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินถือเป็นคดีแพ่งอย่างหนึ่ง และให้นำวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่กระบวนการพิจารณาวินิจฉัยคดี

2.2 แนวความคิดของกฎหมายล้มละลายและการจัดการทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย

กฎหมายล้มละลายเป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงหลักเกณฑ์และวิธีการที่เจ้าหนี้จะฟ้องลูกหนี้ของตนให้ตกเป็นบุคคลล้มละลาย รวมถึงบัญญัติวิธีการต่าง ๆ ในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ดังกล่าวภายหลังศาลได้มีคำสั่งหรือคำพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลายแล้วด้วย

2.2.1 แนวความคิดของกฎหมายล้มละลาย

กฎหมายล้มละลายมีแนวความคิดพื้นฐานเพื่อต้องการสร้างกระบวนการในการเจรจาประนอมหนี้ให้กับลูกหนี้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว และป้องกันมิให้ลูกหนี้ก่อหนี้ขึ้นอีก ซึ่งเป็นไปเพื่อประโยชน์ของลูกหนี้ให้สามารถสะสางหนี้สำเร็จโดยไม่จำเป็นต้องชำระหนี้เต็มตามจำนวน ทำให้สามารถกลับมาเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้อีกครั้ง และแนวคิดพื้นฐานของกฎหมายล้มละลายยังเป็นไปเพื่อ

คุ้มครองประโยชน์ของเจ้าหนี้ทุกคนมิให้เกิดความได้เปรียบหรือเสียเปรียบกันขึ้น ซึ่งเป็นการลดความขัดแย้งให้กับบรรดาเจ้าหนี้ เมื่อหนี้ของเจ้าหนี้แต่ละคนถึงกำหนดชำระหนี้ที่แตกต่างกัน รวมทั้งเพื่อประโยชน์ของสภาพเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมด้วย ทั้งนี้จากการพิจารณาตามเนื้อหาแห่งกฎหมายล้มละลายแล้ว เห็นว่ากฎหมายล้มละลายมีวัตถุประสงค์อยู่ 3 ประการ ดังนี้²⁷

(1) การรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้และแบ่งทรัพย์สินให้แก่เจ้าหนี้ตามหลักสัดส่วน

(Pari Passu Principal)

เมื่อลูกหนี้มีหนี้กับเจ้าหนี้และทรัพย์สินของลูกหนี้มีไม่เพียงพอที่จะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ทุกราย ทรัพย์สินของลูกหนี้จึงเป็นประกันหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหมด ซึ่งหลักการบังคับคดีในทางแพ่ง เมื่อเจ้าหนี้คนใดฟ้องร้องบังคับคดีกับลูกหนี้และดำเนินการบังคับคดีก่อนย่อมได้รับชำระหนี้จากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ไปก่อน โดยไม่ต้องคำนึงว่ามูลหนี้เกิดขึ้นก่อนหรือภายหลังเจ้าหนี้อื่น เพียงแต่นี้ต้องถึงกำหนดชำระแล้วเท่านั้น กรณีเช่นนี้ทำให้เจ้าหนี้ต้องบังคับชำระหนี้เอากับลูกหนี้โดยแย่งแย่งกัน เจ้าหนี้คนใดที่ฟ้องร้องบังคับคดีได้ก่อนย่อมได้รับชำระหนี้ไปก่อน

กรณีดังกล่าวจึงมีการพิจารณาตามหลักแห่งความยุติธรรมและเพื่อประโยชน์ร่วมกันของบรรดาเจ้าหนี้ โดยไม่ควรมีการแย่งแย่งกันบังคับเอากับกองทรัพย์สินของลูกหนี้ จึงมีหลักการแบ่งทรัพย์สินให้กับเจ้าหนี้ตามหลักสัดส่วน ซึ่งหมายถึง หลักความเท่าเทียมกันและได้รับอัตราส่วนแบ่งในระดับที่เสมอหน้ากันในกองทรัพย์สินของลูกหนี้ระหว่างเจ้าหนี้ด้วยกัน แต่ก็มีข้อยกเว้นสำหรับเจ้าหนี้มีประกันและการหักกลบลบหนี้ โดยกฎหมายล้มละลายมีกระบวนการในการรวบรวมบรรดาทรัพย์สินของลูกหนี้และทรัพย์สินที่นำมาแบ่งชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ในคดีล้มละลาย และกระบวนการรวบรวมบรรดาหนี้ทั้งหลายที่ลูกหนี้มีอยู่ต่อบรรดาเจ้าหนี้ไม่ว่าหนี้นั้นจะถึงกำหนดชำระแล้วหรือไม่ เพื่อที่จะนำทรัพย์สินทั้งหมดที่รวบรวมได้มาแบ่งเฉลี่ยให้กับบรรดาเจ้าหนี้ตามสัดส่วนแห่งหนี้ต่อไป

²⁷ จาก บทบาทของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการจัดการทรัพย์สินในคดีล้มละลาย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 9-10), โดย นันทวศ อุตสาหตัน, 2552, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ดังนั้นตามหลักความยุติธรรมนี้ จึงต้องมีมาตรการควบคุมและรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้และเพิ่มพูนกองทรัพย์สินของลูกหนี้ให้มีจำนวนมากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ เพราะเหตุว่าถ้ากองทรัพย์สินของลูกหนี้มีจำนวนมากขึ้นเท่าใด ก็เป็นผลให้ส่วนแบ่งของเจ้าหนี้ที่จะได้รับตามหลักสัดส่วนมีจำนวนมากขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน

(2) การไต่สวนลูกหนี้โดยเปิดเผยเพื่อตรวจสอบว่าลูกหนี้เป็นหนี้โดยสุจริตหรือโดยทุจริต

การไต่สวนลูกหนี้โดยเปิดเผยนี้ เป็นเรื่องที่อำนาจรัฐต้องการเข้ามาตรวจสอบสภาพความเป็นหนี้ของลูกหนี้ว่าลูกหนี้สุจริตหรือไม่ หากลูกหนี้เป็นหนี้โดยทุจริตก็ย่อมจะมีบทลงโทษลูกหนี้ดังกล่าวเพื่อมิให้ลูกหนี้ไปทำการหลอกลวงหรือฉ้อโกงผู้อื่นอีกอันเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน แต่ถ้าหากลูกหนี้เป็นหนี้โดยสุจริตอันเกิดจากการดำเนินธุรกิจตามปกติ ก็ควรที่จะมีกระบวนการให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้สินโดยเร็วและสามารถตั้งตัวใหม่ได้

(3) เพื่อให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้สินโดยเร็วและสามารถตั้งตัวใหม่ได้

เมื่อมีการดำเนินการแบ่งกองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ครบถ้วนตามหลักสัดส่วนแล้ว ถ้าหากมีการจำกัดสิทธิของลูกหนี้ก็จะตกเป็นภาระแก่สังคมโดยไม่สมควร จึงมีการกำหนดระยะเวลาช่วงหนึ่งในการจำกัดสิทธิของลูกหนี้ที่เป็นหนี้โดยสุจริต และภายหลังจากนั้นก็ให้ลูกหนี้สามารถฟื้นสภาพขึ้นมาดำเนินธุรกิจใหม่ได้อีกครั้งซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจโดยรวมมากกว่าการจำกัดสิทธิของลูกหนี้ที่เป็นหนี้โดยสุจริตนั้น

ทั้งนี้หากพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของฝ่ายเจ้าหนี้ที่เลือกฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลายโดยไม่ฟ้องเป็นคดีแพ่ง หรือฟ้องเป็นคดีแพ่งคู่กับคดีล้มละลายนั้น สามารถพิจารณาได้ดังนี้²⁸

(1) หนี้ที่ฟ้องมีทุนทรัพย์สูง การฟ้องคดีล้มละลายเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าคดีแพ่ง ค่าธรรมเนียมในการฟ้องคดีแพ่งธรรมดานั้น ต้องเสียค่าขึ้นศาลร้อยละสองครึ่งของทุนทรัพย์ที่เรียกร้อง แต่ในคดีล้มละลายเจ้าหนี้จะเสียค่าขึ้นศาลเพียง 500 บาท ไม่ว่าหนี้สินของโจทก์จะมากหรือน้อยเพียงใด และเจ้าหนี้ที่ยื่นขอรับชำระหนี้ก็จะเสียค่าธรรมเนียมเพียง 200 บาท เป็นอย่างสูงตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 179

²⁸ จาก ข้อเสนอพื้นฐานในกฎหมายล้มละลายศึกษากรณีความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคล (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 77-79), โดย นพปฎล เมืองรักษ์, 2532, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

(2) คดีล้มละลาย เจ้าหนี้ได้รับความสะดวกรวดเร็วกว่าคดีแพ่ง เพราะกระบวนการพิจารณาในคดีล้มละลายนั้น กฎหมายให้ทำการด่วน และดำเนินการโดยรวดเร็วกว่าคดีแพ่งธรรมดา เช่น เมื่อโจทก์ยื่นฟ้องแล้วก็นัดพิจารณาได้ทันที ไม่ต้องรอให้จำเลยยื่นคำให้การก่อนเหมือนอย่างคดีแพ่ง ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 13

(3) กฎหมายล้มละลายให้อำนาจเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ที่จะเพิกถอนการชำระหนี้ของลูกหนี้ภายในระยะ 3 เดือนก่อนมีการขอให้ล้มละลาย หรือติดตามเอาทรัพย์สินที่ลูกหนี้ได้ออหนี้เจ้าหนี้ไปภายใน 3 เดือนก่อนฟ้องล้มละลายกลับมาเป็นทรัพย์สินกองกลางที่จะแบ่งเฉลี่ยแก่เจ้าหนี้โดยทั่วไปด้วย

(4) เจ้าหนี้ที่ฟ้องคดีล้มละลายเพียงอย่างเดียว หรือฟ้องเป็นคดีแพ่งแต่คดีอยู่ระหว่างพิจารณามักเป็นเจ้าหนี้ไม่มีประกัน วัตถุประสงค์จึงเพื่อให้ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้ชั่วคราวหรือเด็ดขาด เนื่องจากการพิทักษ์ทรัพย์เป็นมาตรการที่ดีกว่าการขอเฉลี่ยหนี้ในคดีแพ่ง โดยมักเป็นกรณีที่ลูกหนี้ถูกยึดทรัพย์สินไว้แล้วในคดีอื่นและไม่มีทรัพย์สินอื่นใดพอที่จะชำระหนี้ได้ หรือเจ้าหนี้ไม่สามารถเข้าเฉลี่ยทรัพย์สินในคดีแพ่งอื่นที่ลูกหนี้ถูกยึดทรัพย์ไว้แล้วได้ทัน เพราะต้องเป็นหนี้ตามคำพิพากษาจึงจะมีสิทธิขอเฉลี่ยหนี้ได้ จึงต้องฟ้องเป็นคดีล้มละลาย เพื่ออาศัยอำนาจเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ให้แจ้งไปยังเจ้าพนักงานบังคับคดีทราบว่าการฟ้องพิทักษ์ทรัพย์แล้ว เพื่อผลในการรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 110 และมาตรา 112 นั่นเอง กล่าวคือปรากฏว่าลูกหนี้ถูกยึดหรืออายัดทรัพย์สินไว้ในคดีแพ่งและการบังคับคดีแพ่งยังไม่สำเร็จบริบูรณ์ เจ้าพนักงานบังคับคดีก็จะโอนการยึดหรืออายัดนั้นมาให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในคดีล้มละลาย แต่ถ้การบังคับคดีแพ่งได้สำเร็จบริบูรณ์ไปก่อนแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีก็จะไม่โอนการยึดหรืออายัดมาให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ และโจทก์ในคดีแพ่งก็ต้องมาขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย มิฉะนั้นเป็นอันหมดสิทธิได้รับชำระหนี้ ดังนั้นเจ้าหนี้ที่ยังไม่ได้ฟ้องคดีแพ่งหรือกำลังจะฟ้องคดีแพ่งไว้แต่คดียังไม่เสร็จสิ้น ศาลยังไม่ได้มีคำพิพากษา จึงต้องรีบฟ้องลูกหนี้ผู้นั้นให้ล้มละลายพร้อมกับยื่นคำร้องขอพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราวทันทีก่อนครบกำหนดที่การบังคับคดีแพ่งจะสำเร็จบริบูรณ์ เพราะหากจะไปฟ้องคดีแพ่งเพื่อขอเฉลี่ยหนี้หรือรอให้ศาลมีคำพิพากษาเสียก่อนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 290 ก็จะไม่ทันเวลา เพราะเจ้าหนี้ที่จะยื่นคำขอเฉลี่ยหนี้ในคดีแพ่งจะต้องเป็นเจ้าหนี้ตาม

คำพิพากษาเสียก่อน กว่าที่จะดำเนินคดีแพ่งจนศาลมีคำพิพากษาก็เกินเวลาที่ขอเฉลี่ยหนี้ได้เสียแล้ว เพราะจะต้องขอเฉลี่ยหนี้ภายในกำหนดเวลา 14 วันนับแต่วันขายทอดตลาดทรัพย์สินของลูกหนี้ หรือ ภายใน 14 วันนับแต่วันยึดเงินของลูกหนี้แล้วแต่กรณี จึงเห็นได้ว่าคดีล้มละลายมีกระบวนการพิเศษ ที่จะทำให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้โดยทั่วถึง แม้จะเป็นหนี้ที่ศาลยังไม่มีคำพิพากษา ก็อาจขอรับชำระหนี้ได้หากเป็นหนี้ที่กำหนดจำนวนได้แน่นอน แม้หนี้นั้นจะยังไม่ถึงกำหนดชำระก็ตาม โดยมี มูลหนี้เกิดก่อนวันที่ลูกหนี้ถูกฟ้องล้มละลาย ซึ่งหากเป็นคดีแพ่งแล้ว หนี้เหล่านี้ย่อมไม่อาจขอเฉลี่ยหนี้ได้ ซึ่งหากเจ้าหนี้อำนาจให้ถึงกำหนดชำระหรือรอให้ศาลมีคำพิพากษาเสียก่อนทรัพย์สินของลูกหนี้ ก็จะถูกรายชื่ออื่นบังคับคดีไปหมดเสียก่อน วัตถุประสงค์พิเศษของเจ้าหนี้ที่ฟ้องคดีล้มละลาย จึงอยู่ที่ได้เข้าเฉลี่ยหนี้จากทรัพย์สินของลูกหนี้ได้นั่นเอง โดยวิธีขอให้ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์สิน ลูกหนี้ชั่วคราวหรือเด็ดขาด

คดีล้มละลายจึงเป็นคดีที่ฟ้องให้จัดการทรัพย์สินของบุคคลผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัวเพื่อ ประโยชน์แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายของบุคคลผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัวนั้น จึงเป็นการฟ้องเพื่อประโยชน์ ของบรรดาเจ้าหนี้ทั่วไป มิใช่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของเจ้าหนี้ผู้เป็น โจทก์เท่านั้น ดังนั้นกฎหมาย ล้มละลายจึงได้บัญญัติถึงวิธีการเป็นพิเศษสำหรับเจ้าหนี้อื่นที่ไม่ใช่โจทก์ในคดีด้วย และโดยที่ การฟ้องคดีล้มละลายเป็นไปเพื่อประโยชน์ของเจ้าหนี้ทั้งหลาย จึงถือเป็นกฎหมายที่มีบทบัญญัติ มุ่งคุ้มครองประโยชน์ของสาธารณชนด้วย

2.2.2 มาตรการในการจัดการทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย

จากแนวความคิดของกฎหมายล้มละลายดังกล่าวข้างต้น จึงสามารถจำแนกมาตรการ ในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายได้²⁹ ประการ ดังนี้

(1) การถอนอำนาจการครอบครองการจัดการกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้

โดยหลักการในคดีล้มละลายที่ว่าลูกหนี้เป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว กล่าวคือลูกหนี้ มีทรัพย์สินไม่เพียงพอที่จะชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหมด ทรัพย์สินที่คงเหลืออยู่ทั้งหมด ของลูกหนี้จึงเป็นหลักประกันแก่บรรดาเจ้าหนี้ในการได้รับชำระหนี้ กฎหมายล้มละลายจึงมี มาตรการเพื่อประโยชน์ของเจ้าหนี้ โดยถอนอำนาจในการครอบครอง การจัดการกิจการและ ทรัพย์สินของลูกหนี้ และโอนอำนาจนี้ให้แก่บุคคลภายนอกซึ่งเป็นคนกลางเป็นผู้ดำเนินการแทน

²⁹ บทบาทของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการจัดการทรัพย์สินในคดีล้มละลาย (น. 17-20). เล่มเดิม.

โดยมาตรการดังกล่าวนี้ ยังปรากฏอยู่ในกฎหมายโรมัน ซึ่งให้อำนาจแก่เจ้าหนี้ในการเอาตัวลูกหนี้ ซึ่งไม่สามารถใช้หนี้ได้ขายเป็นทาส ซึ่งต่อมามาตรการดังกล่าวก็ได้รับการแก้ไขให้ทุเลาลง โดยเพียงให้ยึดได้แต่ทรัพย์สินสมบัติของลูกหนี้แทนการขายคนเป็นทาส หากมีพฤติการณ์ที่ทำให้ทราบได้ว่าลูกหนี้ไม่อาจที่จะชำระหนี้ได้แล้ว ให้เจ้าหนี้อำนาจถอนอำนาจของลูกหนี้อำนาจให้รักษาทรัพย์ และมอบอำนาจนั้นให้ผู้อื่นจัดแจงแทนเจ้าหนี้ทั้งปวงได้³⁰

การถอนอำนาจของลูกหนี้อำนาจให้ปกครองทรัพย์สินสมบัติของตน มีแนวคิดว่ามีเมื่อได้ความชัดเจนว่าลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้แล้วก็ควรป้องกันมิให้เจ้าหนี้ได้รับความเสียหาย โดยความเลินเล่อหรือโดยความขี้โกงของลูกหนี้ จึงควรถอนอำนาจของลูกหนี้อำนาจให้ปกครองหรือจำหน่ายทรัพย์สินสมบัติของตนต่อไป โดยโอนอำนาจนั้นให้แก่คนภายนอกเป็นผู้จัดการแทน ทั้งนี้การถอนอำนาจของลูกหนี้อำนาจให้ปกครองทรัพย์สินและจัดการกิจการและทรัพย์สินของตนเอง มีผลให้ลูกหนี้หมดอำนาจในการครอบครอง การจัดการกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ทันทีที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์

(2) การกำหนดให้มีคนกลางเข้ามาดำเนินการจัดการกิจการและทรัพย์สินแทนลูกหนี้ เพื่อให้ทรัพย์สินของลูกหนี้อำนาจให้มากที่สุดในช่วงเวลาที่แบ่งเฉลี่ยให้แก่เจ้าหนี้ จึงกำหนดให้มีคนกลางเข้ามาดำเนินการจัดการกิจการและทรัพย์สินแทนลูกหนี้ คนกลางที่จะเข้ามาดำเนินการจัดการกิจการและทรัพย์สินแทนลูกหนี้จะต้องเป็นผู้ไม่มีส่วนได้เสีย เจ้าหนี้รายใดรายหนึ่งจึงไม่สามารถมาจัดการทรัพย์สินได้เอง เหตุที่ไม่ให้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์หรือเจ้าหนี้อื่นของลูกหนี้คนหนึ่งคนใดเป็นผู้ปกครองและจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้นั้น ก็เนื่องจากว่าเจ้าหนี้แต่ละรายของลูกหนี้ต่างก็มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน การให้เจ้าหนี้คนหนึ่งคนใดจัดการอาจมีช่องทางก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้รายอื่นได้ ดังนั้นเพื่อลดอุปสรรคความขัดแย้งในเรื่องของผลประโยชน์ของกลุ่มความแต่ละฝ่าย และเพื่อไม่ให้มีโอกาสประวิงคดี หรือทำให้เกิดข้อขัดข้องในการดำเนินกระบวนการพิจารณา ซึ่งอาจทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินกระบวนการพิจารณาได้ จึงต้องกำหนดให้มีคนกลางที่ไม่เป็นผู้มีส่วนได้เสียในกิจการและกองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย เข้ามาดำเนินการจัดการกิจการและทรัพย์สินแทนลูกหนี้ อาจเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ

³⁰ จาก กฎหมายและระเบียบข้อบังคับ คำอธิบายพระราชบัญญัติล้มละลาย (น. 10), โดย เอ.ซี. เลเดเกอร์, 2459, พระนคร: เติลเมร์.

เช่น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ตามกฎหมายล้มละลายของประเทศอังกฤษ หรือ official assignee ตามกฎหมายล้มละลายของประเทศสิงคโปร์ และประเทศมาเลเซีย หรือผู้จัดการทรัพย์ (trustee) ที่เป็นเอกชน³¹

ดังนั้น เมื่อลูกหนี้ถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว อำนาจของลูกหนี้ที่มีอยู่เหนือทรัพย์สิน หรือเหนือกิจการของตนก็จะตกมาเป็นของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ รวมทั้งอำนาจครอบครอง ทรัพย์สินและกิจการของลูกหนี้ด้วย เพราะเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีหน้าที่ที่จะรวบรวมทรัพย์สินต่าง ๆ เข้ามาในอำนาจของตนเอง เพื่อดำเนินการจัดสรรให้แก่เจ้าหนี้ตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายล้มละลายต่อไป

---

³¹ จาก ปัญหาการบังคับใช้มาตรการพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราว (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) (น. 15), โดย สุภัทลา ตรีไพชยนต์ศักดิ์, 2541, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บทที่ 3

มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็น ของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติ และมาตรการในการจัดการทรัพย์สินของ บุคคลล้มละลาย ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

การร้องขอให้ทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติ ไม่มีบทบัญญัติกฎหมายที่กำหนดกระบวนการพิจารณาคดีเกี่ยวกับกรณีดังกล่าวไว้เป็นการเฉพาะ แต่เป็นพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นและตกอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ของมาตรการทางกฎหมายสองฉบับ ซึ่งต่างกำหนดกระบวนการดำเนินการไว้เป็นการเฉพาะแล้ว ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจึงขอลำถึงมาตรการทางกฎหมายเฉพาะในส่วนที่ใช้บังคับกับการร้องขอให้ทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติที่ก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติเท่านั้น

3.1 สารสำคัญของมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็น ของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติตามอนุสัญญาระหว่างประเทศ

3.1.1 อนุสัญญาขององค์การนานาประเทศแห่งภาคพื้นอเมริกาเพื่อต่อต้านการทุจริต

ค.ศ. 1996 (Inter-American Convention Against Corruption A.C. 1996)

อนุสัญญานี้ได้กำหนดมาตรการป้องกันการทุจริตไว้หลายด้าน เช่น หลักเกณฑ์ว่าด้วยเขตอำนาจการดำเนินคดี ลักษณะของการกระทำทุจริต สินบนข้ามชาติ การร่ำรวยผิดปกติ ความผิดข้างเคียงที่เกี่ยวพันซึ่งกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ การส่งผู้ร้ายข้ามแดน ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือและร่วมมือกันในระหว่างประเทศภาคี โดยเฉพาะมาตรการในการตรวจสอบทรัพย์สินและติดตามเอาทรัพย์สินกลับคืน ซึ่งเกี่ยวกับการร่ำรวยผิดปกตินั้น อนุสัญญานี้ได้กล่าวไว้ในข้อ 9 โดยมีสาระสำคัญว่าประเทศภาคีแต่ละประเทศที่ยังไม่ได้จัดให้มีมาตรการ

ทางนิติบัญญัติที่จำเป็นในการกำหนดให้กรณีที่พักงานของรัฐมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ และไม่สามารถชี้แจงเหตุผลที่มาของการเพิ่มขึ้นของสินทรัพย์ดังกล่าวว่าได้มาโดยชอบนั้น เป็นความผิดทางอาญา ก็ให้ประเทศนั้นจัดให้มีมาตรการทางนิติบัญญัติที่จำเป็นดังกล่าวขึ้น ภายใต้บังคับแห่งรัฐธรรมนูญและหลักการพื้นฐานของระบบกฎหมายของประเทศภาคินั้น และหากประเทศภาคีใดที่ได้กำหนดให้การรั่วไหลผิดปกติในช่วงระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ราชการเป็นความผิดแล้ว ก็ให้ถือว่าความผิดดังกล่าวเป็นประเภทหนึ่งของการกระทำทุจริตตามวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฉบับนี้ด้วย ส่วนประเทศภาคีประเทศใดที่ไม่ได้กำหนดให้การรั่วไหลผิดปกติในช่วงระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ราชการเป็นความผิด ก็พึงจัดให้มีความช่วยเหลือและความร่วมมือเพื่อจัดการกับพฤติกรรมดังกล่าวตามที่ระบุไว้ในอนุสัญญาฉบับนี้ด้วย ทั้งนี้เท่าที่จะกระทำได้ตามกฎหมายของประเทศภาคีนั้น ประกอบกับข้อ 15 ซึ่งเป็นเรื่องของมาตรการเกี่ยวกับทรัพย์สิน ได้กำหนดให้รัฐภาคีต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ประเทศภาคีพึงจัดให้มีมาตรการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศภาคีประเทศอื่นเท่าที่จะกระทำได้ ในการบ่งชี้ตัว สะกดรอย ยึด อาศัย และริบทรัพย์สินหรือสิ่งที่ได้มา รับมา หรือได้ใช้ ในการกระทำความผิด ตามประเภทที่ระบุไว้ในอนุสัญญาฉบับนี้ ทั้งนี้โดยสอดคล้องกับกฎหมายภายในประเทศและสนธิสัญญาที่เกี่ยวข้อง หรือข้อตกลงอื่น ซึ่งมีผลใช้บังคับระหว่างหรือในระหว่างประเทศภาคีนั้น

(2) ประเทศภาคีซึ่งบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลในประเทศนั้นเองหรือของศาลในต่างประเทศที่ริบทรัพย์สินหรือสิ่งดังกล่าวตามวรรค 1 ของข้อนี้ พึงจัดการกับทรัพย์สินหรือสิ่งดังกล่าวนั้นไปตามกฎหมายของประเทศนั้น และอาจจัดส่งทรัพย์สินดังกล่าวทั้งหมดหรือบางส่วนไปให้ประเทศภาคีอีกประเทศหนึ่งที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการจัดการสอบสวนหรือการดำเนินคดีนั้นก็ได้ ทั้งนี้เป็นไปตามขอบเขตที่กฎหมายของประเทศนั้นกำหนดไว้และเป็นไปเท่าที่ประเทศนั้นเห็นว่าเหมาะสม

3.1.2 อนุสัญญาของสหภาพแอฟริกันว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ค.ศ. 2003 (African Union Convention on Prevention and Combating Corruption A.C. 2003)

อนุสัญญาของสหภาพแอฟริกันว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ค.ศ. 2003 ได้กล่าวถึงการร่ำรวยผิดปกติในข้อ 8 ซึ่งมีสาระสำคัญกำหนดให้ประเทศภาคีต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ประเทศภาคีมีพันธกรณี ที่จะต้องจัดให้มีมาตรการที่จำเป็นเพื่อกำหนดให้มีความผิดฐานร่ำรวยผิดปกติภายใต้กฎหมายของประเทศนั้น

(2) ประเทศภาคีใดที่ได้กำหนดให้มีความผิดฐานร่ำรวยผิดปกติแล้ว ก็ให้ถือว่าความผิดดังกล่าวเป็นการกระทำทุจริต หรือการกระทำความผิดที่เกี่ยวข้องนั้นด้วย ตามวัตถุประสงค์ของอนุสัญญานี้

(3) ประเทศภาคีประเทศใดที่ยังไม่ได้กำหนดให้มีความผิดฐานร่ำรวยผิดปกติ ก็ให้จัดให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือเท่าที่จะเป็นไปได้มากที่สุดตามกฎหมายของประเทศตนแก่ประเทศภาคีที่ร้องขอในเรื่องที่เกี่ยวกับความผิดนั้นตามที่กำหนดไว้ในอนุสัญญานี้

นอกจากนี้ข้อ 16 ของอนุสัญญาดังกล่าว ได้กำหนดการริบและการยึดทรัพย์สินหรือสิ่งที่ได้มาจากการทุจริตด้วย กล่าวคือ

(1) ประเทศภาคีแต่ละประเทศพึงจัดให้มีมาตรการทางนิติบัญญัติที่จำเป็นเพื่อให้หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องของประเทศตนสามารถตรวจค้น บังชี้ สกัดครอย จัดการ อายัด หรือยึดอุปกรณ์ของการทุจริต และสิ่งที่ได้มาจากการทุจริตนั้น ในระหว่างเวลารอคำพิพากษาถึงที่สุด และสามารถริบสิ่งที่ได้มาหรือทรัพย์สิน หรือมูลค่าของสิ่งซึ่งใช้แทนที่สิ่งที่ได้มาดังกล่าว ซึ่งเกิดขึ้นจากความผิดตามประเภทที่ระบุไว้ในอนุสัญญานี้ รวมถึงสามารถจัดส่งสิ่งที่ได้มาจากการทุจริตนั้นกลับคืนไปให้เจ้าของที่มีสิทธิโดยชอบ

(2) ประเทศภาคีที่ได้รับคำร้องขอจากประเทศภาคีอื่น พึงยึดและจัดส่งวัตถุใดซึ่งอาจถูกใช้เป็นพยานหลักฐานเกี่ยวกับความผิดดังกล่าว หรือมีผู้ได้มาโดยผลของความผิดตามประเภทที่มีการร้องขอให้ส่งผู้ร้ายข้ามแดน และในเวลาที่มีการจับตัวบุคคลนั้น พบว่าวัตถุดังกล่าวอยู่ในความครอบครองของบุคคลดังกล่าว นั้น หรือถูกตรวจพบในเวลาต่อมา ทั้งนี้ภายในขอบเขตที่กฎหมายภายในของประเทศตนจะอนุญาตให้กระทำได้

(3) หากประเทศภาคีที่ร้องขอได้ร้องขอเช่นนั้น วัตถุประสงค์กล่าวถึงในวรรค 2 ของข้อนี้ อาจมีการส่งมอบให้ประเทศภาคีที่ร้องขอนั้นได้แม้แต่ในกรณีที่ปฏิเสธไม่ส่งผู้ร้ายข้ามแดนหรือไม่สามารถส่งผู้ร้ายข้ามแดนได้ด้วยเหตุที่บุคคลนั้นถึงแก่ความตาย สาบสูญ หรือหลบหนีไปแล้ว

(4) เมื่อวัตถุประสงค์กล่าวจะต้องถูกอายัดหรืออุกฤษภภายในอาณาเขตของประเทศภาคีที่ถูกร้องขอ ประเทศภาคีที่ถูกร้องขอนั้นในระหว่างที่รอหรืออยู่ระหว่างการดำเนินคดีอาญานั้น อาจเก็บรักษาวัตถุนั้นไว้เป็นการชั่วคราวหรือส่งมอบให้แก่ประเทศภาคีที่ร้องขอนั้นเป็นการชั่วคราวโดยมีเงื่อนไขว่าวัตถุประสงค์กล่าวจะต้องถูกส่งกลับคืนไปให้ประเทศภาคีที่ถูกร้องขอนั้นก็ได้

3.1.3 อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 (United Nations Convention against Corruption A.C. 2003)

องค์การสหประชาชาติ (United Nations) ได้ให้ความสำคัญแก่การป้องกันและปราบปรามการทุจริตเช่นเดียวกัน จึงได้มีการจัดทำอนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 หรืออนุสัญญา UNCAC โดยนำมาช่วยในการวางกรอบหลักเกณฑ์ทางกฎหมายของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก เพื่อแก้ไขปัญหาความบกพร่องในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตดังกล่าว ทำให้เกิดหลักกฎหมายที่เป็นมาตรฐานร่วมกัน เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศอย่างกว้างขวางในอันที่จะต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยประเทศสมาชิกสหประชาชาติได้ลงนามในอนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 ครั้งแรกระหว่างวันที่ 9 ถึงวันที่ 11 ธันวาคม 2546 ณ ประเทศเม็กซิโก โดยอนุสัญญานี้มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2548 (ค.ศ. 2005) และเป็นกฎหมายระหว่างประเทศด้านการต่อต้านการทุจริตฉบับแรกในระดับนานาชาติ ปัจจุบันมีประเทศสมาชิกภาคีจำนวน 128 ประเทศ³³ โดยประเทศไทยได้ลงนามในอนุสัญญาดังกล่าวแล้วเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2546

อนุสัญญานี้ได้ตระหนักถึงปัญหาและอุปสรรคในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันที่ยังบกพร่องในเนื้อหาเชิงบูรณาการ จึงได้กำหนดให้มีเนื้อหาครอบคลุมมาตรการและกฎเกณฑ์การต่อต้านการทุจริตอย่างเป็นระบบ มีบทกำหนดให้ภาครัฐต้องมีมาตรการ

³³ จาก “พันธกรณีและความพร้อมของประเทศไทยในการปฏิบัติตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003,” โดย แสง บุญเฉลิมวิภาส และ ไพศาล ลิ้มสถิต, (มกราคม 2552), *วารสารวิชาการ ป.ป.ช.*, 2(2), น. 49.

ในการป้องกันการทุจริตและมีบทลงโทษทั้งทางแพ่ง ทางปกครอง และทางอาญา ตามสัดส่วน เพื่อป้องปรามการกระทำผิดนั้น โดยเฉพาะเรื่องการติดตามทรัพย์สินคืนซึ่งเป็นเรื่องใหม่ที่ไม่ปรากฏในข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง จึงมีลักษณะแตกต่างจากข้อตกลงระหว่างประเทศอื่น ๆ ที่ให้ความสำคัญเฉพาะบางเรื่องเท่านั้น โดยสามารถแบ่งเนื้อหาหลักในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 เป็นหมวดหมู่ได้ 4 หมวด ดังนี้³⁴

3.1.3.1 หมวดการป้องกันการทุจริต (Chapter 2 Preventive Measures)

ความในหมวดนี้ครอบคลุมมาตรการป้องกันทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน เช่น การจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐ มาตรการความโปร่งใสในการสนับสนุนทางการเงินของพรรคการเมือง มาตรการประกันความเป็นอิสระและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของฝ่ายตุลาการและอัยการ การสนับสนุนความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐกับหน่วยงานของเอกชนที่เกี่ยวข้อง การป้องกันความขัดแย้งระหว่างประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์ส่วนรวมของอดีตข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ลาออกหรือเกษียณอายุราชการ การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม โดยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารแก่สาธารณชนอย่างเปิดเผย และไม่เปิดเผยชื่อผู้รายงานการทุจริต

3.1.3.2 หมวดการดำเนินความผิดทางอาญาและการบังคับใช้กฎหมาย (Chapter 3 Criminalization and Law Enforcement)

มาตรการส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกับระบบกฎหมายไทย และมีมาตรการใหม่ที่สำคัญ คือ รัฐภาคีต้องกำหนดความผิดอาญาในเรื่องการให้สินบนเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลต่างประเทศและเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมถึงการเรียกหรือการรับประโยชน์ของเจ้าหน้าที่ดังกล่าวเป็นความผิดทางอาญา การยกยอก เบียดบัง หรือยกย้ายถ่ายทรัพย์สินโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยเจตนา และกำหนดให้การให้สินบนแก่บุคคลในหน่วยงานเอกชน เป็นความผิดทางอาญา นอกจากนั้นยังครอบคลุมฐานความผิดอื่น ได้แก่ การใช้อิทธิพลเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์อันมิชอบ การฉ้อโกง การยกยอกทรัพย์สินในภาคเอกชน การฟอกทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด การปกปิดทรัพย์สินซึ่งได้มาภายหลังกระทำความผิด การขัดขวางกระบวนการยุติธรรม การกำหนดอายุความสำหรับความผิดที่กำหนดตามอนุสัญญานี้ให้มีระยะ

³⁴ แหล่งเดิม. (น. 49-50).

เวลานานขึ้น หรือให้อายุความสะอาดหยุดอยู่ในกรณีที่ถูกกล่าวหาหลบหนีกระบวนการยุติธรรม จนไม่อาจนำตัวมาดำเนินคดีในรัฐภาคีได้

3.1.3.3 หมวดความร่วมมือระหว่างประเทศ (Chapter 4 Intertional Cooperation)

สาระสำคัญในหมวดนี้กำหนดให้รัฐภาคีจะต้องให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือกัน และกันทางกฎหมาย ตั้งแต่การสืบสวนสอบสวน และกระบวนการพิจารณาทางแพ่ง ทางอาญา และทางปกครอง เกี่ยวกับการทุจริต การส่งผู้ร้ายข้ามแดน ที่กำหนดให้รัฐภาคีต้องส่งผู้ร้ายข้ามแดน ให้แก่กัน แม้ในความผิดอันเป็นพื้นฐานทางกฎหมายของการร้องขอให้ส่งผู้ร้ายข้ามแดนให้จะไม่เป็นความผิดตามกฎหมายของรัฐภาคีที่ได้รับการร้องขอก็ตาม กล่าวคืออนุสัญญานี้กำหนดเป็นพันธกรณีให้รัฐภาคีต้องยกเว้นมิให้ต้องใช้หลัก double หรือ dual criminality นอกจากนี้ยังมีมาตรการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางกฎหมายในการสืบสวนสอบสวน การฟ้องคดี และกระบวนการทางศาลต่างๆ ที่เกี่ยวกับความผิดภายในอนุสัญญานี้

3.1.3.4 หมวดการติดตามสินทรัพย์คืน (Chapter 5 Asset Recovery)

อนุสัญญานี้กำหนดให้รัฐภาคีจะต้องดำเนินการให้ความร่วมมือและการช่วยเหลือในเรื่องการติดตามสินทรัพย์คืนตามหลักมูลค่า (value based) มีการตรวจสอบข้อมูลลูกค้าของสถาบันการเงินและบุคคลที่ได้รับประโยชน์จากการโอนเงินที่แท้จริง มีการป้องกัน การสืบหาการโอนเงินสินที่ได้มาจากการกระทำความผิด โดยมาตรการที่สำคัญประการหนึ่งคือความร่วมมือระหว่างรัฐภาคีในการติดตามทรัพย์สินคืนที่มีการโอนย้ายสินทรัพย์ระหว่างรัฐภาคี การอายัดหรือยึดทรัพย์สินตามคำร้องขอของรัฐภาคีอื่น อนุสัญญานี้กำหนดให้ต้องมีการพิจารณามาตรการที่จำเป็นในการริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดตามอนุสัญญานี้ โดยใช้มาตรการทางแพ่ง โดยไม่ต้องฟ้องร้องเป็นคดีอาญา รวมถึงการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดจ่ายค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายให้แก่รัฐภาคีอื่นที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดนั้นได้

อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 ยังได้กำหนดนิยามของคำต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการป้องกันและปราบปรามการทุจริตที่เกี่ยวข้องกับการรัววยผิดปกติที่สำคัญไว้ด้วย ดังนี้

“ทรัพย์สิน” ให้หมายถึง สินทรัพย์ทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นวัตถุหรือไม่เป็นวัตถุ สंहาริมทรัพย์ หรืออสังหาริมทรัพย์ ที่มีรูปร่างหรือไม่มีรูปร่าง และเอกสารหลักฐานทางกฎหมายหรือเอกสารสิทธิที่แสดงหรือเพื่อประโยชน์ของสินทรัพย์ดังกล่าว

“การอายัด” หรือ “การยึด” ให้หมายถึง การห้ามชั่วคราวมิให้มีการโอน การเปลี่ยนมือ การจำหน่าย หรือการเคลื่อนย้ายซึ่งทรัพย์สิน หรือการดำเนินการยึดหรือควบคุมไว้ชั่วคราวซึ่งทรัพย์สิน โดยอาศัยคำสั่งของศาลหรือหน่วยงานอื่นที่มีอำนาจหน้าที่

“การริบ” ซึ่งรวมถึงการบังคับเอาไปซึ่งทรัพย์สินกรณีที่บังคับได้ ให้หมายถึง การพรากเอาไปถาวรซึ่งทรัพย์สิน โดยคำสั่งของศาลหรือหน่วยงานอื่นที่มีอำนาจหน้าที่³⁵

อนุสัญญาฉบับดังกล่าวได้อธิบายลักษณะของการรั่วไหลคิดปกติว่าเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมีสินทรัพย์เพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นไม่สามารถอธิบายถึงที่มาโดยชอบด้วยกฎหมายของสินทรัพย์นั้น โดยกำหนดให้ประเทศภาคีต้องกำหนดให้มีมาตรการทางนิติบัญญัติและมาตรการอื่นที่จำเป็น เพื่อกำหนดให้การรั่วไหลคิดปกติดังกล่าวนั้นเป็นความผิดที่กระทำโดยเจตนาในทางอาญา ทั้งนี้ภายใต้บังคับของรัฐธรรมนูญและหลักการพื้นฐานของระบบกฎหมายของประเทศนั้น³⁶ นอกจากนี้ได้กำหนดให้ประเทศภาคีต้องกำหนดมาตรการที่จำเป็นต่อการอายัด การยึด และการริบทรัพย์สิน อุปกรณ์ หรือเครื่องมืออื่น ๆ ที่ได้มาหรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำผิดตามที่ระบุไว้ในอนุสัญญาฉบับนี้ด้วย รวมถึงกำหนดมาตรการที่จำเป็นเพื่อให้สามารถบ่งชี้ ติดตาม อายัด หรือยึดสิ่งของที่ระบุไว้ในข้อนี้ เพื่อนำไปสู่การริบทรัพย์สินนั้นในที่สุด โดยดำเนินการทางนิติบัญญัติให้สอดคล้องกับกฎหมายภายในของประเทศภาคีนั้น เพื่อเป็นข้อบังคับสำหรับหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการอายัด การยึด หรือการริบทรัพย์สิน ทั้งนี้ในกรณีที่สิ่งที่ได้มาจากการกระทำ ความผิดนั้นได้มีการแปลงรูปหรือแลกเปลี่ยนทั้งหมดหรือบางส่วนไปเป็นทรัพย์สินอย่างอื่นก็ให้ทรัพย์สินนั้นตกอยู่ภายใต้บังคับของมาตรการที่ระบุไว้ในข้อนี้แทนที่สิ่งดังกล่าวนั้น หรือในกรณีที่สิ่งที่ได้มาจากการกระทำ ความผิดนั้น ได้มีการผสมรวมกับทรัพย์สินอื่นที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้ทรัพย์สินดังกล่าวตกอยู่ภายใต้บังคับของการริบทรัพย์สินตามส่วนมูลค่าของสิ่งดังกล่าวที่ถูกนำมารวมอยู่ในทรัพย์สินดังกล่าวนั้น ทั้งนี้โดยไม่กระทบต่ออำนาจใด ๆ เกี่ยวกับ

³⁵ United Nations Convention against Corruption A.C. 2003, Article 2.

³⁶ United Nations Convention against Corruption A.C. 2003, Article 20.

การอายัดหรือยึดนั้น รายได้หรือผลประโยชน์อย่างอื่นที่เกิดขึ้นจากสิ่งที่ได้มาจากการกระทำ ความผิดดังกล่าว หรือที่เกิดขึ้นจากทรัพย์สินซึ่งสิ่งที่ได้มาจากการกระทำ ความผิดดังกล่าวได้ แปรรูปหรือแลกเปลี่ยนมาหรือที่เกิดขึ้นจากทรัพย์สินซึ่งสิ่งที่ได้มาจากการกระทำ ความผิดดังกล่าว ได้ถูกนำไปผสมรวมอยู่นั้น ให้ตกอยู่ภายใต้บังคับของมาตรการดังกล่าวและในขอบเขต อย่างเดียวกันกับสิ่งที่ได้มาจากการกระทำ ความผิดนั้น

อนุสัญญาฉบับนี้ยังมีวัตถุประสงค์ให้ประเทศภาคีแต่ละประเทศให้อำนาจแก่ศาลหรือ หน่วยงานอื่นที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องของประเทศภาคีนั้น ในการสั่งการให้มีการจัดทำบันทึกทาง ธนาคาร ทางการเงิน หรือทางการค้า หรือยึดซึ่งบันทึกดังกล่าวนั้น และประเทศภาคีไม่ควรปฏิเสธ การดำเนินการตามความในบทบัญญัติของวรรคนี้ด้วยเหตุผลเพียงว่าเป็นความลับทางธนาคาร และ กำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องเป็นฝ่ายแสดงถึงที่มาอันชอบด้วยกฎหมายของสิ่งที่ถูกกล่าวหาว่า ได้มาจากการกระทำ ความผิดหรือของทรัพย์สินอื่นที่อยู่ภายใต้ของการบังคับบริบนั้น ทั้งนี้ภายใต้ ขอบเขตที่สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของกฎหมายภายในประเทศภาคีนั้น รวมถึงลักษณะของ การพิจารณาคดีของศาลหรือการดำเนินการอื่นๆ ของประเทศภาคีนั้นด้วย อย่างไรก็ตาม การตีความ บทบัญญัตินี้จะต้องไม่เป็นการเสื่อมเสียต่อสิทธิของบุคคลที่สามที่กระทำการโดยสุจริต³⁷ นอกจากนี้ ยังกำหนดให้ประเทศภาคีต้องให้ความช่วยเหลือกันในการติดตามทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการ กระทำความผิดตามที่ระบุไว้ในอนุสัญญาฉบับนี้ด้วย³⁸

3.2 มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

ในกรณีร่ำรวยผิดปกติ และมาตรการในการจัดการทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายในต่างประเทศ

ในแต่ละประเทศต่างมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ระบุถึงอำนาจของรัฐที่จะดำเนินการ กับเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ และดำเนินการยึดทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับ การร่ำรวยผิดปกตินั้นให้ตกเป็นของแผ่นดิน เพื่อให้การปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน ในวงราชการเป็นไปโดยรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ โดยมีหลักการสำคัญเป็นอย่างเดียวกันว่า การยึดทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติให้ตกมาเป็นของรัฐนั้น ถือเป็นคดีมาตรการ

³⁷ United Nations Convention against Corruption A.C. 2003, Article 31.

³⁸ United Nations Convention against Corruption A.C. 2003, Article 54.

ทางแพ่งที่บังคับกับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติโดยตรง และผลักภาระการพิสูจน์ให้แก่ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน ซึ่งแตกต่างจากการดำเนินคดีในทางอาญาที่รัฐต้องมีภาระในการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหาอย่างเคร่งครัด ในแต่ละประเทศจะมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ระบุถึงอำนาจ ในการดำเนินการกับเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ และดำเนินการยึดทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นให้ตกเป็นของแผ่นดิน

3.2.1 อังกฤษ

3.2.1.1 กระบวนการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติ

อังกฤษมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดฐานความผิดเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่พร้อมบทกำหนดโทษไว้หลายฉบับ เช่น Public Bodies Corrupt Practices Act 1889 Prevention of Corruption Act 1906 และ Prevention of Corruption Act 1916 ซึ่งตามกฎหมายดังกล่าวยังคงใช้หลักการดำเนินคดีอาญา ทั้งในส่วนของ การพิจารณาพิพากษาคดีและการลงโทษผู้กระทำความผิด โดยเฉพาะการริบทรัพย์สินในทางอาญาของจำเลย ฝ่ายจำเลยจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์จนกว่าโจทก์จะพิสูจน์ให้เห็นได้โดยชัดแจ้งว่าจำเลยกระทำความผิดอาญาจริงตามฟ้อง ดังนั้นกรณีจะริบทรัพย์สินของจำเลย โจทก์จะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าทรัพย์สินดังกล่าวนั้นจำเลยใช้ในการกระทำความผิดหรือได้มาจากการกระทำความผิดที่จำเลยถูกฟ้องจริง จึงเป็นภาระการพิสูจน์ของฝ่ายโจทก์หรืออัยการ ซึ่งหากโจทก์พิสูจน์ไม่ได้ หรือจำเลยพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินนั้นไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดดังกล่าวที่ถูกฟ้องและพิพากษาโทษในทางอาญาแล้ว แม้ทรัพย์สินดังกล่าวจะเกี่ยวกับหรือได้มาจากการกระทำความผิดอย่างอื่น ศาลก็ไม่สามารถสั่งริบทรัพย์สินได้ ดังนั้น หากทรัพย์สินที่ได้มาโดยการกระทำความผิดได้ถูกใช้ไปหมดแล้ว หรือ ณ เวลาที่ศาลพิพากษาไม่อาจระบุตัวทรัพย์สินดังกล่าวได้ ทรัพย์สินนั้นย่อมรอดพ้นจากการถูกบังคับโทษ ย่อมส่งผลต่อประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะทำลายประโยชน์จากการกระทำความผิด

ต่อมาจึงเกิดแนวความคิดที่จะติดตามทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องหรือได้มาจากการกระทำความผิดคืนสู่รัฐ อังกฤษจึงได้ตรา Proceeds of Crime Act 2002 ขึ้น ประกอบด้วยบทบัญญัติจำนวน 12 ส่วน ซึ่งมี The Asset Recovery Agency (ARA) เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ในการติดตามทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด โดยมีภารกิจที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) การดำเนินการ

เกี่ยวกับการริบทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดอาญา 2) การดำเนินการเกี่ยวกับการคืนทรัพย์สินอันได้มาโดยปราศจากมูลอันจะอ้างได้โดยชอบด้วยกฎหมายแก่แผ่นดิน และ 3) การเก็บภาษีจากเงินได้ที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม ซึ่งต่อมาในปี ค.ศ. 2008 ได้โอนอำนาจหน้าที่ดังกล่าวให้แก่ Serious Organised Crime Agency (SOCA) เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนในส่วนของการดำเนินการเกี่ยวกับการคืนทรัพย์สินอันได้มาโดยปราศจากมูลอันจะอ้างได้โดยชอบด้วยกฎหมายแก่แผ่นดิน และการเก็บภาษีจากเงินได้ที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม

Proceeds of Crime Act 2002 มีกระบวนการพิจารณาคดีที่แตกต่างไปจากการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป กล่าวคือ การพิจารณาคดีในส่วนของการริบทรัพย์สินนั้น แยกต่างหากจากการพิจารณาคดีในส่วนของการขอหาฐานความผิดอาญาตามฟ้อง ดังนั้นแม้ว่าจำเลยจะไม่ถูกลงโทษในความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่งไม่ว่าโดยสาเหตุใดก็ตาม แต่ศาลอาจสั่งให้ริบทรัพย์สินของจำเลยได้ นอกจากนี้กระบวนการพิจารณาคดีในส่วนของการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว ยังได้นำมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งมาใช้บังคับ³⁹ โดยซึ่งนำหลักพยานหลักฐานว่าฝ่ายใดน่าเชื่อถือมากกว่ากัน และผลัดภาระการพิสูจน์ให้แก่ฝ่ายจำเลย ในอันที่จะพิสูจน์ว่าทรัพย์สินดังกล่าวจำเลยได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งหากจำเลยไม่สามารถพิสูจน์ได้ถึงเหตุแห่งการได้มาซึ่งทรัพย์สินเกินขอบเขตรายได้ หรือไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเพิ่มขึ้นได้มาอย่างไร ว่าเป็นผู้ทุจริต และการขายบรรดาศักดิ์ การขายตำแหน่งหน้าที่สาธารณะ การขายตำแหน่งในกองทัพบก การให้หรือรับสินบนในการเลือกตั้ง การปฏิเสธไม่ยอมปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งหน้าที่สาธารณะก็ถือว่าเป็นการทุจริต⁴⁰ ศาลก็จะสั่งริบทรัพย์สินดังกล่าวให้ตกเป็นของแผ่นดิน และในการริบทรัพย์สินนี้ หากทรัพย์สินดังกล่าวได้ถูกแปลงสภาพ หรือจำหน่ายจ่ายโอนไปทั้งหมดหรือแต่บางส่วน ศาลจะกำหนดให้จำเลยจ่ายเงินจำนวนหนึ่งตามมูลค่าของทรัพย์สินแทนตัวทรัพย์สินดังกล่าว

³⁹ Proceeds of Crime Act 2002, Section 6 (7).

⁴⁰ จาก การทุจริตในวงราชการแห่งประเทศไทย (น. 20), โดย สภาวิจัยแห่งชาติ, 2509, กรุงเทพฯ: สภาวิจัยแห่งชาติ.

3.2.1.2 กระบวนการจัดการทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย

การจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายตามกฎหมายล้มละลายของอังกฤษ อยู่ภายใต้ Insolvency Act 1986 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน โดยการดำเนินคดีลูกหนี้ ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาผู้นั้นอยู่ในส่วนของ Bankruptcy อย่างไรก็ตาม Insolvency Act 1986 เป็นเพียงกฎหมายแม่บทที่บัญญัติถึงหลักการและสาระสำคัญไว้เท่านั้น ส่วนรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการล้มละลายในบางเรื่องจะปรากฏอยู่ใน Insolvency Rule 1986 ซึ่งใช้บังคับทางปฏิบัติให้ผู้ปฏิบัติและผู้เกี่ยวข้องสามารถดำเนินการไปในทางทิศทางเดียวกันได้ ทั้งนี้กฎหมายล้มละลายของอังกฤษเป็นต้นแบบของกฎหมายล้มละลายของประเทศไทย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษากฎหมายล้มละลายของอังกฤษ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย เพื่อทราบถึงแนวทางของการพัฒนากฎหมาย และนำมาปรับใช้กับกรณีที่ทำการศึกษาต่อไป ฉะนั้นผู้เขียนจึงขอศึกษาถึงบทบัญญัติตาม Insolvency Act 1986 ประกอบกับ Insolvency Rule 1986 เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการศึกษา ดังต่อไปนี้

(1) กองทรัพย์สินในคดีล้มละลาย

(1.1) ทรัพย์สินอันอาจแบ่งได้ในคดีล้มละลาย

ทรัพย์สินในคดีล้มละลายตาม Insolvency Act 1986 ในส่วนของการล้มละลายของบุคคลธรรมดา มีคำจำกัดความไว้ใน Section 283 (1) โดยทรัพย์สินในคดีล้มละลายประกอบด้วย

- 1) ทรัพย์สินทั้งหมดที่เป็นของบุคคลล้มละลายหรือได้รับการยกให้ในเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลาย และ⁴¹
- 2) ทรัพย์สินใด ๆ ที่มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดให้ถูกรวมเข้าในกองทรัพย์สินหรือถูกปฏิบัติเสมือนกองทรัพย์สิน⁴²

เห็นได้ว่ากฎหมายล้มละลายของอังกฤษ กองทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายซึ่งเป็นทรัพย์สินอันอาจแบ่งได้ในคดีล้มละลายนั้น หมายถึง ทรัพย์สินที่ลูกหนี้เป็นเจ้าของในเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลายและทรัพย์สินที่บุคคลล้มละลายได้มาในระหว่างเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลายไปจนถึงเวลาที่ลูกหนี้หลุดพ้นจากล้มละลาย เว้นแต่

⁴¹ Insolvency Act 1986, Section 283 (1) (a).

⁴² Insolvency Act 1986, Section 283 (1) (b).

1) เป็นทรัพย์สินที่ลูกหนี้ ทำการโอน ขาย หรือจำหน่าย ให้บุคคลภายนอกที่สุจริตและเสียค่าตอบแทนโดยไม่รู้ถึงการล้มละลาย ดังนั้นผู้ดูแลประโยชน์หรือผู้จัดการทรัพย์สิน (Trustee) จะติดตามเอาทรัพย์สินประเภทนี้คืนมาไม่ได้

2) เงินที่ลูกหนี้ให้แก่บุคคลภายนอก แม้บุคคลภายนอกจะรู้ถึงการล้มละลายของลูกหนี้ ผู้ดูแลประโยชน์หรือผู้จัดการทรัพย์สินจะติดตามเอาเงินนั้นคืนเข้ากองทรัพย์สินของลูกหนี้ไม่ได้ เนื่องจากกฎหมายต้องการให้เงินมีความเคลื่อนไหวคล่องตัวในวงจรเศรษฐกิจ

3) การโอนสิทธิเรียกร้องในการเรียกร้องทรัพย์สิน โดยการฟ้องร้องให้บุคคลที่สาม ในกรณีนี้สิทธิของบุคคลที่สามจะดีกว่าสิทธิของผู้ดูแลผลประโยชน์หรือผู้จัดการทรัพย์สิน เฉพาะเมื่อผู้ดูแลผลประโยชน์หรือผู้จัดการทรัพย์สินได้ส่งหนังสือแจ้งให้ลูกหนี้ที่ทราบก่อน บุคคลผู้รับโอนสิทธิเรียกร้อง⁴³

(1.2) ทรัพย์สินที่ได้รับการยกเว้นในคดีล้มละลาย

ทรัพย์สินบางรายการแม้จะเป็นทรัพย์สินที่ลูกหนี้เป็นเจ้าของในเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลายและทรัพย์สินที่บุคคลล้มละลายได้มาในระหว่างเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลายไปจนถึงเวลาที่ลูกหนี้หลุดพ้นจากล้มละลาย ซึ่งถือเป็นทรัพย์สินในกองทรัพย์สินของลูกหนี้อันอาจแบ่งได้ในคดีล้มละลาย แต่หากทรัพย์สินดังกล่าวมีลักษณะดังต่อไปนี้ กฎหมายล้มละลายของอังกฤษ ได้กำหนดไม่ให้รวมในกองทรัพย์สินของลูกหนี้ด้วย ได้แก่

1) เครื่องมือ หนังสือ ยานพาหนะ หรือสิ่งของอื่นที่จำเป็นกับบุคคลล้มละลาย สำหรับใช้ส่วนตัว ในการจ้างธุรกิจหรือประกอบอาชีพ⁴⁴

2) สิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของบุคคลล้มละลายและบุคคลในครอบครัว เช่น เสื้อผ้า เครื่องนอน เฟอร์นิเจอร์ ของใช้ในบ้าน เป็นต้น⁴⁵

3) ทรัพย์สินที่ถือโดยบุคคลล้มละลายในกองทุนเพื่อบุคคลอื่น⁴⁶

⁴³ จาก มาตรการทางกฎหมายในการยกเว้นทรัพย์สิน ในคดีล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต) (น. 74), โดย มินตรา บัวทอง, 2554, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

⁴⁴ Insolvency Act 1986, Section 283 (2) (a).

⁴⁵ Insolvency Act 1986, Section 283 (2) (b).

⁴⁶ Insolvency Act 1986, Section 283 (3) (a).

กฎหมายล้มละลายของอังกฤษและพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ของประเทศไทย จึงกำหนดทรัพย์สินที่อยู่ในคดีล้มละลายอันอาจเอาแบ่งชำระแก่บรรดาเจ้าหนี้ได้นั้น มีส่วนที่คล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก โดยทรัพย์สินหรือสิทธิเรียกร้องที่ลูกหนี้มีอยู่ในเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลาย รวมถึงที่ลูกหนี้จะได้รับภายหลังจากการเริ่มต้นแห่งการล้มละลายไปจนกว่าลูกหนี้ปลดจากล้มละลายย่อมตกอยู่ในข่ายการบังคับคดีล้มละลาย ที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์หรือผู้จัดการทรัพย์สินจะรวบรวมและนำมาแบ่งปันให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ในคดีล้มละลาย อย่างไรก็ตาม ในส่วนเครื่องใช้สอยส่วนตัวของลูกหนี้เพียงเท่าที่จำเป็นในการยังชีพหรือประกอบอาชีพของลูกหนี้และบุคคลในครอบครัวของลูกหนี้ไม่ตกอยู่ในบังคับคดีล้มละลาย แต่จำกัดจำนวนที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น

(1.3) การรวบรวมทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย

เมื่อศาลมีคำสั่งให้ลูกหนี้ล้มละลาย ศาลจะแต่งตั้งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ให้เป็นผู้มีหน้าที่จัดการบริหารกองทรัพย์สินของลูกหนี้ รวมถึงติดตามทรัพย์สินเข้าสู่กองทรัพย์สินของลูกหนี้ เพื่อให้ทรัพย์สินในกองทรัพย์สินของลูกหนี้มีมูลค่าสูงที่สุด เพื่อประโยชน์แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายในคดีล้มละลาย โดยกฎหมายล้มละลายได้สร้างกลไกในการรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้จากบุคคลภายนอกหรือเจ้าหนี้ของบุคคลล้มละลาย เพื่อประโยชน์แก่กองทรัพย์สินและความสุจริตเป็นธรรมแก่เจ้าหนี้ทั้งหลาย ดังนี้

1) การเพิกถอนนิติกรรม

เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ กฎหมายล้มละลายของอังกฤษจึงกำหนดอนุญาตให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทำการเพิกถอนนิติกรรมของลูกหนี้ได้ หากเข้ากรณีใดกรณีหนึ่ง ดังต่อไปนี้

1.1) นิติกรรมใดที่ลูกหนี้ได้กระทำขึ้นกับบุคคลภายนอกภายในระยะเวลา 5 ปี ก่อนมีคำสั่งให้ลูกหนี้ล้มละลาย ซึ่งมีข้อกำหนดให้ลูกหนี้ไม่ได้รับค่าตอบแทนจากการเข้าทำนิติกรรมดังกล่าว⁴⁷ หรือได้รับค่าตอบแทนน้อยเกินกว่าที่ควรจะเป็น⁴⁸ และเมื่อมีการเพิกถอน

⁴⁷ Insolvency Act 1986, Section 339.

⁴⁸ Insolvency Act 1986, Section 339 (3).

นิติกรรมดังกล่าวแล้ว ย่อมมีผลให้ลูกหนี้กลับคืนสู่ฐานะเดิมตามที่ควรจะเป็นหากลูกหนี้ไม่ได้เข้าทำนิติกรรมดังกล่าว⁴⁹

1.2) นิติกรรมที่ลูกหนี้ได้กระทำโดยมุ่งหมายให้เจ้าหนี้อื่นเสียเปรียบ ภายในระยะเวลา 5 ปี ก่อนมีคำสั่งให้ลูกหนี้ล้มละลาย แต่ทั้งนี้หากเป็นการกระทำต่อบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับบุคคลล้มละลายต้องเป็นการกระทำภายใน 2 ปี ก่อนเริ่มต้นการล้มละลาย⁵⁰

1.3) นิติกรรมที่ลูกหนี้กระทำขึ้นโดยเจตนาฉ้อฉล กล่าวคือกระทำเพื่อเป็นการซ่อนเร้นทรัพย์สินของเจ้าหนี้ หรือทำให้ผลประโยชน์ของเจ้าหนี้เสียไป ซึ่งการเพิกถอนนิติกรรมที่ลูกหนี้กระทำโดยฉ้อฉลไม่มีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนดังเช่น 2 กรณีข้างต้น และผลของการเพิกถอนศาลจะสั่งให้กลับคืนสู่ฐานะเดิม

ทั้งนี้ นอกจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะมีอำนาจในการเพิกถอนนิติกรรมที่ลูกหนี้กระทำไปโดยฉ้อฉลแล้ว บุคคลต่อไปนี้ก็ยังมีอำนาจขอเพิกถอนการฉ้อฉลด้วยเช่นกัน ได้แก่

- ก. ผู้ดูแลผลประโยชน์ของบุคคลล้มละลาย
- ข. ผู้ชำระบัญชี
- ค. ผู้จัดการบริษัท
- ง. ผู้เสียหายจากการกระทำเช่นนั้น⁵¹

2) การปฏิเสธสิทธิตามสัญญาที่มีภาระเกินกว่าประโยชน์ที่จะได้รับ

กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจเด็ดขาดของผู้จัดการทรัพย์สินหรือผู้ชำระบัญชีเท่านั้นที่จะใช้สิทธิปฏิเสธสิทธิตามสัญญา โดยยื่นหนังสือแสดงความประสงค์ดังกล่าวต่อศาล แต่ทั้งนี้หากศาลเห็นว่าการดำเนินการดังกล่าวของผู้จัดการทรัพย์สินหรือผู้ชำระบัญชีเป็นไปโดยทุจริตหรือปราศจากเหตุผล ศาลมีอำนาจสั่งยกเลิกหรือเพิกถอนการปฏิเสธสิทธิตามสัญญาดังกล่าวได้

⁴⁹ มาตรการทางกฎหมายในการยกเว้นทรัพย์สินในคดีล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดา (น. 28).
เล่มเดิม.

⁵⁰ Insolvency Act 1986, Section 341 (1) (b).

⁵¹ มาตรการทางกฎหมายในการยกเว้นทรัพย์สินในคดีล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดา (น. 29).
เล่มเดิม.

เมื่อมีการปฏิเสธสิทธิตามสัญญาดังกล่าวแล้ว คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งสามารถใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายตามที่กำหนดในสัญญาดังกล่าวได้ โดยยื่นคำขอรับชำระหนี้เข้ามาในคดีล้มละลาย อย่างไรก็ตามกรณีที่ผู้จัดการทรัพย์สินหรือผู้ชำระบัญชีจะใช้สิทธิปฏิเสธสิทธิตามสัญญาได้ ก็ต่อเมื่อคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งยังคงไม่ได้ปฏิบัติตามสัญญา หรือสิทธิของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเป็นเพียงบุคคลสิทธิเท่านั้น หากคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งได้ปฏิบัติตามสัญญาไปแล้ว หรือสิทธิของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเป็นทรัพย์สิน ผู้จัดการทรัพย์สินหรือผู้ชำระบัญชีจะใช้สิทธิปฏิเสธสิทธิตามสัญญาดังกล่าวไม่ได้

(2) ผู้มีอำนาจจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย

เมื่อศาลสั่งให้ลูกหนี้เป็นบุคคลล้มละลาย ลูกหนี้ย่อมหมดอำนาจในการจัดการกิจการและทรัพย์สินของตน และกำหนดให้มีคนกลางเป็นผู้จัดการกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อประโยชน์ต่อบรรดาเจ้าหนี้และลูกหนี้ในคดีล้มละลาย ซึ่งตามกฎหมายล้มละลายของอังกฤษมีบุคคลผู้มีอำนาจในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย แยกพิจารณาได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

(2.1) เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ (Official Receiver)

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้รับการแต่งตั้งจาก The Secretary of State of Trad เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้จัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย และทำหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายล้มละลายกำหนดไว้ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ซึ่งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะปฏิบัติหน้าที่ไปจนกว่าที่ประชุมเจ้าหนี้จะมีมติแต่งตั้งผู้จัดการทรัพย์สินเข้ามาดำเนินการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้

(2.2) ผู้จัดการทรัพย์สิน (Trustee)

ผู้จัดการทรัพย์สินอาจได้รับการแต่งตั้งจากที่ประชุมเจ้าหนี้ The Secretary of State of Trad หรือโดยศาล⁵² กฎหมายล้มละลายของอังกฤษกำหนดให้ผู้จัดการทรัพย์สินเป็นผู้มีหน้าที่หลักในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย เว้นแต่ในระหว่างเวลาที่ศาลมีคำสั่งให้ลูกหนี้ล้มละลายจนถึงเวลาที่ได้มีการแต่งตั้งผู้จัดการทรัพย์สิน หรือเมื่อตำแหน่งผู้จัดการทรัพย์สินว่างลง จะมีเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นผู้ทำหน้าที่จัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายภายใต้

⁵² Insolvency Rule 1986, r.6.120-122.

อำนาจหน้าที่ของผู้จัดการทรัพย์สินไปพรากก่อน โดยในส่วนของคดีล้มละลายซึ่งลูกหนี้เป็นบุคคลธรรมดา ผู้จัดการทรัพย์สินจะมีหน้าที่ดังนี้⁵³

- 1) ภาระการเป็นผู้จัดการทรัพย์สิน (Trustee) ในการล้มละลาย การพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราว (Interim Receiver) หรือในการยึดทรัพย์ (Sequestration of an Estate)
- 2) ภาระการเป็นผู้จัดการทรัพย์สินตาม Deed of Arrangement
- 3) ภาระการเป็นผู้ดูแล (Supervisor of Voluntary Arrangement)
- 4) ภาระการเป็น Administrator of an Insolvency estate

ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการจัดการทรัพย์สิน ในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการทรัพย์สินจึงมีอำนาจที่จะเข้าครอบครองหรือรักษาทรัพย์สินของลูกหนี้ที่อยู่ในความครอบครองของลูกหนี้หรือที่ลูกหนี้จะได้รับในอนาคต และสามารถขอให้ศาลออกหมายบังคับ เพื่อยึดหรือคั่นทรัพย์สินหรือทำลายสิ่งกีดขวางในการยึดทรัพย์ได้ด้วย⁵⁴ แต่อย่างไรก็ตามผู้จัดการทรัพย์สินจะปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวได้ก็ต่อเมื่อได้วางหลักประกันเพื่อคุ้มครองเจ้าหนี้ที่อาจได้รับความเสียหายจากการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการทรัพย์สินตามที่กฎหมายกำหนดแล้วเท่านั้น

(3) การขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย

การยื่นขอรับชำระหนี้ในอังกฤษนั้นเรียกว่าการพิสูจน์หนี้ ซึ่งกฎหมายล้มละลายของอังกฤษกำหนดหนี้ในคดีล้มละลายเป็น 2 ประเภท คือ

(3.1) หนี้ซึ่งอาจขอพิสูจน์หนี้ได้ (Prorable debt) ได้แก่ เจ้าหนี้ทั้งหลายในมูลหนี้หรือความรับผิดที่เกิดขึ้นก่อนวันที่ศาลมีคำพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลาย

(3.2) หนี้ที่ไม่อาจขอพิสูจน์หนี้ได้ (Non-Prorable debt) เป็นหนี้ที่เกิดขึ้นภายหลังวันที่ศาลมีคำพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลาย อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายล้มละลายของอังกฤษจะห้ามมิให้นำหนี้ประเภทดังกล่าวมายื่นขอพิสูจน์หนี้ แต่ก็ไม่ต้องห้ามที่เจ้าหนี้จะนำหนี้ดังกล่าวมาฟ้องร้องบังคับชำระหนี้เอาแก่ลูกหนี้ เมื่อลูกหนี้พ้นจากการล้มละลายแล้ว นอกจากนี้ Insolvency Rule 1986 ข้อ r.12.3 ยังกำหนดให้หนี้ที่เกิดขึ้นโดยฝ่าฝืนกฎหมาย และที่เกิดขึ้นภายใต้ section 1 ของ the Drug Trafficking Offences Act 1986 หรือ section 1 ของ The Criminal Instice (Scotland)

⁵³ บทบาทของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการจัดการทรัพย์สินในคดีล้มละลาย (น. 32). เล่มเดิม.

⁵⁴ From Lan *The Law of Insolvency* (p. 178), by F. Fletcher, 2002, London: Sweet & Maxwell.

Act 1987 หรือ section 17 ของ The Criminal Justice Act 1988 เป็นหน้าที่ไม่อาจยื่นขอพิสูจน์หนี้ได้อีกด้วย

กฎหมายล้มละลายของอังกฤษไม่ได้กำหนดเวลาที่ชัดเจนให้เจ้าหนี้ยื่นขอพิสูจน์หนี้ อย่างเช่นกฎหมายล้มละลายของประเทศไทย ซึ่งผลจากการที่เจ้าหนี้รายใดไม่ได้ยื่นขอพิสูจน์หนี้ ก็เป็นเพียงแต่ทำให้เจ้าหนี้รายดังกล่าวไม่มีสิทธิออกเสียงในการประชุมเจ้าหนี้ และไม่ได้รับส่วนแบ่งชำระหนี้ในรอบนั้น ๆ เท่านั้น ไม่เป็นการตัดสิทธิของเจ้าหนี้ในการได้รับส่วนแบ่งทรัพย์สินในคดีล้มละลายทั้งคืออย่างเช่นกฎหมายล้มละลายของประเทศไทย

ส่วนการพิจารณาคำขอพิสูจน์หนี้เป็นอำนาจของผู้จัดการทรัพย์สินหรือประธานในที่ประชุมเจ้าหนี้ โดยบุคคลดังกล่าวจะทำการสอบสวนในหนี้สินต่าง ๆ ที่มีกรยื่นขอพิสูจน์หนี้ เพื่อให้ได้ความจริงเกี่ยวกับหนี้สินรายดังกล่าว จากนั้นผู้จัดการทรัพย์สินจะเป็นผู้วินิจฉัยว่าจะยอมรับคำขอพิสูจน์หนี้ดังกล่าวหรือไม่ และหากผู้จัดการทรัพย์สินปฏิเสธคำขอพิสูจน์หนี้รายใด ต้องแจ้งเหตุผลในการไม่ยอมรับดังกล่าวเป็นหนังสือให้เจ้าหนี้รายดังกล่าวทราบด้วย⁵⁵ ซึ่งหากลูกหนี้หรือเจ้าหนี้รายใดไม่พอใจในคำวินิจฉัยของผู้จัดการทรัพย์สิน สามารถอุทธรณ์คำวินิจฉัยดังกล่าวไปยังศาลภายใน 21 วันนับแต่วันที่รับคำสั่งจากผู้จัดการทรัพย์สินได้⁵⁶

(4) ลำดับในการแบ่งทรัพย์สินให้แก่เจ้าหนี้

หนี้แต่ประเภทมีความแตกต่างกัน จึงกำหนดให้เจ้าหนี้ที่อยู่ในลำดับก่อนมีสิทธิได้รับชำระหนี้เต็มจำนวนตามสัดส่วนของสิทธิที่พึงจะได้รับก่อนเจ้าหนี้ในลำดับถัดลงมา โดยกฎหมายล้มละลายของอังกฤษได้กำหนดลำดับในการแบ่งทรัพย์สินแก่บรรดาเจ้าหนี้ในคดีล้มละลายไว้⁵⁷ ลำดับ ดังนี้

(4.1) เจ้าหนี้มีประกัน (Secured creditor)

กฎหมายล้มละลายของอังกฤษได้ให้ความหมายของเจ้าหนี้มีประกันไว้ในมาตรา 248 กล่าวคือเป็นเจ้าหนี้ผู้ถือสิทธิในหลักประกันเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ ได้แก่ สิทธิในทางจำนอง

⁵⁵ Insolvency Rule 1986, r.6.104 (2).

⁵⁶ Insolvency Rule 1986, r.6.105 (1) (2).

⁵⁷ จาก เจ้าหนี้บุริมสิทธิในกฎหมายล้มละลาย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 99-105), โดย นพรัตน์ เนียมคล้าย, 2554, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภาระติดพันในทรัพย์สิน สิทธิยึดหน่วง หรือบุริมสิทธิพิเศษ หรือหลักประกันในรูปแบบอื่น ๆ ซึ่งแม้ศาลจะมีคำสั่งให้ลูกหนี้ล้มละลาย เจ้าหนี้อาจมีประกันที่ยังบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันนั้นต่อไปได้⁵⁸ อย่างไรก็ตามกฎหมายล้มละลายของอังกฤษได้กำหนดทางเลือกให้เจ้าหนี้อาจมีประกันสามารถบังคับชำระหนี้แก่ลูกหนี้ซึ่งตกเป็นบุคคลล้มละลายได้ 2 ทาง ได้แก่ เจ้าหนี้อาจมีประกันบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันนั้นแล้วยังมีส่วนที่ขาดก็สามารถขอรับชำระหนี้จากเจ้าหนี้ที่ไม่มีประกันในหนี้ส่วนที่ขาดนั้นได้ หรือเจ้าหนี้อาจมีประกันเลือกที่จะสละหลักประกันนั้นแล้วขอรับชำระหนี้เต็มจำนวนอย่างเจ้าหนี้ที่ไม่มีประกันต่อไป ทั้งนี้เจ้าหนี้อาจมีสิทธิเลือกวิธีบังคับชำระหนี้เพียงทางใดทางหนึ่งเท่านั้น

(4.2) ค่าใช้จ่ายอันเกิดจากการดำเนินคดีล้มละลาย (Cost and expense of bankruptcy)

ค่าใช้จ่ายอันเกี่ยวกับคดีล้มละลาย ได้แก่ ค่าใช้จ่ายอันเกิดจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ หรือผู้จัดการทรัพย์สิน (Trustee) ได้ใช้จ่ายไปเพื่อการรวบรวมทรัพย์สิน การรักษา การจำหน่ายทรัพย์สิน หรือการจัดการกิจการของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการทางกฎหมาย รวมถึงค่าตอบแทนของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์หรือผู้จัดการทรัพย์สิน และค่าใช้จ่ายในการจ้างบุคคลใดเข้ามาจัดการกิจการของลูกหนี้ด้วย⁵⁹ ทั้งนี้จะดำเนินการแบ่งทรัพย์สินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายอันเกี่ยวกับคดีล้มละลายได้ เมื่อเจ้าหนี้อาจมีประกันได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันแล้วเท่านั้น⁶⁰

(4.3) เจ้าหนี้อุบัติสิทธิ (Preferential creditor)

กฎหมายล้มละลายของอังกฤษมีบทบัญญัติเกี่ยวกับประเภทของเจ้าหนี้อุบัติสิทธิเพียงสิทธิเรียกร้องที่เกี่ยวกับการจ้างแรงงานเท่านั้น เช่น เงินที่ลูกจ้างมีสิทธิได้รับจากการทำงานให้กับลูกหนี้ซึ่งเป็นนายจ้าง หรือเงินอุดหนุนกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ เป็นต้น⁶¹ ซึ่งเจ้าหนี้อุบัติสิทธิจะได้รับการชำระหนี้ในคดีล้มละลายก็ต่อเมื่อเจ้าหนี้อาจมีประกันได้รับชำระหนี้ และได้มีการหักค่าใช้จ่าย

⁵⁸ Insolvency Act 1986, Section 285 (4).

⁵⁹ Insolvency Rule 1986, r.6.224.

⁶⁰ Insolvency Act 1986, Section 328 (2).

⁶¹ Insolvency Act 1986, Section 386 and Schedule 6 of Insolvency Act.

อันเกิดจากการดำเนินคดีล้มละลายจากกองทรัพย์สินของลูกหนี้แล้วเท่านั้น⁶² อย่างไรก็ตาม หากมูลค่าทรัพย์สินในกองทรัพย์สินของลูกหนี้ไม่เพียงพอชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้นุริมสิทธิ ได้เต็มจำนวนทุกรายนั้น เจ้าหนี้นุริมสิทธิจะได้รับชำระหนี้ตามหลักสัดส่วนของหนี้แต่ละรายต่อไป⁶³

(4.4) เจ้าหนี้สามัญ (Ordinary creditor)

เจ้าหนี้สามัญ หมายถึง เจ้าหนี้ไม่มีประกันทั้งหมดที่กฎหมายไม่ได้กำหนดให้มี นุริมสิทธิ และไม่มีสิทธิเหนือทรัพย์สินสิ่งใดสิ่งหนึ่งของลูกหนี้เป็นกรณีพิเศษอย่างเจ้าหนี้มีประกัน หรือเจ้าหนี้สามัญอาจเป็นกรณีเจ้าหนี้มีประกันที่มีหนี้ในส่วนที่เกินกว่ามูลค่าทรัพย์สินอันเป็น หลักประกัน และเกิดขึ้นก่อนเริ่มต้นกระบวนการล้มละลาย หรือการชำระบัญชีบริษัท⁶⁴ กฎหมาย ล้มละลายของอังกฤษกำหนดให้เจ้าหนี้สามัญหรือเจ้าหนี้ไม่มีประกันนี้ได้รับชำระหนี้จากส่วนแบ่ง ทรัพย์สินในกองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายเป็นลำดับที่ 4 ซึ่งหากมูลค่าทรัพย์สินใน กองทรัพย์สินของลูกหนี้ไม่เพียงพอชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้สามัญได้เต็มจำนวนทุกรายนั้น เจ้าหนี้สามัญก็จะได้รับชำระหนี้ตามหลักสัดส่วนของหนี้ของตน⁶⁵ เจ้าหนี้ไม่มีประกันทุกรายจึงมี ฐานะเท่าเทียมกันในการที่จะได้รับชำระหนี้ โดยวิธีการแบ่งเฉลี่ยทรัพย์สินของลูกหนี้ตามหลัก สัดส่วนแห่งหนี้

(4.5) ดอกเบี้ยที่เกิดขึ้นภายหลังเริ่มต้นกระบวนการล้มละลาย (Post bankruptcy

interest on debts)

ในกรณีที่มิทรัพย์สินเหลือภายหลังจากการแบ่งให้แก่บรรดาเจ้าหนี้สามัญแล้ว ทรัพย์สินส่วนเหลือดังกล่าวจะถูกนำไปชำระดอกเบี้ยทั้งหมดที่เกิดขึ้นภายหลังเริ่มต้นกระบวนการ ล้มละลายหรือชำระบัญชี ซึ่งเจ้าหนี้มีสิทธิที่จะได้รับชำระดอกเบี้ยดังกล่าวในสัดส่วนที่เท่ากัน

⁶² Insolvency Act 1986, Section 328 (1).

⁶³ Insolvency Act 1986, Section 328 (2).

⁶⁴ เจ้าหนี้นุริมสิทธิในกฎหมายล้มละลาย (น. 104). เล่มเดิม.

⁶⁵ Insolvency Act 1986, Section 328 (3) and Insolvency Rule 1986, r.4.181.

ไม่ว่าหนี้นั้นจะเป็นหนี้ประเภทใด⁶⁶ โดยใช้อัตราดอกเบี้ยทางการในการคิดคำนวณอัตราดอกเบี้ยที่เจ้าหนี้แต่ละรายมีสิทธิได้รับ⁶⁷

(4.6) เจ้าหนี้อาศัยสิทธิ (Subordinated creditor)

กฎหมายล้มละลายของอังกฤษไม่ได้ให้ความหมายของเจ้าหนี้อาศัยสิทธิไว้อย่างชัดเจน แต่เมื่อพิจารณาตามเนื้อความในกฎหมายล้มละลายของอังกฤษแล้ว เจ้าหนี้อาศัยสิทธิคือเจ้าหนี้ที่จะได้รับชำระหนี้ภายหลังจากที่เจ้าหนี้อื่นได้รับชำระหนี้เต็มจำนวนแล้ว และมีทรัพย์สินของลูกหนี้ยังคงเหลืออยู่ เจ้าหนี้ประเภทนี้จึงจะได้รับชำระหนี้จากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ เช่น หนี้สินระหว่างสามีภรรยา⁶⁸ หรือการลงหุ้นเพื่อทำไรจากการประกอบกิจการของบุคคลล้มละลาย⁶⁹ เป็นต้น

(5) ผลจากการปลดจากล้มละลาย

เมื่อศาลมีคำสั่งให้ปลดบุคคลล้มละลายจากการล้มละลายแล้ว มีผลให้บุคคลล้มละลายกลับมีความสามารถในการทำนิติกรรมอย่างอิสระตามกฎหมายได้อีกครั้ง แต่บุคคลล้มละลายยังคงมีหน้าที่ต้องให้ข้อมูลของตนแก่ผู้จัดการทรัพย์สิน และปฏิบัติตามคำสั่งของผู้จัดการทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติตามกฎหมายล้มละลาย หากบุคคลล้มละลายไม่ปฏิบัติตาม ถือว่าเป็นการละเมิดอำนาจศาลในส่วนที่เกี่ยวกับการปลดจากล้มละลาย⁷⁰ นอกจากนี้ศาลมีอำนาจกำหนดให้มีการตรวจสอบพฤติกรรมในการติดต่อธุรกิจหรือทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายภายหลังการปลดจากล้มละลายหรือจนถึงภายหลังที่บุคคลล้มละลายถึงแก่ความตายได้ด้วย และยังสามารถใช้บังคับถึงคู่สมรสหรืออดีตคู่สมรสของบุคคลล้มละลาย หรือบุคคลใดที่ารู้หรือมีพฤติการณ์น่าเชื่อได้ว่า มีทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายอยู่ในความครอบครอง หรือเป็นลูกหนี้ของบุคคลล้มละลาย⁷¹ เพื่อเป็นอีกหนึ่งหนทางในการติดตามและเรียกคืนทรัพย์สินหรือรายได้ที่ถูกปิดบังหรือเก็บไว้อย่างผิดกฎหมายในระหว่างการล้มละลาย

⁶⁶ Insolvency Act 1986, Section 328 (4).

⁶⁷ Insolvency Act 1986, Section 328 (5).

⁶⁸ Insolvency Act 1986, Section 329.

⁶⁹ Partnership Act 1890, Section 3.

⁷⁰ Insolvency Act 1986, Section 333 (3).

⁷¹ Insolvency Act 1986, Section 336.

เมื่อปลดจากการล้มละลายแล้วก่อให้เกิดผลดังนี้

- (5.1) บุคคลล้มละลายหลุดพ้นจากหนี้สินทั้งปวงในคดีล้มละลาย แต่ไม่กระทบต่อการทำงานของผู้จัดการทรัพย์สินในอันที่จะจัดการทรัพย์สินในคดีล้มละลายให้เสร็จสิ้น
- (5.2) การปลดจากล้มละลายไม่มีผลกระทบต่อสิทธิของเจ้าหนี้มีประกันที่จะบังคับเอาแก่หลักประกันในคดีล้มละลาย
- (5.3) การปลดจากล้มละลายไม่มีผลปลดเปลื้องมูลหนี้ใดที่เกิดขึ้นในคดีล้มละลายซึ่งบุคคลล้มละลายกระทำขึ้น โดยฉ้อฉล หรือกระทำผิดหน้าที่ของผู้จัดการทรัพย์สิน โดยฉ้อฉล (Fraudulent Breach of Trust)
- (5.4) การปลดจากล้มละลายไม่เป็นการปลดเปลื้องความรับผิดในส่วน of ค่าปรับจากการกระทำผิด หรือความรับผิดในหลักประกันใดๆ
- (5.5) การปลดจากล้มละลายไม่ปลดเปลื้องผู้ล้มละลายจากหนี้อื่นที่ระบุไว้ในข้อบังคับว่าเป็นหนี้ที่ลูกหนี้ไม่อาจขอพิสูจนจำนวนหนี้ได้ในคดีล้มละลาย โดยลูกหนี้ต้องรับผิดชอบตามจำนวนที่มีการขอชำระหนี้ตาม Insolvency Act 1986 section 282 (6) เช่น หนี้ค่าปรับ หรือหนี้ตามคำพิพากษา
- (5.6) การปลดจากล้มละลายไม่เป็นการปลดเปลื้องบุคคลใด นอกจากบุคคลล้มละลาย ดังนั้นบุคคลใดก็ตามที่ต้องร่วมรับผิดกับบุคคลล้มละลายในมูลหนี้ใด หรือต้องรับผิดชอบผู้ค้าประกันของบุคคลล้มละลาย จะไม่ได้รับการปลดเปลื้องหรือหลุดพ้นไปด้วย
- อย่างไรก็ตาม หนี้ที่เกิดขึ้นจากการทำร้ายร่างกาย ซึ่งมีผลให้ต้องรับผิดชอบโดยการชำระค่าเสียหายในความประมาทเลินเล่อ การรบกวนสิทธิ การกระทำผิดกฎหมาย การทำผิดสัญญา หรือหน้าที่อื่น ๆ และหนี้ที่เกิดจากคำสั่งศาลในคดีที่เกี่ยวกับครอบครัวหรือคู่สมรส ศาลอาจมีคำสั่งให้หนี้ดังกล่าวได้รับการปลดเปลื้องเมื่อมีการปลดจากล้มละลายได้

3.2.2 สหรัฐอเมริกา

3.2.2.1 กระบวนการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีรัวรายผิดปกติ

สหรัฐอเมริกามีบทบัญญัติที่ใช้เป็นมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันในวงราชการ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลกลาง เจ้าหน้าที่ของมลรัฐ และเจ้าหน้าที่ของท้องถิ่น ซึ่งมีอยู่มากมายหลายฉบับ เช่น ประมวลกฎหมายอาญาสหรัฐอเมริกา⁷² ประมวลกฎหมายอาญาของมลรัฐต่างๆ ประมวลจริยธรรม ข้อบังคับทางปกครอง และระเบียบขององค์กรต่างๆ โดยมีมาตรการลงโทษหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นมาตรการทางปกครอง ทางแพ่งและทางอาญา โดยมีสำนักงานสอบสวนกลางแห่งสหรัฐอเมริกา (Federal Bureau of Investigation : FBI) เป็นองค์กรหลักในการทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนคดีทุจริตในวงราชการ เพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด เพื่อใช้ในการฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดต่อไป

กรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการนั้นถือเป็นความผิดอาญา ซึ่งกฎหมายกำหนดให้มีมาตรการลงโทษทั้งจำคุกและปรับ โดยในส่วนของทรัพย์สินที่ได้มาจากการทุจริตนั้น สหรัฐอเมริกามีมาตรการดำเนินการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่ง (Civil Forfeiture) ซึ่งเป็นการดำเนินการกับทรัพย์สินโดยตรง มีผลเป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเฉพาะสิ่งจากเจ้าของเดิมให้ตกเป็นของรัฐ นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกาได้มีแนวคิดในการให้เรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำความผิดที่เกิดขึ้นกับรัฐอันเนื่องมาจากการกระทำทุจริตด้วย เนื่องจากว่าแม้จะมีการคำนวณความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้จากการทุจริต ซึ่งความสูญเสียที่เกิดขึ้นมีมูลค่าเท่ากับมูลค่าของสินบน แต่จำนวนเงินที่เป็นสินบนอาจไม่เพียงพอสำหรับความสูญเสียที่เกิดขึ้น หากว่าประโยชน์อันมิควรได้นั้นรวมอยู่ในการตัดสินใจของรัฐหรือในสัญญาการให้สินบน อาจทำให้สินค้าและบริการสูงกว่าราคาตลาดหรืออาจมีการใช้หรือการขายทรัพยากรของรัฐในราคาที่ต่ำกว่าราคาท้องตลาด และอาจมีความเสียหายทางสังคมหรือสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการทำสัญญา โดยแนวความคิดดังกล่าวเกิดจากหลักการและจริยธรรมที่ว่าไม่ควรมิใครจะได้รับประโยชน์จากการกระทำความผิดหรือจากการรัวรายโดยผิดกฎหมายหรือจากลาภอันมิควรได้ ศาลของสหรัฐอเมริกาได้สรุปว่าผลประโยชน์ที่ควรได้รับอาจเป็นตัวที่ใช้วัด

⁷² United States Code. Title 18.

ค่าความเสียหายได้อย่างสมเหตุสมผล เพราะว่าเป็นการรับประกันการจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่โจทก์ ป้องกันการร่ำรวยโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายของจำเลย และเป็นการป้องปรามการจงใจละเมิดกฎหมาย⁷³

สหรัฐอเมริกามีแนวคิดในการนำมาตราการทางแพ่งมาบังคับใช้กับการลงโทษความผิดที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตคอร์รัปชัน โดยนำมาใช้บังคับในส่วนของทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดดังกล่าว โดยกำหนดให้นอกจากการเรียกค่าเสียหายแล้ว ยังขยายไปถึงให้ศาลสามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนจากการกระทำความผิดดังกล่าวที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อรัฐได้อีกด้วย เพื่อตัดประโยชน์ของทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดดังกล่าวออกจากวงจรทางเศรษฐกิจและลดแรงจูงใจในการกระทำความผิด ซึ่งคล้ายคลึงกับหลักการในประเทศไทย แต่อย่างไรก็ตามในสหรัฐอเมริกายังคงต้องมีการพิสูจน์ถึงความผิดในทางอาญาด้วย ก่อนที่จะสามารถนำมาตราการริบทรัพย์สินในทางแพ่งกับทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดได้

3.2.2.2 กระบวนการจัดการทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย

กฎหมายล้มละลายของสหรัฐอเมริกามีความแตกต่างจากกฎหมายล้มละลายประเทศอื่น ๆ กล่าวคือ ในคดีหนึ่งอาจมีการบังคับใช้กฎหมายทั้งในส่วนที่เป็นกฎหมายกลางหรือกฎหมายสหพันธรัฐ (Federal Law) คือ United States Code Title 11–Bankruptcy หรือที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายว่าประมวลกฎหมายล้มละลาย (United States Bankruptcy Code)⁷⁴ และกฎหมายระดับมลรัฐ (States Law) ประกอบกันในการพิจารณาคดี หากรัฐใดไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายระดับมลรัฐเรื่องใดใช้บังคับไว้เป็นการเฉพาะ ให้บังคับใช้ตามบทบัญญัติของ United States Bankruptcy Code ทั้งนี้ผู้เขียนอ้างอิง United States Bankruptcy ในส่วนของการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาที่มีรายได้ประจำตาม Chapter 13–Adjustment of debts of an individual with regular income เป็นหลักในการศึกษา ซึ่งพิจารณาได้ดังนี้

⁷³ จาก ปัญหาที่เกิดขึ้นจากกระบวนการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) (น. 71), โดย นกสร ปิติกะวงษ์, 2555, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁷⁴ จาก “คดีล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดาในประเทศสหรัฐอเมริกา.” โดย ธัญญานุช ดันติกุล, (มกราคม-เมษายน 2552), *ศาลพาห*, 56(1), น. 87.

(1) กองทรัพย์สินในคดีล้มละลาย

กฎหมายล้มละลายของสหรัฐอเมริกากำหนดว่าทรัพย์สินใดบ้างที่อาจรวบรวมมาชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ในคดีล้มละลาย ซึ่งถือเป็นกองทรัพย์สินในคดีล้มละลาย พิจารณาได้ดังนี้

(1.1) ทรัพย์สินอันอาจแบ่งได้ในคดีล้มละลาย

ได้แก่ ทรัพย์สินทั้งหมด สินสมรส หรือสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้หรือคู่สมรสของลูกหนี้ รวมถึงรายได้ ผลตอบแทน ดอกผล ค่าเช่า หรือกำไร จากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ซึ่งมีอยู่ในเวลาเริ่มต้นคดีล้มละลาย ยกเว้นรายได้จากการบริการโดยส่วนตัวของลูกหนี้หลังเวลาเริ่มต้นคดีล้มละลาย ทรัพย์สินใดที่ลูกหนี้ได้รับหรือจะได้รับภายใน 180 วันนับแต่วันที่มีการยื่นคำร้องให้ลูกหนี้ล้มละลาย และผลประโยชน์ในทรัพย์สินจากกองทรัพย์สินอื่นใดที่ได้รับหลังเวลาเริ่มต้นคดี⁷⁵ นอกจากนี้ กองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายยังรวมถึงทรัพย์สินที่ผู้จัดการทรัพย์รวบรวมได้จากการที่ศาลมีคำสั่งให้ยกเลิกข้อตกลงตามมาตรา 329 (b) 363 (n) 543 550 หรือ 723 ด้วย

(1.2) ทรัพย์สินที่ได้รับการยกเว้นในคดีล้มละลาย

ทรัพย์สินที่ลูกหนี้ได้รับหรือมีอยู่ในภายหลังเริ่มต้นคดีล้มละลายซึ่งตกอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายล้มละลายแล้ว ประมวลกฎหมายแห่งสหรัฐอเมริกาบรรพ 11 ว่าด้วยกฎหมายล้มละลายได้กำหนดเรื่องทรัพย์สินที่ได้รับยกเว้นในคดีล้มละลายไว้อย่างกว้างขวาง ดังนี้

- 1) ทรัพย์สินของลูกหนี้หรือที่ลูกหนี้มีกรรมสิทธิ์ร่วมซึ่งลูกหนี้หรือผู้ที่พึงลูกหนี้ใช้เป็นบ้านอยู่อาศัย หรือที่ดินที่เป็นที่ฝังศพของลูกหนี้หรือผู้ซึ่งพึงลูกหนี้ มูลค่าไม่เกิน 15,000 ดอลลาร์
- 2) ยานพาหนะที่ใช้เครื่องยนต์ 1 คัน ราคาไม่เกิน 2,400 ดอลลาร์
- 3) ของใช้พื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของบุคคลล้มละลายและบุคคลในครอบครัวของบุคคลล้มละลาย ซึ่งมีมูลค่าไม่เกินชิ้นละ 400 ดอลลาร์ หรือมูลค่ารวมไม่เกิน 8,000 ดอลลาร์
- 4) เครื่องประดับที่ยึดถือเป็นสำคัญส่วนตัว ครอบครัว หรือของใช้ในบ้านของลูกหนี้หรือผู้ที่พึงพาลูกหนี้ มูลค่าไม่เกิน 1,000 ดอลลาร์
- 5) เครื่องมือใด ๆ หนังสือเกี่ยวกับวิชาชีพ หรือเครื่องมือในการค้าขายของลูกหนี้ หรือการค้าขายของผู้ที่พึงพาลูกหนี้ มูลค่าไม่เกิน 1,500 ดอลลาร์
- 6) สัญญาประกันชีวิตของลูกหนี้ที่ยังไม่ครบกำหนดเวลา

⁷⁵ United States Code. Title 11, Section 541 (a).

7) ความช่วยเหลือเกี่ยวกับสุขภาพที่จำเป็นสำหรับลูกหนี้หรือผู้ที่พึ่งพาลูกหนี้

8) สิทธิในผลประโยชน์ต่าง ๆ ของลูกหนี้ เช่น สิทธิประกันสังคม ค่าชดเชยจากการเลิกจ้าง การช่วยเหลือสาธารณะ ผลประโยชน์ของทหารผ่านศึก ผลประโยชน์จากการเป็นผู้พิการ หรือผู้ป่วย ค่าครองชีพ ค่าสนับสนุน หรือค่าเลี้ยงดู ซึ่งสมควรแก่ฐานะานุกรมของลูกหนี้และผู้พึ่งพาลูกหนี้ โบนัส เบี้ยบานาญ เงินได้รายปีหรือสิ่งทีคล้ายคลึงกัน หรือสัญญาเนื่องจากการเจ็บป่วย ความพิการ ความตาย อายุ หรือการบริการ ที่สมควรแก่ฐานะานุกรมของลูกหนี้และผู้พึ่งพาลูกหนี้ ยกเว้น แผนหรือสัญญาที่ถูกตั้งขึ้นโดย หรืออยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของบุคคลภายในที่ว่างลูกหนี้ ในเวลาที่สิทธิของลูกหนี้ภายใต้แผนหรือสัญญานั้นเกิดขึ้น หรือการจ่ายเงินเนื่องจากอายุหรือระยะเวลาของการบริการ และแผนหรือสัญญาที่ไม่อยู่ภายใต้มาตรา 401 (a) 403 (a) (b) หรือ 408 ของ Internal Revenue Code of 1986

9) สิทธิของลูกหนี้ในการได้รับเงินหรือทรัพย์สินภายใต้กฎหมาย ชดใช้ค่าเสียหายของเหยื่อจากการกระทำผิดทางอาญา เงินที่ได้รับเพราะความตายของบุคคลที่พึ่งพาลูกหนี้ สิทธิตามกรรมกรรมประกันชีวิตของบุคคลที่พึ่งพาลูกหนี้ ในวันที่บุคคลนั้นถึงแก่ความตาย ตามสมควรแก่ฐานะานุกรมของลูกหนี้และผู้พึ่งพาลูกหนี้ เงินที่ได้รับเนื่องจากความเสียหายต่อร่างกาย หรือเงินที่ได้รับจากการชดเชยความเสียหายของรายได้ในอนาคตของลูกหนี้หรือผู้ที่พึ่งพาลูกหนี้

10) เงินจากการปลดเกษียณ ในขอบเขตที่ได้รับยกเว้นการเก็บภาษีภายใต้มาตรา 401 403 408 408A 414 457 หรือ 501 (a) ของ Internal Revenue Code of 1986⁷⁶

อย่างไรก็ตาม แม้ทรัพย์สินดังกล่าวได้รับยกเว้นในคดีล้มละลายนั้น ไม่เป็นการเด็ดขาดเนื่องจากลูกหนี้สามารถสละสิทธิที่จะอ้างข้อยกเว้นในทรัพย์สินดังกล่าวได้ โดยอนุญาตให้เจ้าหนี้บังคับชำระหนี้เอาแก่ทรัพย์สินดังกล่าว และข้อยกเว้นทรัพย์สินในคดีล้มละลายดังกล่าวข้างต้นไม่อาจใช้ยันเจ้าหนี้ที่มีบุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินดังกล่าวได้เช่นเดียวกัน

⁷⁶ มาตรการทางกฎหมายในการยกเว้นทรัพย์สินในคดีล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดา (น. 79-81).

(1.3) การรวบรวมทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย

เมื่อศาลมีคำสั่งให้ลูกหนี้ล้มละลายแล้ว กฎหมายล้มละลายของสหรัฐอเมริกากำหนดให้มีการแต่งตั้งผู้จัดการทรัพย์สินเพื่อเข้ามาดูแลกองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย มีหน้าที่หลักในการจัดการทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ของเจ้าหนี้และลูกหนี้ โดยกำหนดให้ผู้จัดการทรัพย์สินมีอำนาจดำเนินการเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย ดังนี้

1) เพิกถอนการโอนที่เป็นการให้เปรียบเจ้าหนี้ ซึ่งการโอนดังกล่าวเกิดขึ้นด้วยความไม่สุจริตของลูกหนี้ และทำให้เจ้าหนี้บางรายได้เปรียบเจ้าหนี้รายอื่น ๆ ซึ่งการโอนดังกล่าวได้กระทำขึ้นภายในระยะเวลา 90 วันก่อนวันยื่นคำร้องเริ่มต้นคดีล้มละลาย แต่ในกรณีที่ได้รับโอนเป็นบุคคลภายในของลูกหนี้ให้ขยายเวลาเป็น 1 ปีก่อนวันยื่นคำร้องเริ่มต้นคดีล้มละลาย⁷⁷

2) เพิกถอนการโอนที่เป็นการฉ้อฉล ซึ่งได้ทำขึ้นในช่วงระยะเวลา 2 ปี ก่อนการเริ่มต้นคดีล้มละลาย⁷⁸

3) เพิกถอนการโอนซึ่งลูกหนี้ได้กระทำขึ้นหลังจากการเริ่มต้นคดีล้มละลาย โดยไม่ต้องคำนึงว่าผู้รับโอนจะได้รับทราบถึงการที่ลูกหนี้ถูกดำเนินคดีล้มละลายหรือไม่ แต่ผู้จัดการทรัพย์สินไม่อาจเพิกถอนการโอนผลตอบแทนอันผู้ซื้อสังหาริมทรัพย์นั้นสุจริตและไม่รู้ถึงการเริ่มต้นคดีล้มละลายของลูกหนี้ และราคาดังกล่าวต้องมีความเป็นธรรมในช่วงเวลาที่มีการซื้อขายกันด้วย⁷⁹

4) ปฏิเสธสิทธิตามสัญญาซึ่งไม่มีประโยชน์ต่อกองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย แต่ทั้งนี้การปฏิเสธจะมีผลบังคับก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลแล้วเท่านั้น⁸⁰

5) เพิกถอนการขายทรัพย์สินซึ่งมีข้อตกลงให้ขายในราคาต่ำหรือเรียกคืนมูลค่าทรัพย์สินที่เกินไปกว่าราคาหรือเรียกราคาเพิ่มเติมจากคู่สัญญา รวมถึงเรียกค่าทนายความ หรือค่าใช้จ่ายในการเพิกถอนการขายดังกล่าวด้วย ทั้งนี้หากคู่สัญญาเพิกเฉย ศาลอาจสั่งให้คู่สัญญา

⁷⁷ United States Code. Title 11, Section 547.

⁷⁸ United States Code. Title 11, Section 548.

⁷⁹ United States Code. Title 11, Section 549.

⁸⁰ United States Code. Title 11, Section 365 (d).

ดังกล่าวชดใช้ค่าเสียหายเชิงลงโทษได้ด้วย⁸¹

6) เก็บรวบรวมทรัพย์สินที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์รวบรวมได้⁸²

7) เรียกคืนทรัพย์สินจากผู้รับโอนคนแรกที่ไม่สุจริต หรือเรียกมูลค่าทรัพย์สินจากผู้ที่ได้ผลประโยชน์จากการโอนนั้น⁸³ ทั้งนี้ไม่อาจใช้บังคับกับผู้รับโอนต่อจากผู้รับโอนคนแรก หากการโอนมีค่าตอบแทน รวมถึงค่าชดเชย หรือเป็นประกันหนี้ในปัจจุบันหรือหนี้ที่มีมาก่อน โดยสุจริต และเป็นการโอนที่ไม่เป็นโมฆะ⁸⁴

นอกจากนี้ ศาลมีอำนาจยกเลิกข้อตกลงสำหรับการบริการใด ๆ ที่ลูกหนี้ได้กระทำไว้ หากการบริการดังกล่าวมีค่าทดแทนที่ไม่เหมาะสมหรือมีจำนวนที่สูงเกินไป โดยศาลอาจมีคำสั่งให้ชดใช้ค่าบริการเพียงเท่าอัตราที่เหมาะสมแก่บริการนั้นก็ได้อีก⁸⁵

(2) ผู้มีอำนาจจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย

เมื่อศาลมีคำสั่งให้ชำระกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้แล้ว ลูกหนี้จะถูกตัดอำนาจในการจัดการกิจการและทรัพย์สินของตน โดยกฎหมายล้มละลายของสหรัฐอเมริกากำหนดให้ศาลต้องแต่งตั้งบุคคลกลางขึ้นมาทำหน้าที่จัดการกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย ตาม Chapter 7 กล่าวคือ แต่งตั้งผู้จัดการทรัพย์สินถาวรประจำคดี (Case Trustee) โดยเป็นภาคเอกชน โดยสุ่มไปตามรายนามสมาชิกในคณะผู้จัดการทรัพย์สินภาคเอกชน (Blind Rotation) ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลโดยผู้จัดการทรัพย์สินแห่งสหรัฐอเมริกา (U.S. Trustee หรือ Bankruptcy Administration ในบางเขตอำนาจของ U.S. Trustee Program) เพื่อทำหน้าที่ในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อประโยชน์แก่บรรดาเจ้าหนี้ที่พึงปวง โดยลูกหนี้ไม่มีอำนาจจัดการกิจการและทรัพย์สินของตนเองต่อไป มีเพียงหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือผู้จัดการทรัพย์สินในการรวบรวมทรัพย์สิน

⁸¹ United States Code. Title 11, Section 363 (n).

⁸² United States Code. Title 11, Section 543.

⁸³ United States Code. Title 11, Section 550.

⁸⁴ มาตรการทางกฎหมายในการยกเว้นทรัพย์สินในคดีล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดา (น. 34).

เล่มเดิม.

⁸⁵ United States Code. Title 11, Section 329 (b).

เท่านั้น ดังนั้นผู้จัดการทรัพย์สินจึงเป็นบุคคลสำคัญเป็นอย่างมากในการจัดการกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ โดยสามารถแบ่งแยกบุคคลที่จะเป็นผู้จัดการทรัพย์สินได้ดังนี้

(2.1) ผู้จัดการทรัพย์สินแห่งสหรัฐอเมริกา (United States Trustee)

ผู้จัดการทรัพย์สินในกรณีนี้เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐสังกัดกระทรวงยุติธรรมแห่งสหรัฐอเมริกา ซึ่งเทียบได้กับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ของประเทศไทย ซึ่งได้รับการแต่งตั้งและถอดถอนโดยพนักงานอัยการ⁸⁶ มีวาระในการปฏิบัติหน้าที่เป็นระยะเวลา 5 ปี และดำรงตำแหน่งในคราวเดียวกันได้ไม่เกินสองภูมิภาค มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบคดีล้มละลายตาม Chapter 7 ในเขตภูมิภาคที่ตนดำรงตำแหน่ง ดังต่อไปนี้

- 1) แต่งตั้งและกำกับดูแลคณะผู้จัดการทรัพย์สินเอกชนหรือแต่งตั้งผู้จัดการทรัพย์สินชั่วคราว
- 2) จัดการประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรกหรือครั้งอื่น ๆ ที่เห็นสมควร หรือเมื่อได้รับการร้องขอจากผู้มีส่วนได้เสีย
- 3) เข้าดำเนินการจัดการทรัพย์สินประจำคดีเมื่อมีเหตุจำเป็น แต่ผู้จัดการทรัพย์สินแห่งสหรัฐอเมริกาไม่สามารถทำหน้าที่แทนผู้จัดการทรัพย์สินเอกชนหรือทำหน้าที่เป็นผู้จัดการทรัพย์สินเอกชนได้
- 4) ยื่นคำร้องต่อศาลให้ยกเลิกกระบวนการล้มละลายเมื่อพบการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายล้มละลายแห่งสหรัฐอเมริกาอย่างรุนแรง

(2.2) ผู้จัดการทรัพย์สินเฉพาะมลรัฐ (Bankruptcy Administrator)

ผู้จัดการทรัพย์สินเฉพาะมลรัฐ มีเฉพาะในมลรัฐนอร์ทแคโรไลนาและมลรัฐอลาบามา เท่านั้น เนื่องจาก U.S. Trustee Program ไม่บังคับใช้ในเขตสองมลรัฐดังกล่าว สภาkongเกรสจึงจัดตั้ง Bankruptcy Administrator Program 1986 ขึ้นใช้บังคับในสองมลรัฐดังกล่าว แบ่งเป็น 6 เขต แต่ละเขตมีผู้จัดการทรัพย์สินเฉพาะมลรัฐ ประจำ 1 คน ซึ่งมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้จัดการทรัพย์สินแห่งสหรัฐอเมริกา

⁸⁶ United States Code. Title 11, Section 581 (a) (c).

(2.3) ผู้จัดการทรัพย์สินเอกชน (Private Trustee) แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1) ผู้จัดการทรัพย์สินชั่วคราว (Interim Trustee)

ผู้จัดการทรัพย์สินแห่งสหรัฐอเมริกาจะคัดเลือกบุคคลจากคณะผู้จัดการทรัพย์สินเอกชนขึ้นเป็นผู้จัดการทรัพย์สินชั่วคราว เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้จัดการทรัพย์สินในช่วงระยะเวลาภายหลังที่ศาลมีคำสั่งให้ชำระกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้แล้ว เพื่อจัดประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรก เนื่องจากยังไม่มีการคัดเลือกผู้จัดการทรัพย์สินถาวรประจำคดี⁸⁷ หากมีการเลือกผู้จัดการทรัพย์สินถาวรประจำคดีแล้ว อำนาจหน้าที่ของผู้จัดการทรัพย์สินชั่วคราวย่อมสิ้นสุดลงในทันที แต่หากที่ประชุมเจ้าหนี้ไม่คัดเลือกบุคคลเป็นผู้จัดการทรัพย์สินถาวรประจำคดี ผู้จัดการทรัพย์สินชั่วคราวต้องปฏิบัติหน้าที่เรื่อยไปและถือเป็นผู้จัดการทรัพย์สินถาวรประจำคดีไปโดยปริยาย⁸⁸

2) ผู้จัดการทรัพย์สินถาวรประจำคดี (Case Trustee)

กฎหมายล้มละลายแห่งสหรัฐอเมริกา มาตรา 701 กำหนดให้ในการประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรกนั้น มีอำนาจคัดเลือกผู้จัดการทรัพย์สินถาวรประจำคดี เพื่อทำหน้าที่ดำเนินการจัดการกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายภายใต้ Chapter 7 โดยมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1. รวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ที่มีอยู่ในขณะที่มีการยื่นคำร้องขอให้ลูกหนี้ล้มละลาย
2. คัดค้านการถ่ายโอนทรัพย์สินที่ลูกหนี้กระทำก่อนหรือหลังล้มละลาย
3. ดำเนินการขายทรัพย์สินของลูกหนี้
4. คัดค้านหรือปฏิเสธข้อเรียกร้องที่ไม่เหมาะสมของเจ้าหนี้
5. คัดค้านการปลดจากการล้มละลายของลูกหนี้

อย่างไรก็ตาม ผู้จัดการทรัพย์สินเอกชนยังคงอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของผู้จัดการทรัพย์สินแห่งสหรัฐอเมริกา ซึ่งหากปรากฏว่าผู้จัดการทรัพย์สินเอกชนปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบอย่างร้ายแรง ผู้จัดการทรัพย์สินแห่งสหรัฐอเมริกาอาจดำเนินการถอดถอนได้โดยยื่นคำร้องต่อศาล และหากศาลเห็นสมควรตามที่ผู้จัดการทรัพย์สินแห่งสหรัฐอเมริกาเสนอ ผู้จัดการทรัพย์สินเอกชนผู้นั้นต้องถูกถอดถอนจากคณะผู้จัดการทรัพย์สินเอกชนและไม่สามารถได้รับการคัดเลือกเป็น

⁸⁷ United States Code. Title 11, Section 701 (a) (1).

⁸⁸ United States Code. Title 11, Section 701 (d).

ผู้จัดการทรัพย์สินเอกชนในคดีอื่นได้อีกต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการทรัพย์สินในคดีล้มละลายเป็นไป โดยถูกต้องและมีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ของระบบกฎหมายล้มละลาย

(3) การขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย

กฎหมายล้มละลายของสหรัฐอเมริกากำหนดให้เมื่อศาลมีคำสั่งให้ลูกหนี้ล้มละลายแล้ว ลูกหนี้ต้องถูกจำกัดอยู่ในสถานะพักการชำระหนี้ (Automatic Stay) เจ้าหนี้จึงไม่อาจดำเนินการฟ้อง ลูกหนี้เป็นคดีแพ่งเพื่อบังคับชำระหนี้ได้ และเจ้าหนี้จะได้รับชำระหนี้ก็แต่โดยยื่นขอพิสูจน์หนี้ ตามที่กฎหมายล้มละลายกำหนดเท่านั้น โดยหนี้ที่จะยื่นขอพิสูจน์หนี้ได้ ต้องเป็นหนี้ที่มูลหนี้เกิดขึ้น ก่อนหรือขณะที่ศาลมีคำสั่งให้ชำระกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ แม้หนี้ดังกล่าวจะมีเงื่อนไข หรือข้อต่อสู้ระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้อยู่ก็ตาม และแม้ว่าหนี้ดังกล่าวจะยังไม่ถึงกำหนดชำระ หรือไม่อาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอน เจ้าหนี้ก็สามารถนำหนี้ดังกล่าวมายื่นขอพิสูจน์หนี้ใน คดีล้มละลายได้ ซึ่งเจ้าหนี้ต้องยื่นพิสูจน์หนี้ด้วยแบบพิมพ์ที่กำหนด พร้อมเอกสารหลักฐาน ประกอบหนี้ (แต่ในบางกรณีศาลอาจอนุญาตให้เขียนแบบไม่เป็นทางการได้ เช่น จดหมาย)⁸⁹ โดย ยื่นต่อศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาคดี⁹⁰ ภายใน 90 วันนับแต่วันที่ประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรก ซึ่งใน section 341 และ Rule 2003 กำหนดให้ผู้จัดการทรัพย์สินกำหนดการประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรกภายใน ระยะเวลาไม่น้อยกว่า 20 วัน แต่ไม่เกิน 40 วันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งให้ชำระกิจการและทรัพย์สิน ของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย แต่ทั้งนี้กฎหมายได้ยกเว้นหนี้บางรายการที่เจ้าหนี้จะต้องยื่นขอพิสูจน์ หนี้ภายในระยะเวลา 30 วันนับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด⁹¹ หรือหนี้อันเกิดจากการที่ผู้จัดการ ทรัพย์สินปฏิเสธหรือไม่ปฏิบัติตามสัญญาซึ่งลูกหนี้ได้กระทำไว้กับบุคคลอื่น ซึ่งบุคคลดังกล่าวต้อง ยื่นขอพิสูจน์หนี้ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด⁹² หรือในกรณีที่เจ้าหนี้นี้มีภูมิลำเนาอยู่ต่างประเทศ ศาลอาจขยายเวลาให้ได้ไม่เกิน 60 วัน⁹³ หรือหนี้ภาษีของหน่วยงานรัฐบาลในคดีตาม Chapter 13 ซึ่งให้ยื่นพิสูจน์หนี้ได้ภายใน 60 วันนับแต่วันที่ยื่นขอภาษีคืนภายใต้ Section 1308 หรือหนี้ของ

⁸⁹ United States Code. Title 11, Section 101 (5).

⁹⁰ Federal Rules of Bankruptcy Procedure Rule 3002 (b) และ 5005 (a).

⁹¹ Federal Rules of Bankruptcy Procedure Rule 3002 (c) (3).

⁹² Federal Rules of Bankruptcy Procedure Rule 3002 (c) (4).

⁹³ Federal Rules of Bankruptcy Procedure Rule 3002 (c) (6).

หน่วยงานรัฐบาล ให้ยื่นภายใน 180 วันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งให้ฟื้นฟูกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้⁹⁴ เป็นต้น ซึ่งหากไม่มีการคัดค้านในหนี้รายใดแล้ว ย่อมถือว่าหนี้รายดังกล่าวนั้นเป็นหนี้ที่ได้รับอนุญาตให้ได้รับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย⁹⁵ เว้นแต่เป็นหนี้ที่ไม่อาจฟ้องร้องบังคับคดีได้ตามกฎหมาย หรือเป็นหนี้ในส่วนของดอกเบี้ยที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระในวันที่ศาลมีคำสั่งให้ชำระกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ หนี้ดังกล่าวจึงเป็นหนี้ที่ต้องห้ามมิให้ได้รับชำระในคดีล้มละลายของสหรัฐอเมริกา⁹⁶

(4) ลำดับในการแบ่งทรัพย์สินให้แก่เจ้าหนี้

กฎหมายล้มละลายของสหรัฐอเมริกากำหนดสิทธิในการได้รับชำระหนี้ของเจ้าหนี้แต่ละประเภทไว้ใน Chapter 5—Creditors, the debtor, and the estate ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(4.1) เจ้าหนี้ในสิทธิเรียกร้องมีประกัน (Secured claim creditor)

กฎหมายล้มละลายของสหรัฐอเมริกา มาตรา 101 (37) ได้ให้ความหมายของสิทธิเรียกร้องมีประกันไว้ หมายถึง ภาระผูกพันหรือประโยชน์ในทรัพย์สินเพื่อเป็นหลักประกันในการชำระหนี้ โดยกำหนดให้เจ้าหนี้ซึ่งมีสิทธิเรียกร้องเหนือทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันของลูกหนี้สามารถบังคับชำระหนี้จากทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันนั้นก่อน โดยไม่จำกัดว่าสิทธิเรียกร้องมีประกันนั้นจะเป็นสิทธิในหลักประกันประเภทใด ส่วนจำนวนหนี้ที่เกินมูลค่าแห่งหลักประกันจึงตกอยู่ในบังคับเช่นเดียวกับหนี้ที่ไม่มีประกัน⁹⁷

(4.2) เจ้าหนี้นุริมสิทธิ (Priority creditor)

กฎหมายล้มละลายของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดให้สิทธิเรียกร้องไม่มีประกัน (Unsecured claim) บางประเภทมีบุริมสิทธิเหนือเจ้าหนี้ที่ไม่มีประกันรายอื่น ๆ และในระหว่างเจ้าหนี้นุริมสิทธิด้วยกันก็มีการจัดลำดับสิทธิในการได้รับชำระหนี้ก่อนหลัง โดยบุริมสิทธิในลำดับ

⁹⁴ United States Code. Title 11, Section 502 (b) (9).

⁹⁵ United States Code. Title 11, Section 502 (a).

⁹⁶ United States Code. Title 11, Section 502 (b).

⁹⁷ United States Code. Title 11, Section 506 (a).

ก่อนจะได้รับชำระหนี้เงินเต็มจำนวนตามบุริมสิทธิ จึงจะทำการชำระหนี้ให้กับบุริมสิทธิในลำดับถัดไป⁹⁸ ซึ่งมีลำดับในการได้รับชำระหนี้ดังนี้⁹⁹

- 1) สิทธิเรียกร้องในค่าอุปการะของบุคคลในครอบครัวของลูกหนี้
- 2) ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีล้มละลาย
- 3) หนี้ที่เกิดตามปกติทางการค้าของลูกหนี้ภายหลังจากฟ้องให้ลูกหนี้ล้มละลาย แต่ทั้งนี้ก่อนการตั้งผู้จัดการทรัพย์สิน หรือศาลมีคำสั่งให้รักษาทรัพย์สินของลูกหนี้
- 4) ค่าจ้างแรงงานซึ่งครบกำหนดชำระภายใน 180 วันก่อนขอให้ลูกหนี้ล้มละลาย และจำกัดไม่เกินคนละ 10,950 ดอลลาร์สหรัฐ¹⁰⁰
- 5) สิทธิประโยชน์ของลูกจ้างซึ่งครบกำหนดชำระภายใน 180 วันก่อนขอให้ลูกหนี้ล้มละลาย และจำกัดไม่เกินคนละ 10,950 ดอลลาร์สหรัฐ¹⁰¹
- 6) หนี้สินของเกษตรกรและชาวประมงซึ่งมีบุริมสิทธิเหนือผลผลิตทางการเกษตรหรือการประมงที่อยู่ในความครอบครองของลูกหนี้ และจำกัดไม่เกินคนละ 5,400 ดอลลาร์สหรัฐ¹⁰²
- 7) เงินมัดจำในการซื้อ เช่าทรัพย์สิน หรือบริการของลูกหนี้ ซึ่งลูกค้าได้มอบให้ลูกหนี้ก่อนเริ่มต้นกระบวนการล้มละลาย และจำกัดไม่เกินคนละ 2,425 ดอลลาร์สหรัฐ¹⁰³
- 8) หนี้ภาษีอากร อันได้แก่ หนี้ภาษีเงินได้ซึ่งครบกำหนดชำระภายใน 3 ปีก่อนขอให้ล้มละลาย ภาษีทรัพย์สินซึ่งครบกำหนดชำระภายใน 1 ปีก่อนขอให้ล้มละลาย ภาษีหัก ณ ที่จ่ายทั้งหมด ภาษีสรรพสามิต และภาษีศุลกากร¹⁰⁴
- 9) หนี้ประกันของสถาบันการเงิน¹⁰⁵

⁹⁸ United States Code. Title 11, Section 507.

⁹⁹ เจ้าหนี้บุริมสิทธิในกฎหมายล้มละลาย (น. 111-115). เล่มเดิม.

¹⁰⁰ United States Code. Title 11, Section 507 (a) (4).

¹⁰¹ United States Code. Title 11, Section 507 (a) (5).

¹⁰² United States Code. Title 11, Section 507 (a) (6).

¹⁰³ United States Code. Title 11, Section 507 (a) (7).

¹⁰⁴ United States Code. Title 11, Section 507 (a) (8).

¹⁰⁵ United States Code. Title 11, Section 507 (a) (9).

10) ความรับผิดชอบทางละเมิดของผู้ประสพภัยอันเกิดจากลูกหนี้ขับขี่ยานพาหนะ
ในขณะมีนเมา¹⁰⁶

(4.3) เจ้าหนี้สามัญ (Ordinary creditor)

เจ้าหนี้ประเภทนี้เป็นเจ้าหนี้ไม่มีประกันนอกเหนือจากเจ้าหนี้ซึ่งมีลักษณะเป็นเจ้าหนี้
บุริมสิทธิตามมาตรา 507 (a) มีสิทธิได้รับชำระหนี้ก็ต่อเมื่อมีทรัพย์สินของลูกหนี้คงเหลือจาก
การแบ่งให้แก่เจ้าหนี้มีประกันและเจ้าหนี้บุริมสิทธิจนเต็มจำนวนแล้ว โดยเจ้าหนี้สามัญจะได้รับ
ส่วนแบ่งในการชำระหนี้อย่างเท่าเทียมกัน

(4.4) เจ้าหนี้อ้อยสิทธิ (Subordinate creditor)

เจ้าหนี้ประเภทนี้เกิดจากข้อตกลงระหว่างคู่สัญญา บทบัญญัติของกฎหมาย หรือคำสั่ง
ศาล ซึ่งตามกฎหมายล้มละลายถือเป็นเจ้าหนี้ไม่มีประกันที่จะได้รับส่วนแบ่งชำระหนี้ในลำดับ
สุดท้าย เมื่อเจ้าหนี้ประเภทอื่น ๆ ได้รับชำระหนี้จนเต็มจำนวนแล้วเท่านั้น¹⁰⁷

3.2.3 ญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นเป็นประเทศในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law System) เช่นเดียวกับประเทศ
ไทย ซึ่งมีประวัติศาสตร์ทางกฎหมายสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประเทศไทย และเป็นประเทศที่มีความ
สัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศไทยมากที่สุดประเทศหนึ่ง ดังนั้นการศึกษากฎหมายของญี่ปุ่น
จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับประเทศไทย

3.2.3.1 กระบวนการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีรั่วไหลผิดปกติ

กฎหมายและมาตรการต่อต้านการทุจริตของญี่ปุ่นนั้นมีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก
เนื่องจากเป็นประเทศที่ลงนามในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003
(United Nations Convention against Corruption A.C. 2003) เช่นเดียวกับประเทศไทย นอกจากนี้
ยังมีลักษณะการทุจริตคอร์รัปชันบางประการที่คล้ายคลึงกับประเทศไทยด้วย โดยจุดเด่นของญี่ปุ่น
ที่ควรวิเคราะห์เป็นตัวอย่างของประเทศไทยคือความเข้มแข็งของกระบวนการยุติธรรม และ
ความเป็นอิสระของหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมาย ซึ่งไม่ถูกรอบงำจากฝ่ายบริหาร นักธุรกิจ

¹⁰⁶ United States Code. Title 11, Section 507 (a) (10).

¹⁰⁷ United States Code. Title 11, Section 510.

นักการเมือง นอกจากนี้ภาคประชาชนญี่ปุ่นยังมีบทบาทเด่นในการตรวจสอบการทุจริตของข้าราชการในหน่วยงานของรัฐอีกด้วย

ญี่ปุ่นได้ลงนามในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม ค.ศ. 2003 (พ.ศ. 2546) แต่ยังมีได้ให้สัตยาบันเป็นภาคีในอนุสัญญานี้ เนื่องจากตามระบบกฎหมายญี่ปุ่นซึ่งมีความคล้ายคลึงกับระบบกฎหมายไทย และมีการปกครองในระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาโดยมีพระจักรพรรดิเป็นประมุข และถือตามระบบทวินิยม (Dualism) ที่ต้องมีกระบวนการออกกฎหมายใหม่หรือแก้ไขปรับปรุงกฎหมายภายในประเทศให้สอดคล้องตามพันธกรณีของอนุสัญญา ก่อนเข้าเป็นภาคีตามสนธิสัญญาหรืออนุสัญญา ขณะนี้รัฐบาลญี่ปุ่นหรือสภาไดเอต (Diet) อยู่ระหว่างการพิจารณาแก้ไขกฎหมายภายในก่อนเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาดังกล่าว อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณากฎหมายของญี่ปุ่นที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามพันธกรณีในอนุสัญญา UNCAC แล้ว พบว่ากฎหมายของญี่ปุ่นส่วนใหญ่มีเนื้อหาสอดคล้องกับบทบัญญัติในอนุสัญญาดังกล่าวแล้ว แต่ก็มีได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการรัวรอยผิดปกติไว้เป็นการเฉพาะโดยชัดแจ้งดังเช่นประเทศไทย เนื่องจากบทบัญญัติแห่งอนุสัญญา UNCAC ข้อ 20 ว่าด้วยการรัวรอยผิดกฎหมาย เป็นเพียงมาตรการสมัครใจ ไม่ใช่มาตรการบังคับโดยเคร่งครัดให้ประเทศสมาชิกต้องนำหลักการดังกล่าวไปบัญญัติและใช้บังคับเป็นกฎหมายภายในประเทศแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม ประเทศญี่ปุ่นมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการดำเนินการแก่ทรัพย์สินที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้มาโดยมิชอบเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจหน้าที่ในตำแหน่ง เช่น การรับสินบน เป็นต้น ซึ่งเป็นลักษณะของการได้มาซึ่งทรัพย์สินที่คล้ายคลึงกับกรณีการได้ทรัพย์สินมาโดยไม่สมควรสืบเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ ซึ่งเป็นกรณีของการรัวรอยผิดปกติรูปแบบหนึ่ง ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 โดย Law for Punishment of Organized Crimes, Control of Crime Proceeds and Other Matters (Law No.136 of 1999) กำหนดความผิดลักษณะต่างๆ และมาตรการดำเนินการกับทรัพย์สินที่สอดคล้องกับการอายัด การยึด และการริบทรัพย์สินตามอนุสัญญา UNCAC โดยเฉพาะการแก้ไขกฎหมายเพื่อขยายขอบเขตคำนิยาม “crime proceeds” ตามมาตรา 2 ให้ครอบคลุมถึงทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดที่กำหนดในอนุสัญญา UNCAC ด้วย นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติที่กำหนดเรื่องการปกปิด ซ่อนเร้นทรัพย์สิน การริบ

ทรัพย์สินดังกล่าวซึ่งเรียกว่า “ทรัพย์สินสกปรก” ซึ่งไม่สามารถแยกออกจากทรัพย์สินอื่นได้ รวมถึงมีหลักการริบทรัพย์สินตามหลักมูลค่าซึ่งสามารถนำมาใช้บังคับในกรณีที่เป็นทรัพย์สินที่ไม่อาจริบได้ไม่ว่าจะด้วยมูลเหตุใดๆ ได้แก่

Article 10 Concealment of crime proceeds or the like

Article 11 Receipt of crime proceeds or the like

Article 13 Confiscation of crime proceeds or the like

Article 14 Confiscation of property in which crime proceeds or the like are undistinguishably mixed with other property and other matters

Article 16 Collection of equivalent value

3.2.3.2 กระบวนการจัดการทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย

กฎหมายล้มละลายของญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายล้มละลายของหลาย ๆ ประเทศ เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ปัจจุบันกฎหมายล้มละลายที่บังคับใช้ในญี่ปุ่นคือ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004) ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2547 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2548 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อกำหนดกระบวนการสำหรับการชำระบัญชีทรัพย์สินของลูกหนี้ซึ่งไม่สามารถชำระหนี้ได้หรือมีหนี้สินล้นพ้นตัว การปรับเปลี่ยนผลประโยชน์ของเจ้าหนี้และผู้มีผลประโยชน์เกี่ยวข้อง ตลอดจนความสัมพันธ์ของสิทธิทางแพ่งระหว่างเจ้าหนี้ทั้งหลายกับลูกหนี้ให้มีความเหมาะสม และเพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเหมาะสม ในกระบวนการชำระบัญชีทรัพย์สินของลูกหนี้ ซึ่งเป็นหลักประกันโอกาสแก่ลูกหนี้ในการที่จะฟื้นฟูสถานะทางเศรษฐกิจ โดยประกอบด้วยกระบวนการชำระบัญชีบริษัท การรวบรวมและการเข้าถึงทรัพย์สินของลูกหนี้ ตลอดจนการแบ่งทรัพย์สินให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ด้วยความเท่าเทียมกันเมื่อลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว

(1) กองทรัพย์สินในคดีล้มละลาย

(1.1) ทรัพย์สินในคดีล้มละลายอันอาจนำมาแบ่งชำระให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ในคดีล้มละลาย ได้แก่

1) ทรัพย์สินทั้งหมดที่บุคคลล้มละลายครอบครองอยู่ในเวลาเริ่มต้นการพิจารณาคดีล้มละลาย และ

2) สิทธิเรียกร้องใด ๆ ที่บุคคลล้มละลายจะบังคับใช้สิทธิในอนาคต โดยมูลเหตุแห่งสิทธินั้นเกิดก่อนเริ่มต้นการพิจารณาคดีล้มละลาย¹⁰⁸

(1.2) ททรัพย์สินที่ได้รับการยกเว้นในคดีล้มละลาย ได้แก่

1) เงินจำนวนตามที่กำหนดไว้แน่นอนตามคำสั่งคณะรัฐมนตรีโดยคำนวณจากค่าเฉลี่ยของค่าใช้จ่ายที่จำเป็นของครอบครัวในการดำรงชีพเป็นเวลา 2 เดือน ในจำนวนสองในสามเท่านั้น¹⁰⁹

2) ททรัพย์สินที่ไม่อยู่ในข่ายบังคับคดี ตามที่บัญญัติไว้ใน The Law of Civil Execution (Law No.4 of 1979) Article 131 ได้แก่¹¹⁰

ก. เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม เฟอร์นิเจอร์ เครื่องใช้ในครัว เสื้อตามาติและเครื่องเรือนที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับดำรงชีวิตของลูกหนี้

ข. อาหารและเชื้อเพลิงที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีพของลูกหนี้ เป็นเวลา 1 เดือน

ค. เงินจำนวนที่กำหนดไว้แน่นอนตามคำสั่งคณะรัฐมนตรีโดยคำนวณจากค่าเฉลี่ยของค่าใช้จ่ายที่จำเป็นของครอบครัวในการดำรงชีพเป็นเวลา 2 เดือน

ง. เครื่องมือ ปุ๋ย สัตว์ที่ใช้ทำงาน และอาหารของสัตว์เหล่านั้นที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับเกษตรกรรม เมล็ดพันธุ์ และผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับทำเกษตรกรรมต่อไป จนกระทั่งการเก็บเกี่ยวครั้งต่อไปของบุคคลที่ทำเกษตรกรรมโดยแรงงานของเขา

จ. แหจับปลาและเครื่องมือจับปลาอื่น ๆ เขี่ยต่อลูกปลา และผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับการประมงที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับจับหรือผลิตภัณฑ์การทำประมงของบุคคลที่ทำการประมงโดยแรงงานของเขา

ฉ. เครื่องมือหรือวัตถุอื่น ๆ (ยกเว้นผลิตภัณฑ์) ที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับงานของผู้เชี่ยวชาญ ช่างฝีมือ ผู้ใช้แรงงานหรือบุคคลอื่น ๆ ผู้ซึ่งใช้ประกอบอาชีพหรือธุรกิจโดยความคิดของเขา หรือแรงงานของเขา

¹⁰⁸ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 34.

¹⁰⁹ The Law of Civil Execution 1979, Article 131 (3).

¹¹⁰ มาตรการทางกฎหมายในการยกเว้นทรัพย์สินในคดีล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดา (น. 86-88) เล่มเดิม.

- ข. ตราประทับที่จำเป็นอย่างอื่นสำหรับการประกอบอาชีพหรือการค้าวิชาชีพ
- ค. พระพุทธรูป อนุสรณ์ของบรรพบุรุษ หรือวัตถุอื่น ๆ ที่จำเป็นอย่างอื่นสำหรับใช้โดยตรงในศาสนา หรือที่เคารพสักการะ
- ฅ. บัญชีหรือญาติ สมุดบันทึก สมุดเกี่ยวกับการค้า และเอกสารอื่น ๆ ที่คล้ายกันที่จำเป็นสำหรับลูกหนี้
- ฉ. เหริยหรือวัตถุใด ๆ ที่แสดงเกียรติยศที่ลูกหนี้ได้รับ
- ง. เอกสารและเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับลูกหนี้ในการเรียนที่โรงเรียน หรือสถานศึกษาอื่น ๆ
- จ. วัตถุใด ๆ เกี่ยวกับการประดิษฐ์ หรืองานลิขสิทธิ์ที่ยังไม่เป็นสาธารณะ
- ฉ. แขนเทียมหรือมือเทียม ขาเทียมหรือเท้าเทียม หรือวัตถุอื่นใดที่ใช้สำหรับเสริมร่างกายที่จำเป็นสำหรับลูกหนี้
- ช. เครื่องดับไฟ หรืออุปกรณ์หนีไฟและสิ่งอื่น ๆ ที่ถูกเรียกหรือให้ไว้ในอาคารหรือโครงสร้างอื่น ๆ ที่บัญญัติในกฎหมายหรือกฎสำหรับจุดประสงค์ในการป้องกันภัยพิบัติหรือสำหรับความปลอดภัย
- (1.3) การรวบรวมทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย
- กฎหมายล้มละลายของญี่ปุ่นมีกลไกในการรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อรวมเป็นกองทรัพย์สินในคดีล้มละลาย ดังนี้
- 1) การเพิกถอนการให้เปรียบเจ้าหนี้รายหนึ่งรายใด สามารถเพิกถอนได้ 3 กรณี ได้แก่
    - ก. กรณีลูกหนี้ได้ให้หลักประกันหนี้หรือระงับหนี้ภายหลังชำระหนี้หรือภายหลังร้องขอให้ลูกหนี้ล้มละลาย และลูกหนี้ได้กระทำภายใน 1 ปี ก่อนศาลมีคำสั่งเริ่มต้นกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย ซึ่งบุคคลผู้รับผลประโยชน์รู้ว่าลูกหนี้หนึ่งการชำระหนี้ หรือลูกหนี้ถูกร้องขอให้ล้มละลายในขณะที่กระทำนิติกรรม¹¹¹

¹¹¹ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 72 (2).

ข. กรณีตาม 1) แต่ผู้รับผลประโยชน์เป็นบุคคลใกล้ชิดกับลูกหนี้หรืออยู่อาศัยกับลูกหนี้ จะต้องถูกสันนิษฐานว่าผู้รับผลประโยชน์รู้ว่าลูกหนี้หนึ่งการชำระหนี้ หรือรู้ว่าลูกหนี้ถูกร้องขอให้ล้มละลาย¹¹²

ค. กรณีลูกหนี้ได้กระทำการให้หลักประกันหนี้หรือระงับหนี้ภายหลังชำระหนี้หรือภายหลังร้องขอให้ลูกหนี้ล้มละลาย หรือภายใน 30 วันก่อนนั้น และลูกหนี้ได้กระทำภายใน 1 ปี ก่อนศาลมีคำสั่งเริ่มต้นกระบวนการล้มละลาย ซึ่งการให้หลักประกันหนี้หรือระงับหนี้ดังกล่าวไม่เกี่ยวกับหน้าที่ของลูกหนี้หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นถูกเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขโดยลูกหนี้เพื่อผลประโยชน์ของเจ้าหนี้ และเจ้าหนี้รู้ว่าลูกหนี้หนึ่งการชำระหนี้ หรือลูกหนี้ถูกร้องขอให้ล้มละลาย หรือรู้ว่าการให้หลักประกันหนี้หรือระงับหนี้แก่ตนน่าจะทำให้เจ้าหนี้อื่นเสียเปรียบ¹¹³

ทั้งนี้ ผลของการเพิกถอนตามกรณีดังกล่าวข้างต้น ทำให้คู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม และหากค่าตอบแทนยังคงมีเหลืออยู่ในกองทรัพย์สินของลูกหนี้ คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งอาจเรียกร้องให้ชดใช้คืนจากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายได้ ในส่วนของลาภงอกที่เกิดขึ้นจากค่าตอบแทน คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งอาจใช้สิทธิยื่นคำขอรับชำระหนี้ในส่วนที่เป็นลาภงอกที่เหลืออยู่อันเกิดจากค่าตอบแทนนั้นจากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย แต่หากลาภงอกที่เกิดขึ้นจากค่าตอบแทนไม่มีอยู่ต่อไปแล้ว เพื่อเป็นการชดใช้คืนลาภงอกดังกล่าว กรณีมูลค่าของค่าตอบแทนมากกว่าลาภงอกที่มีอยู่จริง คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิยื่นคำขอรับชำระหนี้จากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายได้จากส่วนต่างของมูลค่าดังกล่าวนี้

2) การปฏิเสธสิทธิตามสัญญา

กรณีสัญญาสองฝ่าย ถ้าบุคคลล้มละลายและคู่สัญญาอีกฝ่ายยังปฏิบัติตามสัญญาไม่สำเร็จสมบูรณ์ในเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลาย ผู้จัดการทรัพย์สินอาจยกเลิกสัญญาการปฏิบัติตามสัญญาของบุคคลล้มละลาย เพื่อเรียกร้องให้คู่สัญญาอีกฝ่ายปฏิบัติตามการชำระหนี้ โดยคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งอาจจะกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสมและเรียกร้องค่าตอบแทนที่แน่นอนจากผู้จัดการ

¹¹² Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 72 (3).

¹¹³ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 72 (4).

ทรัพย์สินว่าจะยกเลิกสัญญาหรือปฏิบัติการชำระหนี้ต่อไป ถ้าผู้จัดการทรัพย์สินไม่ตอบภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ให้ถือว่าสัญญาเป็นอันยกเลิก¹¹⁴

ในกรณีที่สัญญาดังกล่าวข้างต้นถูกยกเลิก คู่สัญญาอีกฝ่ายอาจใช้สิทธิเสมือนเป็นเจ้าของหนี้ในคดีล้มละลายเพื่อขอรับการชดใช้ค่าเสียหาย ถ้าทรัพย์สินที่ลูกหนี้ได้รับจากการเลิกสัญญายังคงเหลือในกองทรัพย์สินของลูกหนี้ คู่สัญญาอีกฝ่ายสามารถเรียกทรัพย์สินส่วนนั้นคืนได้ แต่หากไม่มีทรัพย์สินที่ได้จากการเลิกสัญญาเหลืออยู่ คู่สัญญาอีกฝ่ายอาจใช้สิทธิเรียกร้องจากกองทรัพย์สินเท่ากับจำนวนนั้น¹¹⁵

คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งในสัญญาสองฝ่ายที่มีความรับในการปฏิบัติตามสัญญาต่อไป ไม่อาจปฏิเสธที่จะปฏิบัติการชำระหนี้หลังเริ่มต้นการล้มละลายได้ ถ้ามูลเหตุแห่งการชำระหนี้ที่ยังไม่เสร็จสิ้นนั้นเกิดขึ้นก่อนมีการร้องขอให้ล้มละลาย สิทธิเรียกร้องให้ปฏิบัติโดยคู่สัญญาอีกฝ่ายในสัญญาสองฝ่ายหลังจากร้องขอให้เริ่มต้นล้มละลาย แต่ก่อนที่จะเริ่มต้นกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายจะถูกเรียกร้องต่อกองทรัพย์สิน ซึ่งกรณีดังกล่าวนี้จะไม่ใช่กับสัญญาจ้างแรงงาน¹¹⁶

3) การเพิกถอนการฉ้อฉล¹¹⁷

การเพิกถอนการกระทำใดของบุคคลล้มละลายที่ทำให้เสื่อมเสียสิทธิแก่เจ้าหนี้ในคดีล้มละลาย หรือการกระทำใด ๆ ที่กระทำภายหลังการร้องขอเริ่มต้นคดีล้มละลาย ซึ่งเสื่อมเสียสิทธิแก่เจ้าหนี้ในคดีล้มละลาย โดยรู้อยู่แล้วว่าเป็นการทำให้เจ้าหนี้รายหนึ่งรายใดเสื่อมเสียสิทธิ แต่การเพิกถอนดังกล่าวนี้ ไม่กระทบต่อบุคคลผู้ได้ลาทางออกจากการนั้น ซึ่งไม่รู้ในขณะกระทำว่าเป็นการเสื่อมเสียสิทธิแก่เจ้าหนี้ นอกจากนี้หากปรากฏว่าภายหลังเริ่มต้นกระบวนการล้มละลาย บุคคลล้มละลายทำการระงับหนี้เงินที่เจ้าหนี้ได้รับมากกว่าจำนวนหนี้ที่ระงับไป ก็อาจถูกเพิกถอนได้ เพื่อประโยชน์แก่กองทรัพย์สินในคดีล้มละลาย

¹¹⁴ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 53.

¹¹⁵ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 54.

¹¹⁶ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 55.

¹¹⁷ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 160.

(2) ผู้มีอำนาจจัดการทรัพย์สินลูกหนี้ในคดีล้มละลาย

เมื่อมีการยื่นคำร้องขอให้ล้มละลาย ผู้พิพากษาจะเป็นผู้ชักถามผู้ร้องถึงจำนวนทรัพย์สินและความยุ่งยากของคดี เพื่อประกอบการพิจารณาตั้งผู้จัดการทรัพย์สิน¹¹⁸ เพื่อทำหน้าที่ดำเนินการจัดการรวบรวมและจำหน่ายทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย และนำเงินที่รวบรวมได้มาแบ่งเฉลี่ยแก่บรรดาเจ้าหนี้ในคดีล้มละลาย โดยหากเป็นคดีไม่ยุ่งยากซับซ้อน เลขานุการศาลจะเป็นผู้คัดเลือกผู้จัดการทรัพย์สินจากบัญชีรายชื่อที่ขึ้นทะเบียนไว้ตามลำดับที่ขึ้นทะเบียนไว้ แต่หากคดีมีความยุ่งยากซับซ้อน ผู้พิพากษาจะเป็นผู้ดำเนินการคัดเลือกผู้จัดการทรัพย์สิน และจะติดต่อผู้จัดการทรัพย์สินด้วยตนเอง โดยพิจารณาคัดเลือกจากความสามารถและประสบการณ์ของผู้จัดการทรัพย์สินที่ขึ้นทะเบียนไว้เป็นสำคัญ¹¹⁹ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรู้ทางกฎหมาย¹²⁰ และศาลจะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการทรัพย์สินอีกชั้นหนึ่ง¹²¹ อย่างไรก็ตามหากมีกรณีจำเป็นผู้จัดการทรัพย์สินสามารถแต่งตั้งตัวแทนเพื่อทำหน้าที่ในการจัดการทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายแทนได้ แต่ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน¹²²

กฎหมายล้มละลายของญี่ปุ่นกำหนดให้ผู้จัดการทรัพย์สิน (Trustee) เป็นผู้ทำหน้าที่ดำเนินการจัดการรวบรวมและจำหน่ายทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย เพื่อนำเงินที่รวบรวมได้มาแบ่งเฉลี่ยชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งปวงในคดีล้มละลาย และผู้จัดการทรัพย์สินยังมีหน้าที่ในการตรวจสอบว่าหนี้ที่ขอรับชำระหนี้เป็นหนี้ที่แท้จริงหรือไม่และมีจำนวนเท่าใด ซึ่งหากเจ้าหนี้ไม่เห็นชอบด้วยกับผลการตรวจสอบหนี้ของผู้จัดการทรัพย์สินต้องยื่นคำร้องคัดค้านต่อศาลเท่านั้น ทั้งนี้ผู้จัดการทรัพย์สินจะดำเนินการจำหน่ายทรัพย์สินอย่างไร ด้วยวิธีการใดก็ได้ ไม่มีข้อจำกัดและไม่ได้กำหนดว่าต้องกระทำในเวลาเท่าใด ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะกระทำภายในกำหนดเวลา 3 เดือน โดยผู้จัดการทรัพย์สินต้องรายงานให้ศาลทราบในวันที่ประชุมเจ้าหนี้ ผู้จัดการทรัพย์สินมีอำนาจ

¹¹⁸ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 74 (1).

¹¹⁹ จาก ร่างพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ....: ศึกษาเฉพาะกรณีการปลดจากการชำระกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต) (น. 62), โดยอดิศร เศรษฐพิพัฒนกุล, 2554, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรังสิต.

¹²⁰ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 74 (2).

¹²¹ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 75 (1).

¹²² Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 77.

ในการจัดการทรัพย์สินเฉพาะทรัพย์สินของลูกหนี้ที่มีอยู่ก่อนการล้มละลาย ส่วนทรัพย์สินที่ได้มาภายหลังการล้มละลายจะตกเป็นของผู้ล้มละลาย อย่างไรก็ตามผู้จัดการทรัพย์สินจะต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อนจึงจะสามารถดำเนินการในเรื่องดังต่อไปนี้¹²³

ก. ขายทรัพย์สินที่ต้องมีการจดทะเบียน

ข. ขายสิทธิต่าง ๆ เช่น สิทธิทำเหมืองแร่ สิทธิในการทำประมง สิทธิบัตร สิทธิในผลิตภัณฑ์อรรถประโยชน์ สิทธิออกแบบ สิทธิในเครื่องหมายการค้า ลิขสิทธิ์ หรือสิทธิข้างเคียง

ค. การโอนกิจการ

ง. การขายสินค้า

จ. การกู้ยืมเงิน

ฉ. การสละสิทธิในการรับมรดกตาม Article 238 (2) การสละสิทธิตามพินัยกรรมตาม Article 243 ซึ่งดำเนินการตาม Article 238 (2) การยอมรับมรดกตามพินัยกรรมอันเป็นการเฉพาะตาม Article 244 (1)

ช. การขายสังหาริมทรัพย์

ซ. การโอนสิทธิเรียกร้องหรือหลักประกัน

ฅ. การร้องขอให้ปฏิบัติตาม Article 53 (1)

ญ. การฟ้องร้องดำเนินคดี

ฎ. การแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการตาม Article 2 (1) ของ The Arbitration Act (Act No. 138 of 2003)

ฏ. การสละสิทธิ

ฐ. การจัดการสิทธิเรียกร้องในอสังหาริมทรัพย์ที่แบ่งแยกไม่ได้

ฑ. ไล่ถอนหลักประกัน

ฒ. กรณีอื่น ๆ ที่ศาลกำหนด

อย่างไรก็ตาม กรณีตามข้อ ช. และ ฐ. ไม่จำเป็นต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน หากเป็นกรณีที่มูลค่าของการขายนั้นไม่เกินหลักเกณฑ์ที่ศาลสูงกำหนดไว้

¹²³ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 78 (2).

(3) การขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย

กฎหมายล้มละลายของญี่ปุ่นกำหนดกระบวนการยื่นขอรับชำระหนี้คล้ายคลึงกับกฎหมายล้มละลายของประเทศไทย แตกต่างกันเพียงระยะเวลาในการยื่นขอรับชำระหนี้ รายละเอียดในการทำความเข้าใจของผู้จัดการทรัพย์สิน และการไต่สวนคำขอรับชำระหนี้เท่านั้น

ทั้งนี้หนี้ที่จะยื่นขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้ต้องเป็นสิทธิเรียกร้องเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ที่เกิดขึ้นก่อนเริ่มต้นกระบวนการล้มละลาย และจะต้องมิใช่สิทธิเรียกร้องอันเกิดจากการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายด้วย¹²⁴ นอกจากนี้กฎหมายล้มละลายของญี่ปุ่นยังกำหนดให้หนี้บางประเภทซึ่งเกิดขึ้นภายหลังเริ่มต้นกระบวนการล้มละลายถือเป็นหนี้ในคดีล้มละลายด้วย เช่น สิทธิเรียกร้องเกี่ยวกับดอกเบี้ย สิทธิเรียกร้องในค่าสินไหมทดแทนอันเกิดจากการผิดสัญญา สิทธิเรียกร้องเกี่ยวกับเบี้ยปรับและเงินเพิ่มในหนี้ภาษีอากร สิทธิเรียกร้องเกี่ยวกับค่าปรับในทางอาญาและทางปกครอง และสิทธิเรียกร้องในค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการเข้าร่วมกระบวนการล้มละลาย¹²⁵ โดยสามารถนำหนี้ดังกล่าวมายื่นขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้เช่นเดียวกับหนี้ที่เกิดขึ้นก่อนเริ่มต้นกระบวนการล้มละลาย

ในคดีล้มละลายนั้น ห้ามมิให้เจ้าหนี้ในคดีล้มละลายบังคับให้ลูกหนี้ในคดีล้มละลายชำระหนี้ไม่ว่าในทางใด โดยกำหนดให้เจ้าหนี้ในคดีล้มละลายบังคับชำระหนี้เอาแก่ลูกหนี้ในคดีล้มละลายได้ก็แต่โดยวิธียื่นขอชำระหนี้ต่อศาลภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น ซึ่งเป็นการบังคับให้เจ้าหนี้ทั้งหลายจะต้องเข้าร่วมในกระบวนการล้มละลาย เว้นแต่กฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น¹²⁶ การจำกัดสิทธิของเจ้าหนี้ในคดีล้มละลายดังกล่าวจึงมีความคล้ายคลึงกับกฎหมายล้มละลายของประเทศไทยเป็นอย่างมาก

กฎหมายล้มละลายของญี่ปุ่นไม่ได้กำหนดระยะเวลาให้เจ้าหนี้ยื่นขอรับชำระหนี้ไว้เพียงกำหนดให้เป็นดุลพินิจของศาล โดยเมื่อศาลมีคำสั่งให้เริ่มต้นกระบวนการล้มละลายและมีคำสั่งแต่งตั้งผู้จัดการทรัพย์สินในคดีล้มละลายแล้ว ศาลจะต้องกำหนดระยะเวลาเพื่อให้เจ้าหนี้

¹²⁴ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 1 paragraph 5.

¹²⁵ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 97.

¹²⁶ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 100.

ยื่นขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายด้วย¹²⁷ และประกาศแจ้งต่อเจ้าหนี้ทั้งหลายให้ทราบ อย่างไรก็ตาม ภายใต้อำนาจที่กฎหมายกำหนดไว้ ภายใต้อำนาจที่กฎหมายกำหนดไว้

ก. กรณีที่เจ้าหนี้ไม่ได้ยื่นขอรับชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด โดยไม่ใช้ความผิดของตน เจ้าหนี้ผู้นั้นอาจยื่นขอรับชำระหนี้ได้ภายในระยะเวลา 1 เดือนนับแต่วันที่ระยะเวลาในการยื่นขอรับชำระหนี้สิ้นสุดลง ซึ่งระยะเวลาดังกล่าวนี้ไม่อาจยื่นหรือขยายได้อีกแล้ว

ข. กรณีสิทธิเรียกร้องที่เกิดขึ้นภายหลังเริ่มต้นกระบวนการล้มละลาย แต่กฎหมายให้ถือว่าเป็นสิทธิเรียกร้องในคดีล้มละลาย เจ้าหนี้ที่อาจยื่นขอรับชำระหนี้ในสิทธิเรียกร้องดังกล่าวได้ภายใน 1 เดือนนับแต่สิทธิเรียกร้องนั้นเกิดขึ้น¹²⁸

อย่างไรก็ตามในกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายของญี่ปุ่น ศาลจะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการสอบสวนค่าขอรับชำระหนี้ โดยพิจารณาประกอบข้อเสนอในการยอมรับหรือปฏิเสธค่าขอรับชำระหนี้ซึ่งจัดทำโดยผู้จัดการทรัพย์สินในคดีล้มละลาย ประกอบกับคำคัดค้านเป็นลายลักษณ์อักษรของเจ้าหนี้และของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย¹²⁹

(4) ลำดับในการแบ่งทรัพย์สินให้แก่เจ้าหนี้

กฎหมายล้มละลายของญี่ปุ่นได้กำหนดลำดับสิทธิในการได้รับชำระหนี้ในคดีล้มละลายของบรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายไว้ ดังต่อไปนี้

(4.1) เจ้าหนี้มีประกัน

เจ้าหนี้มีประกันเป็นเจ้าหนี้ผู้มีสิทธิที่จะไม่ถูกกระทบกระเทือน (Right to exclusive preference) อาจเป็นเจ้าหนี้ที่มีบุริมสิทธิพิเศษตามประมวลกฎหมายแพ่งและกฎหมายอื่น ๆ สิทธิจํานำ และสิทธิจํานอง ซึ่งอยู่เหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ในเวลาเริ่มต้นกระบวนการล้มละลาย¹³⁰ โดยเจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิในลักษณะดังกล่าว สามารถบังคับชำระหนี้ภายใต้บังคับแห่งบุริมสิทธิพิเศษหรือสิทธิในหลักประกันดังกล่าวได้ โดยไม่ต้องเข้าร่วมในกระบวนการล้มละลายของลูกหนี้¹³¹

¹²⁷ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 31.

¹²⁸ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 112.

¹²⁹ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 116.

¹³⁰ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 2.

¹³¹ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 65.

เว้นแต่ทรัพย์สินดังกล่าวอาจเป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายในคดีล้มละลาย ผู้จัดการทรัพย์สินมีอำนาจที่จะจำหน่ายทรัพย์สินดังกล่าวได้ โดยเจ้าหนี้มีประกันดังกล่าวไม่อาจใช้สิทธิปฏิเสธการดำเนินการดังกล่าวของผู้จัดการทรัพย์สินได้¹³² และผู้จัดการทรัพย์สินอาจขายทรัพย์สินดังกล่าวโดยปลอดภาระผูกพันทั้งหมด และนำเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดมาชำระแก่เจ้าหนี้บุริมสิทธิพิเศษหรือเจ้าหนี้มีประกันตามลำดับ ส่วนที่เหลือก็นำเข้ากองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายต่อไป¹³³ อย่างไรก็ตาม แม้เจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิยึดเหนี่ยวเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ในเวลาเริ่มต้นกระบวนการล้มละลายจะถือเป็นบุริมสิทธิพิเศษที่ไม่ตกอยู่ภายใต้กระบวนการล้มละลาย แต่หากปรากฏว่าทรัพย์สินดังกล่าวมีความจำเป็นต่อการดำเนินกิจการต่อไปของลูกหนี้ หรือจะทำให้มูลค่าในกองทรัพย์สินของลูกหนี้สูงขึ้นแล้ว ผู้จัดการทรัพย์สินอาจจ่ายเงินให้แก่ผู้ทรงสิทธิยึดเหนี่ยวเพื่อนำเอาทรัพย์สินดังกล่าวรวมเข้าในกองทรัพย์สินของลูกหนี้ก็ได้¹³⁴

(4.2) สิทธิเรียกร้องที่เกี่ยวข้องกับกองทรัพย์สินในคดีล้มละลาย (Claim appertaining to the bankrupt estate)¹³⁵

สิทธิดังกล่าวหมายถึง สิทธิเรียกร้องที่จะได้รับชำระจากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ทันทีตามกำหนดระยะเวลาที่หนึ่งถึงกำหนดชำระ โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการล้มละลาย¹³⁶ ได้แก่¹³⁷

- 1) ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งหลาย
- 2) ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการจัดการ จำหน่าย และแบ่งทรัพย์สินในคดีล้มละลาย
- 3) สิทธิเรียกร้องในหนี้ภาษีอากรอันเกิดขึ้นก่อนเริ่มต้นคดีล้มละลายและถึงกำหนดชำระไม่เกิน 1 ปี
- 4) สิทธิเรียกร้องอันเกี่ยวกับการดำเนินการของผู้จัดการทรัพย์สิน

¹³² Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 184.

¹³³ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 186.

¹³⁴ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 192.

¹³⁵ เจ้าหนี้บุริมสิทธิในกฎหมายล้มละลาย (น. 123). เล่มเดิม.

¹³⁶ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 2.

¹³⁷ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 148.

- 5) สิทธิเรียกร้องซึ่งเกิดขึ้นต่อกองทรัพย์สินของลูกหนี้ภายหลังเริ่มต้นกระบวนการล้มละลายเกี่ยวกับการจัดการงานนอกสั่งหรือลาภมิควรได้
  - 6) สิทธิเรียกร้องซึ่งเกิดขึ้นต่อกองทรัพย์สินของลูกหนี้ภายหลังเริ่มต้นกระบวนการล้มละลายเกี่ยวกับการกระทำในกรณีฉุกเฉินของผู้รับมอบอำนาจ หรือตัวแทนที่การมอบอำนาจหรือการเป็นตัวแทนได้สิ้นสุดลง
  - 7) สิทธิเรียกร้องของผู้จัดการทรัพย์สินเกี่ยวกับการชำระหนี้ที่เกิดจากสัญญาต่างตอบแทนซึ่งไม่ได้มีการปฏิเสธสิทธิตามสัญญา
  - 8) สิทธิเรียกร้องที่เกิดจากผู้จัดการทรัพย์สินปฏิเสธสิทธิตามสัญญา
- นอกจากนี้กฎหมายล้มละลายของญี่ปุ่นยังกำหนดให้สิทธิเรียกร้องในค่าจ้างและค่าตอบแทนการเลิกจ้างลูกจ้างของลูกหนี้ ซึ่งจำกัดไม่เกิน 3 เดือนก่อนกระบวนการล้มละลาย ให้ถือเป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับกองทรัพย์สินของลูกหนี้ด้วย¹³⁸
- สิทธิเรียกร้องที่เกี่ยวข้องกับกองทรัพย์สินในคดีล้มละลายดังกล่าวข้างต้นให้ได้รับชำระหนี้ก่อนสิทธิเรียกร้องในคดีล้มละลายรายอื่น ๆ¹³⁹ โดยจะได้รับชำระหนี้เมื่อถึงกำหนดชำระและเต็มจำนวนบุริมสิทธิที่กฎหมายกำหนด ในขณะที่เจ้าหนี้อื่น ๆ มีสิทธิได้รับชำระหนี้ เมื่อมีการแบ่งทรัพย์สินของลูกหนี้ตามหลักสัดส่วน และอาจไม่ได้รับชำระหนี้เต็มจำนวนบุริมสิทธิของตน

(4.3) เจ้าหนี้อุบัติสิทธิ (Priority creditor)

หมายถึงเจ้าหนี้อุบัติสิทธิสามัญเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย ซึ่งมีสิทธิได้รับชำระหนี้ก่อนสิทธิเรียกร้องรายอื่น ๆ โดยประเภทและลำดับบุริมสิทธิในคดีล้มละลายดังกล่าวให้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่ง ประมวลกฎหมายพาณิชย์ และกฎหมายอื่น ๆ ซึ่งจะไม่มี การแก้ไขเปลี่ยนแปลงประเภทและลำดับสิทธิใด ๆ ในคดีล้มละลาย

¹³⁸ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 149.

¹³⁹ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 151.

(4.4) เจ้าหนี้สามัญ (Ordinary creditor)

หมายถึงเจ้าหนี้ที่มีสิทธิเรียกร้องเหนือลูกหนี้ก่อนเริ่มต้นกระบวนการล้มละลาย ซึ่งไม่ใช่เจ้าหนี้นุริมสิทธิและเจ้าหนี้อ้อยสิทธิ โดยมีสิทธิได้รับชำระหนี้ก็ต่อเมื่อได้ยื่นขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายไว้เท่านั้น และมีสิทธิได้รับชำระหนี้ในลำดับถัดจากเจ้าหนี้นุริมสิทธิในคดีล้มละลาย¹⁴⁰

(4.5) เจ้าหนี้อ้อยสิทธิ (Subordinate creditor)

หมายถึงเจ้าหนี้ที่มีสิทธิได้รับชำระหนี้หลังจากเจ้าหนี้อื่น ซึ่งอาจเป็นทั้งเจ้าหนี้อ้อยสิทธิโดยกฎหมายกำหนด หรืออาจเป็นเจ้าหนี้อ้อยสิทธิเนื่องจากการตกลงของเจ้าหนี้ที่มีมาก่อน เริ่มต้นกระบวนการล้มละลาย¹⁴¹

3.3 มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ในกรณีรื้อรายผิดปกติ และมาตรการในการจัดการทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายในประเทศไทย

การร้องขอให้ทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายตกเป็นของแผ่นดินในกรณีรื้อรายผิดปกตินั้น ประเทศไทยไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายสำหรับใช้บังคับแก่กระบวนการพิจารณาคดีความประเภทดังกล่าวไว้โดยชัดแจ้ง แต่เป็นกรณีที่ต้องบังคับใช้กฎหมาย 2 ฉบับประกอบกัน อันได้แก่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ซึ่งกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีรื้อรายผิดปกติ และพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ซึ่งกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีล้มละลาย โดยกฎหมายแต่ละฉบับดังกล่าว ต่างกำหนดสิทธิ หน้าที่ และวิธีปฏิบัติ ของคู่ความแต่ละฝ่ายในคดีแต่ละประเภทไว้เป็นการเฉพาะแล้ว ดังนี้

3.3.1 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

พ.ศ. 2542

ตามที่ประเทศไทยประสบปัญหาเกี่ยวกับการทุจริตและประพฤติมิชอบของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและข้าราชการระดับสูงเพิ่มมากขึ้น แต่กระบวนการยุติธรรมในการดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐดังกล่าวที่กระทำการทุจริตยังเกิดความล่าช้าและไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ

¹⁴⁰ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 194.

¹⁴¹ Bankruptcy Act (Law No.75 of 2004), Article 99.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จึงให้ตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ขึ้น และกำหนดมาตรการต่าง ๆ ให้สามารถป้องกันและปราบปรามการทุจริตได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นการตัดวงจรการประกอบอาชญากรรมดังกล่าว โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทำหน้าที่ไต่สวนข้อเท็จจริง ในกรณีที่มีผู้กล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งบุคคลที่ได้เป็นตุลาการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือร้ายวยผิดปกติ เพื่อพิจารณาส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาหรือร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร้ายวยผิดปกติของบุคคลดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดิน โดยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติแยกการดำเนินคดีอาญาต่อผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐไว้เป็นหมวดหมู่จากการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินอย่างชัดเจน โดยการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองบัญญัติไว้ในหมวด 6 ซึ่งมาตรา 66 บัญญัติให้ผู้เสียหายยื่นคำร้องเป็นหนังสือต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยคำร้องดังกล่าวอย่างน้อยต้องมีรายละเอียดตามมาตรา 67 ซึ่งตาม (4) จะต้องระบุถึงข้อกล่าวหาและพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดตามข้อกล่าวหา ความเสียหายที่ได้รับ พร้อมทั้งพยานหลักฐานชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไปได้ เมื่อได้รับคำร้องแล้ว คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไปตามมาตรา 43 (2) ส่วนการดำเนินคดีอาญาต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ บัญญัติไว้ในหมวด 8 ซึ่งมีหลักการในทำนองเดียวกัน แต่ในส่วนการร้องขอให้ทรัพย์สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ตกเป็นของแผ่นดินเพราะมีพฤติการณ์ร้ายวยผิดปกติหรือทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกตินั้น บัญญัติไว้ในหมวด 7 โดยมาตรา 75 กำหนดให้กรณีที่มีการกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายวยผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาวินิจฉัยเบื้องต้นก่อนว่าพฤติการณ์ตามที่กล่าวหาเข้าหลักเกณฑ์ที่จะรับไว้พิจารณาหรือไม่ โดยคำกล่าวหาดังกล่าวอย่างน้อยต้องมีรายละเอียดตามมาตรา 76 ซึ่งตาม (3) บัญญัติให้ระบุถึงข้อกล่าวหาและพฤติการณ์ว่าผู้ถูกกล่าวหาร้ายวยผิดปกตินั้น ไม่ได้บัญญัติให้ระบุถึงความเสียหายที่ได้รับเช่นเดียวกับมาตรา 66 และมาตรา 84 เมื่อเรื่องกล่าวหาเข้าหลักเกณฑ์ที่จะรับไว้พิจารณา คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริง

ต่อไปตามมาตรา 43 (3) ตามบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวแสดงให้เห็นเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าในการกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมีพฤติการณ์ร้ายผิดปกตินี้ผู้กล่าวหาไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เสียหายแต่อย่างใด นอกจากนี้การพิจารณาคดีร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร้ายผิดปกติตกเป็นของแผ่นดินนั้น องค์คณะผู้พิพากษาต้องเน้นระบบไต่สวนเป็นหลักแทนระบบกล่าวหา โดยต้องยึดสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณาแต่อาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร ดังนั้นในประเทศไทยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 จึงถือเป็นกฎหมายแม่บทที่ใช้บังคับกับการดำเนินคดีร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร้ายผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน โดยบัญญัติให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการไต่สวนวินิจฉัยว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดมีพฤติการณ์ร้ายผิดปกติ แล้วดำเนินการส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดเพื่อยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแล้วแต่กรณีเพื่อสั่งให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร้ายผิดปกติดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดิน

การร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เป็นการริบทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีพฤติการณ์ร้ายผิดปกติและไม่สามารถแสดงได้ว่าเป็นการได้ทรัพย์สินนั้นมาโดยชอบซึ่งกฎหมายให้อำนาจคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทำการยึดหรืออายัดทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นไว้ชั่วคราวได้ รวมทั้งขอให้ศาลเพิกถอนการโอนหรือระงับการกระทำใดๆ ที่เกี่ยวกับทรัพย์สินดังกล่าว ตลอดจนหากไม่สามารถบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินของผู้ถูกกล่าวหาที่ศาลสั่งให้เป็นทรัพย์สินที่ร้ายผิดปกติ ก็สามารถบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินอื่นของผู้ถูกกล่าวหาได้ นอกจากนี้กฎหมายขยายอำนาจการตรวจสอบของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ครอบคลุมถึงบุคคลที่พ้นจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐไปยังไม่เกิน 10 ปี ด้วย

3.3.1.1 หลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีร้ายผิดปกติ

(1) สถานะของผู้ถูกกล่าวหาในคดีร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร้ายผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน

การพิจารณาว่าบุคคลใดอาจตกอยู่ภายใต้บังคับมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการร้ายผิดปกตินี้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปราม

การทุจริต พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 กำหนดให้การกล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าร้ายผิดปกติ ให้ผู้กล่าวหาดำเนินการกล่าวหาต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในขณะที่ผู้ถูกกล่าวหายังดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือพ้นจากตำแหน่งดังกล่าวไม่เกินห้าปี แต่ทั้งนี้ไม่เป็นการตัดอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่จะยกคำกล่าวหาที่ได้มีการกล่าวหาไว้แล้ว หรือกรณีมีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นว่าร้ายผิดปกติขึ้นไต่สวนได้ แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกินสิบปีนับแต่วันที่ผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากการดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือพ้นจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ แล้วแต่กรณี¹⁴² จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่าผู้ที่ตกอยู่ภายใต้มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการว่าร้ายผิดปกติ ประกอบด้วยบุคคล 2 ประเภท ได้แก่

ประเภทแรก คือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งตามมาตรา 4 ได้ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึงบุคคลซึ่งดำรงตำแหน่งดังต่อไปนี้

- ก. นายกรัฐมนตรี
- ข. รัฐมนตรี
- ค. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- ง. สมาชิกวุฒิสภา
- จ. ข้าราชการการเมืองอื่นนอกจาก (1) และ (2) ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการการเมือง¹⁴³
- ฉ. ข้าราชการรัฐสภาฝ่ายการเมืองตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายรัฐสภา¹⁴⁴
- ช. ผู้บริหารท้องถิ่น รองผู้บริหารท้องถิ่น และผู้ช่วยผู้บริหารท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

¹⁴² พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 75.

¹⁴³ พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการการเมือง พ.ศ. 2535, มาตรา 4

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528, มาตรา 58.

¹⁴⁴ พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการรัฐสภา พ.ศ. 2554, มาตรา 92.

ข. สมาชิกสภาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา¹⁴⁵

ประเภทที่สอง คือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งตามมาตรา 4 ได้ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึงผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ หรือพนักงานส่วนท้องถิ่นซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ พนักงานหรือบุคคลผู้ปฏิบัติงานในรัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐ ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เจ้าพนักงานตามกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ และให้ความหมายรวมถึงกรรมการ อนุกรรมการ ลูกจ้างของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานของรัฐ และบุคคลหรือคณะบุคคลซึ่งใช้อำนาจหรือได้รับมอบให้ใช้อำนาจทางการปกครองของรัฐในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งขึ้นในระบบราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือกิจการอื่นของรัฐ จากนิยามเจ้าหน้าที่ของรัฐดังกล่าวทำให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบเจ้าหน้าที่ของรัฐ กรณีถูกกล่าวหาว่าร้ายวผิดปกติทุกระดับ มีทั้งผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พนักงานส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐระดับล่างถึงระดับสูง¹⁴⁶ ทุกตำแหน่ง

(2) อำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการยกเรื่องร้ายวผิดปกติขึ้นไต่สวน

ข้อเท็จจริง

การกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดร้ายวผิดปกติ ผู้กล่าวหาต้องดำเนินการกล่าวหาต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในขณะที่ผู้ถูกกล่าวหายังดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือพ้นจากตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เกินห้าปี ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะพิจารณาวินิจฉัยในเบื้องต้นก่อนว่าพฤติการณ์หรือเรื่อง

¹⁴⁵ ประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เรื่อง กำหนดตำแหน่งผู้บริหารท้องถิ่น รองผู้บริหารท้องถิ่น ผู้ช่วยผู้บริหารท้องถิ่น และสมาชิกสภาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2554 ลงวันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารท้องถิ่น รองผู้บริหารท้องถิ่น ผู้ช่วยผู้บริหารท้องถิ่น และสมาชิกสภาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตาม (7) และ (8) เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและมีหน้าที่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช., ข้อ 4.

¹⁴⁶ การปรับปรุงกระบวนการไต่สวนของ ป.ป.ช. : ศึกษากรณีการไต่สวนเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำ ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ (น. 57). เล่มเดิม.

กล่าวหาว่าเข้าหลักเกณฑ์ที่จะรับไว้พิจารณาหรือไม่ ถ้าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ซึ่งได้ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินไว้แล้ว คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะนำบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินนั้นมาประกอบการพิจารณาด้วย โดยการกล่าวหาจะทำได้ด้วยวาจาหรือทำเป็นหนังสือก็ได้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

ในกรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐพ้นจากการดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือพ้นจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐเกินห้าปีแล้ว จะมีการกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นอีกไม่ได้ แต่ก็ไม่เป็นการตัดอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่จะยกคำกล่าวหาที่ได้มีการกล่าวหาไว้แล้ว หรือกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นร้ายแรงผิดปกตินั้นได้สวนได้ แต่ต้องไม่เกินสิบปีนับแต่วันที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้น พ้นจากการดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือพ้นจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ แล้วแต่กรณี

ดังนั้น การพิจารณาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดร้ายแรงผิดปกตินั้น จะต้องประกอบด้วยข้อเท็จจริง 3 ประการ คือ มูลค่าของทรัพย์สิน ระยะเวลาแห่งการมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิอื่น ๆ ในทรัพย์สิน และการได้มาซึ่งสิทธิในทรัพย์สิน¹⁴⁷

1) มูลค่าของทรัพย์สิน

ข้อเท็จจริงที่แสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดร้ายแรงผิดปกตินั้น หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมากผิดปกติ พึงพิจารณาจากทรัพย์สินที่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ หรือมีสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด ทั้งจะต้องพิจารณาด้วยว่าทรัพย์สินนั้นมีมูลค่ามากน้อยเพียงใด ลักษณะและประเภทของทรัพย์สินเช่นว่ามิดังนี้

1.1) เงินหรือที่สามารถแลกเปลี่ยนเป็นเงินได้ เช่น เงินสด เงินฝากในธนาคาร เงินให้กู้ยืม พันธบัตร หุ้น ตั๋วเงิน สลากออมสิน เป็นต้น

1.2) สิ่งห้ามทรัพย์สินที่มีราคาและอาจถือเอาได้ เช่น พระพุทธรูป พระเครื่อง เครื่องรางของขลัง เครื่องลายคราม โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เครื่องประดับกาย อัญมณี เครื่องตกแต่ง และเครื่องบำรุงความสุขต่าง ๆ ภายในบ้าน เป็นต้น

¹⁴⁷ การตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. (น. 87-88). เล่มเดิม.

1.3) อสังหาริมทรัพย์

1.4) สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ เช่น สัมปทาน ลิขสิทธิ์ สิทธิการเช่า สิทธิการใช้

สิทธิครอบครอง สิทธิในการอยู่อาศัยหรือเก็บกิน

2) ระยะเวลาแห่งการมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิอื่น ๆ ในทรัพย์สิน

ข้อเท็จจริงที่แสดงว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นเจ้าของทรัพย์สินหรือสิทธิอื่น ๆ ที่คิดเป็นมูลค่ามาก อันจะถือได้ว่าเป็นผู้ร่ำรวยผิดปกตินั้น จะต้องประกอบด้วยว่าการได้มาซึ่งทรัพย์สินนั้นเกิดขึ้นในระหว่างบุคคลนั้นมีฐานะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือในกรณีที่พ้นจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐยังไม่เกินห้าปี ซึ่งข้อเท็จจริงต่าง ๆ ได้มาจากการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จากพยานหลักฐาน รวมทั้งจากการที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. สั่งให้เจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นแสดงบัญชีรายการทรัพย์สินและหนี้สิน ซึ่งในกรณีที่กล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าผู้ร่ำรวยผิดปกติ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะกระทำการพิจารณาทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในขณะที่ดำรงตำแหน่งที่ถูกกล่าวหาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาว่าผู้ถูกกล่าวหาผู้ร่ำรวยผิดปกติจริงหรือไม่ และหากเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นได้เคยแสดงบัญชีรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไว้แล้ว ก็เป็นการสะดวกสำหรับคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่จะใช้เป็นหลักฐานในการพิจารณาในกรณีดังกล่าวได้

3) การได้มาซึ่งสิทธิในทรัพย์สิน

การได้มาซึ่งสิทธิในทรัพย์สินโดยชอบด้วยกฎหมายในลักษณะต่าง ๆ เช่น การได้มาโดยมรดกหรือพินัยกรรม โดยการให้ของบิดามารดาเนื่องจากการสมรส หรือการกินอยู่ฉันท์สามีภรรยา หรือด้วยการขวนขวาย รวบรวม ซื้อหาโดยชอบ แม้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นจะมีทรัพย์สินเพิ่มมากขึ้นเพียงใดก็ตาม ย่อมถือไม่ได้ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นผู้ร่ำรวยผิดปกติ ในทางตรงกันข้าม หากทรัพย์สินมีการได้มาอย่างเลื่อนลอย ไม่มีเหตุผล หรือไม่อาจพิสูจน์ที่มาโดยชอบแห่งทรัพย์สินนั้นได้ ย่อมถือว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นเป็นผู้ร่ำรวยผิดปกติ กล่าวอีกนัยหนึ่ง การได้มาโดยชอบซึ่งสิทธิในทรัพย์สินบางกรณีจะพิสูจน์แต่วิธีการหรือนิติกรรมที่ทำให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินว่าเป็นวิธีการหรือนิติกรรมอันชอบด้วยกฎหมายเพียงอย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอ แต่ยังต้องแสดงถึงความสามารถหรือความเป็นไปได้ที่จะทำให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินนั้น ซึ่งพิจารณาจากฐานะและรายได้ปกติของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถูกกล่าวหาด้วย

ในส่วนการพิจารณาถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สินนั้น จะต้องปรากฏว่าเป็นการได้ทรัพย์สินมาโดยสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ด้วย แม้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นจะมีทรัพย์สินมากผิดปกติ แต่หากการได้มาซึ่งทรัพย์สินนั้นมิได้เกี่ยวข้องกับปฏิบัติหน้าที่ หรือจากการใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ ก็จะถือว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นรัววยผิดปกติไม่ได้

3.3.1.2 กระบวนการดำเนินคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีรัววยผิดปกติ

(1) ช่องทางการไต่สวนคดีรัววยผิดปกติ¹⁴⁸

คดีกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐรัววยผิดปกติเพื่อร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินสามารถเข้าสู่กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ดังนี้

(1.1) ประธานวุฒิสภาส่งเรื่องร้องขอให้ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด อัยการสูงสุด กรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน รองประธานศาลฎีกา รองประธานศาลปกครองสูงสุด หัวหน้าสำนักตุลาการทหาร รองอัยการสูงสุด ผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง ซึ่งถูกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าสองหมื่นคนเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภาเพื่อให้วุฒิสภามีมติถอดถอนบุคคลดังกล่าวออกจากตำแหน่ง เนื่องจากเห็นว่ามีพฤติการณ์รัววยผิดปกติ

อนึ่งสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ในวุฒิสภามีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภาเพื่อให้วุฒิสภามีมติให้ถอดถอนสมาชิกวุฒิสภาออกจากตำแหน่งได้ ถ้าปรากฏสมาชิกวุฒิสภาผู้ใดมีพฤติการณ์รัววยผิดปกติ

¹⁴⁸ จาก การตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยคณะกรรมการ ป.ป.ช.: กรณีศึกษา นายรักเกียรติ สุขชนะ รัววยผิดปกติ (งานวิจัยหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง) (น. 42), โดย วรวิทย์ สุขบุญ, 2551, กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.

(1.2) มีผู้กล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายวผิดปกติ

(1.3) คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาว่ามีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมีพฤติการณ์ร้ายวผิดปกติ

การดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เกี่ยวกับกรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายวผิดปกติ เพื่อร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน จึงสามารถเกิดขึ้นได้ 2 กรณี ได้แก่ กรณีแรก คือ เป็นกรณีที่มีบุคคลกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้หนึ่งผู้ใดมีพฤติการณ์ร้ายวผิดปกติ และกรณีที่สอง การที่มีพฤติการณ์ปรากฏแก่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดร้ายวผิดปกติ การสืบสวนสอบสวนเพื่อขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินกรณีนี้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. สามารถดำเนินการสืบสวนสอบสวนหรือตั้งต้นเรื่องได้เอง โดยไม่จำเป็นต้องมีผู้ใดมากล่าวหาหรือเรียนก่อน ขอเพียงแต่มีพฤติการณ์ปรากฏแก่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นร้ายวผิดปกติเท่านั้นก็เพียงพอที่ทำให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจดำเนินการตรวจสอบทรัพย์สินเพื่อขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินได้ แต่อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ได้กำหนดข้อห้ามมิให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงในกรณีที่เรื่องที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ไต่สวนข้อเท็จจริงเสร็จแล้วและไม่มีพยานหลักฐานใหม่อันเป็นสาระสำคัญแก่การไต่สวน หรือกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นบุคคลคนเดียวกับผู้ถูกกล่าวหาในเรื่องที่อยู่ระหว่างการไต่สวนข้อเท็จจริงและกรณีแห่งการกล่าวหาเป็นเรื่องเดียวกัน¹⁴⁹

(2) กระบวนการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร้ายวผิดปกติ

ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 สามารถจำแนกกระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงเพื่อร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร้ายวผิดปกติเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

¹⁴⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542, มาตรา 44.

ขั้นตอนแรก เป็นขั้นตอนก่อนการสั่งไต่สวนข้อเท็จจริง เป็นการพิจารณาวินิจฉัยเบื้องต้นว่าเรื่องดังกล่าวมีมูลเพียงพอที่จะรับไว้พิจารณาหรือไม่ การดำเนินการของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในเรื่องร่ำรวยผิดปกติต่อผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใด จะเริ่มต้นขึ้นได้ก็เมื่อมีพฤติการณ์ปรากฏต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือมีการกล่าวหาหรือเรียนว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้หนึ่งผู้ใดร่ำรวยผิดปกติ ตามหลักเกณฑ์ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องพิจารณาวินิจฉัยเบื้องต้นเสียก่อนว่ามีพฤติการณ์หรือเรื่องที่ถูกกล่าวหาเข้าหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะรับไว้หรือไม่ ซึ่งเป็นเจตนารมณ์ของกฎหมายที่จะให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่บริสุทธิ์มิให้ถูกกั่นกั้น เนื่องจากเมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาวินิจฉัยและมีมติไม่รับไว้พิจารณา ก็จะมีผลเสมือนหนึ่งว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้หนึ่งไม่เคยถูกไต่สวนโดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. เลย และไม่มีชื่อปรากฏในทะเบียนการไต่สวนของ ป.ป.ช. แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับเรื่องที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติรับไว้พิจารณานั้น จะเป็นเรื่องที่ระบุพยานหลักฐานชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไปได้ โดยหากเรื่องที่ถูกกล่าวหาเข้าหลักเกณฑ์ หรือกรณีมีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดร่ำรวยผิดปกติ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จึงจะดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไป

ขั้นตอนที่สอง เป็นขั้นตอนการไต่สวนข้อเท็จจริงในกรณีที่เรื่องกล่าวหาใดเข้าหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะรับไว้พิจารณา หรือกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดร่ำรวยผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริง โดยในการไต่สวนข้อเท็จจริงนี้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะแต่งตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริงเพื่อดำเนินการแทนก็ได้ แต่อย่างน้อยต้องมีกรรมการ ป.ป.ช. ร่วมด้วยหนึ่งคน ทั้งนี้คณะอนุกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริงนอกจากจะประกอบด้วยพนักงานเจ้าหน้าที่ของสำนักงาน ป.ป.ช. เองแล้ว ยังอาจเป็นผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นบุคคลภายนอกก็ได้ เพื่อทำหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานในอันที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือมูลความผิดอย่างใดก็ตามอนุกรรมการไต่สวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่งตั้งต้องไม่เป็นบุคคลต้องห้ามตามความในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ซึ่งในทางปฏิบัติคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวน

ข้อเท็จจริง ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิและเจ้าหน้าที่ของสำนักงาน ป.ป.ช. โดยมีกรรมการ ป.ป.ช. คนใดคนหนึ่งเป็นประธานอนุกรรมการไต่สวน เพื่อดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงดังกล่าว และในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะอนุกรรมการไต่สวนดังกล่าว นอกจากจะต้องปฏิบัติตามขั้นตอนหรือหลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แล้ว ยังจะต้องปฏิบัติตามระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555 ด้วย

ทั้งนี้ ในระหว่างการไต่สวนข้อเท็จจริง เพื่อประโยชน์ในการไต่สวนข้อเท็จจริงดังกล่าว คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจสั่งให้ผู้ถูกกล่าวหาแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ถูกกล่าวหาตามรายการ วิธีการ และภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด ซึ่งต้องไม่น้อยกว่าสามสิบวันแต่ไม่เกินหกสิบวัน¹⁵⁰ นอกจากนี้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ยังมีอำนาจสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินของผู้ถูกกล่าวหาไว้ชั่วคราวได้ โดยเป็นกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ตรวจสอบพบว่าทรัพย์สินบางรายการเกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติ และมีพฤติการณ์น่าเชื่อว่าจะมีการโอน ยักย้าย แปรสภาพ หรือซุกซ่อนทรัพย์สินดังกล่าว คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจออกคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินดังกล่าวไว้ชั่วคราว แต่ผู้ถูกกล่าวหาอาจยื่นคำร้องขอผ่อนผันเพื่อขอรับทรัพย์สินนั้นไปใช้ประโยชน์ได้ โดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจสั่งให้ผู้ถูกกล่าวหาวางประกันหรือไม่ก็ได้ แต่เมื่อมีการยึดหรืออายัดทรัพย์สินของผู้ถูกกล่าวหาแล้ว คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องจัดให้มีการพิสูจน์เกี่ยวกับทรัพย์สินดังกล่าวโดยเร็ว ถ้าผู้ถูกกล่าวหาสามารถพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินนั้นมิได้เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติก็ให้คืนทรัพย์สินแก่ผู้ถูกกล่าวหาไป แต่ถ้าผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถแสดงหลักฐานได้ว่าทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดไว้ชั่วคราวนั้น มิได้เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ต่อไป จนกว่าคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมิมติว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นมิได้ร่ำรวยผิดปกติ หรือศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องในคดีนั้น อย่างไรก็ตาม เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. สั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินของผู้ถูกกล่าวหาไว้ชั่วคราวแล้ว คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริง

¹⁵⁰ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542,

และวินิจฉัยว่าผู้ถูกกล่าวหาได้ร่ำรวยผิดปกติหรือไม่ ให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ยึดหรืออายัดทรัพย์สินไว้ชั่วคราว¹⁵¹

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะอนุกรรมการได้สวนข้อเท็จจริงที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่งตั้งดำเนินการได้สวนข้อเท็จจริงแล้ว จึงทำการพิจารณาว่าพยานหลักฐานที่ได้จากการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานดังกล่าวมีความน่าเชื่อถือหรือไม่ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ถูกกล่าวหา มีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ และหากเห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาดังกล่าวมิได้ร่ำรวยผิดปกติ หรือเห็นว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูลก็จะทำการวินิจฉัยให้ข้อกล่าวหาดังกล่าวเป็นอันตกไป แต่หากน่าเชื่อว่าผู้ถูกกล่าวหาได้ร่ำรวยผิดปกติจริงตามข้อกล่าวหา ก็จะดำเนินการแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ และให้ผู้ถูกกล่าวหาชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาตามระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการได้สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555 ต่อไป เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหานำพยานหลักฐานเข้าพิสูจน์แก้ข้อกล่าวหาว่าตนมิได้ร่ำรวยผิดปกติและได้ทรัพย์สินนั้นมาโดยชอบด้วยกฎหมาย

คณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะอนุกรรมการได้สวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่งตั้ง จะพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่ผู้ถูกกล่าวหานำสืบประกอบคำชี้แจงของตนว่าผู้ถูกกล่าวหาได้ร่ำรวยผิดปกติหรือได้รับทรัพย์สินมาโดยชอบหรือไม่ หากเห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าได้ทรัพย์สินมาโดยชอบแล้ว คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็จะมีมติว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นร่ำรวยผิดปกติ

ขั้นตอนที่สาม เป็นขั้นตอนหลังจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ถูกกล่าวหาได้ร่ำรวยผิดปกติแล้ว คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด ต่อไปนี้

ก. ในกรณีผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 66 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของ

¹⁵¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542, มาตรา 78.

ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพื่อร้องขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน¹⁵² เมื่ออัยการสูงสุดได้รับรายงานและเอกสาร พร้อมทั้งความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้วเห็นว่า เอกสารและความคิดเห็นที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งให้ยังไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ ให้อัยการสูงสุดแจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ เพื่อดำเนินการต่อไป ในกรณีนี้ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. และอัยการสูงสุดตั้งคณะทำงานคณะหนึ่ง โดยมีผู้แทนแต่ละฝ่ายจำนวนฝ่ายละเท่ากัน เพื่อดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์แล้วส่งให้อัยการสูงสุด เพื่อยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ในกรณีที่คณะทำงานไม่อาจหาข้อยุติเกี่ยวกับการดำเนินคดีได้ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง แล้วแต่กรณี เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

ข. กรณีผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐระดับสูง ได้แก่ ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน รองประธานศาลฎีกา รองประธานศาลปกครองสูงสุด หัวหน้าสำนักตุลาการทหาร ร้องอัยการสูงสุด หรือผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดยื่นคำร้องต่อศาลซึ่งมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน¹⁵³ เมื่ออัยการสูงสุดได้รับรายงานและเอกสาร พร้อมทั้งความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้วเห็นว่า เอกสารและความคิดเห็นที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งให้ยังไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ ให้อัยการสูงสุดแจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ เพื่อดำเนินการต่อไป ในกรณีนี้ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. และอัยการสูงสุดตั้งคณะทำงานคณะหนึ่ง โดยมีผู้แทนแต่ละฝ่ายจำนวนฝ่ายละเท่ากัน เพื่อดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์แล้วส่งให้อัยการสูงสุด เพื่อยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจ เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ในกรณีที่คณะทำงานไม่อาจหาข้อยุติเกี่ยวกับการดำเนินคดีได้ให้คณะกรรมการ

¹⁵² พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542, มาตรา 80 (1).

¹⁵³ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 80 (2).

ป.ป.ช. มีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลซึ่งมีเขตอำนาจแล้วแต่กรณี เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

ค. กรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งอัยการสูงสุด ให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินต่อศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี¹⁵⁴

ง. กรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ ซึ่งมีใช้เจ้าหน้าที่ของรัฐระดับสูง หรือผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง ให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดยื่นคำร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินต่อศาลซึ่งมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี และให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาสั่งลงโทษทางวินัย เว้นแต่ข้าราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ ข้าราชการตุลาการศาลปกครองตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง หรือข้าราชการอัยการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการอัยการ ให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งไปยังประธานคณะกรรมการตุลาการ ประธานคณะกรรมการตุลาการศาลปกครอง หรือประธานคณะกรรมการอัยการ แล้วแต่กรณี เพื่อพิจารณาดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการนั้น ๆ ต่อไป¹⁵⁵

อย่างไรก็ตามอัยการสูงสุดหรือประธานกรรมการ ป.ป.ช. แล้วแต่กรณี จะดำเนินการยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ภายใน 90 วันนับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช.¹⁵⁶

¹⁵⁴ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542, มาตรา 80 (3).

¹⁵⁵ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542, มาตรา 80 (4).

¹⁵⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542, มาตรา 81 วรรคหนึ่ง.

กระบวนการพิจารณาคดีร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดินนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 กำหนดให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับสำหรับกระบวนการพิจารณาคดีโดยอนุโลม¹⁵⁷ โดยมาตรา 35 บัญญัติให้ผู้ที่กล่าวอ้างโต้แย้งว่าทรัพย์สินที่ร้องขอให้ตกเป็นของแผ่นดินมิได้เกิดจากการร่ำรวยผิดปกติ เป็นผู้มีการพิสูจน์ข้อกล่าวอ้างดังกล่าวต่อศาล ดังนั้นกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาลในคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินนั้น ผู้ถูกกล่าวหาจึงเป็นผู้มีหน้าที่พิสูจน์แสดงให้ศาลเห็นว่า ทรัพย์สินดังกล่าวมิได้เกิดจากการร่ำรวยผิดปกติ อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. สั่งให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินตามมาตรา 79 แล้ว หากคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรืออัยการสูงสุดแล้วแต่กรณี พบว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่มีพฤติการณ์โอนหรือกระทำการใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของตนนั้น คณะกรรมการ ป.ป.ช. หรืออัยการสูงสุด แล้วแต่กรณี สามารถมีคำขอโดยทำเป็นคำร้องยื่นต่อศาลเพื่อขอให้ศาลสั่งเพิกถอนการโอน หรือระงับการกระทำเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นได้ โดยศาลมีอำนาจสั่งเพิกถอนการโอน หรือระงับการกระทำนั้นได้ เว้นแต่ผู้รับโอนหรือผู้รับประโยชน์จะแสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาลว่าตนได้รับโอนทรัพย์สินหรือประโยชน์นั้นมาโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทน¹⁵⁸ และเมื่อศาลพิพากษาว่าผู้ถูกกล่าวหา ร่ำรวยผิดปกติตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่ปรากฏว่าทรัพย์สินที่ศาลวินิจฉัยว่าเกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกตินั้น ผู้ถูกกล่าวหาได้โอนหรือยกย้ายไป อันเป็นเหตุให้ไม่สามารถบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินเหล่านั้นได้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน รัฐสามารถบังคับเอาแก่ทรัพย์สินอื่นของผู้ถูกกล่าวหาได้ ภายในระยะเวลา 10 ปี แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกินมูลค่าของทรัพย์สินที่ศาลสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดิน¹⁵⁹ ดังนั้น การบังคับคดีในคดีร่ำรวยผิดปกติ จึงแตกต่างจากการลงโทษริบทรัพย์สินในคดีอาญา ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของ

¹⁵⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 18 วรรคสอง.

¹⁵⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542, มาตรา 82.

¹⁵⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542, มาตรา 83.

การริบทรัพย์สินว่าริบทรัพย์สินเป็นโทษทางอาญาสถานหนึ่งที่สำคัญให้ทรัพย์สินที่ริบตกเป็นของแผ่นดิน¹⁶⁰ และคณะกรรมการกฤษฎีกาเคยให้ความหมายของการริบทรัพย์สินว่าหมายถึงการที่รัฐไปพรากเอาทรัพย์สินมาจากบุคคลใดโดยไม่มีค่าตอบแทนให้ เนื่องจากการที่บุคคลนั้นได้กระทำความผิดขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง หมายถึงการบังคับเอาไปซึ่งทรัพย์สินเฉพาะอย่าง อันมีความเกี่ยวพันอยู่กับการกระทำความผิด¹⁶¹ ดังนั้น การบังคับคดีร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดินนั้น สามารถบังคับเอาแก่ทรัพย์สินอื่นของผู้ถูกกล่าวหาแทนทรัพย์สินที่มีพฤติการณ์เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติ หรือรัฐสามารถใช้สิทธิเรียกร้องเป็นตัวแทนจากผู้ถูกกล่าวหาได้ โดยให้ผู้ถูกกล่าวหาชำระเงินจำนวนหนึ่งที่มีมูลค่าเท่ากับมูลค่าของทรัพย์สินที่สำคัญให้ตกเป็นของแผ่นดิน หรือบังคับเอาแก่ทรัพย์สินที่ได้มาแทนทรัพย์สินดังกล่าวได้ กรณีดังกล่าวจึงไม่ใช่ลักษณะของการริบทรัพย์สินอันเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งที่เป็นโทษทางอาญา

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 กำหนดให้การดำเนินการร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน ให้ยื่นต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือศาลแพ่งที่มีเขตอำนาจแล้วแต่กรณีตามที่กล่าวแล้วข้างต้น โดยให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม ซึ่งมีความหมายว่ากระบวนการไต่สวนคำร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน ให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจและให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับในการดำเนินกระบวนการพิจารณาตั้งแต่ชั้นยื่นคำร้อง การไต่สวนคำร้อง จนถึงการมีคำสั่ง ซึ่งพนักงานอัยการจะต้องนำวิธีการในส่วนของงานธุรการคดี เช่น การยื่นคำร้องต้องทำเป็นหนังสือ และมีรายละเอียดตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งบัญญัติในภาค 1 ลักษณะ 4 มาตรา 172 ประกอบมาตรา 67 มาใช้บังคับด้วย

¹⁶⁰ จาก พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (พิมพ์ครั้งที่ 1) (น. 957), โดยราชบัณฑิตยสถาน, 2546, กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน.

¹⁶¹ จาก “การริบทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด,” โดย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, (2521), อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายประสิทธิ์ ศรีนทุ ณ วันตรียศเทพ วันพฤหัสบดี ที่ 15 มิถุนายน 2521. น. 62.

เห็นได้ว่าการดำเนินคดีร่ำรวยผิดปกติแตกต่างหากจากการดำเนินคดีอาญาโดยสิ้นเชิง กำหนดบทลงโทษให้ศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกตินั้นตกเป็นของแผ่นดิน โดยไม่ต้องพิสูจน์ความผิดในทางอาญา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้รับประโยชน์ทางทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด ตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์อาชญากรรม (economic theory of crime) ที่ว่าบุคคลที่มีแนวโน้มจะก่ออาชญากรรมจะทำการตัดสินใจบนพื้นฐานของส่วนได้และส่วนเสียที่จะได้รับจากการกระทำความผิดของตน ด้วยการชั่งน้ำหนักระหว่างความได้เสียในการกระทำนั้น ดังนั้น การดำเนินคดีร่ำรวยผิดปกติที่รัฐมีภาระการพิสูจน์ที่ผ่อนปรนกว่าการดำเนินคดีในทางอาญา โดยผลักระการพิสูจน์ให้แก่ผู้ถูกกล่าวหา และรัฐสามารถดำเนินการบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินอื่นของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำนวนเงินที่มีมูลค่าเท่ากับที่ศาลสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดิน จึงเป็นเครื่องมือในการเพิ่มต้นทุนของการกระทำความผิดให้แก่ผู้ซึ่งมีแนวโน้มในการกระทำความผิดด้วย

3.3.2 พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483

3.3.2.1 หลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีล้มละลาย

(1) การฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลาย

การฟ้องคดีล้มละลายมีกฎหมายที่แตกต่างไปจากการฟ้องคดีแพ่งสามัญ เนื่องจากปัจจุบันมีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542 ซึ่งกำหนดคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เป็นกฎหมายสำคัญที่กล่าวถึงวิธีการในการพิจารณาคดีล้มละลาย การฟ้องคดีล้มละลายจึงมีกระบวนการฟ้องและร้องขอเป็นพิเศษ กล่าวคือ ต้องดำเนินการต่อศาลล้มละลายเท่านั้น เฉพาะเกี่ยวกับการฟ้องคดีล้มละลายมีรูปแบบการฟ้องและร้องขอตามที่พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 บัญญัติไว้ด้วยกัน¹⁶² รูปแบบ ได้แก่

- ก. การฟ้องโดยเจ้าหนี้ธรรมดา
- ข. การฟ้องโดยเจ้าหนี้มีประกัน
- ค. การฟ้องกรณีลูกหนี้ตาย

¹⁶² จาก การฟ้องคดีล้มละลายวิธีปฏิบัติในศาลล้มละลาย (น. 166), โดย พิชัย นิลทองคำ, 2544, กรุงเทพฯ: อทตยามิไลน์เนียม.

ง. การฟ้องกรณีที่ลูกหนี้เป็นนิติบุคคล

จ. การร้องขอชำระบัญชีนิติบุคคล

ฉ. การร้องขอให้หุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดชอบละลายตามห้าง

ช. การฟ้องตามพระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527

ทั้งนี้ผู้เขียนทำการศึกษากระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย เฉพาะในกรณีการฟ้องโดยเจ้าหนี้ธรรมดาเท่านั้น

หลักเกณฑ์โดยทั่วไปในการที่เจ้าหนี้ธรรมดาหรือเจ้าหนี้ไม่มีประกันจะฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลายนั้น ต้องตกอยู่ภายใต้บังคับของมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ซึ่งบัญญัติว่า เจ้าหนี้จะฟ้องให้ลูกหนี้ล้มละลายได้ก็ต่อเมื่อ

(1) ลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว

(2) ลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาเป็นเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์คนเดียวหรือหลายคนเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาท หรือลูกหนี้ซึ่งเป็นนิติบุคคลเป็นเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์คนเดียวหรือหลายคนเป็นจำนวนรวมกันไม่น้อยกว่าสองล้านบาท และ

(3) หนี้้นั้นอาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอน ไม่ว่าหนี้้นั้นจะถึงกำหนดชำระโดยพลันหรือในอนาคตก็ตาม

ดังนั้น กรณีที่เจ้าหนี้ใดจะฟ้องลูกหนี้ของตนเป็นคดีล้มละลายต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 3 ประการ ดังนี้

หลักเกณฑ์ข้อแรก ลูกหนี้ต้องเป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว ซึ่งเป็นมูลเหตุของการฟ้องคดีล้มละลาย โดยกฎหมายล้มละลายได้บัญญัติไว้ในมาตรา 7 ว่าลูกหนี้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว อาจถูกศาลพิพากษาให้ล้มละลายได้ ถ้าลูกหนี้มีภูมิลำเนาในราชอาณาจักรหรือประกอบธุรกิจในราชอาณาจักร ไม่ว่าด้วยตนเอง หรือโดยตัวแทนในขณะที่มีการขอให้ลูกหนี้ล้มละลายหรือภายในกำหนดเวลาหนึ่งปีก่อนนั้น ดังนั้น มูลเหตุที่จะฟ้องลูกหนี้ให้ล้มละลายจึงต้องประกอบด้วย

1. ลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว

2. ลูกหนี้มีภูมิลำเนาในราชอาณาจักร หรือ

3. ลูกหนี้ประกอบธุรกิจในราชอาณาจักร ไม่ว่าด้วยตนเองหรือโดยตัวแทนในขณะที่มีการขอให้ลูกหนี้ล้มละลาย หรือภายในกำหนดหนึ่งปีก่อนนั้น

องค์ประกอบข้อหนึ่งที่ว่าลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว หมายถึง ลูกหนี้มีหนี้สินมากกว่าทรัพย์สินหรือมีทรัพย์สินไม่พอชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้นั่นเอง และเนื่องจากคำว่าหนี้สินล้นพ้นตัวเป็นคำกว้างและมีความยุ่งยากในการนำสืบ กฎหมายจึงกำหนดบทสันนิษฐานถึงการกระทำที่ให้สันนิษฐานได้ว่าลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัวไว้ในมาตรา 8¹⁶³ แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับเจ้าหนี้อำนาจการพิสูจน์ที่ง่ายและสะดวกขึ้น

¹⁶³ มาตรา 8 ถ้ามีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้เกิดขึ้นให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว

- (1) ถ้าลูกหนี้โอนทรัพย์สินหรือสิทธิจัดการทรัพย์สินของตนให้แก่บุคคลอื่นเพื่อประโยชน์แห่งเจ้าหนี้ทั้งหลายของตน ไม่ว่าได้กระทำการนั้นในหรือนอกราชอาณาจักร
- (2) ถ้าลูกหนี้โอนหรือส่งมอบทรัพย์สินของตนไปโดยการแสดงเจตนาลวงหรือโดยการฉ้อฉล ไม่ว่าได้กระทำการนั้นในหรือนอกราชอาณาจักร
- (3) ถ้าลูกหนี้โอนทรัพย์สินของตนหรือก่อให้เกิดทรัพย์สินอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นเหนือทรัพย์สินนั้น ซึ่งถ้าลูกหนี้ล้มละลายแล้วจะต้องถือว่าเป็นการให้เปรียบ ไม่ว่ากระทำการนั้นในหรือนอกราชอาณาจักร
- (4) ถ้าลูกหนี้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ เพื่อประวิงการชำระหนี้ หรือมิให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้
  - ก. ออกไปเสียนอกราชอาณาจักร หรือได้ออกไปก่อนแล้วและคงอยู่นอกราชอาณาจักร
  - ข. ไปเสียดอกเทศสถานที่เคยอยู่ หรือซ่อนตัวอยู่ในเทศสถานที่ หรือหลบไปโดยวิธีอื่น หรือปิดสถานที่ประกอบธุรกิจ
  - ค. ยักย้ายทรัพย์สินไปให้พ้นอำนาจศาล
  - ง. ขอมตนให้ต้องคำพิพากษาซึ่งบังคับให้ชำระเงินซึ่งตนไม่ควรต้องชำระ
- (5) ถ้าลูกหนี้ถูกยึดทรัพย์ตามหมายบังคับคดี หรือ ไม่มีทรัพย์สินอย่างหนึ่งอย่างใดที่จะพึงยึดมาชำระหนี้ได้
- (6) ถ้าลูกหนี้แถลงต่อศาลในคดีใด ๆ ว่าไม่สามารถชำระหนี้ได้
- (7) ถ้าลูกหนี้แจ้งให้เจ้าหนี้คนหนึ่งคนใดของตนทราบว่าจะไม่สามารถชำระหนี้ได้
- (8) ถ้าลูกหนี้เสนอคำขอประนอมหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตั้งแต่สองคนขึ้นไป
- (9) ถ้าลูกหนี้ได้รับหนังสือทวงถามจากเจ้าหนี้ให้ชำระหนี้แล้วไม่น้อยกว่าสองครั้งซึ่งมีระยะเวลาห่างกันไม่น้อยกว่าสามสิบวัน และลูกหนี้ไม่ชำระหนี้.

องค์ประกอบข้อสอง ลูกหนี้มีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักร ซึ่งเป็นหลักใหญ่ในเรื่องฟ้องบุคคลหนึ่งบุคคลใดในเรื่องนี้ เพราะเหตุว่าหลักในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั้น ลูกหนี้ที่จะถูกฟ้องต้องมีภูมิลำเนาในราชอาณาจักร เพราะอำนาจศาลของไทยนั้นมีเขตอำนาจอยู่ภายในราชอาณาจักรไทยเท่านั้น

องค์ประกอบข้อสาม ลูกหนี้ประกอบธุรกิจในประเทศไทย เป็นกรณีที่ลูกหนี้ประกอบธุรกิจเท่านั้น โดยประกอบธุรกิจในประเทศไทยไม่ว่าด้วยตนเองหรือตัวแทนในขณะที่มีการฟ้องให้ลูกหนี้ล้มละลาย หรือภายในเวลาดำหนดหนึ่งปีก่อนฟ้อง แม้ลูกหนี้ที่ประกอบธุรกิจนี้จะไม่มียุติลาในราชอาณาจักรก็อาจถูกฟ้องให้ล้มละลายในศาลไทยได้ แต่ทั้งนี้ต้องภายในระยะเวลาหนึ่งปีก่อนมีการฟ้องให้ลูกหนี้ล้มละลายต่อศาล

หลักเกณฑ์ข้อสอง ลูกหนี้ซึ่งเป็นคนธรรมดาเป็นหนี้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์คนเดียวหรือหลายคนเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาท หรือลูกหนี้ซึ่งเป็นคนนิติบุคคลเป็นหนี้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์คนเดียวหรือหลายคนเป็นจำนวนรวมกันไม่น้อยกว่าสองล้านบาท ข้อนี้เป็นหลักเกณฑ์พิเศษของคดีล้มละลายที่ว่า โจทก์จะฟ้องคดีล้มละลายได้ต้องมีหนี้เหนือลูกหนี้ไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาทหรือสองล้านบาทแล้วแต่กรณี หากเป็นหนี้ไม่ถึงจำนวนดังกล่าวก็ฟ้องไม่ได้

กฎหมายล้มละลายได้กำหนดบทบัญญัติพิเศษ โดยอนุญาตให้เจ้าหนี้หลายคน ซึ่งมีหนี้เหนือลูกหนี้ และเมื่อรวมจำนวนหนี้ของเจ้าหนี้ทุกรายแล้วเป็นเงินไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาทหรือสองล้านบาทแล้วแต่กรณี สามารถเข้าชื่อร่วมกันเป็นโจทก์ฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลายได้ โดยลักษณะตัวบทมิได้คำนึงถึงลักษณะของหนี้ว่าจะเหมือนกันหรือต่างกัน เจ้าหนี้แต่ละรายจึงมีมูลหนี้แตกต่างกันได้ แต่เมื่อรวมจำนวนหนี้ของเจ้าหนี้ทั้งหมดแล้วเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาทหรือสองล้านบาทแล้วแต่กรณี ก็สามารถร่วมกันเป็นโจทก์ฟ้องคดีล้มละลายได้

หลักเกณฑ์ข้อที่สาม หนี้้นนี้อาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอน ไม่ว่าหนี้้นนั้นจะถึงกำหนดชำระโดยพลัน หรือในอนาคตก็ตาม หลักเกณฑ์ข้อนี้หมายความว่า จำนวนหนี้ของเจ้าหนี้แต่ละคนที่จะเป็นโจทก์ฟ้องนั้นจะต้องกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอนแล้ว แต่ว่าหนี้้นนั้นจะถึงกำหนดชำระแล้วหรือไม่ก็ได้ จะเห็นว่าข้อนี้แตกต่างไปจากคดีแพ่งสามัญ เนื่องจากกฎหมายล้มละลายคำนึงถึงมูลเหตุแห่งการที่เจ้าหนี้จะฟ้องคดีล้มละลายได้ หรือหลักเกณฑ์ที่เจ้าหนี้จะฟ้องคดีล้มละลายได้ข้อแรกเป็นประการสำคัญ ก็โดยถือว่าลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัวแล้ว อีกทั้งการฟ้อง

คดีล้มละลายไม่ใช่ฟ้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ แต่เป็นการฟ้องเพื่อให้จัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ตามกฎหมายล้มละลายเท่านั้น กำหนดเวลาชำระหนี้จึงไม่ใช่สาระสำคัญของอำนาจฟ้องคดีล้มละลาย

(2) การพิพากษาลูกหนี้เป็นบุคคลล้มละลาย

ลักษณะของการพิจารณาคดีล้มละลายในสาระสำคัญนั้นแตกต่างกับการพิจารณาในคดีแพ่งทั่วไป เพราะพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เป็นกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน เนื่องจากมีผลเป็นการตัดสิทธิเสรีภาพของผู้ที่ถูกศาลพิพากษาให้ล้มละลาย ดังนั้นจึงถือเอาคำฟ้องโจทก์และพยานหลักฐานของโจทก์เป็นหลัก พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 14 บัญญัติให้ศาลต้องพิจารณาคดีล้มละลายตามคำฟ้องของเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ และหากเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์เป็นเจ้าหนี้ธรรมดาไม่ใช่เจ้าหนี้มีประกันก็ต้องพิจารณาให้ได้ความจริงตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 9 กล่าวคือพยานหลักฐานของโจทก์ต้องได้ความจริงว่าลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว โดยเป็นหนี้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์คนเดียวหรือหลายคนจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาทกรณีลูกหนี้เป็นบุคคลธรรมดาหรือสองล้านบาทในกรณีลูกหนี้เป็นนิติบุคคล และหนี้นั้นอาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอน หรือในกรณีเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์เป็นเจ้าหนี้มีประกันต้องพิจารณาให้ได้ความจริงตามมาตรา 9 และมาตรา 10 ประกอบกัน จึงสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้เด็ดขาดได้ แต่หากพิจารณาแล้วไม่ได้ความจริงตามมาตรา 9 และมาตรา 10 แล้วแต่กรณี หรือลูกหนี้นำสืบได้ว่าสามารถชำระหนี้ได้ทั้งหมด หรือปรากฏเหตุอื่นที่ไม่ควรให้ลูกหนี้ต้องล้มละลาย ศาลต้องสั่งยกฟ้องนั้นเสีย ดังนั้น ภายหลังจากมีการฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลาย มีการสืบพยานโจทก์และพยานจำเลยเสร็จแล้ว หากศาลพิจารณาเอาความจริงตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 9 แล้ว พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 14 กำหนดให้ศาลชั้นต้นจะต้องมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้เด็ดขาดก็ต่อเมื่อข้อเท็จจริงในทางพิจารณาได้ความว่าลักษณะของลูกหนี้ต้องด้วยหลักเกณฑ์ตามกฎหมายที่ศาลจะพิพากษาให้เป็นคนล้มละลายได้แล้ว คำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของจำเลยเด็ดขาดจึงเป็นคำสั่งชี้ขาดคดีมีผลเป็นคำพิพากษา

ทั้งนี้ ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดนั้น ทำให้มีผลเป็นเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลายของลูกหนี้ แต่ลูกหนี้ยังไม่มีสถานะเป็นบุคคลล้มละลาย เพียงหมดอำนาจในการจัดการ

กิจการหรือทรัพย์สินของตนเอง และต่อมาหากลูกหนี้ไม่อาจขอประนอมหนี้ได้สำเร็จ ศาลก็จะพิพากษาให้ลูกหนี้ตกเป็นบุคคลล้มละลายในที่สุด¹⁶⁴

3.3.2.2 กระบวนการจัดการทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย

(1) ทรัพย์สินในคดีล้มละลาย

(1.1) ทรัพย์สินอันอาจแบ่งได้ในคดีล้มละลาย¹⁶⁵

ทรัพย์สินอันอาจแบ่งได้ในคดีล้มละลาย คือ ทรัพย์สินที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะทำการรวบรวม เพื่อนำมาแบ่งให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ซึ่งได้ปฏิบัติถูกต้องตามเงื่อนไขที่กฎหมายล้มละลายกำหนดและมีสิทธิได้รับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 109 บัญญัติว่า ทรัพย์สินดังต่อไปนี้ ให้ถือว่าเป็นทรัพย์สินในคดีล้มละลายอันอาจแบ่งแก่เจ้าหนี้ได้

(1) ทรัพย์สินทั้งหลายอันลูกหนี้มีอยู่ในเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลาย รวมทั้งสิทธิเรียกร้องเหนือทรัพย์สินของบุคคลอื่น เว้นแต่

ก. เครื่องใช้สอยส่วนตัวอันจำเป็นแก่การดำรงชีพ ซึ่งลูกหนี้รวมทั้งคู่สมรสและบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้ จำเป็นต้องใช้ตามสมควรแก่ฐานะานุรูป และ

ข. สัตว์ พืชพันธุ์ เครื่องมือและสิ่งของสำหรับใช้ในการประกอบอาชีพของลูกหนี้ ราคารวมกันไม่เกินหนึ่งแสนบาท

(2) ทรัพย์สินซึ่งลูกหนี้ได้มาภายหลังเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลายจนถึงเวลาปลดจากล้มละลาย

(3) สิ่งของซึ่งอยู่ในครอบครองหรืออำนาจสั่งการหรือสั่งจำหน่ายของลูกหนี้ ในทางการค้าหรือธุรกิจของลูกหนี้ ด้วยความยินยอมของเจ้าของอันแท้จริง โดยพฤติการณ์ซึ่งทำให้เห็นว่าลูกหนี้เป็นเจ้าของในขณะที่มีการขอให้ลูกหนี้ล้มละลาย

¹⁶⁴ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 61.

¹⁶⁵ จาก มาตรการคุ้มครองผู้ลงทุนกรณีบริษัทหลักทรัพย์ล้มละลาย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต) (น. 47), โดย สุภา ศิรินทรกุล, 2541, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โดยอาจพิจารณาทรัพย์สินอันอาจแบ่งได้ในคดีล้มละลายประเภทต่าง ๆ ได้ ดังนี้

1) ทรัพย์สินที่ลูกหนี้มีอยู่ในเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลาย ตามมาตรา 109 (1)

คำว่า “เวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลาย” หมายถึง วันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ตามมาตรา 62 ซึ่งคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์นั้น หมายความว่า คำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราวและคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด เนื่องจากการล้มละลายมีผลตั้งแต่วันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ ดังนั้นทรัพย์สินทั้งหลายที่ลูกหนี้มีกรรมสิทธิ์อยู่ในวันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ย่อมเป็นทรัพย์สินที่สามารถนำมาชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้ทั้งสิ้น¹⁶⁶ นอกจากนี้มาตรา 109 (1) ตอนท้าย ยังรวมถึงสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ที่มีอยู่เหนือทรัพย์สินของบุคคลอื่นด้วย

2) ทรัพย์สินที่ลูกหนี้ได้มาภายหลังเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลายจนถึงเวลาปลดจากล้มละลาย ตามมาตรา 109 (2)

ทรัพย์สินในคดีล้มละลายอันอาจแบ่งแก่เจ้าหนี้ได้ในกรณีนี้ คือ ทรัพย์สินทั้งหลายที่ลูกหนี้ได้มาตั้งแต่เวลาหลังจากที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้ จนถึงเวลาที่การล้มละลายสิ้นสุดลง โดยไม่เพียงเฉพาะสิ้นสุดโดยการปลดจากล้มละลายเท่านั้น แต่หมายความรวมถึงเวลาที่ลูกหนี้ประนอมหนี้สำเร็จ หรือเวลายกเลิกการล้มละลายด้วย

ทั้งนี้ทรัพย์สินในกรณีนี้ลูกหนี้สามารถขอให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์กำหนดจำนวนเงินเพื่อจ่ายค่าเลี้ยงชีพของตนเองและครอบครัวได้ตามสมควร¹⁶⁷ แต่ไม่อาจขอเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดทรัพย์สินของลูกหนี้ที่มีอยู่ก่อนล้มละลายได้ เนื่องจากไม่ใช่เงินที่ลูกหนี้ได้มาในเวลาที่ยังล้มละลาย นอกจากนี้กรณีลูกหนี้เป็นข้าราชการ กฎหมายล้มละลายกำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นผู้รับเงินเดือนหรือเงินอื่นใดในทำนองเดียวกันที่ลูกหนี้ซึ่งมีสิทธิจะได้รับ โดยต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่ข้าราชการผู้เป็นลูกหนี้และครอบครัวของลูกหนี้จากเงินดังกล่าวด้วย¹⁶⁸

¹⁶⁶ มาตราการทางกฎหมายในการยกเว้นทรัพย์สินในคดีล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดา (น. 91).
เล่มเดิม.

¹⁶⁷ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 67.

¹⁶⁸ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 121.

3) ทรัพย์สินซึ่งอยู่ในความครอบครองของลูกหนี้ ตามมาตรา 109 (3)

ทรัพย์สินในคดีล้มละลายตามอนุมาตรานี้ หมายถึง ทรัพย์สินที่เป็นของผู้อื่นมิใช่ ทรัพย์สินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของลูกหนี้แต่อย่างใด เพียงแต่เป็นทรัพย์สินที่ได้อยู่ในความครอบครอง หรือสั่งการ หรือสั่งจำหน่ายของลูกหนี้ในทางการค้าหรือธุรกิจของลูกหนี้เท่านั้น¹⁶⁹

(1.2) ทรัพย์สินที่ได้รับการยกเว้นของในคดีล้มละลาย¹⁷⁰

ทรัพย์สินที่ได้รับการยกเว้นในคดีล้มละลาย มี 2 ประเภท ได้แก่

1) ทรัพย์สินที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ตามมาตรา 109 (1) ก. ได้แก่ เครื่องใช้สอยส่วนตัว อันจำเป็นแก่การดำรงชีพของลูกหนี้ รวมทั้งของภรรยาและบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้ ซึ่งบุคคลดังกล่าวจำเป็นต้องใช้ตามสมควรแก่ฐานะานุรูป โดยกฎหมายมิได้ระบุถึงทรัพย์สินชนิดใดไว้โดยเฉพาะเจาะจง และมีได้กำหนดจำนวนรายการรวมสูงสุดของทรัพย์สินเหล่านั้น จึงเป็นดุลพินิจของศาลที่จะพิจารณาเป็นรายกรณีตามความเหมาะสมว่าทรัพย์สินใดได้รับยกเว้นไม่รวมเป็นกองทรัพย์สินในคดีล้มละลายบ้าง ดังนั้นจึงอาจตีความได้ครอบคลุมทรัพย์สินทุกประเภทที่เป็นเครื่องใช้สอยส่วนตัวซึ่งมีความจำเป็นแก่การดำรงชีพ เช่น เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น

2) ทรัพย์สินที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ ตามมาตรา 109 (1) ข. ซึ่งบัญญัติให้สัตว์ พืชพันธุ์ เครื่องมือและสิ่งของสำหรับใช้ในการประกอบอาชีพของลูกหนี้รวมกันไม่เกินหนึ่งแสนบาท เป็นทรัพย์สินที่ได้รับยกเว้นในคดีล้มละลาย ทั้งนี้ทรัพย์สินในกรณีนี้จะต้องเป็นทรัพย์สินที่ทำให้ลูกหนี้สามารถประกอบอาชีพของลูกหนี้ให้สามารถดำเนินต่อไปได้ อย่างไรก็ตาม เพื่อเป็นการคุ้มครองเจ้าหนี้ในคดีล้มละลายมิให้ได้รับผลกระทบต่อจำนวนมูลค่าทรัพย์สินในกองทรัพย์สินของลูกหนี้ กฎหมายจึงกำหนดให้ทรัพย์สินที่ได้รับยกเว้นในกรณีนี้มีมูลค่าสูงสุดไม่เกินหนึ่งแสนบาท

¹⁶⁹ มาตรการทางกฎหมายในการยกเว้นทรัพย์สินในคดีล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดา (น. 94).

เล่มเดิม.

¹⁷⁰ แหล่งเดิม (น. 98-99).

(2) อำนาจในการจัดการทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย

(2.1) เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

1) อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

แม้พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 6 จะได้บัญญัตินิยามของคำว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ แต่ก็ไม่ได้อธิบายความหมายของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไว้อย่างชัดเจน เพียงแต่บัญญัติให้หมายความรวมถึงบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ให้ ปฏิบัติการแทน จึงเป็นเพียงกำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สามารถมอบหมายให้บุคคลอื่น ปฏิบัติการแทนได้ด้วยและบุคคลดังกล่าวมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เท่านั้น โดยกำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจและบทบาทหน้าที่สำคัญในการรวบรวม ทรัพย์สินต่างๆ ของลูกหนี้เข้าสู่กองทรัพย์สินในคดีล้มละลายให้ได้มากที่สุดและโดยรวดเร็ว เพื่อนำมาจำหน่ายและแบ่งปันแก่บรรดาเจ้าหนี้ตามหลักสัดส่วนด้วยความเป็นธรรม และให้มีความ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกฎหมายล้มละลาย

เมื่อศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้แล้ว พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 22 กำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่เพียงผู้เดียวมีอำนาจหน้าที่ในการรวบรวม และจัดการทรัพย์สินในคดีล้มละลาย เพื่อให้กิจการดำเนินไปตามคำสั่งศาล และคดีล้มละลาย ดำเนินไปโดยรวดเร็ว โดยกำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) การจัดการและจำหน่ายทรัพย์สินของลูกหนี้ หรือกระทำการที่จำเป็นเพื่อให้กิจการ ของลูกหนี้ที่ค้างอยู่เสร็จสิ้นไป

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจกระทำการเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อให้กิจการของลูกหนี้ ที่ค้างอยู่เสร็จสิ้นไปเท่านั้น แต่ไม่มีอำนาจในการเริ่มดำเนินการอย่างใดขึ้นใหม่ อย่างไรก็ตามแม้ กฎหมายจะกำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจกระทำการที่จำเป็นเพื่อให้กิจการของ ลูกหนี้ที่ค้างอยู่เสร็จสิ้นไปก็ตาม เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะเข้าดำเนินการของลูกหนี้ทันทีไม่ได้ จะต้องได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมเจ้าหนี้ก่อน เมื่อได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมเจ้าหนี้ แล้ว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จึงจะเริ่มเข้าดำเนินการที่ค้างอยู่ของลูกหนี้ได้ โดยจะดำเนินการเอง

หรือให้ลูกหนี้เป็นผู้จัดการ โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ไว้ หรือตั้งบุคคลอื่นให้เป็นผู้จัดการกิจการของลูกหนี้ก็ได้¹⁷¹

อย่างไรก็ตามเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะจำหน่ายทรัพย์สินของลูกหนี้ที่รวบรวมได้ต่อเมื่อศาลได้มีคำพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลายแล้วเท่านั้น เว้นแต่ทรัพย์สินดังกล่าวเป็นของเสียหายหรือหากยึดไว้เป็นเวลานานจะเสี่ยงกับความเสียหาย หรือมีค่าใช้จ่ายมากกว่ามูลค่าของทรัพย์สินนั้น¹⁷² ซึ่งการจำหน่ายทรัพย์สินจะต้องกระทำโดยวิธีการขายทอดตลาดเท่านั้น หากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะขายโดยวิธีอื่นจะต้องได้รับความเห็นชอบจากกรรมการเจ้าหนี้ก่อน¹⁷³

(2) เก็บรวบรวมและรับเงินหรือทรัพย์สินซึ่งจะตกได้แก่ลูกหนี้ หรือซึ่งลูกหนี้มีสิทธิจะได้รับจากผู้อื่น

ทรัพย์สินที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจรวบรวมและเอามาแบ่งปันชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ในคดีล้มละลายนั้น ต้องเป็นทรัพย์สินซึ่งลูกหนี้มีกรรมสิทธิ์และต้องเป็นทรัพย์สินในคดีล้มละลายตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 109 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ตามที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น ด้วยเหตุที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีหน้าที่รวบรวมและติดตามทรัพย์สินต่าง ๆ ของลูกหนี้เพื่อนำเข้าสู่กองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จึงมีอำนาจในการหาข้อมูลเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมทรัพย์สินให้ได้มากที่สุด อันเป็นการเพิ่มพูนมูลค่ากองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย เช่น มีอำนาจออกหมายเรียกบุคคลใดมาทำการสอบสวนแล้วทำความเห็นหรือมีคำสั่งชี้ขาดในคดีได้เช่นเดียวกับศาลกรณีนี้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จึงใช้อำนาจหน้าที่คล้ายตุลาการ เช่น ออกหมายเรียกเจ้าหนี้ ลูกหนี้ หรือบุคคลใดมาสอบสวนในเรื่องหนี้สิน และทำความเห็นเสนอต่อศาล¹⁷⁴ หรือออกหมายเรียกลูกหนี้ ภริยาลูกหนี้ หรือบุคคลใดซึ่งได้ความหรือสงสัยว่ามีทรัพย์สินของลูกหนี้อยู่ในความครอบครองหรือเชื่อว่าเป็นหนี้ลูกหนี้ หรือเห็นว่าสามารถแจ้งข้อความเกี่ยวกับกิจการหรือทรัพย์สินมาสอบสวน และมีอำนาจสั่งให้บุคคลนั้น ๆ ส่งเอกสารหรือวัตถุพยานซึ่งอยู่ในความยึดถือหรือ

¹⁷¹ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 120.

¹⁷² พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 19.

¹⁷³ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 123.

¹⁷⁴ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 105.

อำนาจของผู้ที่นั้นอันเกี่ยวกับกิจการหรือทรัพย์สินของลูกหนี้¹⁷⁵ ซึ่งถ้าผู้มีส่วนได้เสียคนใดไม่พอใจในคำวินิจฉัยของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สามารถยื่นคำร้องต่อศาลภายใน 14 วัน¹⁷⁶ เพื่อให้ศาลสั่งตามที่เห็นสมควร

ในการดำเนินการรวบรวมบรรดาทรัพย์สินอันอาจแบ่งได้ในคดีล้มละลายนั้น มาตรา 19 วรรคหนึ่ง ให้ถือว่าคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เป็นเสมือนหมายของศาลที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เข้าทำการยึดดวงตรา สมุคบัญชี เอกสาร และบรรดาทรัพย์สิน ซึ่งอยู่ในความครอบครองของลูกหนี้ รวมถึงบรรดาทรัพย์สินของผู้ที่อื่นอันอาจแบ่งได้ในคดีล้มละลาย ซึ่งการยึดทรัพย์ดังกล่าวต่างจากการยึดทรัพย์ในคดีแพ่งทั่วไป ที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาต้องร้องขอศาลให้ศาลออกหมายบังคับคดีให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเข้าไปจัดการยึดทรัพย์สินต่าง ๆ ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา แต่ในคดีล้มละลายนั้น เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้แล้ว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็สามารถเข้าดำเนินการยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ได้ทันที โดยไม่จำเป็นต้องให้เจ้าหน้าที่เป็นผู้เป็นโจทก์ร้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อีกแต่อย่างใด

(3) ประนีประนอมยอมความ หรือฟ้องร้อง หรือต่อสู้คดีใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจหน้าที่ในทางทนายความด้วย กล่าวคือ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ต้องทำหน้าที่เป็นคู่ความเพื่อฟ้องร้องต่อสู้คดีในศาล อาจเข้าแก้ต่างเป็นโจทก์หรือเป็นจำเลยในศาล ทำหน้าที่ซักถามลูกหนี้ในการไต่สวนโดยเปิดเผย เป็นต้น ซึ่งบทบาทของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการเข้าดำเนินคดีด้วยการประนีประนอมยอมความก็ดี การฟ้องร้องก็ดี หรือการที่จะต่อสู้คดีก็ดี อันเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ล้วนเป็นการดำเนินการในฐานะแทนเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์แก่กองทรัพย์สินของลูกหนี้ อันเป็นประโยชน์แก่บรรดาเจ้าหนี้ที่ได้รับชำระหนี้จากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายได้มากที่สุดตามหลักสัดส่วนนั่นเอง

¹⁷⁵ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 117.

¹⁷⁶ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 146.

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจในการประนีประนอมยอมความหรือฟ้องร้องหรือต่อผู้คดีใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้¹⁷⁷ หรือเข้าว่าคดีแพ่งทั้งปวงอันเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ซึ่งค้างพิจารณาอยู่ในศาลในขณะที่มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์¹⁷⁸ อย่างไรก็ตามในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจจ้างทนายความเข้าทำการแทนได้¹⁷⁹ จะเห็นได้ว่า การดำเนินคดีใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้นี้หมายความว่าเฉพาะแต่คดีแพ่งที่กระทบกระเทือนต่อทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายเท่านั้น หากเป็นเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้แล้วต้องตกอยู่ในอำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทั้งสิ้น ลูกหนี้ไม่มีอำนาจดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของตนแต่อย่างใด ทั้งนี้ไม่ว่าในชั้นพิจารณาหรือชั้นบังคับคดี¹⁸⁰ แต่ทั้งนี้ไม่เป็นการต้องห้ามลูกหนี้ที่จะดำเนินคดีในคดีล้มละลายหรือการฟ้องร้องหรือต่อผู้คดีอาญา หรือคดีเกี่ยวกับสิทธิในครอบครัวหรือสถานะบุคคลแต่อย่างใด โดยสามารถจำแนกคดีแพ่งอันเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

ก. กรณีที่ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบคดีที่มูลคดีเกิดขึ้นก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ ถ้าภายหลังการพิทักษ์ทรัพย์จะขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายไม่ได้ จึงไม่กระทบกระเทือนต่อทรัพย์สินในคดีล้มละลาย

ข. กรณีเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ลูกหนี้ได้มาก่อนถูกพิทักษ์ทรัพย์จนถึงวันปลดจากล้มละลาย เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจที่จะเข้าดำเนินคดีแพ่งเช่นเดียวกัน เนื่องจากมาตรา 109 (2) ให้ถือว่าเป็นทรัพย์สินในคดีล้มละลาย¹⁸¹

เห็นได้ว่าโดยผลของบทบัญญัติดังกล่าว หากเจ้าหนี้จะฟ้องลูกหนี้เป็นคดีแพ่งเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้แล้ว จะฟ้องตัวลูกหนี้ที่ถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดไม่ได้ ต้องฟ้องเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่เพียงผู้เดียวเป็นจำเลย แต่ทั้งนี้จำกัดเฉพาะคดีซึ่งหนี้ที่ฟ้องร้องนั้นอาจขอรับชำระ

¹⁷⁷ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 22 (3).

¹⁷⁸ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 25.

¹⁷⁹ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 141.

¹⁸⁰ บทบาทของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการจัดการทรัพย์สินในคดีล้มละลาย (น. 58). เล่มเดิม.

¹⁸¹ แหล่งเดิม. (น. 96).

หนี้ในคดีล้มละลายได้เท่านั้น¹⁸² แต่กฎหมายดังกล่าวไม่ใช่บังคับในกรณีเป็นหนี้ที่ลูกหนี้ต้องส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่งให้แก่เจ้าหนี้อันเป็นหนี้ที่ไม่อาจชำระหนี้ได้ในคดีล้มละลาย กรณีดังกล่าวเจ้าหนี้จึงฟ้องตัวลูกหนี้ต่อศาลให้ส่งมอบทรัพย์สินนั้นได้ โดยไม่ต้องฟ้องเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่อย่างใด

2) ข้อจำกัดอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์¹⁸³

พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 145 ได้บัญญัติให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์กระทำการใดดังต่อไปนี้ได้นั้น ก็ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากกรรมการเจ้าหนี้แล้ว

- ก. ถอนการยึดทรัพย์ในคดีล้มละลาย
- ข. โอนทรัพย์สินใด ๆ นอกจากโดยวิธีการขายทอดตลาด
- ค. สละสิทธิ
- ง. ฟ้องหรือถอนฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวกับทรัพย์สินในคดีล้มละลายหรือฟ้องหรือถอนฟ้องคดีล้มละลาย

จ. ประนีประนอมยอมความหรือมอบคดีให้อนุญาตตุลาการวินิจฉัย

การใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ที่กระทบถึงสิทธิของบุคคลใดและก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลนั้น กฎหมายเปิดโอกาสให้บุคคลนั้นร้องต่อศาลเพื่อคัดค้านคำสั่งหรือการกระทำของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้ แต่ต้องยื่นคำร้องภายใน 14 วันนับแต่วันที่ได้ทราบการกระทำหรือคำวินิจฉัยของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ และอาจคัดค้านได้แม้เรื่องดังกล่าวอยู่ในอำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์โดยตรง

3) ความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์นั้น อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่กองทรัพย์สินของลูกหนี้ หรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ ดังนั้น กฎหมายล้มละลายจึงบัญญัติในเรื่องความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไว้เป็นพิเศษ ซึ่งเป็นการยกเว้นหลักกฎหมาย

¹⁸² หนี้ที่อาจชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้ต้องเป็นหนี้เงิน.

¹⁸³ มาตราการคุ้มครองผู้ลงทุนกรณีบริษัทหลักทรัพย์ล้มละลาย (น. 46-47). เล่มเดิม.

ส่วนแบ่งในเรื่องละเมิด กล่าวคือ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่ต้องรับผิดชอบส่วนตัว เว้นแต่ได้กระทำโดยมุ่งหมายให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือแก่กองทรัพย์สินหรือประมาณเงินเล่ออย่างร้ายแรง¹⁸⁴

(2.2) บุคคลล้มละลาย

ตามที่ได้ศึกษามาแล้วว่าเมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้ในคดีล้มละลายเด็ดขาด มีผลให้ลูกหนี้หมดอำนาจในการจัดการกิจการหรือทรัพย์สินของตนเองในทันที นอกจากนี้ลูกหนี้ยังมีหน้าที่ต้องช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกแก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการรวบรวมทรัพย์สินเพื่อจำหน่ายและแบ่งปันแก่บรรดาเจ้าหนี้ในคดีล้มละลาย

(3) การขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย

เมื่อลูกหนี้ถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว เจ้าหนี้ในคดีล้มละลายไม่มีสิทธิที่จะบังคับให้ลูกหนี้ในคดีล้มละลายชำระหนี้โดยอำนาจทางศาลส่วนแบ่งได้อีกต่อไป¹⁸⁵ โดยกำหนดให้เจ้าหนี้ในคดีล้มละลายบังคับชำระหนี้จากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายโดยวิธียื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น จึงเป็นการห้ามมิให้ลูกหนี้ทำการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้โดยวิธีอื่นนอกจากที่บัญญัติไว้ในกฎหมายล้มละลายด้วยเช่นกัน ดังนั้นการยื่นคำขอรับชำระหนี้จึงถือเป็นกระบวนการพิสูจน์หนี้หรือสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ในคดีล้มละลาย โดยที่เจ้าหนี้ไม่จำเป็นต้องฟ้องศาลเพื่อให้ศาลรับรองหนี้เป็นคดีแพ่ง นอกจากนี้การยื่นคำขอรับชำระหนี้ยังเป็นไปเพื่อให้กฎหมายรับรองสิทธิของเจ้าหนี้ที่มีอยู่ ทำให้เจ้าหนี้มีสิทธิออกเสียงในที่ประชุมเจ้าหนี้ และเพื่อให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ในคดีล้มละลายด้วย โดยใช้บังคับกับเจ้าหนี้ทุกประเภท ไม่เว้นแม้แต่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือเจ้าหนี้ที่ยื่นคำฟ้องคดีแพ่งไว้แล้ว¹⁸⁶ ด้วยเหตุว่าเมื่อลูกหนี้ได้ถูกศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ย่อมหมายความว่าลูกหนี้เป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว ไม่มีเงินหรือทรัพย์สินที่จะพอชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทุกราย หากปล่อยให้เจ้าหนี้ฟ้องเป็นคดีแพ่งเพื่อบังคับชำระหนี้เอง เจ้าหนี้ที่มีความรู้หรือมีความรวดเร็วกว่าย่อมได้รับชำระหนี้ก่อน ทั้งยังมีค่าใช้จ่ายในการฟ้องและการบังคับคดีมากกว่าวิธีการในกฎหมายล้มละลาย ทำให้ทรัพย์สินของลูกหนี้ยิ่งลดน้อยลงไปอีก หรือแม้แต่กรณีที่ลูกหนี้เลือกชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้เพียงบางคน จึงทำ

¹⁸⁴ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 143

¹⁸⁵ จาก คำอธิบายกฎหมายล้มละลาย (น. 339), โดย ปรีชา พานิชวงศ์, 2543, กรุงเทพฯ: รุ่งวัฒนา.

¹⁸⁶ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 27.

ให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่เจ้าหนี้รายอื่นซึ่งอาจไม่ได้รับชำระหนี้เลย ดังนั้นในคดีล้มละลายจึงกำหนดให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ก็ต้องยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย เพื่อให้ได้รับชำระหนี้ตามหลักสัดส่วนแห่งหนี้ต่อไป

(3.1) หนี้ที่ยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้

พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 94 บัญญัติว่า เจ้าหนี้ไม่มีประกันอาจขอรับชำระหนี้ได้ ถ้ามูลแห่งหนี้ได้เกิดขึ้นก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ แม้ว่าหนี้นั้นยังไม่ถึงกำหนดชำระหรือมีเงื่อนไขก็ตาม เว้นแต่

(1) หนี้ที่เกิดขึ้นโดยฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมาย หรือศีลธรรมอันดี หรือหนี้ที่จะฟ้องร้องให้บังคับคดีไม่ได้

(2) หนี้ที่เจ้าหนี้อยอมให้ลูกหนี้กระทำขึ้นเมื่อเจ้าหนี้ได้รู้ถึงการที่ลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว แต่ไม่รวมถึงหนี้ที่เจ้าหนี้อยอมให้กระทำขึ้นเพื่อให้อำนาจของลูกหนี้ดำเนินต่อไปได้

มาตรา 77 บัญญัติว่า คำสั่งปลดจากล้มละลายทำให้บุคคลล้มละลายหลุดพ้นจากหนี้ทั้งปวงอันถึงพึงขอรับชำระได้ เว้นแต่

(1) หนี้เกี่ยวกับภาษีอากร หรือจกอบของรัฐบาลหรือเทศบาล

(2) หนี้ซึ่งได้เกิดขึ้นโดยทุจริตข้อ โกงของบุคคลล้มละลาย หรือหนี้ซึ่งเจ้าหนี้ไม่ได้

เรียกร้องเนื่องจากความทุจริตข้อ โกงซึ่งบุคคลล้มละลายมีส่วนเกี่ยวข้องสมควร

ทั้งนี้ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 95 ได้กำหนดยกเว้นในกรณีที่เป็นเจ้าหนี้มีประกันสามารถได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันได้โดยไม่จำเป็นต้องยื่นคำขอรับชำระหนี้

ดังนั้น ตามมาตรา 94 ประกอบมาตรา 77 หนี้ที่จะขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้ต้องเป็นหนี้เงิน แม้จะเป็นหนี้ที่ยังไม่มีจำนวนแน่นอน เช่น หนี้ละเมิด หรือหนี้ที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระก็สามารถยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ ซึ่งแตกต่างจากการฟ้องคดีแพ่ง หากหนี้ยังไม่ถึงกำหนดชำระหนี้เจ้าหนี้ก็ยังไม่ถูกโต้แย้งสิทธิตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เจ้าหนี้จึงไม่มีอำนาจฟ้อง และมูลแห่งหนี้จะต้องเกิดขึ้นก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์นั้น ไม่ใช่หนี้ถึงกำหนดชำระก่อนวันที่ศาล

มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์¹⁸⁷ เหตุที่กฎหมายกำหนดให้วันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เป็นเกณฑ์คั่นระหว่างหนี้ที่ขอรับชำระได้และหนี้ที่ขอรับชำระหนี้ไม่ได้ เนื่องจากภายหลังศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์แล้ว ลูกหนี้ย่อมไม่มีความสามารถในการก่อหนี้ได้อีก และกฎหมายต้องการให้จำนวนหนี้ของลูกหนี้ยุติลงเพื่อประโยชน์ในการแบ่งทรัพย์สินในคดีล้มละลาย

นอกจากนี้ตามมาตรา 94 มีข้อพิจารณาเกี่ยวกับหนี้ 3 ประการ ดังนี้¹⁸⁸

ก. หนี้ที่มีมูลแห่งหนี้เกิดขึ้นในวันหรือภายหลังศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์

กฎหมายล้มละลายกำหนดให้หนี้ที่จะขอรับชำระหนี้ได้ต้องเป็นหนี้ที่มีมูลหนี้เกิดขึ้นก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ ดังนั้น หนี้ที่มีมูลแห่งหนี้เกิดขึ้นในวันหรือภายหลังศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์จึงไม่ใช่หนี้ที่อาจขอรับชำระหนี้ได้ในคดีล้มละลาย แต่หนี้ดังกล่าวยังไม่หมดสิทธิเรียกร้องหรือระงับไป เพียงแต่จะขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายเรื่องนั้นไม่ได้เท่านั้น เจ้าหนีรายดังกล่าวจึงอาจฟ้องร้องให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบเมื่อลูกหนี้พ้นจากการล้มละลายไปแล้วได้

ข. หนี้ที่เกิดขึ้นโดยฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายหรือศีลธรรมอันดี หรือหนี้ที่จะฟ้องร้องให้บังคับคดีไม่ได้

กรณีนี้เป็นหนี้ที่ก่อให้เกิดขึ้นโดยฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีตกเป็นโมฆะตามหลักนิติกรรมจะฟ้องร้องบังคับคดีกันไม่ได้ ซึ่งเป็นหลักทั่วไปในคดีแพ่ง นอกจากนี้ยังรวมถึงหนี้ที่จะฟ้องร้องให้บังคับคดีกันไม่ได้ตามกฎหมาย เช่น หนี้ที่ขาดอายุความแล้ว หรือหนี้ที่ขาดพยานหลักฐานในการฟ้องร้องคดี เป็นต้น

ค. หนี้ซึ่งเจ้าหนี้อยอมให้ลูกหนี้กระทำขึ้นเมื่อเจ้าหนี้ได้รู้ถึงการที่ลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว แต่ไม่รวมถึงหนี้ที่เจ้าหนี้อยอมให้กระทำขึ้นเพื่อให้กิจการของลูกหนี้ดำเนินต่อไปได้

การที่กฎหมายล้มละลายบัญญัติให้หนี้ประเภทนี้เป็นหนี้ที่ไม่อาจขอรับชำระได้ในคดีล้มละลาย เนื่องจากหนี้ดังกล่าวเจ้าหนี้เองยอมให้ลูกหนี้ก่อหนี้ขึ้นทั้งที่รู้อยู่แล้วว่าลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว ย่อมเป็นการแสดงว่าเจ้าหนี้ยอมเสี่ยงภัยตั้งแต่ยอมให้ก่อหนี้แล้วว่าจะอาจไม่ได้รับชำระหนี้จากลูกหนี้ กฎหมายล้มละลายจึงบัญญัติตัดสิทธิเจ้าหนี้ประเภทนี้มีให้ขอรับชำระหนี้ใน

¹⁸⁷ จาก *มาตรการในการขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้มีประกันในคดีล้มละลาย* (วิทยานพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต) (น. 88), โดย ปวรรษ กมลเสรีรัตน์, 2554, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

¹⁸⁸ *คำอธิบายกฎหมายล้มละลาย* (น. 341-343). เล่มเดิม.

คดีล้มละลาย แต่หนี้ดังกล่าวยังไม่หมดสิทธิเรียกร้องหรือระงับไป เพียงแต่จะขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายเรื่องนั้นไม่ได้เท่านั้น ทั้งนี้การพิจารณาว่าพฤติการณ์อย่างไรจึงถือว่าเจ้าหนี้รู้ว่าลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัวและเจ้าหนี้ยอมให้กระทำขึ้นเพื่อให้กิจการของลูกหนี้ดำเนินต่อไปได้นั้น ต้องพิจารณาเป็นรายกรณีไป ฉะนั้นหนี้ดังกล่าวนี้เจ้าหนี้จึงอาจจะฟ้องร้องให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบเมื่อลูกหนี้พ้นจากการล้มละลายไปแล้วได้

ดังนั้น ในคดีล้มละลาย หากเป็นหนี้ที่อาจยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ในคดีล้มละลายแล้ว เจ้าหนี้ไม่ยื่นคำขอรับชำระหนี้ก็อาจทำให้เจ้าหนี้นั้นไม่ได้รับชำระหนี้เลย และหากเจ้าหนี้ประสงค์จะขอรับชำระหนี้ก็ต้องปฏิบัติตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในมาตรา 27 และมาตรา 91 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เท่านั้น

(3.2) กำหนดเวลายื่นคำขอรับชำระหนี้

การยื่นคำขอรับชำระหนี้ นั้น ต้องยื่นภายในกำหนดเวลาตามที่กฎหมายล้มละลายกำหนดด้วย เนื่องจากกฎหมายต้องการที่จะดำเนินกระบวนการไปโดยเร็ว สิ่งสำคัญที่กฎหมายต้องการทราบเป็นอย่างแรกก็คือ จำนวนทรัพย์สินของลูกหนี้ จำนวนหนี้สิน และเจ้าหนี้ทั้งหมดของลูกหนี้ เพื่อจะได้ดำเนินกระบวนการต่อไปได้ ซึ่งโดยหลักแล้วเจ้าหนี้ต้องยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ภายในกำหนดเวลา 2 เดือนนับแต่วันโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด โดยพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 91 และมาตรา 28 นั้น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ต้องโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดลงในราชกิจจานุเบกษาและหนังสือพิมพ์รายวัน โดยทางปฏิบัติระยะเวลา 2 เดือนจะเริ่มนับแต่วันที่โฆษณาในฉบับหลังซึ่งก็คือในราชกิจจานุเบกษา และก็นับแต่วันที่พิมพ์เผยแพร่จริง เว้นแต่กรณีเจ้าหนี้อยู่นอกราชอาณาจักร เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สามารถขยายระยะเวลาออกไปได้อีกไม่เกิน 2 เดือน ซึ่งกรณีเจ้าหนี้อยู่นอกราชอาณาจักรนั้น หมายความว่าไม่ว่าเจ้าหนี้จะมีสัญชาติใดก็ตาม แต่หากเป็นเจ้าหนี้ต่างประเทศซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่นอกราชอาณาจักรต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขตามมาตรา 178 ด้วย¹⁸⁹ ส่วนกำหนดเวลายื่นคำขอรับชำระหนี้

¹⁸⁹ มาตรา 178 บัญญัติว่า เจ้าหนี้ต่างประเทศซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่นอกราชอาณาจักรจะขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้ต่อเมื่อได้ปฏิบัติตามเงื่อนไข ดังต่อไปนี้

(1) ต้องพิสูจน์ว่า เจ้าหนี้ในประเทศไทยก็มีสิทธิขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายตามกฎหมาย และในศาลแห่งประเทศของตนได้ ในทำนองเดียวกัน

ศาลจะใช้โดยเคร่งครัดเป็นกฎหมายปิดปาก โดยถือว่าการโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด ทำให้เจ้าหนี้ทราบถึงการพิทักษ์ทรัพย์แล้ว เพราะมีการโฆษณาในราชกิจจานุเบกษา แม้ในความเป็นจริงจะไม่ทราบก็ตาม ถ้าเจ้าหนี้ไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ในกำหนด ก็ไม่มีสิทธิได้รับชำระหนี้ในมูลหนี้นั้นอีกเลย ซึ่งศาลมักจะไม่นุญาตให้ขยายระยะเวลายื่นคำขอรับชำระหนี้ เว้นแต่ในกรณีที่มีพฤติการณ์พิเศษ เช่น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์โฆษณาชื่อลูกหนี้ผิด หรือกรณีที่ลูกหนี้เปลี่ยนชื่อ ศาลจะใช้มาตรา 23 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ขยายระยะเวลากำหนดยื่นคำขอรับชำระหนี้ โดยเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์รับคำขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้รายนั้น ได้ แม้เจ้าหนี้จะยื่นคำขอรับชำระหนี้เกินกำหนดเวลา เว้นแต่กรณีที่เจ้าหนี้ขอขยายระยะเวลาภายหลังจากรายคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้เด็ดขาดถึง 4 เดือน

ส่วนกรณีที่บุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ยึดทรัพย์ของตนซึ่งอยู่ในความครอบครองของลูกหนี้ตามมาตรา 109 หรือกรณีที่ลูกหนี้ถูกฟ้องขอให้เปรียบเทียบตามมาตรา 115 หรือกรณีที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่ยอมรับสิทธิตามสัญญาตามมาตรา 122 สามารถยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ภายในกำหนด 2 เดือนนับแต่วันที่อาจใช้สิทธิขอรับชำระหนี้ได้ ถ้ามีข้อโต้แย้งเป็นคดีให้นับแต่วันที่คดีถึงที่สุด¹⁹⁰ หรือในกรณีที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เชื่อว่าคดีที่ค้างพิจารณาแทนลูกหนี้ตามมาตรา 25 แล้วแพ้คดี เจ้าหนี้ตามคำพิพากษามีสิทธิยื่นคำขอรับชำระหนี้ภายในกำหนด 2 เดือนนับแต่คดีถึงที่สุด¹⁹¹

---

(2) ต้องแถลงว่า ตนได้รับหรือมีสิทธิจะได้รับทรัพย์สินหรือส่วนแบ่งจากทรัพย์สินของลูกหนี้คนเดียวกันนั้นนอกราชอาณาจักรเป็นจำนวนเท่าใดหรือไม่ และถ้ามี ตนยอมส่งทรัพย์สินหรือส่วนแบ่งจากทรัพย์สินของลูกหนี้ดังกล่าวแล้วรวมในกองทรัพย์สินของลูกหนี้ในราชอาณาจักร.

¹⁹⁰ มาตรา 92 บัญญัติว่า บุคคลใดได้รับความเสียหายเพราะสิ่งของของตนถูกยึดไปตามมาตรา 109 (3) ก็ดี หรือเพราะการโอนทรัพย์สินหรือการกระทำใด ๆ ถูกฟ้องตามมาตรา 115 ก็ดี หรือเพราะเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่ยอมรับทรัพย์สินหรือสิทธิตามสัญญาตามมาตรา 122 ก็ดี มีสิทธิขอรับชำระหนี้สำหรับราคาส่งของหรือหนี้เดิมหรือค่าเสียหายได้ แล้วแต่กรณี ภายในกำหนดเวลาตามมาตรา 91 แต่ให้นับจากวันที่อาจใช้สิทธิขอรับชำระหนี้ได้ ถ้ามีข้อโต้แย้งเป็นคดีให้นับจากวันคดีถึงที่สุด.

¹⁹¹ มาตรา 93 บัญญัติว่า ในกรณีที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เชื่อว่าคดีที่ค้างพิจารณาอยู่แทนลูกหนี้ ถ้าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แพ้คดี เจ้าหนี้ตามคำพิพากษามีสิทธิขอรับชำระหนี้ภายในกำหนดเวลาตามมาตรา 91 แต่ให้นับจากวันคดีถึงที่สุด.

(3.3) การพิจารณาและอนุญาตให้ได้รับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย

เมื่อพ้นกำหนดเวลา 2 เดือนนับแต่วันโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะดำเนินการนัดลูกหนี้และบรรดาเจ้าหนี้ที่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ มาพร้อมกันเพื่อตรวจคำขอรับชำระหนี้¹⁹² ซึ่งในวันนัดตรวจคำขอรับชำระหนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ เจ้าหนี้หรือลูกหนี้โต้แย้งคำขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้รายหนึ่งรายใด หลังจากนั้นเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะทำความเห็นเกี่ยวกับการขอรับชำระหนี้ และส่งสำนวนพร้อมความเห็นให้ศาลเป็นผู้สั่งอนุญาตหรือยกคำขอแก้คำขอรับชำระหนี้¹⁹³ ซึ่งเมื่อศาลสั่งเป็นประการใดแล้ว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะเป็นผู้แจ้งให้บรรดาเจ้าหนี้และลูกหนี้ในคดีล้มละลายทราบต่อไป และหากลูกหนี้หรือเจ้าหนี้รายใดไม่พอใจในคำสั่งของศาล ก็ต้องใช้วิธีอุทธรณ์ไปยังศาลฎีกาเท่านั้น¹⁹⁴

(3.4) มาตรการเยียวยาเจ้าหนี้ที่ไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้¹⁹⁵

1) กรณีเจ้าหนี้มีประกัน

หากเจ้าหนี้มีประกันไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ก็ไม่กระทบถึงสิทธิในการได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันแต่อย่างใด แต่หากมีการขายทอดตลาดทรัพย์สินหลักประกันแล้วไม่คุ้มกับจำนวนหนี้ ในส่วนที่ขาดนั้นเจ้าหนี้นั้นย่อมไม่ได้รับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย ทั้งยังไม่สามารถเรียกร้องจากลูกหนี้ได้อีกต่อไป แม้ลูกหนี้ปลดจากการล้มละลายแล้วก็ตาม

2) กรณีเจ้าหนี้ไม่มีประกัน

สำหรับเจ้าหนี้ไม่มีประกันนั้น กฎหมายล้มละลายไม่ได้บัญญัติผลของการไม่ยื่นคำขอรับชำระหนี้ไว้ แต่เมื่อตีความตามมาตรา 27 มาตรา 91 และมาตรา 77 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 แล้ว เห็นว่าหากเจ้าหนี้ไม่มีประกันไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ภายในกำหนดเวลาตามที่กฎหมายกำหนด ย่อมหมดสิทธิเรียกร้องที่จะบังคับชำระหนี้จากลูกหนี้ได้อีกต่อไป เว้นแต่

¹⁹² พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 104.

¹⁹³ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 105.

¹⁹⁴ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542, มาตรา 24.

¹⁹⁵ มาตรการในการขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้มีประกันในคดีล้มละลาย (น. 99-100). เล่มเดิม.

เป็นหนี้เกี่ยวกับภาษีอากร หรือหนี้ซึ่งได้เกิดขึ้นโดยความทุจริตฉ้อโกงของบุคคลล้มละลาย¹⁹⁶ หรือเป็นกรณีที่ศาลมีคำสั่งยกเลิกการล้มละลายตามมาตรา 135 (1) และ (2)

เห็นได้ว่ากฎหมายล้มละลายของประเทศไทยไม่มีมาตรการเยียวยาเจ้าหนี้ซึ่งไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ภายในกำหนดเวลา

(4) ลำดับสิทธิในการแบ่งทรัพย์สินให้แก่เจ้าหนี้

ในการแบ่งทรัพย์สินแต่ละครั้ง เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ต้องทำการแบ่งทรัพย์สินให้กับบรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายทุก ๆ 6 เดือนนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาให้ล้มละลาย เว้นแต่จะเห็นสมควรอนุญาตให้ขยายระยะเวลาแบ่งทรัพย์สินดังกล่าว¹⁹⁷ แต่หากทรัพย์สินที่รวบรวมได้รวมเป็นเงินไม่ถึงหนึ่งบาทห้ามิให้แบ่งแก่เจ้าหนี้คนใด¹⁹⁸ ทั้งนี้สำหรับสิทธิในการได้รับชำระหนี้ของเจ้าหนี้แต่ละรายนั้น สามารถจัดลำดับได้ดังนี้

(4.1) เจ้าหนี้มีประกัน

ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 6 ได้นิยามความหมายของเจ้าหนี้มีประกันไว้ว่า “เจ้าหนี้มีประกันกัน” หมายความว่า เจ้าหนี้ผู้มีสิทธิเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ในทางจำนอง จำน่า หรือสิทธิยึดหน่วง หรือเจ้าหนี้บุริมสิทธิที่บังคับได้ทำนองเดียวกับผู้รับจำนอง จากนิยามดังกล่าวจะเห็นได้ว่า เจ้าหนี้มีประกันตามกฎหมายล้มละลายจำกัดเฉพาะแต่การประกันด้วยทรัพย์เท่านั้น ไม่รวมถึงการประกันด้วยบุคคลเช่นเจ้าหนี้มีประกันในทางแพ่ง และทรัพย์สินที่นำมาเป็นประกันจะต้องเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายเท่านั้น ไม่รวมถึงทรัพย์สินของบุคคลอื่นที่นำมาเป็นประกันการชำระหนี้ของลูกหนี้ด้วย โดยเจ้าหนี้มีประกันในคดีล้มละลาย แบ่งได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่ เจ้าหนี้ในทางจำนอง เจ้าหนี้ในทางจำนำ เจ้าหนี้ในสิทธิยึดหน่วง และเจ้าหนี้บุริมสิทธิที่อาจบังคับได้ทำนองเดียวกับผู้รับจำนอง

(4.2) เจ้าหนี้บุริมสิทธิ

เจ้าหนี้บุริมสิทธิ หมายถึง เจ้าหนี้ไม่มีประกันที่กฎหมายล้มละลายกำหนดให้มีสิทธิได้รับชำระหนี้จากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ก่อนเจ้าหนี้ไม่มีประกันรายอื่น พระราชบัญญัติล้มละลาย

¹⁹⁶ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 77.

¹⁹⁷ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 124.

¹⁹⁸ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 128.

พุทธศักราช 2483 มาตรา 130 ได้กำหนดลำดับสิทธิในการได้รับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ไม่มีประกัน เรียงตามลำดับก่อนหลัง ดังนี้

ลำดับที่หนึ่ง คือ ค่าใช้จ่ายในการจัดการมรดกของลูกหนี้ ทั้งนี้ไม่ว่าลูกหนี้จะถึงแก่ความตายก่อนการถูกฟ้องหรือภายหลังจากถูกฟ้องเป็นคดีล้มละลายแล้วก็ตาม

ลำดับที่สอง คือ ค่าใช้จ่ายของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ หมายถึงค่าใช้จ่ายของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทั้งหมดในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายเรื่องนั้น

ลำดับที่สาม คือ ค่าปลงศพลูกหนี้ตามสมควรแก่ฐานะานุรูป

ลำดับที่สี่ คือ ค่าธรรมเนียมในการรวบรวมทรัพย์สินตามมาตรา 179 (3) ซึ่งเป็นค่าธรรมเนียมที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะเรียกเก็บจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย ซึ่งปัจจุบัน คือ มาตรา 179 (4) ได้แก่ ค่าธรรมเนียมในการรวบรวมทรัพย์สินอัตราร้อยละ 3 ของเงินสุทธิตี่รวบรวมได้ แต่หากทรัพย์สินที่ไม่มีการขายหรือจำหน่ายให้คิดร้อยละ 2 ของราคาทรัพย์สินนั้น ในกรณีที่มีการประนอมหนี้ให้คิดค่าธรรมเนียมร้อยละ 3 ของจำนวนเงินที่ประนอมหนี้¹⁹⁹

ลำดับที่ห้า คือ ค่าธรรมเนียมของเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์และค่าทนายความที่ศาลหรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์กำหนด หมายถึง ค่าธรรมเนียมศาลและค่าทนายความของเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ตามที่ศาลกำหนดในชั้นฟ้องคดีล้มละลาย และค่าทนายความของเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ในชั้นของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เนื่องพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 150 กำหนดให้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์มีหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการรวบรวมและจำหน่ายทรัพย์สินของลูกหนี้

ลำดับที่หก คือ ค่าภาษีอากรที่ถึงกำหนดชำระภายในหกเดือนก่อนมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ และเงินที่ลูกจ้างมีสิทธิได้รับก่อนมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เพื่อการทำงานที่ได้ทำให้ลูกหนี้ซึ่งเป็นนายจ้างตามมาตรา 257 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน

ลำดับที่เจ็ด คือ หนี้อื่น ๆ

ถ้าเงินไม่พอชำระเต็มจำนวนหนี้ในลำดับใดให้เจ้าหนี้ในลำดับนั้นได้รับเฉลี่ยตามส่วน

¹⁹⁹ เจ้าหนี้ผู้มีสิทธิในกฎหมายล้มละลาย (น. 70). เล่มเดิม.

ทั้งนี้ สำหรับค่าใช้จ่ายตามลำดับที่หนึ่งถึงห้า นั้น เป็นค่าใช้จ่ายอันเกิดจากการดำเนินกระบวนการล้มละลาย และส่วนมากเกิดขึ้นภายหลังจากการเริ่มกระบวนการล้มละลายแล้ว กฎหมายจึงกำหนดให้ค่าใช้จ่ายเช่นว่านี้ไม่ต้องยื่นคำขอรับชำระหนี้เพื่อพิสูจน์หนี้ตามกฎหมายล้มละลาย ดังนั้นเฉพาะเจ้าหนี้ภาษีอากรและเจ้าหนี้แรงงานตามลำดับที่หกเท่านั้น ที่จะถือว่าเป็นเจ้าหนี้บุริมสิทธิตามกฎหมายล้มละลาย เนื่องจากเป็นหนี้ที่เกิดขึ้นก่อนเริ่มกระบวนการล้มละลาย และไม่ใช่นิติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการในกระบวนการล้มละลาย เจ้าหนี้ภาษีอากรและเจ้าหนี้แรงงานจึงมีสิทธิได้รับชำระหนี้จากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ ก็ต่อเมื่อได้ดำเนินการยื่นคำขอรับชำระหนี้เข้ามาในคดีล้มละลายตามมาตรา 27 และมาตรา 91 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 แล้วเท่านั้น ซึ่งเจ้าหนี้ภาษีอากรและเจ้าหนี้แรงงานดังกล่าวถือเป็นเจ้าหนี้บุริมสิทธิสามัญ มีสิทธิได้รับชำระหนี้จากกองทรัพย์สินทั้งปวงของลูกหนี้ก่อนเจ้าหนี้ไม่มีประกันรายอื่น ทั้งนี้ถ้ามีเงินไม่พอชำระเต็มตามจำนวนหนี้ในลำดับใด ให้เจ้าหนี้ในลำดับนั้นได้รับเฉลี่ยตามส่วน

(4.3) เจ้าหนี้สามัญ²⁰⁰

เจ้าหนี้ไม่มีประกันตามกฎหมายล้มละลาย อาจเกิดจากการเป็นเจ้าหนี้ไม่มีประกันตามมูลหนี้เดิม หรืออาจเกิดจากเจ้าหนี้มีประกันซึ่งมีจำนวนหนี้เกินกว่ามูลค่าของทรัพย์สินหลักประกัน หนี้ส่วนที่เกินจึงต้องปฏิบัติอย่างเจ้าหนี้ไม่มีประกัน ซึ่งกฎหมายล้มละลายไม่ได้กำหนดให้เจ้าหนี้ไม่มีประกันได้รับชำระหนี้จากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ก่อนเจ้าหนี้รายอื่น ดังนั้น เจ้าหนี้ไม่มีประกันจึงมีสิทธิได้รับชำระหนี้โดยเฉลี่ยตามสัดส่วนหนี้ของตนตามหลักสัดส่วน (Pari Passu) และจะได้รับชำระหนี้ก็ต่อเมื่อได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้เข้ามาในคดีล้มละลาย ตามมาตรา 27 และมาตรา 91 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 แล้วเท่านั้น

(4.4) เจ้าหนี้ด้อยสิทธิ²⁰¹

เจ้าหนี้ด้อยสิทธิ หมายถึง เจ้าหนี้ที่มีกฎหมายหรือสัญญากำหนดให้มีสิทธิได้รับชำระหนี้ ต่อเมื่อเจ้าหนี้อื่นได้รับชำระหนี้จนเต็มจำนวนแล้ว จึงเป็นเจ้าหนี้ที่ด้อยสิทธิด้วยผลของกฎหมาย เช่น พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 129 บัญญัติไว้ในกรณีที่เจ้าหนี้

²⁰⁰ แหล่งเดิม. (น. 72).

²⁰¹ แหล่งเดิม.

เป็นคู่สมรสของลูกหนี้จะมีสิทธิได้รับชำระหนี้ต่อเมื่อเจ้าหนี้อื่นได้รับชำระหนี้จนพอใจแล้ว ส่วนหนี้ค้ำยสิทธิโดยสัญญา เช่น กรณีที่ก่อนล้มละลายลูกหนี้ได้ทำสัญญาปรับปรุงโครงสร้างหนี้กับเจ้าหนี้หลายราย โดยเจ้าหนี้ทั้งหลายอาจตกลงให้เจ้าหนี้ที่อนุมัติสินเชื่อใหม่ให้แก่ลูกหนี้มีสิทธิได้รับชำระหนี้ก่อนหนี้เดิมที่นำมาปรับปรุงโครงสร้างหนี้ เป็นต้น

ตามที่ได้ศึกษากฎหมายล้มละลายของประเทศไทยดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เห็นได้ว่า ภายหลังจากศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้แล้ว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่เพียงผู้เดียวมีอำนาจในการรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ เว้นแต่เป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อาจแบ่งได้ในคดีล้มละลาย และเมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลายแล้ว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จึงมีอำนาจในการจำหน่ายทรัพย์สินดังกล่าวเพื่อรวบรวมเงินไว้แบ่งเฉลี่ยแก่เจ้าหนี้ต่อไป ส่วนทางด้านเจ้าหนี้หากประสงค์ที่จะได้รับส่วนแบ่งจากกองทรัพย์สินดังกล่าวก็มีหน้าที่ต้องยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายใน 2 เดือนนับแต่วันโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด และจะได้รับชำระหนี้ตามลำดับที่กฎหมายล้มละลายกำหนดไว้แล้วเท่านั้น

กฎหมายล้มละลายของประเทศต่างมีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกัน เพื่อจัดการปัญหาความล้มเหลวทางการเงิน และเพื่อให้บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมเท่าเทียมกัน ซึ่งการเริ่มต้นกระบวนการล้มละลายทำได้โดยลูกหนี้ยื่นคำร้องขอล้มละลายโดยสมัครใจ หรือเจ้าหนี้เป็นผู้ยื่นคำร้องขอให้ลูกหนี้ล้มละลายโดยลูกหนี้ดังกล่าวไม่สมัครใจก็ได้ ทั้งนี้แต่ละประเทศอาจมีเงื่อนไขที่แตกต่างกันไปตามสภาพสังคมของประเทศนั้น ๆ เมื่อศาลมีคำสั่งให้ลูกหนี้ล้มละลายแล้ว จะมีการแต่งตั้งคนกลางเป็นผู้เข้ามาจัดการกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อประโยชน์แก่กองทรัพย์สินของลูกหนี้และบรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลาย เช่น ผู้พิทักษ์ทรัพย์ หรือผู้จัดการทรัพย์ เป็นต้น โดยกฎหมายจะให้อำนาจพิเศษอย่างกว้างขวางแก่ผู้มีอำนาจจัดการกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปโดยสะดวก และคดีล้มละลายดำเนินการเสร็จสิ้นไปโดยเร็ว

การจัดการกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย เป็นการดำเนินการหลังจากที่ศาลมีคำสั่งให้ลูกหนี้ล้มละลายแล้ว ซึ่งเป็นการดำเนินการเพื่อประโยชน์ของลูกหนี้และบรรดาเจ้าหนี้ตามที่กล่าวแล้วข้างต้น เพื่อให้เจ้าหนี้ได้รับการจัดสรรชำระหนี้อย่างเท่าเทียมกัน และลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้สินทั้งปวงและสามารถเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้ โดยกฎหมายล้มละลายได้กำหนดให้

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์หรือผู้จัดการทรัพย์เป็นผู้มีอำนาจจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ และลูกหนี้
หมดอำนาจจัดการกิจการและทรัพย์สินของตนโดยสิ้นเชิง เนื่องจากการจัดการทรัพย์สินใน
คดีล้มละลายนั้นเป็นการจัดการทรัพย์สินที่มีมูลค่ามากและมีความยุ่งยากซับซ้อน อันเสี่ยงต่อ
การเกิดความเสียหายต่อผู้มีส่วนได้เสีย กฎหมายจึงให้อำนาจหน้าที่ดังกล่าวตกอยู่แก่ผู้พิทักษ์ทรัพย์
ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือผู้จัดการทรัพย์ที่ได้รับการรับรองแล้ว ซึ่งเชื่อว่าเป็นผู้ที่ไม่มี
ผลประโยชน์ทับซ้อนเกี่ยวข้องกับคดี และเป็นผู้ที่อยู่ในกรอบของวินัย มีคุณธรรมจริยธรรมและ
จรรยาบรรณในวิชาชีพ จึงน่าจะจัดการทรัพย์สินในคดีล้มละลายได้อย่างเป็นธรรม

บทที่ 4

ปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาการร้องขอให้ทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย ตกเป็นของแผ่นดินในกรณีรื้อรายผิดปกติ

จากการศึกษามาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการรื้อรายผิดปกติของบุคคลล้มละลายตกเป็นของแผ่นดิน อันได้แก่ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เกี่ยวกับลักษณะของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย การจัดการทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ และลำดับการชำระหนี้ในคดีล้มละลาย และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 เกี่ยวกับการดำเนินคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีรื้อรายผิดปกตินั้น พบว่ามีปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายทั้งสองฉบับบางประการซึ่งพิจารณาได้ดังนี้

4.1 ปัญหาเรื่องอำนาจของบุคคลล้มละลายในการต่อสู้คดีรื้อรายผิดปกติ

ตามที่ได้ทำการศึกษาถึงแนวความคิดในการดำเนินคดีรื้อรายผิดปกติและแนวความคิดในการดำเนินคดีล้มละลาย รวมถึงมาตรการทางกฎหมายที่ใช้บังคับกับการดำเนินคดีทั้งสองประเภทแล้วนั้น ทำให้ทราบว่า การดำเนินคดีรื้อรายผิดปกติมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายออกจากวงจรทางเศรษฐกิจและลดแรงจูงใจในการกระทำทุจริตต่อหน้าที่ โดยมีวิธีการดำเนินการกับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดโดยตรง โดยไม่จำเป็นต้องมีฐานความผิดอาญามารองรับแต่อย่างใด ซึ่งกระบวนการพิจารณาคดีได้นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับแก่การดำเนินคดีโดยอนุโลม ดังนั้นโดยวัตถุประสงค์และลักษณะของการดำเนินคดีรื้อรายผิดปกติจึงเป็นคดีมาตรการทางแพ่ง ซึ่งบังคับต่อกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองในทรัพย์สินของผู้ถูกกล่าวหาโดยตรง ซึ่งศาลฎีกาเคยวินิจฉัยไว้ว่าคำร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีรื้อรายผิดปกตินั้น เป็นมาตรการทางแพ่งเพื่อบังคับให้ทรัพย์สินที่

เกี่ยวข้องกับกรรารรายผิดปกตตคกเป็นของแผ่นดิน และมีใช่เป็นการลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดในทางอาญา จึงขอหยิบขคำพิพากษาศาลฎีกาที่ได้วินิจฉัยในเรื่องดังกล่าว ดังนี้

(1) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 219/2539 การที่นายกรัฐมนตรีจะตั้งลงโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้รารรายผิดปกตหรือไม่ไม่เป็นการตัดอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ป. ที่จะส่งเรื่องให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดิน มีผู้ร้องเรียนกล่าวหาผู้คัดค้านที่ 1 ต่อคณะกรรมการ ป.ป.ป. ในระหว่างที่ผู้คัดค้านที่ 1 เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าผู้คัดค้านที่ 1 รารรายผิดปกต คณะกรรมการ ป.ป.ป. จึงได้ทำการสืบสวนสอบสวนเรื่อยมาและได้ส่งเรื่องให้พนักงานอัยการผู้ร้องยื่นคำร้องต่อศาลเป็นการกระทำเกี่ยวพันสืบต่อกันมาโดยมุ่งหมายถึงทรัพย์สินที่ผู้คัดค้านที่ 1 ได้มาในระหว่างเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ แม้ขณะยื่นคำร้องผู้คัดค้านที่ 1 เกษียณอายุราชการแล้วก็ตาม ส่วนผู้คัดค้านที่ 2 และที่ 3 นั้น ไม่ใช่เจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่เป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินแทนผู้คัดค้านที่ 1 ผู้ร้องจึงมีอำนาจยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินของผู้คัดค้านที่ 1 ตกเป็นของแผ่นดิน พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 มาตรา 20 ที่บัญญัติให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้มาโดยมิชอบตกเป็นของแผ่นดินนั้น เป็นเพียงวิธีการที่จะป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการอันเป็นวิธีการทางวินัยเท่านั้น มิใช่เป็นการลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดทางอาญาอันจะต้องอยู่ภายใต้บังคับของหลักกฎหมายที่ว่าบุคคลจะต้องรับโทษทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและได้กำหนดโทษไว้ ดังนั้นกฎหมายนี้ย้อนหลังไปบังคับถึงทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้มาโดยมิชอบและยังคงมีอยู่ในขณะที่กฎหมายนี้ใช้บังคับได้ เพราะการได้ทรัพย์สินมาโดยมิชอบด้วยหน้าที่นั้นเป็นการผิดวินัยตั้งแต่ที่ได้รับมาพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 มาตรา 21 จัตวา เป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจคณะกรรมการสอบสวนโดยมีกำหนดระยะเวลา มิใช่ไม่ให้ใช้บังคับแก่ผู้ที่ออกจากราชการไปแล้ว พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 ใช้บังคับแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐทุกคน แม้เจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นไม่ได้แสดงสินทรัพย์และหนี้สินตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการแสดงสินทรัพย์และหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐ พ.ศ. 2524 ก็ตาม

(2) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1466/2542 ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 มาตรา 20 จำแนกวิธีดำเนินการไว้เป็น 2 ส่วน กล่าวคือ ในส่วนที่เกี่ยวกับตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ถูกกล่าวหาเป็นกรณีตามความในวรรคหนึ่ง ต้องได้ความว่าผู้นั้นร่ำรวยผิดปกติและไม่สามารถแสดงได้ว่าร่ำรวยขึ้นในทางที่ชอบ ให้ถือว่าผู้นั้นใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ นายกรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งลงโทษไล่ออก มีลักษณะครอบคลุมกว้างขวางถึงพฤติการณ์ของผู้ถูกกล่าวหา มิใช่มุ่งเฉพาะแต่ตัวทรัพย์สินที่ตรวจสอบพบและให้ถือว่าเป็นการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ ซึ่งเป็นการลงโทษตามบทกฎหมายพิเศษเฉพาะเรื่อง แต่ในส่วนที่เกี่ยวกับตัวทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ถูกกล่าวหาเป็นกรณีตามความในวรรคสุดท้าย หากเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นแสดงให้ศาลเห็นว่าตนได้ทรัพย์สินนั้นมาในทางที่ชอบ ศาลก็ไม่อาจริบทรัพย์สินนั้นเป็นของแผ่นดิน จึงเป็นเรื่องเฉพาะเกี่ยวกับตัวทรัพย์สินตามคำร้องขอซึ่งมีปัญหาเพียงว่าสมควรริบทรัพย์สินให้ตกเป็นของแผ่นดินหรือไม่เท่านั้น ไม่เกี่ยวกับปัญหาว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นร่ำรวยขึ้นในทางมิชอบและถือว่าเป็นการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบตามความในวรรคหนึ่ง ดังนั้น คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่เป็นคำสั่งตามความในมาตรา 20 วรรคหนึ่ง เป็นคนละส่วนแยกต่างหากจากรวรรคสุดท้าย โจทก์จึงมีอายุยกคำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่เกี่ยวข้องตัวทรัพย์สินตามคำร้องตามความในวรรคสุดท้ายขึ้นอ้างเพื่อหักล้างข้อเท็จจริงที่ว่าตนร่ำรวยขึ้นในทางมิชอบและถือว่าเป็นการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบได้ คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นการใช้อำนาจหน้าที่ของฝ่ายบริหารโดยเฉพาะ และใช้ดุลพินิจตามขั้นตอน มีกฎหมายรองรับ ทั้งไม่ปรากฏว่ากระบวนการในการออกคำสั่งนั้นไม่ชอบ คำสั่งดังกล่าวจึงชอบด้วยกฎหมาย โจทก์ย่อมไม่มีอำนาจฟ้องขอให้ศาลเพิกถอนคำสั่งดังกล่าวได้

ดังนั้น หากในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาว่าร่ำรวยผิดปกติเป็นบุคคลที่ได้ถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดและพิพากษาให้ล้มละลายแล้ว การดำเนินคดีร่ำรวยผิดปกติย่อมมีผลกระทบต่อทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนี้ผู้ถูกกล่าวหาซึ่งเป็นบุคคลล้มละลายได้ถูกจำกัดสิทธิในการจัดการกิจการหรือทรัพย์สินของตนเองโดยสิ้นเชิง²⁰³ รวมถึงไม่มีอำนาจใน

²⁰³ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 24.

การต่อสู้คดีทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินของตนเองด้วย²⁰⁴ หากบุคคลล้มละลายถูกกล่าวหาว่ามีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติแล้ว จะมีอำนาจต่อสู้คดีร่ำรวยผิดปกติเพียงใด พิจารณาได้ดังนี้

4.1.1 ในชั้นพิจารณาได้สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

แม้คดีร่ำรวยผิดปกติเป็นคดีมาตรการทางแพ่ง ซึ่งมีผลเป็นการบังคับต่อกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายซึ่งเป็นผู้ถูกกล่าวหาโดยตรง แต่การพิจารณาได้สวนข้อเท็จจริงในคดีร่ำรวยผิดปกติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. นั้น มีที่มาจากกรกล่าวหาหรือเรียนหรือกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีเหตุอันควรสงสัยในพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ จึงยกเรื่องดังกล่าวขึ้นพิจารณา โดยมีข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลตามกฎหมายแพ่ง อันเกิดจากนิติกรรมหรือนิติเหตุซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งหนี้ตามกฎหมาย อีกทั้งยังไม่ใช่กระบวนการฟ้องร้องเป็นคดีความในชั้นศาล นอกจากนี้การได้สวนคดีร่ำรวยผิดปกติมีประเด็นที่ต้องพิจารณาเพียงว่าทรัพย์สินดังกล่าวผู้ถูกกล่าวหาได้มาโดยสมควรหรือโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ แม้ว่าทรัพย์สินในข้อพิพาทดังกล่าว บุคคลล้มละลายจะได้รับมาก่อนเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลาย แต่ก็ยังไม่ถือว่าบุคคลดังกล่าวมีมูลหนี้ที่ต้องคืนทรัพย์สินพิพาทดังกล่าวให้แก่รัฐ ดังนั้น กรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจพิจารณาได้สวนเกี่ยวกับการร่ำรวยผิดปกติดังกล่าวจึงไม่ใช่ลักษณะหนี้ตามกฎหมาย อันจะทำให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีสถานะเป็นเจ้าหนี้ผู้มีสิทธิเรียกร้องที่จะฟ้องร้องบังคับชำระหนี้เอาแก่บุคคลล้มละลายซึ่งเป็นผู้ถูกกล่าวหาในสถานะเป็นลูกหนี้แต่อย่างใด แต่เป็นเพียงการรวบรวมพยานหลักฐานและแสวงหาความจริงในอันที่จะดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไปเท่านั้น นอกจากนี้ผู้เขียนเห็นว่าในชั้นพิจารณาได้สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นการพิจารณาในชั้นเริ่มต้นคดี ซึ่งหากผลของการพิจารณาได้สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. รับฟังได้ว่าทรัพย์สินดังกล่าวไม่มีพฤติการณ์เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติตามที่ผู้ถูกกล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาขอมไม่เป็นผู้ที่มีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ขอมมีมติให้ยุติเรื่องดังกล่าว และผู้ถูกกล่าวหาขอมไม่ต้องถูกชี้มูลความผิดในฐานความผิดดังกล่าว ดังนั้น เพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหา และเป็นการปกป้องสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่ไม่ต้องตกเป็นบุคคลที่อาจถูกตัดสิทธิในเรื่องใดเรื่องหนึ่งในอนาคตอันเนื่องมาจากเป็นบุคคลที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้เคยมีมติชี้มูลความผิดแล้ว ซึ่งศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้เป็นบรรทัดฐานถึงความชอบในการ

²⁰⁴ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 22 (3).

ปฏิบัติหน้าที่สอบสวนข้อเท็จจริงในคดีร่ำรวยผิดปกติ และมีผลผูกพันผู้ถูกกล่าวหา ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 345/2543 ศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วว่า ให้เงินและหรือทรัพย์สินอื่นจำนวน 12,000,000 บาท ของโจทก์ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดินเท่ากับรับรองว่าการกระทำของจำเลยทั้งเจ็ดที่สอบสวนดำเนินการแก่โจทก์ เพราะโจทก์ร่ำรวยผิดปกติ จนกระทั่งมีคำสั่งสำนักงานนายกรัฐมนตรียกเลิกโจทก์ออกจากราชการนั้น เป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยชอบแล้ว ไม่ถือเป็นการกระทำละเมิดต่อโจทก์ โจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้อง

ดังนั้น ในกรณีดังกล่าวผู้ถูกกล่าวหาจึงควรมีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากผู้ถูกกล่าวหาเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นแห่งคดี ฉะนั้น บุคคลล้มละลายซึ่งเป็นผู้ถูกกล่าวหาจึงควรได้รับโอกาสในการต่อสู้คดีในชั้นนี้ไม่ด้อยไปกว่าสิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหารายอื่น ผู้เขียนเห็นว่าบุคคลล้มละลายควรได้ต่อสู้คดีในชั้นพิจารณาไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ด้วยตนเอง

4.1.2 ในชั้นพิจารณาคดีของศาล

กรณีอัยการสูงสุดได้ยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติของบุคคลล้มละลายตกเป็นของแผ่นดิน อันเป็นเวลาภายหลังจากศาลล้มละลายได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด และได้พิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลายแล้ว เป็นการขัดต่อบทบัญญัติในมาตรา 27²⁰⁵ แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 หรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่า แม้ที่มาของการร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดินไม่ใช่หนี้ตามกฎหมายแพ่ง แต่กรณีที่กฎหมายกำหนดให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจในการพิจารณาไต่สวนข้อเท็จจริงในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมีพฤติการณ์ส่อไปในทางร่ำรวยผิดปกติ และปรากฏจากการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. น่าเชื่อว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นมีพฤติการณ์เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติแล้ว ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งรายงาน เอกสาร และความเห็น ไปยังอัยการสูงสุด เพื่อยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณามีคำสั่งให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดติดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดิน ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา

²⁰⁵ มาตรา 27 บัญญัติว่า เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้เด็ดขาดแล้ว เจ้าหนี้จะขอรับชำระหนี้ได้ก็แต่โดยปฏิบัติตามวิธีการที่กล่าวไว้ในพระราชบัญญัตินี้ แม้จะเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา หรือเป็นเจ้าหนี้ที่ได้ฟ้องคดีแพ่งไว้แล้ว แต่คดียังอยู่ระหว่างพิจารณาก็ตาม.

ความแพ่ง มาตรา 55 บัญญัติว่า เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้น เกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาล ส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายนี้ จะเห็นได้จากบทบัญญัติมาตรา 55 นี้ได้กำหนดให้บุคคลมีสิทธิเสนอคดีต่อศาลแพ่งได้ 2 กรณี คือ

กรณีแรก กรณีที่มีการโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่งขึ้น ซึ่งการโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่คือการกระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างใด ๆ ของบุคคลหนึ่งเป็นเหตุให้ขัดหรือละเมิดหรือกระทบกระเทือนต่อสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลอื่นอันพึงมีพึงได้ตามกฎหมาย และก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องแก่บุคคลอื่นนั้น การกระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างใด ๆ นั้นถือว่าเป็นการโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ อย่งไรก็ตาม ในกรณีเรื่องละเมิดสิทธิสาธารณะ อาจกล่าวได้ว่าราษฎรทุกคนถูกโต้แย้งสิทธิด้วยกันทุกคน เพราะแต่ละคนมีสิทธิได้รับประโยชน์จากสิทธินั้น ๆ แต่ผู้มีสิทธิฟ้องในเรื่องนี้ควรเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีอำนาจปกครองดูแลสาธารณสมบัติที่ถูกละเมิดนั้น ๆ เท่านั้น ส่วนราษฎรที่ถูกโต้แย้งสิทธิด้วยนั้น จะฟ้องร้องได้ต่อเมื่อสิทธิของเขาถูกโต้แย้งโดยตรงหรือถือว่าเขาได้รับความเสียหายพิเศษ

กรณีที่สอง กรณีที่จะต้องใช้สิทธิทางศาล ซึ่งเป็นกรณีที่มีความจำเป็นต้องใช้สิทธิ เพราะเหตุว่าความจำเป็นเกิดขึ้นจากกฎหมายบัญญัติไว้ตามกฎหมายสารบัญญัติ ดังนั้น กรณีที่มีกฎหมายสารบัญญัติรับรองให้บุคคลใดใช้สิทธิทางศาลแล้ว บุคคลนั้นย่อมมีอำนาจที่จะเสนอคดีต่อศาลได้ ซึ่งศาลฎีกาได้เคยวินิจฉัยไว้เป็นบรรทัดฐานตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3154/2528 บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 มิได้หมายความว่าใครต้องการใช้สิทธิทางศาลก็ใช้ได้ตามอำเภอใจ แต่เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาด้วยว่ามีกฎหมายสารบัญญัติสนับสนุนว่าเป็นกรณีจำเป็นจะต้องมาร้องขอต่อศาลเพื่อรับรองหรือคุ้มครองสิทธิของตนที่มีอยู่ จึงจะใช้สิทธิทางศาลได้เป็นคดีมีข้อพิพาทไปเสมือนว่าผู้ร้องเริ่มคดีเป็นโจทก์ และผู้คัดค้านเป็นจำเลย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 188 (4))

ตามกรณีศึกษา เมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย อันเป็นมูลเหตุให้มีการร้องขอให้ทรัพย์สินดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร้ายแรงผิดปกติ ซึ่งมูลเหตุดังกล่าว จะถือว่าเป็นการโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายแพ่งคงยังไม่ได้ เนื่องจากทรัพย์สินที่ผู้ถูกกล่าวหาได้มาดังกล่าวมิได้เกิดจากการโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของ

บุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง เพราะทรัพย์สินดังกล่าวมิใช่ทรัพย์สินที่รัฐมีกรรมสิทธิ์อยู่ในเวลาที่ผู้ถูกกล่าวหา ได้รับมา และยังไม่ใช่ลักษณะหนี้ เนื่องจากลักษณะหนี้ หมายถึง ความผูกพันในทางกฎหมายที่ลูกหนี้ต้องทำการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ซึ่งมีมูลแห่งหนี้หรือที่มาของการเกิดหนี้ขึ้นได้ 2 ทาง คือ 1) เกิดขึ้นโดยความสมัครใจหรือเกิดจากความตั้งใจของบุคคล ซึ่งในทางกฎหมายเรียกว่านิติกรรม และ 2) เกิดขึ้นโดยไม่สมัครใจหรือโดยผลของกฎหมาย เรียกว่านิติเหตุ เช่น ละเมิด จัดการงานนอกสั่ง ลากมิควรถูกได้ หรือเหตุอื่น ๆ ที่กฎหมายกำหนด เช่น บิดามารดาต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตร ผู้มีรายได้ต้องเสียภาษี เป็นต้น ผู้เขียนเห็นว่ามูลเหตุในการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติ ยังไม่อาจจัดอยู่ในมูลแห่งหนี้ในทางใดได้ เนื่องจากอัยการสูงสุดผู้ร้องและผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้มีเจตนาที่จะผูกนิติสัมพันธ์ต่อกันที่ผู้ถูกกล่าวหาจะยินยอมให้อัยการสูงสุดร้องขอให้ทรัพย์สินในจำนวนดังกล่าวของตนตกเป็นของแผ่นดินแต่อย่างใด แต่หากเปรียบเทียบในส่วนของนิติเหตุ ซึ่งเป็นเหตุอื่น ๆ ที่กฎหมายกำหนดให้ปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้มีรายได้ต้องเสียภาษี ก็อาจจะใกล้เคียงอยู่บ้าง แต่ก็ยังเกิดข้อขัดข้องอยู่ว่าการที่ผู้มีรายได้มีหน้าที่ต้องเสียภาษีตามกฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ชัดเจนแล้ว และผู้มีรายได้ทุกคนมีหน้าที่ต้องปฏิบัติเหมือนกัน ไม่มีข้อยกเว้น และจำนวนเงินที่ต้องชำระภาษีนั้นมีหลักเกณฑ์ในการคำนวณที่ชัดเจน แต่มูลเหตุในการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินอันเนื่องมาจากการร่ำรวยผิดปกติ นั้น เกิดจากกรณีที่มีกฎหมายกำหนดให้เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้สวนข้อเท็จจริงแล้ว พบว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐมีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติแล้ว จะต้องดำเนินการส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดดำเนินการร้องต่อศาล เพื่อให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกตินั้นตกเป็นของแผ่นดินต่อไป จึงเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดให้กรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐร่ำรวยผิดปกติดังกล่าว จะต้องมีการดำเนินการขอให้ศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดินก่อน หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องจึงจะดำเนินการบังคับคดีเพื่อให้ทรัพย์สินดังกล่าวตกเป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐได้ ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่าการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติจึงถือเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดให้ต้องใช้สิทธิทางศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 เพื่อให้ศาลพิจารณามีคำสั่งก่อน จึงจะมีการบังคับคดีรับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติดังกล่าวมาเป็นของรัฐได้

นอกจากนี้ศาลฎีกาได้แปลความให้กฎหมายว่าด้วยการร่ำรวยผิดปกติมีผลย้อนหลังไป บังคับถึงทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้มาโดยมิชอบและยังคงมีอยู่ในขณะที่กฎหมายนี้มีผล ใช้บังคับ ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8229/2556 ซึ่งวินิจฉัยว่า คณะกรรมการป้องกันและปราบปราม การทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการมีมติว่าผู้คัดค้านร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้น ผิดปกติ และเสนอความเห็นไปยังนายกรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาสั่งหรือดำเนินการให้มีการสั่งลงโทษ ไล่ออกจากการราชการ รวมทั้งแจ้งให้ผู้ร้องยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินที่ร่ำรวย ผิดปกติหรือเพิ่มขึ้นผิดปกติตกเป็นของแผ่นดินก่อนผู้คัดค้านเกษียณอายุราชการ ผู้ร้องยอม ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไปได้เสมือนว่าผู้คัดค้านยังมิได้พ้นจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามมาตรา 21 จัตวา แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบใน วงราชการ พ.ศ. 2518 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกัน และปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2530 ผู้ร้องจึงมี อำนาจยื่นคำร้อง

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและ ปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2530 มาตรา 21 ตรี วรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บรรดาทรัพย์สินที่คณะกรรมการมีมติว่าเป็นทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติหรือ เพิ่มขึ้นผิดปกติตามมาตรา 21 ทวิ ให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลโดยไม่ชักช้า เพื่อขอให้ศาล สั่งให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน เว้นแต่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นจะสามารถนำพยานหลักฐานมา แสดงให้เห็นว่า ทรัพย์สินดังกล่าวนั้นคนได้มาโดยชอบ ในกรณีนี้ให้นำประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม” จากผลของบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าว คำร้อง ของผู้ร้องจึงเป็นมาตรการในทางแพ่งเพื่อบังคับให้ทรัพย์สินที่ผู้คัดค้านร่ำรวยผิดปกติหรือมีเพิ่มขึ้น ผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน มิใช่เป็นการลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดทางอาญาอันจะสามารถบังคับ ได้ต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติและกำหนดโทษไว้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2 แม้ในขณะที่ ยื่นคำร้องเพื่อดำเนินการตามมาตรการดังกล่าวมีการย้ายทรัพย์สินไปก่อน และบทบัญญัติแห่ง พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 มาตรา 21 ตรี วรคหนึ่ง ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกัน

และปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2530 มิได้กล่าวถึงวิธีการบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินดังกล่าวนั้นตามที่ผู้คัดค้านฎีกา แต่เมื่อต่อมาได้มีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 83 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 บัญญัติวิธีการบังคับคดีในกรณีไม่สามารถบังคับเอาแก่ทรัพย์สินที่ต้องตกเป็นของแผ่นดิน โดยให้บังคับเอาแก่ทรัพย์สินอื่นของผู้ถูกกล่าวหาไม่เกินมูลค่าของทรัพย์สินที่ศาลมีคำสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดิน จึงชอบที่จะนำบทบัญญัติดังกล่าวมาใช้บังคับให้มีผลย้อนหลังแก่ทรัพย์สินของผู้คัดค้านที่ต้องตกเป็นของแผ่นดินนั้นได้ด้วย การที่ศาลล่างทั้งสองพิพากษาให้ผู้คัดค้านชดใช้เงิน 73,525,436.09 บาท จึงเป็นการกำหนดวิธีปฏิบัติตามคำพิพากษาในการบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินอื่นของผู้คัดค้านแทนทรัพย์สินที่ศาลมีคำพิพากษาให้ตกเป็นของแผ่นดิน หรือเพื่อให้มีการขอให้เพิกถอนการโอนหรือการกระทำใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้คัดค้านที่ได้กระทำหลังจากผู้คัดค้านแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 82 จึงชอบด้วยกฎหมายแล้ว จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวจึงสอดคล้องกับแนวความคิดของประเทศอังกฤษที่ว่า ทรัพย์สินซึ่งมีพฤติการณ์เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกตินั้น ผู้ถูกกล่าวหาไม่ควรได้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์มาตั้งแต่ต้น ทรัพย์สินดังกล่าวจึงควรตกเป็นของรัฐ ดังนั้น เมื่อบุคคลล้มละลายได้ทรัพย์สินดังกล่าวมาในช่วงระยะเวลาก่อนเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลาย จึงเป็นทรัพย์สินในคดีล้มละลาย เมื่อการได้มาในทรัพย์สินดังกล่าวโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายของลูกหนี้อันเป็นมูลเหตุให้มีการร้องขอให้ทรัพย์สินดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดิน มูลเหตุในการฟ้องคดีร่ำรวยผิดปกติจึงเกิดขึ้นก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์และพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลายด้วย ผู้เขียนจึงเห็นว่ากรณีที่ยกการสูงสุดได้ยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติของบุคคลล้มละลายตกเป็นของแผ่นดินภายหลังจากศาลล้มละลายได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดและได้พิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลายแล้ว ไม่เป็นการขัดต่อบทบัญญัติในมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 แต่อย่างใด

เมื่อศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้เด็ดขาดและพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลายแล้ว พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 22 (3)²⁰⁶ และมาตรา 25²⁰⁷ บัญญัติให้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่เพียงผู้เดียวมีอำนาจในการทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ฟ้องร้อง หรือต่อสู้อะไร ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ รวมตลอดทั้งอำนาจในการเข้าว่าคดีแพ่งทั้งปวง อันเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ซึ่งค้างพิจารณาอยู่ในศาลในขณะที่มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ด้วย แม้มาตรา 22 (3) จะใช้คำว่าคดีใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้โดยไม่ได้กำหนดชัดเจนว่าจะเป็น คดีแพ่งเท่านั้นหรือรวมถึงคดีอาญาที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ด้วย แต่ศาลฎีกาแปลความว่า บทบัญญัติดังกล่าวหมายถึงเฉพาะแต่การฟ้องร้องหรือต่อสู้อะไรแพ่งที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ เท่านั้น ไม่รวมถึงการฟ้องร้องคดีอาญาดังแต่อย่างใด จึงขอหยิบยกคำพิพากษาฎีกาที่ได้วินิจฉัย ในเรื่องดังกล่าว ดังนี้

(1) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3103/2549 โจทก์ฟ้องคดีอาญาขอให้ลงโทษจำเลยในข้อหา บุกรุก แม้ปรากฏว่าโจทก์อยู่ในฐานะเป็นบุคคลล้มละลายที่ถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดไปแล้ว ก็ตาม แต่พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 22 (3) ที่กำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ ทรัพย์แต่เพียงผู้เดียวมีอำนาจฟ้องร้องหรือต่อสู้อะไร ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ นั้น หมายถึง เฉพาะ แต่การฟ้องร้องหรือต่อสู้อะไรเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้เท่านั้น ไม่รวมถึงการฟ้องร้องหรือต่อสู้อะไร คดีอาญาดัง และกรณีที่ลูกหนี้ถูกศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์และพิพากษาให้ล้มละลาย ก็ไม่มีฐานะถึง ขนาดตกเป็นผู้ไร้ความสามารถอันต้องมีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลเป็นผู้มีอำนาจจัดการ แทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 (1) อีกทั้งตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6 มิได้มีบทมาตราใดกำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ มีอำนาจจัดการแทนลูกหนี้ซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาที่ถูกศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์แล้วด้วย ดังนั้น โจทก์จึงมีอำนาจฟ้อง

²⁰⁶ มาตรา 22 (3) บัญญัติว่า เมื่อศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้แล้ว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่เพียงผู้เดียวมีอำนาจประนีประนอมยอมความหรือฟ้องร้องหรือต่อสู้อะไรใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้.

²⁰⁷ มาตรา 25 บัญญัติว่า ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เข้าว่าคดีแพ่งทั้งปวงอันเกี่ยวกับทรัพย์สินของ ลูกหนี้ ซึ่งค้างพิจารณาอยู่ในศาลในขณะที่มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ และเมื่อเจ้าพนักงานมีคำขอโดยทำเป็นคำร้อง ศาลมีอำนาจงดการพิจารณาคดีแพ่งนั้นไว้ หรือจะส่งประการใดตามที่เห็นสมควรก็ได้.

(2) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1570/2556 การฟ้องคดีล้มละลายเป็นการฟ้องเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั่วไป เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้เด็ดขาดแล้ว พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 22 (3) บัญญัติให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่ผู้เดียวที่มีอำนาจประนีประนอมยอมความ หรือฟ้องร้อง หรือต่อผู้คดีใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ คดีนี้แม้โจทก์หลุดพ้นจากการล้มละลายโดยคำสั่งปลดจากล้มละลายตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 71 แต่ที่ดินและอาคารพิพาทเป็นทรัพย์สินที่โจทก์มีอยู่ในเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลายและเป็นทรัพย์สินในคดีล้มละลายอันอาจแบ่งแก่เจ้าหนี้ได้ตามมาตรา 109 ทั้งอยู่ในระหว่างการขายทอดตลาดตามประกาศของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จึงยังคงมีอำนาจในการจัดการทรัพย์สินดังกล่าวต่อไปจนกว่าจะเสร็จสิ้น และนำเงินมาแบ่งแก่เจ้าหนี้ทั้งหลาย การที่โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยออกจากที่ดินและอาคารพิพาทนั้นเป็นการดำเนินคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินของโจทก์ซึ่งเป็นอำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่ผู้เดียว โจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้อง เมื่อโจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง ก็ไม่มีฟ้องของโจทก์และตัวโจทก์ที่จำเลยที่ 1 และที่ 2 จะฟ้องแย้ง จำเลยที่ 1 และที่ 2 จึงไม่มีสิทธิฟ้องแย้ง

นอกจากนี้ยังต้องปรากฏด้วยว่าทรัพย์สินดังกล่าวเป็นทรัพย์สินในคดีล้มละลายอันอาจแบ่งแก่เจ้าหนี้ได้ตามมาตรา 109 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ด้วย และกฎหมายยังกำหนดห้ามมิให้ลูกหนี้กระทำการใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินหรือกิจการของตน เว้นแต่ได้กระทำตามคำสั่งหรือความเห็นชอบของศาล และเป็นกรณีที่บัญญัติไว้ในกฎหมายล้มละลายเท่านั้น²⁰⁸ เมื่อลูกหนี้ถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดและพิพากษาให้ล้มละลาย ลูกหนี้ย่อมไม่มีอำนาจต่อผู้คดีแพ่งใดๆ ที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของตนอันเป็นทรัพย์สินในคดีล้มละลาย ไม่ว่าในชั้นพิจารณาหรือชั้นบังคับคดี รวมทั้งไม่มีอำนาจกระทำการใด ๆ เกี่ยวกับกิจการหรือทรัพย์สินของตนอย่างสิ้นเชิงด้วย เมื่อพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 กำหนดให้เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณามีมติว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐรายใด ร่ำรวยผิดปกติ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องส่งรายงาน เอกสาร และความเห็น ไปยังอัยการสูงสุด เพื่อยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณามีคำสั่งให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติ

²⁰⁸ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 24.

ดังกล่าวนั้นตกเป็นของแผ่นดิน คดีดังกล่าวเป็นคดีมาตรการทางแพ่งตามที่ได้ทำการศึกษาแล้ว
ในบทที่ 2 ซึ่งเป็นการบังคับคดีแก่ทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายโดยตรง

เมื่อการร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติในกรณีดังกล่าว เป็นการ
ฟ้องร้องดำเนินคดีในทางแพ่งเกี่ยวกับทรัพย์สินในคดีล้มละลาย ผู้เขียนเห็นว่าทำให้คดีดังกล่าว
อยู่ในอำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามมาตรา 22 (3) ที่จะเข้าสู่คดีเพื่อประโยชน์ใน
กองทรัพย์สินในคดีล้มละลาย ก็ไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อรูปคดีหรือต่อความเป็นธรรม
แต่อย่างใด และการดำเนินคดีเป็นไปโดยไม่ติดขัด เพราะถึงอย่างไร บุคคลล้มละลายก็ได้รับโอกาส
ในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ในชั้นพิจารณาได้สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้วตั้งแต่ต้น

4.2 ปัญหาเรื่องผลของคำสั่งของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่ยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่มีพฤติการณ์ เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติไว้ชั่วคราวซึ่งมีต่อกองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย

ตามที่ได้ศึกษาในบทที่ 3 มาแล้วว่าในระหว่างคณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการได้สวน
ข้อเท็จจริงในคดีร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน
คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกัน
และปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มีคำสั่งยึดหรืออายัดชั่วคราวทรัพย์สินของผู้ถูกกล่าวหาและ
บุคคลอื่นที่มีพฤติการณ์น่าเชื่อว่าจะเป็นผู้ถือทรัพย์สินแทนผู้ถูกกล่าวหา ในทรัพย์สินที่มีพฤติการณ์
ต้องสงสัยว่าจะเกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติ และปรากฏพฤติการณ์น่าเชื่อว่าจะมีการโอน ยักย้าย
แปรสภาพ หรือชุกซ่อนทรัพย์สินดังกล่าว²⁰⁹ แต่เนื่องจากผู้ถูกกล่าวหาเป็นบุคคลล้มละลาย

²⁰⁹ มาตรา 78 บัญญัติว่า ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ตรวจสอบพบว่าทรัพย์สินรายได้ของผู้ถูก
กล่าวหาเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติและมีพฤติการณ์น่าเชื่อว่าจะมีการโอน ยักย้าย แปรสภาพ
หรือชุกซ่อนทรัพย์สินดังกล่าว ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจออกคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราว
ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่จะยื่นคำร้องขอผ่อนผันเพื่อขอรับทรัพย์สินนั้นไปใช้ประโยชน์โดยมีหรือไม่มี
ประกันหรือหลักประกันก็ได้

เมื่อมีการยึดหรืออายัดทรัพย์สินชั่วคราวตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. จัดให้มีการ
พิสูจน์เกี่ยวกับทรัพย์สินโดยเร็ว ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถแสดงหลักฐานได้ว่าทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัด
ชั่วคราวมิได้เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ต่อไป

ทรัพย์สินทั้งหมดของผู้ถูกกล่าวหาจึงตกอยู่ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ดังนั้นทรัพย์สินของผู้ถูกกล่าวหาจึงเป็นทรัพย์สินที่ศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ไว้แล้ว และมีสภาพเป็นกองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่เพียงผู้เดียวมีอำนาจในการจัดการเพื่อจัดสรรแบ่งชำระให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งปวงในคดีล้มละลาย ซึ่งตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 110 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “คำสั่งของศาลที่ให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ไว้ชั่วคราวหรือหมายบังคับคดีแก่ทรัพย์สินของลูกหนี้นั้น จะใช้บังคับแก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้ไม่ได้ เว้นแต่การบังคับคดีนั้นได้สำเร็จบริบูรณ์แล้ว ก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์” จากบทบัญญัติดังกล่าวเห็นได้ว่าเมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้ไม่ว่าจะเป็นการชั่วคราวหรือเด็ดขาดแล้ว หากในวันดังกล่าวศาลในคดีแพ่งได้มีคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ไว้ชั่วคราว หรือมีการบังคับคดีแพ่งเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ที่ถูกพิทักษ์ทรัพย์ยังไม่เสร็จสิ้นไป กล่าวคือยังไม่พ้นกำหนดระยะเวลา 14 วัน ที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษารายอื่นจะมาขอเฉลี่ยทรัพย์ คำสั่งศาลในคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 254 (1) หรืออำนาจของเจ้าพนักงานบังคับคดีในคดีแพ่งจะใช้บังคับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่ได้ ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 12758/2555 เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้แล้ว พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 22 (2) บัญญัติให้อำนาจเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่เพียงผู้เดียวในการเก็บรวบรวมและรับเงินหรือทรัพย์สินซึ่งจะตกได้แก่ลูกหนี้หรือซึ่งลูกหนี้มีสิทธิจะได้รับจากผู้อื่น แม้ทรัพย์สินนั้นจะอยู่ในระหว่างการบังคับคดี เจ้าพนักงานบังคับคดีก็ยังคงปฏิบัติตามคำขอของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เกี่ยวกับทรัพย์สินนั้น เว้นแต่การบังคับคดีได้สำเร็จบริบูรณ์แล้วก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ตามมาตรา 110 วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา 112 ทั้งนี้ ด้วยวัตถุประสงค์ที่จะรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้มาแบ่งเฉลี่ยให้แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายโดยเสมอภาคตามส่วน แต่อำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่กระทบถึงสิทธิของเจ้าหนี้มีประกันในการบังคับคดีแก่ทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันตามมาตรา 110 วรรคท้าย

จนกว่าคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมิมิตว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูลซึ่งต้องไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันยึดหรืออายัด หรือจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องในคดีนั้น แต่ถ้าวินิจฉัยคดีจนได้ก็ให้คืนทรัพย์สินแก่ผู้นั้น.

คดีนี้หลังจากศาลล้มละลายกลางมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของจำเลยเด็ดขาดเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 และมีคำพิพากษาให้จำเลยล้มละลายเมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2547 แล้วไม่ปรากฏว่าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้มีคำขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวกับทรัพย์จำนอง หรือมอบหมายให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการขายทอดตลาดทรัพย์จำนองในคดีนี้แทน หรือเจ้าพนักงานบังคับคดีได้มีหนังสือสอบถามไปยังเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เพื่อดำเนินการขายทอดตลาดทรัพย์จำนองที่ยึดไว้ อันถือได้ว่าเป็นการกระทำแทนเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในคดีล้มละลาย แต่กลับปรากฏว่าเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ดำเนินการขายทอดตลาดทรัพย์จำนองในคดีนี้ต่อไปในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2548 และเพิ่งมีคำสั่งในคำร้องของโจทก์ที่ขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการขายทอดตลาดทรัพย์จำนอง เมื่อวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2551 ว่าให้สอบถามเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ว่าจะให้ดำเนินการอย่างไรเกี่ยวกับทรัพย์ของจำเลยในคดีนี้ ซึ่งเป็นการสอบถามภายหลังจากที่ดำเนินการขายทอดตลาดทรัพย์จำนองไปแล้ว จึงมีผลเท่ากับว่าเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ขายทอดตลาดทรัพย์จำนองไปตามอำนาจหน้าที่ของตนในการบังคับคดีแพ่ง ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 4 ลักษณะ 2 การบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง หากใช่เป็นการขายทอดตลาดในคดีล้มละลาย อันเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์หรือถือได้ว่าได้รับมอบหมายจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่ ประกอบกับทรัพย์จำนองเป็นหลักประกันการชำระหนี้แก่โจทก์เดิม แม้ศาลล้มละลายกลางจะมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของจำเลยเด็ดขาดแล้ว แต่คำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ย่อมไม่กระทบถึงสิทธิของโจทก์เดิมในฐานะเจ้าหนี้มีประกันในการที่จะบังคับคดีแก่ทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันนั้นต่อไปตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีขายทอดตลาดทรัพย์จำนองฝ่าฝืนต่อบทกฎหมายดังที่ศาลล่างวินิจฉัย โจทก์ย่อมมีอำนาจยื่นคำร้องขอให้เพิกถอนการขายทอดตลาดในคดีนี้ได้ โดยหากำต้องไปยื่นคำร้องในคดีล้มละลายดังที่ผู้ซื้อทรัพย์ฎีกาไม่

ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินคดีแพ่งเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ของโจทก์หรือเจ้าหนี้ที่ฟ้องคดีแพ่งคนเดียว ในขณะที่การดำเนินคดีล้มละลายเป็นการรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อนำมาแบ่งให้แก่เจ้าหนี้ทุกคน กฎหมายที่บัญญัติไว้เพื่อประโยชน์ของคนหมู่มากก็ย่อมมีศักดิ์มี

สถานะที่เหนือกว่าของคนกลุ่มน้อยหรือเจ้าหน้าที่เป็นผู้เป็นโจทก์ในคดีแพ่งเพียงคนเดียว²¹⁰ ซึ่งหากพิจารณาตามหลักการของมาตรา 110 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 แล้ว คำสั่งยึดหรืออายัดชั่วคราวของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งอาศัยอำนาจตามมาตรา 78 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นเพียงเหตุอันควรสงสัยและยังไม่มีแม้แต่คำพิพากษาของศาลพิจารณารับรองสิทธิดังกล่าว ย่อมไม่อาจใช้ยันอำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในอันที่จะรวบรวมทรัพย์สินดังกล่าวเข้าสู่กองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายเพื่อแบ่งชำระให้กับบรรดาเจ้าหนี้ในคดีล้มละลายได้เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของการดำเนินคดีรื้อรายผิดปกติ ซึ่งกำหนดบทลงโทษให้ศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการรื้อรายผิดปกตินั้นตกเป็นของแผ่นดิน โดยไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ความผิดในทางอาญา และมีวิธีการริบทรัพย์สินที่แตกต่างไปจากการริบทรัพย์สินในทางอาญาก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้รับประโยชน์ทางทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดและลดแรงจูงใจในการที่จะกระทำการทุจริตต่อหน้าที่ ซึ่งเป็นไปเพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันซึ่งเป็นภัยต่อสังคมและการพัฒนาประเทศ ดังนั้นหากตีความให้การใช้อำนาจตามมาตรา 78 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ต้องอยู่ภายใต้บังคับมาตรา 110 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ด้วยแล้ว คงไม่ก่อเกิดประโยชน์อันใด นอกจากนี้เมื่อพิจารณาบทบัญญัติแห่งกฎหมายในอีกแง่หนึ่งอาจตีความได้ว่ากรณีที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้ดำเนินการรวบรวมทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายซึ่งเป็นผู้ถูกกล่าวหาเข้าสู่กองทรัพย์สินในคดีล้มละลาย เพื่อบริการแบ่งชำระให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ในคดีล้มละลายนั้น เป็นกรณีมีพฤติการณ์ที่น่าเชื่อว่าจะมีการโอน ยักย้าย แปรสภาพ ทรัพย์สินดังกล่าว ที่ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจออกคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราวได้หรือไม่ เพราะหากปล่อยให้ทรัพย์สินดังกล่าวถูกนำไปแบ่งชำระให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ในคดีล้มละลายแล้ว ย่อมเป็นการปล่อยให้ทรัพย์สินดังกล่าวกลับคืนสู่วงจรทางเศรษฐกิจของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งย่อมทำให้เจตนารมณ์ในการนำมาตรการทางแพ่งมาบังคับใช้กับ

²¹⁰ จาก “วิชา กฎหมายล้มละลาย,” โดย ชีพ จุลมนต์, (2558), *รวมคำบรรยาย ภาค 2 สมัยที่ 67*

การรื้อรวยผิดปกติไม่ก่อเกิดประโยชน์อันใดในการปราบปรามการทุจริตได้เลย แต่ในการดำเนินคดีล้มละลายก็มีวัตถุประสงค์ให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็ว เพื่อประโยชน์แก่บรรดาเจ้าหนี้ที่จะได้รับชำระหนี้ในจำนวนที่มากที่สุดอย่างเป็นธรรม และลูกหนี้สามารถเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้โดยเร็ว หากให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจยึดหรืออายัดทรัพย์สินซึ่งอยู่ในกองทรัพย์สินในคดีล้มละลาย ย่อมส่งผลให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่อาจนำทรัพย์สินรายการดังกล่าวดำเนินการขายทอดตลาด และนำเงินมาแบ่งชำระให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ในคดีล้มละลายได้ ทำให้เจ้าหนี้ไม่สามารถบังคับชำระหนี้เอกจากทรัพย์สินของลูกหนี้ได้อย่างเต็มที่ ย่อมไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายล้มละลายเช่นเดียวกัน

ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรมีวิธีการที่ผ่อนปรนให้คดีรื้อรวยผิดปกติและคดีล้มละลายสามารถดำเนินไปด้วยกันได้ โดยไม่เกิดผลกระทบต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมากเกินไป ซึ่งประเทศอังกฤษมีแนวคิดเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินตามมูลค่าซึ่งคล้ายคลึงกับวิธีการบังคับคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีรื้อรวยผิดปกติของประเทศไทย ซึ่งการริบทรัพย์สินตาม Proceeds of Crime Act 2002 กำหนดให้ศาลมีคำสั่งให้ริบทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด โดยกำหนดให้จำนวนชำระเงินมูลค่าเท่ากับผลประโยชน์ที่จำเลยได้รับมาโดยการกระทำความผิดตามเงื่อนไขของกฎหมายให้แล้ว²¹¹ ซึ่งการรักษาทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ในการริบนั้น ศาลมีอำนาจที่จะมีคำสั่งอายัดทรัพย์สิน ห้ามมิให้บุคคลใดที่ระบุไว้ซึ่งเป็นบุคคลที่ครอบครองทรัพย์สินนั้นอยู่เข้าเกี่ยวข้องหรือทำธุรกรรมใดๆ กับทรัพย์สินที่อาจบังคับชำระได้ โดยพนักงานอัยการ หรือ The Director of The Assets Recovery Agency (DAR) ซึ่งตั้งขึ้นตามมาตรา 6 ของกฎหมายว่าด้วยการกำหนดวิธีการริบทรัพย์สินต่อบุคคลที่ได้ประโยชน์จากการกระทำความผิดอาญา (The Proceeds of Crime Act 2002) สามารถยื่นคำขอต่อศาลให้มีคำสั่งอายัดทรัพย์สินได้ใน 3 กรณี ได้แก่

- 1) คดีอยู่ระหว่างการสอบสวนและมีเหตุสงสัยว่าผู้กระทำความผิดได้ทรัพย์สินจากการกระทำความผิด แต่เมื่อศาลได้ออกคำสั่งแล้ว หากไม่มีการฟ้องคดีหรือไม่มีการยื่นคำขอให้ริบภายในเวลาที่สมควร ศาลอาจยกเลิกคำสั่งได้
- 2) เมื่อได้มีการฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญาแล้ว หากคดีมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจำเลยได้รับทรัพย์สินจากการกระทำความผิด

²¹¹ Proceeds of Crime Act 2002, section 6 and section 7.

3) เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดแล้ว อาจมีความจำเป็นต้องรักษาทรัพย์สินไว้ เนื่องจากอาจมีการแก้ไขคำสั่งในเรื่องทรัพย์สิน หากมีพยานหลักฐานเกี่ยวกับทรัพย์สินที่จำเลยได้รับจากการกระทำความผิดหรือจำนวนทรัพย์สินทั้งหมดที่จำเลยมีอยู่ใหม่ และได้มีคำร้องขอให้พิจารณาเรื่องการริบทรัพย์สินใหม่ และคดียังไม่เสร็จสิ้น โดยพนักงานอัยการจะต้องแสดงให้เห็นว่ามีเหตุอันควรเชื่อว่าคำร้องดังกล่าวนั้นจะได้รับการอนุญาตและจะมีการพิจารณาเรื่องทรัพย์สินใหม่ ทั้งนี้พนักงานอัยการมีหน้าที่เพียงพิสูจน์ให้เข้าเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น ซึ่งเมื่อศาลได้มีคำสั่งอายัดไว้แล้ว เจ้าพนักงานอายัดทรัพย์สินนั้นได้เพื่อป้องกันการย้ายทรัพย์สินออกนอกราชอาณาจักร หากมีการไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของศาลในเรื่องนี้ ผู้ไม่ปฏิบัติจะมีความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล นอกจากนั้นหากพนักงานอัยการหรือ The Director of The Assets Recovery Agency (DAR) มีคำขอต่อศาลให้ตั้งเจ้าพนักงานรักษาทรัพย์ เพื่อจัดการดูแลทรัพย์สินที่อาจบังคับชำระได้ ศาลอาจมีคำสั่งดังกล่าวได้ และอาจให้อำนาจเจ้าพนักงานหลายประการ เช่น อำนาจในการเข้าครอบครองทรัพย์สิน การจัดการทรัพย์สิน ดำเนินคดีหรือต่อสู้คดีในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน การเรียกเก็บค่าใช้จ่ายในการดูแลทรัพย์สินจากทรัพย์สินนั้น เป็นต้น ซึ่งอำนาจในทำนองนี้ ในแง่ของกฎหมายไทย อาจเทียบได้กับอำนาจของเจ้าพนักงานบังคับคดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามกฎหมายล้มละลาย²¹²

ดังนั้นหากนำแนวคิดของประเทศอังกฤษมาบังคับใช้โดยอนุโลม โดยให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจยึดหรืออายัดทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายที่เกี่ยวข้องกับการรั่วไหลผิดปกติไว้ชั่วคราวนั้น ก็เพียงแต่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีหนังสือไปถึงเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ให้งดการขายทอดตลาดทรัพย์สินรายการดังกล่าวไว้เป็นการชั่วคราวภายในกำหนดระยะเวลาตามแต่กำหนดเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดี

ทั้งนี้ ยังมีเรื่องที่ต้องพิจารณาว่าการยึดหรืออายัดชั่วคราวดังกล่าวถือเป็นสิทธิยึดหน่วงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่จะใช้สิทธิตามมาตรา 243 เป็นบุริมสิทธิในคดีล้มละลายได้หรือไม่ ซึ่งพิจารณาได้ว่า

²¹² จาก รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาเพื่อยกร่างกฎหมายรองรับการให้สัตยาบันอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 (น. 45), โดย ต่อศักดิ์ บุรณะเรืองโรจน์, 2550, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สิทธิยึดหน่วง หมายถึง สิทธิหรืออำนาจของผู้ทรงสิทธิยึดหน่วงที่เกิดขึ้นตาม บทบัญญัติแห่งกฎหมาย ให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ผู้มีสิทธิยึดหน่วงซึ่งครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่นและมีหนี้อันเป็นคุณประโยชน์ที่เกี่ยวกับทรัพย์สินนั้น โดยเจ้าหนี้ผู้มีสิทธิยึดหน่วงมีสิทธิที่จะยึดถือทรัพย์สินนั้นให้อยู่ในความครอบครองของตนต่อไปจนกว่าจะได้รับชำระหนี้จากลูกหนี้จนสิ้นเชิง²¹³ โดยบุคคลที่ครอบครองทรัพย์สินนั้นจะต้องมีหนี้อันเป็นคุณประโยชน์แก่ตนอันเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินซึ่งครอง จึงก่อให้เกิดสิทธิยึดหน่วงได้ แม้ทรัพย์สินที่เจ้าหนี้เป็นผู้ครอบครองจะเป็นทรัพย์สินของผู้อื่น ไม่ใช่ของลูกหนี้ เจ้าหนี้ก็สามารถใช้สิทธิยึดหน่วงได้ ดังนั้น จึงหมายความว่าผู้ันต้องเป็นเจ้าหนี้โดยอาจมีมูลแห่งหนี้เกิดจากสัญญา ลากมิกวรได้ ละเมิด หรือมูลแห่งหนี้ชนิดใดก็ได้ และต้องเป็นการครอบครองในฐานะเจ้าหนี้ หากเจ้าหนี้ครอบครองทรัพย์สินในฐานะอื่น เช่น เป็นผู้รักษาทรัพย์สิน เจ้าหนี้จะไม่มีสิทธิยึดหน่วง²¹⁴ โดยทรัพย์สินที่ยึดหน่วงไว้ก่อนหน้านั้นซึ่งผู้ยึดหน่วงเป็นเจ้าหนี้ เนื่องจากสิทธิยึดหน่วงเป็นสิทธิอุปกรณ์ ดังนั้น จึงต้องมีหนี้ประจําเกิดขึ้นและยังเป็นหนี้กันอยู่ก่อน ทั้งนี้แม้กฎหมายจะกำหนดให้เจ้าหนี้บังคับสิทธิยึดหน่วงได้ก็เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระแล้วเท่านั้น เว้นแต่ลูกหนี้เป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว กฎหมายจึงให้เจ้าหนี้ใช้สิทธิยึดหน่วงได้ แม้หนี้จะยังไม่ถึงกำหนดชำระก็ตาม สิทธิยึดหน่วงให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ที่จะยึดหน่วงทรัพย์สินนั้นไว้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้เท่านั้น ไม่มีสิทธิที่จะบังคับเอาชำระหนี้จากทรัพย์สินนั้นโดยตรง หากเจ้าหนี้ต้องการบังคับชำระหนี้ เจ้าหนี้ต้องฟ้องคดีต่อศาลให้สั่งบังคับชำระหนี้ ดังนั้นการยึดหรืออายัดชั่วคราวตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 จึงไม่ใช่สิทธิยึดหน่วงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพราะคณะกรรมการ ป.ป.ช. และผู้ถูกกล่าวหาไม่มีหนี้อันเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดชั่วคราวระหว่างกัน จึงไม่ก่อให้เกิดบุริมสิทธิที่เมื่อศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าร้ายชัดปกติ รัฐจะได้รับชำระหนี้ในฐานะเจ้าหนี้บุริมสิทธิโดยอาศัยสิทธิยึดหน่วงหรือในฐานะเจ้าหนี้มีประกันแต่อย่างใด

²¹³ จาก ปัญหาเกี่ยวกับการขอรับชำระหนี้และการบังคับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ผู้มีสิทธิยึดหน่วง ในคดีล้มละลาย (วิทยานินพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต) (น. 27), โดย วชิราพร จารูวัฒนกุล, 2554, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

²¹⁴ แหล่งเดิม. (น. 27-28).

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่าพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 83 บัญญัติให้กรณีที่ไม่สามารถบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าร่ำรวยผิดปกติและศาลสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดินได้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน ให้บังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินของผู้ถูกกล่าวหาได้ภายในอายุความ 10 ปี แต่ต้องไม่เกินมูลค่าของทรัพย์สินที่ศาลสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดิน ซึ่งพิจารณาได้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวให้ความสำคัญกับมูลค่าของทรัพย์สินมากกว่าตัวทรัพย์สินที่เป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ซึ่งแม้ทรัพย์สินดังกล่าวได้มีการใช้เปลืองหมดไปหรือแปรสภาพแล้ว ก็ให้บังคับเอาแก่ทรัพย์สินอื่นหรือจำนวนเงินที่มีมูลค่าเท่ากันได้ ดังนั้น เมื่อพิจารณาโดยรวมตามนัยมาตรา 83 ทำให้เห็นว่าการบังคับคดีร่ำรวยผิดปกติไม่ได้ให้ความสำคัญกับทรัพย์สินเฉพาะสิ่งแต่ให้ความสำคัญกับมูลค่า ซึ่งแม้ทรัพย์สินที่ศาลมีคำสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดินไม่มีตัวตนเหลืออยู่แล้ว ก็สามารถบังคับให้ผู้ถูกกล่าวหาชดเชยเงินที่มีจำนวนมูลค่าเท่ากับคำสั่งศาลได้ ดังนั้น แม้ทรัพย์สินที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าเกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติและภายหลังศาลมีคำสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดิน แต่ทรัพย์สินเหล่านั้นไม่คงอยู่แล้วก็ตาม รัฐยังคงสามารถยื่นขอรับชำระหนี้เงินในจำนวนมูลค่าดังกล่าวในคดีล้มละลายได้อยู่แน่นอน

4.3 ปัญหาเรื่องการยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย

พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 27 บัญญัติว่า “เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้เด็ดขาดแล้ว เจ้าหนี้จะขอรับชำระหนี้ได้ก็แต่โดยปฏิบัติตามวิธีการที่กล่าวไว้ในพระราชบัญญัตินี้ แม้จะเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือเป็นเจ้าหนี้ที่ได้ฟ้องคดีแพ่งไว้แล้ว แต่คดียังอยู่ระหว่างพิจารณาก็ตาม” มาตรานี้เป็นมาตราแรกที่บัญญัติถึงเรื่องการขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย ซึ่งการขอรับชำระหนี้เป็นขั้นตอนภายหลังลูกหนี้ถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว และเจ้าหนี้ทุกรายในมูลหนี้ที่เกิดขึ้นก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้ต้องปฏิบัติตามวิธีการของกฎหมายล้มละลายเท่านั้น จึงจะได้รับชำระหนี้ ซึ่งตอนท้ายของมาตรา 27 ที่บัญญัติว่า “แม้จะเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือเป็นเจ้าหนี้ที่ได้ฟ้องคดีแพ่งไว้แล้ว แต่คดียังอยู่ในระหว่างพิจารณาก็ตาม” หมายความว่า เจ้าหนี้ของลูกหนี้ที่ถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดทุกคนต้องปฏิบัติตามวิธีการที่พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 บัญญัติไว้ แม้เจ้าหนี้คนนั้นจะเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาในคดีแพ่งซึ่งชนะคดีมาแล้ว หรือได้ฟ้องคดีแต่คดียังอยู่ในระหว่างพิจารณา หรือแม้แต่

เจ้าหนี้ที่ยังไม่ได้มีการดำเนินคดีในศาล และไม่ว่าเจ้าหนี้จะเป็นเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ในคดีล้มละลายหรือไม่ก็ตาม ทุกคนมีสิทธิหรือหน้าที่เท่าเทียมกันหมดไม่มีข้อยกเว้นทั้งสิ้น ซึ่งคำพิพากษาศาลฎีกาได้วินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานไว้โดยไม่มีข้อยกเว้นแม้จะเป็นหนี้ภาษีอากรก็ตาม เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4667/2549 เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้เด็ดขาด เจ้าหนี้ในมูลหนี้ที่เกิดขึ้นก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งดังกล่าวต้องขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้ตามมาตรา 27 และมาตรา 91 เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจตรวจคำขอรับชำระหนี้ และสอบสวนพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องแล้วเสนอความเห็นต่อศาล ศาลมีอำนาจพิจารณามีคำสั่งอนุญาตให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนหรือยกคำขอรับชำระหนี้ตามมาตรา 106, 107 เจ้าหนี้จะดำเนินการแจ้งการประเมินตามวิธีการที่กำหนดไว้ในประมวลรัษฎากรเพื่อเรียกให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้ชำระภาษีธุรกิจเฉพาะที่เกิดขึ้นก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์หาได้ไม่

ดังนั้นในกรณีของการดำเนินคดีร้องขอให้ทรัพย์สันตกเป็นของแผ่นดินในกรณีรื้อขายผิดปกตินั้น จะยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้หรือไม่ พิจารณาได้ดังนี้

4.3.1 กรณีเมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติชี้มูลความผิด

แนวคิดของกฎหมายล้มละลายมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดกระบวนการในการรวบรวมบรรดาทรัพย์สินของลูกหนี้และแบ่งชำระให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ในคดีล้มละลายตามหลักสัดส่วนเพื่อไม่ให้เจ้าหนี้ทั้งหลายเกิดความได้เปรียบหรือเสียเปรียบกัน โดยกฎหมายล้มละลายของอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น รวมถึงของประเทศไทย ต่างมีบทบัญญัติกำหนดให้เจ้าหนี้ทั้งหลายของบุคคลล้มละลายจะได้รับชำระหนี้จากกองทรัพย์สินในคดีล้มละลายได้ก็แต่โดยวิธีการยื่นขอรับชำระหนี้หรือยื่นขอพิสูจน์หนี้ตามวิธีการที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายจึงไม่อาจฟ้องร้องเป็นคดีแพ่งเพื่อบังคับชำระหนี้เอาแก่ลูกหนี้ของตนได้ อย่างไรก็ตาม จากที่ได้กล่าวไว้ในข้อ 4.1.1 ว่ากรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการพิจารณาได้สวนข้อเท็จจริงในคดีรื้อขายผิดปกตินั้นไม่ใช่ลักษณะหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อันจะทำให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจฟ้องร้องเป็นคดีแพ่งบังคับชำระหนี้เอาแก่ผู้ถูกกล่าวหาในทันทีได้ ดังนั้น แม้คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีมติว่าบุคคลล้มละลายมีพฤติการณ์รื้อขายผิดปกติดังกล่าวตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 อันเนื่องมาจากการแสวงหาข้อเท็จจริงและ

รวบรวมพยานหลักฐานแล้วปรากฏพฤติการณ์แจ้งชัดว่าบุคคลล้มละลายมีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ ดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่ามติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ยังไม่ก่อให้เกิดมูลหนี้ที่จะบังคับคดีกันได้ เป็นเพียงเหตุที่ใช้ในการร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายซึ่งมีพฤติการณ์ เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดินเท่านั้น กรณีดังกล่าวคณะกรรมการ ป.ป.ช. จึงไม่ใช่เจ้าหนี้ของบุคคลล้มละลาย และยังไม่อาจยื่นขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายตามมูลค่า ทรัพย์สินตามที่มีมติว่าเกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติได้

4.3.2 กรณีเมื่อศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

การพิจารณาคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมี พฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปราม การทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 80 วรรคท้าย และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธี พิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 18 วรรคสอง กำหนดให้นำ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม และศาลฎีกาเคยได้วินิจฉัยให้นำ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้แก่การบังคับคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของ แผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติด้วย ปรากฏตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3002/2544 ความว่า “ศาลฎีกา พิพากษายืนตามคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ให้เงินและ/หรือทรัพย์สินอื่นจำนวน 12,000,000 บาท ของ ผู้คัดค้านซึ่งเป็นทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน ผู้คัดค้านจึงหมดสิทธิที่จะยึดถือ ครอบครองเงินและ/หรือทรัพย์สินดังกล่าวไว้เป็นของตนอีกต่อไป ต้องส่งมอบให้แก่แผ่นดิน เมื่อ ผู้คัดค้านยังไม่ส่งมอบให้แก่แผ่นดิน จำเป็นต้องมีการบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษาโดยเป็น หน้าที่ของผู้ร้องจะต้องเป็นผู้ดำเนินการ เมื่อตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริต และประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2528 มิได้บัญญัติไว้เป็นพิเศษว่าจะบังคับอย่างไรจึงต้อง ปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 271 และ มาตรา 272 วรรคหนึ่ง” ดังนั้น เมื่อศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน จึงเป็นคำพิพากษาที่มีผลให้รัฐเป็นฝ่ายชนะคดีและ เป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ส่วนบุคคลล้มละลายหรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ซึ่งเป็นฝ่ายแพ้คดีจึงมี สถานะเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 271 รัฐมี สิทธิที่จะร้องขอให้มีการบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติซึ่งเป็นของ บุคคลล้มละลายได้ ดังนั้นเมื่อรัฐมีสถานะเป็นเจ้าหนี้จึงตกอยู่ภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัติ

ล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 91 ที่จะได้รับชำระหนี้ก็แต่โดยยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด กล่าวคือ ภายในกำหนดเวลาสองเดือนนับแต่วันโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด แม้จะเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาก็ตาม²¹⁵ โดยการขอรับชำระหนี้ต้องเป็นเรื่องขอรับชำระหนี้เงิน ซึ่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 83 บัญญัติไว้ในกรณีที่ไม่สามารถบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าร่ำรวยผิดปกติ และศาลสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดินได้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน ให้บังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินของผู้ถูกกล่าวหาได้ภายในอายุความ 10 ปี แต่ต้องไม่เกินมูลค่าของทรัพย์สินที่ศาลสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดิน จึงพิจารณาได้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดลำดับในการบังคับคดี ไม่ใช่กรณีที่รัฐต้องบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าร่ำรวยผิดปกติและศาลสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดินก่อนเท่านั้น หากมีส่วนที่ขาดจึงบังคับเป็นหนี้เงินเช่นเดียวกับเจ้าหนีที่มีประกันในคดีล้มละลายไม่ แต่เป็นเพียงการกำหนดแนวทางในการบังคับคดีของรัฐว่าหากทรัพย์สินอันเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งดังกล่าวยังคงอยู่ที่ให้บังคับเอาแก่ตัวทรัพย์สินนั้น แต่หากทรัพย์สินดังกล่าวได้มีการใช้เปลืองหมดไปหรือแปรสภาพแล้ว ก็ให้บังคับเอาแก่ทรัพย์สินอื่นหรือจำนวนเงินที่มีมูลค่าเท่ากัน ดังนั้น เมื่อพิจารณาโดยเจตนารมณ์ของมาตรา 83 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แล้ว ทำให้เห็นว่า การบังคับคดีร่ำรวยผิดปกติไม่ให้ความสำคัญกับทรัพย์สินเฉพาะสิ่งที่มีพฤติการณ์ว่าเกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติแต่อย่างใด แต่ให้ความสำคัญกับมูลค่าของทรัพย์สินที่มีพฤติการณ์เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติ นั้น ซึ่งแม้ทรัพย์สินที่ศาลมีคำสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดินไม่มีตัวตนเหลืออยู่เลย ก็สามารถบังคับให้ผู้ถูกกล่าวหาชดใช้เงินที่มีจำนวนมูลค่าเท่ากับคำสั่งศาลได้ ดังนั้นจึงอาจแปรความได้ว่าหนี้ตามคำสั่งศาลที่ให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินนั้นเป็นหนี้เงินที่อาจขอรับชำระหนี้ตามกฎหมายล้มละลายได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาตามมาตรา 94 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ที่กำหนดให้หนี้ที่จะยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้นั้นจะต้องเป็นหนี้ที่มูลแห่งหนี้เกิดขึ้นก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ แต่ตามกรณีดังกล่าวศาลได้มีคำสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินภายหลังจากวันที่ศาลล้มละลายมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้เด็ดขาดและพิพากษาให้ล้มละลายแล้ว จึงเป็นกรณีที่มูลแห่งหนี้ตามคำพิพากษาเกิดขึ้น

²¹⁵ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, มาตรา 27.

ภายหลังศาลล้มละลายได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้แล้ว หนีตามคำสั่งศาลที่ให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีนี้จึงต้องห้ามมิให้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ แต่เมื่อพิจารณาหลักการของมาตรา 94 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เป็นไปเพื่อให้ภายหลังศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์แล้วลูกหนี้อย่อมไม่สามารถถกข้อนี้ขึ้นอีกได้ และเพื่อให้จำนวนหนี้ของลูกหนี้ยุติลงอันเป็นประโยชน์ในการแบ่งทรัพย์สิน หนีประเภทดังกล่าวจึงต้องห้ามขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย แต่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยให้หนีดังกล่าวไม่ต้องห้ามในการฟ้องร้องเป็นคดีขึ้นใหม่ ดังเช่นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 374/2534 การที่ลูกหนี้ถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์แล้ว แต่ยังคงเป็นเจ้าของที่ดินอยู่นั้น ย่อมมีหน้าที่เสียภาษีบำรุงท้องที่ แต่ไม่อาจจัดการทรัพย์สินโดยตนเองได้ จะต้องดำเนินการแทนโดยเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 22 หนีค่าภาษีที่เกิดขึ้นภายหลังลูกหนี้ถูกพิทักษ์ทรัพย์แล้วการที่โจทก์จะยื่นคำขอรับชำระหนี้ภายในเวลาที่พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 91 กำหนดไว้ย่อมทำไม่ได้ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 94 มิได้บัญญัติห้ามฟ้องเกี่ยวกับหนีค่าภาษีบำรุงท้องที่และเงินเพิ่มซึ่งเป็นหนี้ที่เกิดขึ้นโดยผลของกฎหมายหลังจากลูกหนี้ถูกพิทักษ์ทรัพย์แล้ว

อย่างไรก็ตามหลักการดังกล่าวย่อมไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อันใดต่อการบังคับคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เนื่องจากสิทธิเรียกร้องที่รัฐมีต่อบุคคลล้มละลายมิได้เกิดจากมูลหนี้ตามกฎหมายแพ่ง อีกทั้งยังเป็นการขัดต่อวัตถุประสงค์ของการดำเนินการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ที่ไม่ต้องการให้เจ้าหน้าที่ของรัฐได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากทรัพย์สินที่ได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งการที่กฎหมายล้มละลายไม่อนุญาตให้รัฐบังคับคดีจากกองทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายก็เท่ากับยินยอมให้ทรัพย์สินที่บุคคลล้มละลายได้มาโดยไม่ชอบจากการปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจหน้าที่ในตำแหน่ง กลับสู่วงจรทางเศรษฐกิจของบุคคลล้มละลาย และบุคคลล้มละลายได้รับประโยชน์จากการชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้นี้ดังกล่าว ซึ่งตามที่ได้พิจารณาแล้วในหัวข้อ 4.1.2 มูลเหตุในการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินนั้น เกิดขึ้นนับแต่เวลาที่บุคคลล้มละลายซึ่งเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่าร้ายวญผิดปกติได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมาโดยไม่ชอบหรือไม่สมควรสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจหน้าที่ในตำแหน่ง ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าเมื่อมูลเหตุในการร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร้ายวญผิดปกติเป็นกรณีที่ต้องใช้สิทธิทางศาลตามมาตรา 55 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งเกิดขึ้น

ก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้เด็ดขาดและพิพากษาให้ล้มละลาย จึงเป็นกรณีที่ไม่จัดต่อพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 94 แต่อย่างใด

ทั้งนี้ อาจมีกรณีที่รัฐไม่อาจบังคับคดีในทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติได้ โดยวิธียื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในกำหนดระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนดไว้ตามมาตรา 91 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ซึ่งมีผลให้หนี้ตามคำสั่งศาลในคดีร่ำรวยผิดปกติไม่ได้รับรองและยอมรับหนี้ในคดีล้มละลาย เป็นเหตุให้กฎหมายล้มละลายไม่ได้รับรองสิทธิของรัฐในฐานะเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาที่มีอยู่ตามกฎหมายในอันที่จะได้รับชำระหนี้จากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย ซึ่งทำให้ต้องหมดสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้โดยวิธีการแบ่งทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย อย่างไรก็ตาม ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2999/2531 วินิจฉัยประเด็นเกี่ยวกับการขยายกำหนดเวลาขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายให้แก่เจ้าหนี้ซึ่งอยู่ในราชอาณาจักร โดยมีหลักการว่าการขยายกำหนดระยะเวลายื่นคำขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ที่อยู่ในราชอาณาจักรตามมาตรา 91 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 นั้น สามารถทำได้ โดยอาศัยความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 23 ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้อง ให้ศาลมีอำนาจที่จะออกคำสั่งขยายหรือย่นระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายนี้ หรือตามที่ศาลได้กำหนดไว้ หรือระยะเวลาที่เกี่ยวข้องด้วยวิธีพิจารณาความแพ่ง อันกำหนดไว้ในกฎหมายอื่นเพื่อให้ดำเนินหรือมิให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ ก่อนสิ้นระยะเวลานั้น แต่การขยายหรือย่นเวลาเช่นนี้ให้พึงทำได้ต่อเมื่อมีพฤติการณ์พิเศษ และศาลได้มีคำสั่งหรือคู่ความมีคำขอขึ้นมาก่อนสิ้นระยะเวลานั้น เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัย” การขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ในคดีล้มละลายนี้เป็นการกระทำต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ซึ่งการดำเนินการใด ๆ ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ย่อมถือว่าเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง²¹⁶ ที่อาจขอขยายระยะเวลาในการดำเนินการได้ด้วย ดังนั้นกรณีตามที่ได้ทำการศึกษาจึงอาจถือเป็นเหตุสุดวิสัยที่ทำให้การบังคับ

²¹⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 1 (7) บัญญัติว่า การกระทำใด ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายนี้อันเกี่ยวข้องกับคดี ซึ่งได้กระทำโดยคู่ความในคดีนั้น หรือโดยศาล หรือตามคำสั่งของศาล ไม่ว่าการกระทำนั้นจะเป็นโดยคู่ความฝ่ายใดทำต่อศาลหรือต่อคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง หรือศาลทำต่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทุกฝ่าย และรวมถึงการส่งคำคู่ความและเอกสารอื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายนี้.

คดีให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเป็นเหตุสุดวิสัยที่ไม่อาจยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ภายในกำหนดระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนด อันสามารถอ้างเป็นเหตุให้ขอขยายระยะเวลาในการยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้ นอกจากนี้ตามที่ได้ทำการศึกษาในบทที่ 3 ทำให้ทราบว่ากฎหมายล้มละลายของอังกฤษมีหลักการที่ไม่กำหนดระยะเวลาที่แน่นอนให้เจ้าหนี้ยื่นขอพิสูจน์หนี้ อย่างเช่นกฎหมายล้มละลายของประเทศไทย ซึ่งเป็นผลให้เจ้าหนี้รายใดที่ไม่ได้ยื่นขอพิสูจน์หนี้ ก็เป็นเพียงทำให้เจ้าหนี้รายนั้นไม่มีสิทธิออกเสียงในการประชุมเจ้าหนี้ และไม่ได้รับส่วนแบ่งการชำระหนี้ในคดีล้มละลายในรอบนั้น ๆ เท่านั้น ไม่เป็นการตัดสิทธิของเจ้าหนี้รายดังกล่าวในการได้รับส่วนแบ่งทรัพย์สินในคดีล้มละลายทั้งคดีอย่างเช่นกฎหมายล้มละลายของประเทศไทย ดังนั้นจากหลักการดังกล่าวที่ปรากฏในล้มละลายของอังกฤษ อาจเป็นทางหนึ่งในการนำมาปรับใช้กับการยื่นขอรับชำระหนี้ของหนี้ตามคำสั่งศาลที่ให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีชำระหนี้พิคปกติเริ่มมีสิทธิได้รับส่วนแบ่งการชำระหนี้ในคดีล้มละลายในรอบการแบ่งทรัพย์สินซึ่งมีการยื่นขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายเป็นต้นไป

4.4 ปัญหาเรื่องลำดับการแบ่งทรัพย์สินในคดีล้มละลายตามคำสั่งศาลที่ให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

กฎหมายล้มละลายสากลมีแนวความคิดการได้รับชำระหนี้โดยเท่าเทียมกันของเจ้าหนี้ (pari passu) ตามที่ได้กล่าวแล้วใน 2.2.1 แนวความคิดของกฎหมายล้มละลาย โดยมีหลักการแบ่งทรัพย์สินให้กับเจ้าหนี้ตามหลักสัดส่วน หมายถึง หลักความเท่าเทียมกัน และได้รับส่วนแบ่งในอัตราที่เสมอกันจากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ระหว่างเจ้าหนี้ด้วยกัน แต่ก็มีข้อยกเว้นสำหรับกรณีเจ้าหนี้มีประกัน และการหักกลบลบหนี้ หรือหนี้หรือสิทธิบางอย่างที่กฎหมายกำหนดให้มีบุริมสิทธิ ซึ่งจะได้รับการปฏิบัติเป็นพิเศษแตกต่างจากเจ้าหนี้ไม่มีประกันที่ไม่มีบุริมสิทธิ โดยสิทธิพิเศษที่กฎหมายกำหนดให้มี 2 ประเภท คือ กรณีเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อประโยชน์ร่วมกันในการดำเนินกระบวนการฟื้นฟูกิจการหรือในการดำเนินคดีล้มละลาย และกรณีบุริมสิทธิอื่น ๆ ในคดีล้มละลาย

ตามที่กฎหมายกำหนดไว้²¹⁷ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 130 ได้กำหนดลำดับสิทธิในการได้รับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ไม่มีประกันเรียงตามลำดับก่อนหลังดังนี้

- (1) ค่าใช้จ่ายในการจัดการมรดกของลูกหนี้
- (2) ค่าใช้จ่ายของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้
- (3) ค่าปลงศพลูกหนี้ตามสมควรแก่ฐานะานุรูป
- (4) ค่าธรรมเนียมในการรวบรวมทรัพย์สินตามมาตรา 179 (3)
- (5) ค่าธรรมเนียมของเจ้าหนี้ผู้เป็น โจทก์และค่าทนายความตามที่ศาล หรือเจ้าพนักงาน

พิทักษ์ทรัพย์กำหนด

(6) ค่าภาษีอากรที่ถึงกำหนดชำระภายในหกเดือนก่อนมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ และเงินที่ลูกจ้างมีสิทธิได้รับก่อนมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เพื่อการทำงานที่ได้ทำให้ลูกหนี้ซึ่งเป็นนายจ้างตามมาตรา 257 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน

(7) หนี้อื่น ๆ

เห็นได้ว่าในลำดับการแบ่งทรัพย์สินให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ไม่มีประกันในคดีล้มละลายนั้น มีเพียงเจ้าหนี้อาหารเพียงรายเดียวเท่านั้นที่เป็นรัฐ ซึ่งจะได้รับชำระหนี้ในลำดับที่ 6 โดยไม่ปรากฏมีการกำหนดองค์ประกอบของรัฐอื่นใดเป็นการเฉพาะให้เป็นเจ้าหนี้รายหนึ่งรายใดอีกไม่ ดังนั้นหากรัฐจะดำเนินการบังคับคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน โดยวิธียื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายแล้ว ย่อมมีสถานะเทียบเท่าเจ้าหนี้อื่น ๆ ในลำดับที่ 7 ซึ่งจะได้รับแบ่งทรัพย์สินตามหลักสัดส่วนความเสมอภาคในบรรดาเจ้าหนี้ลำดับเดียวกันนี้ ฉะนั้น แม้หนี้ตามคำสั่งศาลที่ให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินจะมีหน่วยงานของรัฐเป็นเจ้าหนี้ แต่หนี้ดังกล่าวถูกจัดอยู่ในลำดับเดียวกับเจ้าหนี้ในคดีแพ่งอื่น ๆ ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงที่มาของหนี้ตามคำสั่งศาลที่ให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินแล้ว เป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะไม่ต่างจากหนี้อาหาร แต่หนี้ดังกล่าวกลับไม่ได้รับบุริมสิทธิในลำดับที่เหนือกว่าเจ้าหนี้สามัญอื่น ๆ และไม่ได้ถูกจัดให้อยู่ในลำดับเดียวกับเจ้าหนี้อาหาร แต่อย่างใด

²¹⁷ จาก ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการสอบสวนการกระทำความผิดทางอาญาเกี่ยวกับการล้มละลาย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต) (น. 22-23), โดย ชีรวิฑูรี ประภาสสันติสุข, 2551, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

4.5 ปัญหาเรื่องการหลุดพ้นจากหนี้อันพึงต้องชำระตามคำสั่งศาลที่ให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ในกรณีร่ำรวยผิดปกติ เมื่อลูกหนี้ปลดจากล้มละลาย

พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 77 บัญญัติว่า “คำสั่งปลดจากล้มละลายทำให้บุคคลล้มละลายหลุดพ้นจากหนี้สินทั้งปวงอันพึงขอรับชำระได้ เว้นแต่ (1) หนี้เกี่ยวกับภาษีอากร (2) หนี้ซึ่งได้เกิดขึ้นโดยความทุจริตหรือ โกงของบุคคลล้มละลายหรือหนี้ซึ่งเจ้าหนี้ไม่ได้เรียกร้องเนื่องจากความทุจริตหรือ โกงซึ่งบุคคลล้มละลายมีส่วนที่เกี่ยวข้องสมรู้” ดังนั้นการปลดจากล้มละลายจึงทำให้บุคคลล้มละลายหลุดพ้นจากหนี้ทั้งปวงอันพึงขอรับชำระหนี้ได้ กล่าวคือ หลุดพ้นจากหนี้ซึ่งมีมูลแห่งหนี้เกิดขึ้นก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์และไม่ต้องห้ามตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 94 ที่เจ้าหนี้ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ไว้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในกำหนดเวลาตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 91 แล้ว โดยลูกหนี้จะหลุดพ้นเฉพาะส่วนที่ยังเหลือจากการได้รับชำระจากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ เพราะหากมีทรัพย์สินต่าง ๆ ของลูกหนี้ที่อยู่ในอำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็ต้องดำเนินการแบ่งเฉลี่ยให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ที่ขอรับชำระหนี้ไว้ ส่วนหนี้ที่เจ้าหนี้ไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ไว้ ลูกหนี้ก็เป็นอันหลุดพ้นไปโดยสิ้นเชิง²¹⁸ เว้นแต่หนี้ตามมาตรา 77 (1) และ (2) ที่ลูกหนี้ยังคงมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบชำระหนี้ทั้ง 2 ประเภทดังกล่าวจนครบจำนวน

จากบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าว จึงเห็นได้ว่าไม่ได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้งให้หนี้ตามคำสั่งศาลให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดินเป็นหนี้ประเภทที่ได้รับความยกเว้นตามมาตรา 77 ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงที่มาแห่งหนี้ตามคำสั่งศาลที่สั่งให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดินจะสามารถจัดเป็นหนี้ประเภทเดียวกับมาตรา 77 (2) หนี้ซึ่งได้เกิดขึ้น โดยความทุจริตหรือ โกงของบุคคลล้มละลายหรือหนี้ซึ่งเจ้าหนี้ไม่ได้เรียกร้องเนื่องจากความทุจริตหรือ โกงซึ่งบุคคลล้มละลายมีส่วนที่เกี่ยวข้องสมรู้ ได้หรือไม่นั้น พิจารณาได้ว่า

²¹⁸ จาก คำอธิบายกฎหมายล้มละลายและการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ (พิมพ์ครั้งที่ 12 แก้ไขเพิ่มเติม)

การร่ำรวยผิดปกติอันเป็นเหตุให้ศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดินตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 นั้น มี 4 กรณีตามที่ได้กล่าวแล้วในบทที่ 1 ได้แก่ (1) การมีทรัพย์สินมากผิดปกติ (2) การมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมากผิดปกติ (3) การมีหนี้สินลดลงมากผิดปกติ และ (4) การได้ทรัพย์สินมาโดยไม่สมควรสืบเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ดังกล่าว ดังนั้นในการดำเนินคดีร่ำรวยผิดปกติอาจไม่ปรากฏพฤติการณ์ของการทุจริตข้อใดในทุกรณีไป จึงย่อมส่งผลให้การดำเนินคดีร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดินซึ่งผู้ถูกกล่าวหาเป็นบุคคลล้มละลายนั้น หากการร่ำรวยผิดปกติดังกล่าวไม่ปรากฏว่ามีพฤติการณ์มาจากการทุจริตข้อใดของบุคคลล้มละลายแล้ว เมื่อบุคคลล้มละลายได้รับการปลดจากล้มละลาย ย่อมหลุดพ้นจากหนี้ที่จะต้องชำระตามคำสั่งศาลในคดีร่ำรวยผิดปกติได้ จึงไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกฎหมายล้มละลายที่มีวัตถุประสงค์ให้การปลดจากล้มละลายเป็นการช่วยเหลือหนี้ที่สุจริตเท่านั้น หากให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้สินที่ตนได้ก่อขึ้นโดยทุจริต เช่น ยักยอกเงินหรือข้อใดข้ออื่น จะเป็นการช่วยเหลือผู้ทุจริตซึ่งไม่ชอบด้วยรัฐประศาสนนโยบายและศีลธรรมอันดีของประชาชน²¹⁹ อย่างไรก็ตามจากที่ได้ทำการศึกษาในหัวข้อที่ 4.4 แล้ว หนี้ตามคำสั่งศาลในคดีร่ำรวยผิดปกติอาจต้องห้ามมิให้ขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้ เนื่องจากหนี้ดังกล่าวเกิดขึ้นภายหลังศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว ซึ่งหนี้ดังกล่าวเจ้าหนี้อาจฟ้องลูกหนี้เป็นคดีแพ่งหรือคดีล้มละลายอีกได้

ทั้งนี้กฎหมายล้มละลายของอังกฤษมีหลักการให้ศาลมีอำนาจในการกำหนดให้หนี้ที่เกิดจากการกระทำผิดกฎหมายได้รับการปลดเปลื้องเมื่อมีการปลดจากการล้มละลายได้หรือไม่ รวมทั้งให้ศาลมีอำนาจกำหนดให้มีการตรวจสอบพฤติกรรมในการติดต่อธุรกิจหรือทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายภายหลังจากการปลดจากการล้มละลายหรือจนถึงภายหลังที่ผู้ล้มละลายถึงแก่ความตายได้ด้วย และยังสามารถใช้บังคับถึงคู่สมรสหรืออดีตคู่สมรสของผู้ล้มละลาย หรือบุคคลใดที่ารู้หรือมีพฤติการณ์น่าเชื่อได้ว่าได้มีทรัพย์สินของผู้ล้มละลายอยู่ในความครอบครอง หรือเป็น

²¹⁹ จาก คดีล้มละลาย แสดงกระบวนการพิจารณาในศาลและชั้นเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามลำดับในทางปฏิบัติ กอปรด้วยบรรทัดฐานแห่งคำพิพากษาศาลฎีกา (น. 346-348), โดย เอื้อ บัวสว่าง, 2502, กรุงเทพฯ: สำนัก อ.เมธี ถนนแพรงนรา.

ลูกหนี้ของผู้ล้มละลาย ทั้งนี้เพื่อเป็นอีกหนึ่งหนทางในการติดตามและเรียกคืนทรัพย์สินหรือรายได้ที่ถูกปิดบังหรือเก็บไว้อย่างผิดกฎหมายในระหว่างการล้มละลายด้วย ผู้เขียนจึงเห็นว่าหลักการดังกล่าวอาจเป็นประโยชน์และสามารถนำมาปรับใช้กับการบังคับคดีหรือการติดตามมูลค่าของทรัพย์สินตามคำสั่งศาลที่ให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน เมื่อผู้ถูกกล่าวหาได้รับการปลดจากการล้มละลายได้ด้วย

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

การทุจริตคอร์รัปชันในวงราชการเป็นปัญหาที่แทรกซึมอยู่ในสังคมมานาน และเป็นอุปสรรคที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก และปัจจุบันยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันในรูปแบบต่าง ๆ หมดยุติไปจากสังคม จึงกำหนดให้การกระทำการทุจริตคอร์รัปชันนั้นเป็นความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการและมีโทษในทางอาญา แต่มาตรการดังกล่าวก็ยังไม่อาจป้องกันและปราบปรามการทุจริตที่ได้ผลสัมฤทธิ์เท่าที่ควร เนื่องจากเกิดอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายในทางอาญา ประกอบกับบุคคลผู้กระทำการทุจริตคอร์รัปชันนั้นล้วนแต่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ การพิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำอันเป็นความผิดตามหลักการพิสูจน์ความผิดในทางอาญาจึงเป็นการยากที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ นอกจากนี้มาตรการลงโทษทางอาญายังไม่สามารถดำเนินการเอาแก่ทรัพย์สินที่ได้มาโดยการทุจริตหรือได้มาโดยปราศจากความชอบด้วยกฎหมายได้อย่างเต็มที่ รัฐในฐานะผู้เสียหายจึงยังไม่ได้รับการเยียวยาในความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดอย่างแท้จริง จากปัญหาดังกล่าว จึงเกิดแนวความคิดในการนำวิธีการในทางแพ่งซึ่งมีหลักการพิสูจน์ความผิดที่ผ่อนปรนกว่าการพิสูจน์ความผิดในทางอาญามาใช้ในการดำเนินคดีที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตคอร์รัปชัน และการใช้มาตรการในการบังคับเอาแก่ทรัพย์สินโดยตรงของผู้กระทำผิด อาจให้ผลสัมฤทธิ์ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาพบว่าลักษณะการพิสูจน์ความผิดในคดีอาญากับลักษณะการพิสูจน์ความผิดในคดีแพ่งมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายมหาชนซึ่งเกี่ยวกับชีวิตและเสรีภาพของบุคคล การพิสูจน์ให้เห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดและต้องได้รับโทษจึงมี

มาตรฐานสูงกว่าการพิสูจน์ความผิดของกลุ่มความในคดีแพ่ง โดยภาระการพิสูจน์ตกอยู่กับโจทก์เป็นหลัก ซึ่งเมื่อโจทก์ฟ้องว่าจำเลยกระทำความผิด โจทก์จึงเป็นผู้มีหน้าที่นำสืบให้ได้ตามที่โจทก์กล่าวอ้างทั้งหมดด้วยพยานหลักฐานของโจทก์เองว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริง โดยปราศจากข้อสงสัยอันสมควร ซึ่งปัจจุบันถือเป็นระดับมาตรฐานการพิสูจน์ที่สูงที่สุดในระบบกฎหมายของประเทศต่าง ๆ ส่วนจำเลยคงทำหน้าที่แต่เพียงนำสืบพยานหลักฐานโต้แย้งคำกล่าวอ้างของโจทก์เท่านั้น มาตรฐานการพิสูจน์ของจำเลยในคดีอาญาจึงใช้มาตรฐานการพิสูจน์เช่นเดียวกับมาตรฐานการพิสูจน์ของกลุ่มความในคดีแพ่ง กล่าวคือจำเลยเพียงพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าพยานหลักฐานของจำเลยมีความน่าเชื่อถือมากกว่าพยานหลักฐานของโจทก์ก็เป็นการเพียงพอแล้ว ส่วนกฎหมายแพ่งเป็นกฎหมายเอกชนอันเป็นเรื่องระหว่างเอกชนที่มีความเท่าเทียมกัน และความรับผิดชอบในทางแพ่งคือการชดเชยค่าเสียหายและค่าสินไหมทดแทน เพื่อให้ผู้เสียหายได้กลับคืนสู่สภาพเดิมมากที่สุด อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับกองทัพสินของผู้กระทำความผิดมากกว่ามุ่งที่ตัวผู้กระทำเอง ภาระการพิสูจน์ในคดีแพ่งจึงถือหลักการว่าผู้ใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงใด เพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของตน ให้หน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้นตกอยู่กับคู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้าง คู่ความในคดีฝ่ายที่มีภาระการพิสูจน์จึงต้องนำพยานหลักฐานมาสืบและแสดงให้ศาลเห็นถึงความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐาน เว้นแต่กรณีกฎหมายกำหนดข้อสันนิษฐานเรื่องใดไว้ คู่ความฝ่ายนั้นต้องพิสูจน์เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับผลประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้วเท่านั้น ดังนั้น มาตรฐานการพิสูจน์ความผิดในคดีแพ่งจึงเป็นระดับการพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือกว่ากันเท่านั้น

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ให้นิยามคำว่า “ร่ำรวยผิดปกติ” หมายความว่า “การมีทรัพย์สินมากผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมากผิดปกติ หรือการมีหนี้สินลดลงมากผิดปกติ หรือการได้ทรัพย์สินมาโดยไม่สมควรสืบเนื่องจากการปฏิบัติตามหน้าที่หรืออำนาจในตำแหน่งหน้าที่” จึงมีความหมายที่มุ่งไปยังทรัพย์สินที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้มาโดยสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ได้มาโดยไม่สมควร หรือโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย และเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นไม่สามารถชี้แจงถึงที่มาอันชอบด้วยกฎหมายของทรัพย์สินจำนวนดังกล่าวได้ ดังนั้นพฤติการณ์ของความร่ำรวยผิดปกติตามกฎหมายฉบับดังกล่าวจึงไม่พิจารณาว่าการได้มาซึ่งทรัพย์สินนั้นจะพึงมีมูลค่า

จำนวนมากเพียงพอให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นเป็นผู้มีสถานภาพทางเศรษฐกิจมั่งคั่งและร่ำรวยตามความหมายที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 แต่อย่างไร โดยกฎหมายฉบับนี้ได้บัญญัติให้อำนาจแก่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นผู้ไต่สวนข้อเท็จจริงและวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดมีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ พร้อมทั้งกำหนดอำนาจพิเศษในการปฏิบัติงานโดยให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. สามารถออกคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินรายการใดของผู้ถูกกล่าวหาซึ่งเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติและมีพฤติการณ์น่าเชื่อว่าจะมีการ โอน ยักย้าย แปรสภาพ หรือซุกซ่อนทรัพย์สินดังกล่าวไว้ชั่วคราว และมีบทลงโทษทางอาญาสำหรับบุคคลที่ฝ่าฝืนคำสั่งของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือฝ่าฝืนข้อห้ามตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 โดยมาตรา 80 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติ ฉบับเดียวกันนี้ได้กำหนดให้วิธีการพิจารณาคดีร่ำรวยผิดปกติของเจ้าหน้าที่รัฐอันมิใช่บุคคลตามมาตรา 66 อันได้แก่ ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาใช้บังคับโดยอนุโลม ส่วนบุคคลตามมาตรา 66 ดังกล่าวข้างต้น ให้ดำเนินการพิจารณาคดีตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2550) ประกอบข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ซึ่งการดำเนินคดีร่ำรวยผิดปกติมีหลักการสำคัญในการผลักดันการพิสูจน์ถึงการได้มาของทรัพย์สินให้แก่ผู้ถูกกล่าวหา โดยรัฐไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ความผิดในทางอาญา

จากการศึกษาความหมายและลักษณะของกระบวนการวิธีพิจารณาความที่ใช้ในการดำเนินคดีร่ำรวยผิดปกติตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นการดำเนินการที่มีวัตถุประสงค์มุ่งบังคับเอาแก่ทรัพย์สินที่มีพฤติการณ์เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทางอาญาของเจ้าของทรัพย์สินนั้นแต่อย่างใด จึงไม่ถือว่าการร่ำรวยผิดปกติเป็นความผิดอาญาในตัวเอง ซึ่งปัจจุบันเรื่องความร่ำรวยผิดปกติถือเป็นความผิดทางแพ่ง โดยรัฐสามารถดำเนินการยึดทรัพย์สินอันมีพฤติการณ์เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติดังกล่าวให้ตกเป็นของแผ่นดินได้โดยใช้กระบวนการริบทรัพย์สินด้วยมาตรการทางแพ่งเช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ในการบังคับคดีเอาแก่

ทรัพย์สินให้ตกเป็นของแผ่นดินดังกล่าวยังใช้หลักการริบทรัพย์สินตามมูลค่า ซึ่งเป็นหลักการที่ปรากฏอยู่ใน Proceeds of Crime Act 2002 ของประเทศอังกฤษด้วย โดยหากพิสูจน์ได้ว่าเป็นทรัพย์สินที่มีพฤติการณ์เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกตินั้น เป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดก็จะมีผลในทางอาญาต่อไป

นอกจากนี้ จากการศึกษากฎหมายล้มละลายทำให้ทราบว่ากฎหมายล้มละลายมีแนวความคิดพื้นฐานเพื่อต้องการสร้างกระบวนการเจรจาประนอมหนี้ระหว่างลูกหนี้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวกับบรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลาย เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของบรรดาเจ้าหนี้ทุกคนมิให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบกัน และได้รับชำระหนี้ได้มากที่สุด รวมถึงเพื่อให้ลูกหนี้สามารถกลับมาเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้อีกครั้ง ซึ่งกฎหมายล้มละลายได้กำหนดผลทางกฎหมายหลายประการที่เกิดขึ้นภายหลังศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์สินของลูกหนี้เด็ดขาดและพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลายแล้ว โดยเฉพาะเกี่ยวกับอำนาจและหน้าที่ของบุคคลหลายฝ่ายในคดีล้มละลาย ทั้งในส่วนของลูกหนี้หรือบุคคลล้มละลายเจ้าหนี้ และเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สิน ซึ่งสามารถจำแนกมาตรการในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายภายหลังศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์สินหรือให้ชำระกิจการของลูกหนี้ได้เป็น 2 ประการ ได้แก่ การถอนอำนาจการครอบครองการจัดการกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ และการกำหนดให้มีคนกลางเข้ามาดำเนินการจัดการกิจการและทรัพย์สินแทนลูกหนี้ โดยพระราชบัญญัติล้มละลายพุทธศักราช 2483 ได้กำหนดวิธีการในการจัดการทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายไว้หลายประการ ดังนี้

กองทรัพย์สินในคดีล้มละลายอันเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สินจะต้องทำการรวบรวมและนำมาแบ่งชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายในคดีล้มละลายจะต้องเป็นทรัพย์สินซึ่งมีลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังต่อไปนี้

(1) ทรัพย์สินทั้งหลายอันลูกหนี้มีอยู่ในวันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์สินไม่ว่าชั่วคราวหรือเด็ดขาด รวมทั้งสิทธิเรียกร้องเหนือทรัพย์สินของบุคคลอื่นด้วย เว้นแต่เครื่องใช้สอยส่วนตัวอันจำเป็นแก่การดำรงชีพของลูกหนี้ คู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะของลูกหนี้ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ตามสมควรแก่ฐานะานุรูป และสัตว์ พืชพันธุ์ เครื่องมือและสิ่งของสำหรับใช้ในการประกอบอาชีพของลูกหนี้รวมกันไม่เกินหนึ่งแสนบาท

(2) ทรัพย์สินที่ลูกหนี้ได้มาภายหลังจากศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราวหรือเด็ดขาดจนถึงเวลาที่ลูกหนี้ได้รับการปลดจากล้มละลาย

(3) สิ่งของซึ่งอยู่ในครอบครองหรืออำนาจสั่งการหรือสั่งจำหน่ายของลูกหนี้ในทางการค้าหรือธุรกิจของลูกหนี้ด้วยความยินยอมของเจ้าของอันแท้จริง โดยพฤติการณ์ซึ่งทำให้เห็นว่าลูกหนี้เป็นเจ้าของในขณะที่มีการขอให้ลูกหนี้ล้มละลาย

โดยเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่ผู้เดียวมีอำนาจในการจัดการกิจการและทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมทรัพย์สินเข้าสู่กองทรัพย์สินในคดีล้มละลายให้มากที่สุด และนำแบ่งชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายในคดีล้มละลายนั้น ซึ่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ให้แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ไว้หลายประการ โดยเฉพาะตามมาตรา 22 (3) กำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่เพียงผู้เดียวมีอำนาจในการประนีประนอมยอมความ หรือฟ้องร้อง หรือต่อสู้คดีใดๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ และในส่วนลูกหนี้หรือบุคคลล้มละลายถูกจำกัดอำนาจ ตามมาตรา 24 ไม่มีอำนาจในการจัดการกิจการหรือทรัพย์สินของตนเองแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม แม้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีหน้าที่ในการแบ่งทรัพย์สินชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายในคดีล้มละลายก็ตาม แต่บรรดาเจ้าหนี้เหล่านั้นจะได้รับชำระหนี้ในคดีล้มละลายก็แต่โดยวิธีการยื่นคำขอรับชำระหนี้เข้ามาในคดีล้มละลายตามวิธีการที่พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 กำหนด ซึ่งหากเจ้าหนีรายใดไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายดังกล่าว ย่อมส่งผลให้หนี้ดังกล่าวไม่เข้าสู่กระบวนการล้มละลายที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะทำการชำระหนี้ให้ได้ โดยเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะเป็นผู้พิจารณาว่าหนี้ตามคำขอรับชำระหนี้ดังกล่าวมีสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้ในคดีล้มละลายหรือไม่ ซึ่งหนี้ที่จะยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้นั้น ต้องเป็นหนี้เงินและมูลแห่งหนี้เกิดขึ้นก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ไม่ว่าชั่วคราวหรือเด็ดขาด จากหลักเกณฑ์ดังกล่าว ส่งผลให้หนี้ที่มีมูลแห่งหนี้เกิดขึ้นในวันหรือภายหลังจากศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ไม่อาจยื่นขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้ แต่หนี้ดังกล่าวยังคงไม่ระงับสิ้นไป เจ้าหนี้อาจฟ้องร้องให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบได้เมื่อลูกหนี้พ้นจากการล้มละลายแล้ว นอกจากนี้พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ได้จัดกลุ่มประเภทของเจ้าหนี้และกำหนดลำดับสิทธิในการได้รับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ประเภท

ต่าง ๆ รวมถึงผลกระทบต่ออำนาจหน้าที่ของกลุ่มความทุกฝ่ายในคดีล้มละลาย เมื่อลูกหนี้ได้รับการปลดจากล้มละลายด้วย

ดังนั้นหากเป็นกรณีผู้ถูกกล่าวหาว่าร้ายวณิชปคตเป็นบุคคลล้มละลายซึ่งอยู่ระหว่างถูกจำกัดอำนาจในการกระทำการใดๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินหรือกิจการของตน และอำนาจในการจัดการและรวบรวมทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายรวมถึงอำนาจในการต่อสู้คดีอันเกี่ยวกับทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายตกแก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่เพียงผู้เดียว รวมถึงบรรดาเจ้าหน้าที่จะได้รับชำระหนี้ก็แต่โดยวิธีการยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เท่านั้น ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 กระบวนการไต่สวนคดีร้ายวณิชปคตซึ่งผู้ถูกกล่าวหา มีสถานะเป็นบุคคลล้มละลายย่อมปรากฏข้อขัดข้องอันเป็นปัญหาทางกฎหมายที่เกิดจากการใช้บังคับกฎหมายทั้ง 2 ฉบับหลายประการ จากการศึกษามาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร้ายวณิชปคตของบุคคลล้มละลายตกเป็นของแผ่นดินได้แก่ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 พบปัญหาหลักดังต่อไปนี้

5.1.1 ปัญหาเรื่องอำนาจของบุคคลล้มละลายในการต่อสู้คดีร้ายวณิชปคต

กรณีผู้ถูกกล่าวหาว่าร้ายวณิชปคตเป็นบุคคลที่ศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดและพิพากษาให้ล้มละลายแล้ว พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 24 ได้จำกัดสิทธิของบุคคลล้มละลายในการจัดการกิจการและทรัพย์สินของตนเองโดยสิ้นเชิง โดยมาตรา 22 (3) บัญญัติให้เป็นอำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่เพียงผู้เดียวที่จะทำสัญญาประนีประนอมยอมความฟ้องร้องหรือต่อสู้คดีใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ ซึ่งตามกรณีศึกษาการดำเนินคดีร้ายวณิชปคต ย่อมมีผลกระทบต่อกองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มิได้มีบทบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งเกี่ยวกับอำนาจของบุคคลล้มละลายในการต่อสู้คดีร้ายวณิชปคตซึ่งถือเป็นคดีแพ่งอันเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายโดยตรง ผู้เขียนเห็นว่าแม้คดีร้ายวณิชปคตเป็นคดีที่นำมาตราการริบทรัพย์สินทางแพ่งมาปรับใช้ เพื่อประโยชน์สูงสุดในการตัดวงจรทรัพย์สินอันไม่ชอบด้วยกฎหมายออกไปจากระบบเศรษฐกิจ แต่ไม่ใช่คดีแพ่งอันเกิดจากการโต้แย้งสิทธิอันมีลักษณะหนี้ตามกฎหมายโดยแท้ นอกจากนี้บุคคลล้มละลายซึ่งเป็นผู้ถูกกล่าวหาข่อมเป็นบุคคลที่ทราบถึงที่มาของทรัพย์สินต่าง ๆ

และสามารถที่จะชี้แจงถึงที่มาของทรัพย์สินดังกล่าวได้ดีที่สุด เพื่อไม่ให้ตนเองต้องถูก คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติชี้มูลความผิดและอาจอุทธรณ์สิทธิในเรื่องใดเรื่องหนึ่งในอนาคต ดังนั้น ผู้ถูกกล่าวหาซึ่งเป็นบุคคลล้มละลายควรมีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ เพื่อปกป้องสิทธิใน ทรัพย์สินของตนเอง และเพื่อประโยชน์ในการรักษามูลค่าทรัพย์สินในคดีล้มละลายให้ได้มากที่สุด เพื่อประโยชน์แก่บรรดาเจ้าหนี้ที่พึ่งพาดูด้วย

5.1.2 ปัญหาเรื่องผลของคำสั่งของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่ให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่มี พฤติการณ์เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติไว้ชั่วคราวซึ่งมีต่อกองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดี ล้มละลาย

ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 78 บัญญัติให้ระหว่างการไต่สวนข้อเท็จจริงในคดีร่ำรวยผิดปกติ ให้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจออกคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่อาจเกี่ยวข้องกับการร่ำรวย ผิดปกติและมีพฤติการณ์น่าเชื่อว่าจะมีการโอน ยักย้าย แปรสภาพ หรือซุกซ่อนทรัพย์สินดังกล่าวได้ แต่ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 110 วรรคหนึ่ง บัญญัติให้คำสั่งของศาล ที่ให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินไว้ชั่วคราวหรือหมายบังคับคดีแก่ทรัพย์สินของลูกหนี้ นั้นจะใช้ยื่น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้ไม่ได้ โดยมีได้กำหนดเกี่ยวกับผลของคำสั่งของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งใช้อำนาจตามมาตรา 78 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและ ปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แต่อย่างไรก็ดี ผู้เขียนเห็นว่าคดีร่ำรวยผิดปกติใช้มาตรการริบ ทรัพย์สินตามหลักมูลค่า ดังนั้น แม้ทรัพย์สินรายการดังกล่าวจะถูกยักย้าย แปรสภาพ หรือซุกซ่อน จนไม่อาจดำเนินคดีได้แล้วก็ตาม คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็สามารถใช้อำนาจตามมาตรา 83 แห่ง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ในอัน ที่จะบังคับเอาแก่ทรัพย์สินอื่นของผู้ถูกกล่าวหาให้เท่ากับมูลค่าของทรัพย์สินดังกล่าวได้อยู่แน่นอน

5.1.3 ปัญหาเรื่องการยื่นขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย

ผู้เขียนแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 กรณี ดังนี้

5.1.3.1 กรณีเมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติชี้มูลว่าบุคคลล้มละลายมีพฤติการณ์ ร่ำรวยผิดปกติแล้ว จะขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้ทันทีหรือไม่ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ามติของ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ยังไม่ก่อให้เกิดมูลหนี้ที่จะบังคับคดีได้ และยังคงต้องส่งเรื่องดังกล่าวให้อัยการ

สูงสุดดำเนินการร้องขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยคดีแล้วจึงจะสั่งให้ทรัพย์สินดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดินต่อไป ดังนั้นในชั้นนี้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่ยังไม่อาจอ้างมติดังกล่าวในการยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้

5.1.3.2 กรณีเมื่อศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน จึงเป็นกรณีที่ศาลมีพิพากษาให้ผู้ถูกกล่าวหาซึ่งเป็นบุคคลล้มละลายชำระหนี้ตามคำสั่งศาลดังกล่าวให้แก่รัฐ จึงเป็นมูลหนี้ตามคำพิพากษาให้บุคคลล้มละลายถือเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา และต้องถูกบังคับคดี ซึ่งการริบทรัพย์สินให้ตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกตินั้น เป็นการริบทรัพย์สินตามมูลค่าจึงอาจถือเป็นหนี้เงิน และอาจยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้ แต่กรณีดังกล่าวศาลได้มีคำพิพากษาเมื่อภายหลังวันที่ศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์และพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลายแล้ว จึงเป็นการต้องห้ามมิให้หนี้ตามคำสั่งศาลในคดีร่ำรวยผิดปกติสามารถยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้ในทันที เนื่องจากการขัดต่อมาตรา 91 และมาตรา 94 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ทำให้ทรัพย์สินทั้งหมดของผู้ถูกกล่าวหาตกอยู่ภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ซึ่งอาจเป็นหนทางให้ผู้ไม่สุจริตใช้เป็นหนทางในการหลีกเลี่ยงการถูกบังคับคดีในคดีร่ำรวยผิดปกติได้ หรืออาศัยช่องว่างแห่งกฎหมายดังกล่าวเป็นที่ซุกซ่อนทรัพย์สินที่ได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าหากตีความโดยเคร่งครัดดังกล่าวย่อมไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ตามเจตนารมณ์แห่งกฎหมายที่ให้ตัดทรัพย์สินอันสกปรกออกไปจากระบบเศรษฐกิจ ดังนั้นเมื่อศาลฎีกาเคยวินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานว่าระยะเวลาในการยื่นขอรับชำระหนี้ตามมาตรา 91 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 สามารถอาศัยความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 23 ให้ดุลพินิจศาลในการที่จะขยายกำหนดระยะเวลาดังกล่าวได้ ดังนั้นกรณีตามที่ได้ทำการศึกษาอาจถือเป็นเหตุสุดวิสัยที่ทำให้การบังคับคดีให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติไม่อาจยื่นขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้ภายในกำหนดระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อให้สามารถยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้ต่อไป

5.1.4 ปัญหาเรื่องลำดับการแบ่งทรัพย์สินในคดีล้มละลายตามคำสั่งศาลที่ให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 130 ได้กำหนดลำดับสิทธิในการได้รับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ไม่มีประกันเรียงตามลำดับก่อนหลัง ดังนี้ 1) ค่าใช้จ่ายในการจัดการมรดกของลูกหนี้ 2) ค่าใช้จ่ายของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ 3) ค่าปลงศพลูกหนี้ตามสมควรแก่ฐานะานุรูป 4) ค่าธรรมเนียมในการรวบรวมทรัพย์สินตามมาตรา 179(3) 5) ค่าธรรมเนียมของเจ้าหนี้ผู้เป็น โจทก์และค่าทนายความตามที่ศาลหรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์กำหนด 6) ค่าภาษีอากรที่ถึงกำหนดชำระภายในหกเดือนก่อนมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ และเงินที่ลูกจ้างมีสิทธิได้รับก่อนมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เพื่อการทำงานที่ได้ทำให้ลูกหนี้ซึ่งเป็นนายจ้างตามมาตรา 257 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน และ 7) หนี้อื่น ๆ โดยไม่ปรากฏว่ามีการกำหนดลำดับการชำระหนี้สำหรับหนี้ตามคำสั่งศาลที่ให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีรื้อรอยผิดปกติดังกล่าว ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงที่มาของหนี้ตามคำสั่งศาลที่ให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการรื้อรอยผิดปกติดังกล่าวเป็นของแผ่นดินแล้ว เป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อสังคมไม่ต่างจากหนี้ภาษีอากร แต่หนี้ดังกล่าวไม่ได้รับการจัดให้อยู่ในลำดับรับชำระหนี้เดียวกับเจ้าหนี้ภาษีอากร

5.1.5 ปัญหาเรื่องการหลุดพ้นจากหนี้อันพึงต้องชำระตามคำสั่งศาลที่ให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีรื้อรอยผิดปกติ เมื่อลูกหนี้ปลดจากล้มละลาย

พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 77 บัญญัติให้บุคคลล้มละลายหลุดพ้นจากหนี้สินทั้งปวงเมื่อได้รับการปลดจากล้มละลาย ยกเว้นหนี้เกี่ยวกับภาษีอากร และหนี้ซึ่งเกิดขึ้นจากความทุจริตต่อ โกงของบุคคลล้มละลายหรือหนี้ซึ่งเจ้าหนี้ไม่ได้เรียกร้องเนื่องจากความทุจริตต่อ โกงของบุคคลล้มละลาย ซึ่งบุคคลล้มละลายยังคงมีหน้าที่ชำระหนี้เงินเต็มจำนวนหนี้ โดยไม่ปรากฏว่าหนี้ตามคำสั่งศาลที่ให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีรื้อรอยผิดปกติได้รับยกเว้นตามมาตรา 77 ดังกล่าว ย่อมส่งผลให้เมื่อบุคคลล้มละลายปลดจากล้มละลาย หลุดพ้นหนี้ที่ต้องชำระในคดีรื้อรอยผิดปกติดังกล่าว

5.2 ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้กระบวนการร้องขอให้ทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบังคับใช้ตามกฎหมายอย่างสูงสุด ไม่เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ อันส่งผลในการตีความกฎหมายซึ่งอาจมีความเห็นออกเป็นหลายแนวทางและไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน อีกทั้งเพื่อลดขั้นตอนในการปฏิบัติงาน ไม่ว่าจะเป็ในกระบวนการชั้นเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ หรือกระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือกระบวนการในชั้นศาล และเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานในฐานะเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 และคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 สามารถดำเนินคดีล้มละลายและคดีร่ำรวยผิดปกติ มีแนวทางปฏิบัติที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน การบังคับใช้กฎหมายไม่เกิดความลักลั่น และไม่ก่อให้เกิดข้อโต้แย้งเกี่ยวกับอำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ อำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการไต่สวนข้อเท็จจริงในคดีร่ำรวยผิดปกติ และกรณีเมื่อต้องมีการบังคับคดีร่ำรวยผิดปกติต่อทรัพย์สินที่ตกอยู่ภายใต้บังคับแห่งกองทรัพย์สินในคดีล้มละลาย และผลการปลดจากล้มละลายที่มีต่อการบังคับคดีร่ำรวยผิดปกติ ผู้เขียนจึงเสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ให้มีความชัดเจน ดังนี้

(1) แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 24 โดยมีหลักการให้ลูกหนี้มีอำนาจในการต่อสู้คดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน ในกรณีที่ถูกกล่าวหาว่าร่ำรวยผิดปกติ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542

(2) แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 110 โดยมีหลักการว่าในกรณีที่บุคคลล้มละลายถูกกล่าวหาว่าร่ำรวยผิดปกติและคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายไว้ชั่วคราวตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทราบ และในกรณีที่ศาลยังไม่ได้มีคำพิพากษาในคดีร่ำรวยผิดปกติให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์กันเงินที่ได้จากการขายทรัพย์สินในคดีล้มละลายไว้ตามหลักสัดส่วนแห่งหนี้ตามมูลค่าทรัพย์สินที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีคำสั่งยึดหรืออายัดไว้ เพื่อประโยชน์ในคดีร่ำรวย

ผิดปกติ หากต่อมาศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกคำร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ให้นำเงินดังกล่าวแบ่งแก่เจ้าหนี้ในคดีล้มละลายต่อไป

อย่างไรก็ตาม หากศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีรื้อรวยผิดปกติแล้ว ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. สามารถยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในกำหนด 2 เดือนนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา

(3) แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 130 โดยบัญญัติให้หนี้ตามคำสั่งศาลที่ให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีรื้อรวยผิดปกติได้รับชำระหนี้ในลำดับเดียวกับหนี้อากร

(4) แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 77 โดยบัญญัติให้ชัดเจนว่าหนี้ตามคำสั่งศาลที่ให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีรื้อรวยผิดปกติเป็นหนี้ที่บุคคลล้มละลายไม่อาจหลุดพ้นได้โดยการปลดจากล้มละลาย

ทั้งนี้ เป็นไปเพื่อประโยชน์ให้หนี้ตามคำสั่งศาลที่ให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีรื้อรวยผิดปกติสามารถมีผลใช้บังคับกับผู้ถูกกล่าวหาได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ โดยไม่ถูกลดทอนระยะเวลาในการบังคับคดีไปโดยกระบวนการล้มละลายของผู้ถูกกล่าวหา และทำให้ผู้ไม่สุจริตไม่อาจอาศัยกระบวนการล้มละลายเป็นที่ซุกซ่อนทรัพย์สินหรือฟอกทรัพย์สินที่ได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายด้วย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และคณะ. (2549). *อนุสัญญาระหว่างประเทศเพื่อต่อต้านการทุจริต*. กรุงเทพฯ : เดือนตุลา.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2546). *คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ : จีระการพิมพ์.
- แจ่มชัย ชุตินวงศ์. (2538). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จักร์สันนิทวงศ์.
- คณิต ณ นคร. (2552). *กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาคการดำเนินคดี* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- คณิต ณ นคร. (2528). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. กรุงเทพฯ : เนติธรรม.
- จรัญชัย เคียงกิติวรรณ. (2454). *ผลของคำพิพากษาคดีอาญาที่มีต่อการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จักรพงษ์ อยู่เย็น. (2556). *ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิบุคคลล้มละลายในการรับราชการ ศึกษากรณีข้าราชการพลเรือนสามัญ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ชาลินี ถนัดงาน. (2541). *สัมฤทธิ์ผลในการปราบปรามการทุจริตและประพฤตินิยมชอบในวงราชการ ในกรณีร่ำรวยผิดปกติกับการนำเอากฎหมายปราบปรามการฟอกเงินมาใช้บังคับ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2556). *กฎหมายปกครอง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : रामคำแหง.
- ต่อศักดิ์ บุรณะเรืองโรจน์. (2550). *รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาเพื่อร่างกฎหมายรองรับการให้สัตยาบันอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ทวี กสิยพงศ์. (2526). *คำอธิบายพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 พร้อมด้วยประมวลระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการบังคับคดีล้มละลาย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- ชานินทร์ กรีชัยเชียร และ วิชา มหาคุณ. (2523). *การตีความกฎหมาย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- ธีรวุฒิ ประกายสันติสุข. (2551). *ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการสอบสวนการกระทำความผิดอาญาเกี่ยวกับการล้มละลาย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นพรัตน์ เนียมกล้า. (2554). *เจ้าหนี้บุริมสิทธิในกฎหมายล้มละลาย* (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นพปฎล เมืองรักษ์. (2532). *ข้อสันนิษฐานในกฎหมายล้มละลาย: ศึกษากรณีความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคล* (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภสร ปิติกะวงษ์. (2555). *ปัญหาที่เกิดขึ้นจากกระบวนการร้องขอให้ทรัพย์สันตกเป็นของแผ่นดินในกรณีร่ำรวยผิดปกติ* (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นันทวุธ อุตสาหตัน. (2552). *บทบาทของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการจัดการทรัพย์สินในคดีล้มละลาย* (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บวรศักดิ์ อูวรรณโณ. (2541). *ภาพรวมของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่รวมสาระรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ปวรรม กมลเสรีรัตน์. (2554). *มาตรการในการขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้มีประกันในคดีล้มละลาย* (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ปิยะพัชร คล้อยเคลื่อน. (2554). *ร่างพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. ....: ศึกษาเฉพาะกรณีการร้องขอให้ชำระกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดา* (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ประเทือง ธนิยผล. (2549). *อาชญาวิทยาและทัณฑ์วิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : รามคำแหง.

ประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ประสิทธิ์ ดำรงชัย. (2536). *การปราบปรามการร้ายผิดปกติในวงราชการไทย*. นนทบุรี :

สำนักงาน ป.ป.ช.

ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช. (2555). บทบาทของฝ่ายตุลาการในการป้องกันและปราบปราม

การทุจริต: การศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศกรณีศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของ

ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. *วารสารวิชาการ ป.ป.ช. 5(1)*.

ปรีชา พานิชวงศ์. (2543). *คำอธิบายกฎหมายล้มละลาย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา.

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518

พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483

พิชัย นิลทองคำ. (2544). *การฟ้องคดีล้มละลาย วิธีปฏิบัติในศาลล้มละลายกลาง*. กรุงเทพฯ :

อทตยา มิเถินเนียม.

ไพศาล ลีมสัจฉิย์. (2552). การสำรวจแนวทางการต่อต้านการทุจริตเพื่อการพัฒนามนุษย์ในภูมิภาค

เอเชีย-แปซิฟิกในมุมมองของสหประชาชาติ. *วารสารวิชาการ ป.ป.ช., 2(2)*.

ภัทรศักดิ์ วรรณแสง. (2533). *ย่อหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์* หนี้. กรุงเทพฯ : นิติธรรม.

ภาส ภาสัทธา. (2542). *ประสิทธิภาพในการทำงานด้านปราบปรามการทุจริตของสำนักงาน ป.ป.ช.*

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มินตรา บัวทอง. (2554). *มาตรการทางกฎหมายในการยกเว้นทรัพย์สินในคดีล้มละลายของลูกหนี้*

บุคคลธรรมดา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจ

บัณฑิตย.

- लगनूँ ٱलवलันनूँวใซข. (2552). *ทิสทงการพัฒนากฎหมายลุ่มละลายของไทยกัับทบาทของ*
เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในฐานะผู้ควบคุมกำกับดูแล (งานวิจัยหลักสูตรผู้บริหาร
 กระบวนการยุติธรรมระดับสูง). กรุงเทพฯ : สำนักงานศาลยุติธรรม.
- วชิราพร จารุวัฒนากุล. (2554). *ปัญหาเกี่ยวกับการขอรับชำระหนี้และการบังคับชำระหนี้ของ*
เจ้าหนี้ผู้มีสิทธิยึดหน่วงในคดีล้มละลาย (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ :
 มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- วิชา มหาคุณ. (2551). *คำอธิบายกฎหมายล้มละลายและการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้*. กรุงเทพฯ :
 นิติบรรณาการ.
- วิโรจน์ ม้องวงศ์. (2546). *การตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรง*
ตำแหน่งทางการเมืองโดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต).
 กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิระพงศ์ บุญโยธาส. (2548). *รายงานวิจัยเรื่องการพัฒนากฎหมายป้องกันและปราบปรามองค์การ*
อาชญากรรมข้ามชาติ (ระยะที่ 2). สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด.
- วรชัย คัจฉพันธุ์. (2546). *การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ศักยาเฉพาะกรณี:*
นายจิรายุ จรัสเสถียร และนายรักเกียรติ สุขชนะ (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต).
 กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วรพล ปลั่งดี. (2552). *การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต:*
ศึกษากรณีการนำหลักเกณฑ์การควบคุมตัวในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
มาใช้บังคับ (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจ
 บัณฑิต.
- วรวิทย์ สุขบุญ. (2551). *การตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยคณะกรรมการ*
ป.ป.ช. : กรณีศึกษา นายรักเกียรติ สุขชนะ ร่ำรวยผิดปกติ (งานวิจัยหลักสูตรผู้บริหาร
 กระบวนการยุติธรรมระดับสูง). กรุงเทพฯ : สำนักงานศาลยุติธรรม.
- วรวิทย์ สุขบุญ. (2555). *เอกสารประกอบการบรรยายหลักสูตร “การไต่สวนข้อเท็จจริง” หลักการ*
ไต่คดีร่ำรวยผิดปกติ. กรุงเทพฯ : สำนักงาน ป.ป.ช.

- ศรสวรรค์ ปุณฺณศิริ (2555). *มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตภาครัฐ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สภาวิจัยแห่งชาติ. (2509). *การทุจริตในวงราชการแห่งประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : สภาวิจัยแห่งชาติ.
- สรเสริญ พลเจียก. (2548). *การปรับปรุงกระบวนการได้สวนของ ป.ป.ช. : ศึกษากรณีการได้สวนเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ* (งานวิจัยหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง). กรุงเทพฯ : สำนักงานศาลยุติธรรม.
- สุกัลยา ตรีไพชยนต์ (2541). *ปัญหาการบังคับใช้มาตรการพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราว* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุภา ศิรินทร (2541). *มาตรการคุ้มครองผู้ลงทุนกรณีบริษัทหลักทรัพย์ล้มละลาย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาพร เลาหะโชติ. (2540). *มาตรการการยึดทรัพย์สิน : ศึกษาเฉพาะกรณีการยึดทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ร้ายแรงผิดปกติ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สุธีร์ สุภณิตย์. (2527). *คู่มือกฎหมายลักษณะล้มละลาย*. กรุงเทพฯ : ขงพลเทรตดิ่ง.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2545). *การดำเนินคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง*. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- สุดเขต อยู่เจริญ. (2543). *วิธีการคุ้มครองชั่วคราวในคดีล้มละลาย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส และไพศาล ลิมสติกิตย์. (2552). *พันธกรณีและความพร้อมของประเทศไทยในการปฏิบัติตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003*. *วารสารวิชาการ ป.ป.ช.*, 2(2), 49.
- สำนักงาน ป.ป.ช. (2552). *สรุปสาระสำคัญการประชุมสัมมนาโครงการ “การอนุวัติการกฎหมายให้รองรับอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003”*. กรุงเทพฯ : สำนักงาน ป.ป.ช..
- สำนักงาน ป.ป.ช. (2555). *สารัตถะเกี่ยวกับกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต*. นนทบุรี : สำนักงาน ป.ป.ช.

โสภณ รัตนกร. (2539). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพฯ : นิติบรรณการ.

หยุด แสงอุทัย. (2516). *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อดิศร เศรษฐพิพัฒนกุล. (2554). *ร่างพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. ....: ศึกษาเฉพาะกรณีการปลดจากการชำระกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดา* (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรังสิต.

เอ.ซี. เลเดเกอร์. (2459). *กฎหมายและระเบียบข้อบังคับ คำอธิบายพระราชบัญญัติล้มละลาย*.

พระนคร : เติลเมรี่.

ภาษาต่างประเทศ

African Union Convention on Prevention and Combating Corruption A.C. 2003.

Bankruptcy Law of Japan (Law No. 75 of 2004).

Insolvency Act 1986.

Inter-American Convention Against Corruption A.C. 1996.

Lan F. Fletcher. (2002). *The Law of Insolvency*. London: Sweet & Maxwell.

Lawrence M. Friedman. (2005). *A History of American LAW*. New York: Simon & Schuster.

Len Sealy and David Millman.(2004). *Annotated Guide to the Insolvency Legislation* (Seventh edition). London: Sweet & Maxwell.

Proceeds of Crime 2002.

Thomson J.M. (1972). *The Principles of Bankruptcy Law*. London: HFL.

United Nations Convention against Corruption A.C. 2003.

United States Code Title 11–Bankruptcy.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกัน

และปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542

หมวด 7

การร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

มาตรา 75 การกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดรัววยผิดปกติ ให้ผู้กล่าวหาดำเนินการกล่าวหาต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในขณะที่ผู้ถูกกล่าวหายังดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือพ้นจากตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เกินห้าปี โดยให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาวินิจฉัยเบื้องต้นก่อนว่าพฤติการณ์หรือเรื่องทีกล่าวหา นั้นเข้าหลักเกณฑ์ที่จะรับไว้พิจารณาได้หรือไม่ ถ้าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ซึ่งได้ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินไว้แล้ว ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. นำบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินนั้นมาประกอบการพิจารณาด้วย

ในกรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐพ้นจากการดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือพ้นจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐเกินห้าปีแล้ว ห้ามมิให้มีการกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นตามวรรคหนึ่งอีก แต่ไม่เป็นการตัดอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่จะยกคำกล่าวหาที่ได้มีการกล่าวหาไว้แล้วหรือกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นรัววยผิดปกติขึ้นไต่สวนได้ ทั้งนี้ ต้องไม่เกินสิบปีนับแต่วันที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นพ้นจากการดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือพ้นจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ แล้วแต่กรณี

มาตรา 76 การกล่าวหาตามมาตรา 75 จะทำด้วยวาจาหรือทำเป็นหนังสือก็ได้ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

มาตรา 77 ในกรณีที่เรื่องทีกล่าวหาเข้าหลักเกณฑ์ตามมาตรา 75 หรือในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐรัววยผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการตามหมวด 4 การไต่สวนข้อเท็จจริง ต่อไป

มาตรา 78 ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ตรวจสอบพบว่าทรัพย์สินรายใดของผู้ถูกกล่าวหาเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการรัววยผิดปกติและมีพฤติการณ์น่าเชื่อว่าจะมีการโอน ยักย้าย แปรสภาพ หรือซุกซ่อนทรัพย์สินดังกล่าว ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจออกคำสั่งยึดหรือ

อายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราว ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่จะยื่นคำร้องขอผ่อนผันเพื่อขอรับทรัพย์สินนั้นไปใช้ประโยชน์โดยมิหรือไม่มีประกันหรือหลักประกันก็ได้

เมื่อมีการยึดหรืออายัดทรัพย์สินชั่วคราวตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. จัดให้มีการพิสูจน์เกี่ยวกับทรัพย์สินโดยเร็ว ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถแสดงหลักฐานได้ว่าทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดชั่วคราวมิได้เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ต่อไป จนกว่าคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีความเห็นว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูลซึ่งต้องไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันยึดหรืออายัด หรือจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องในคดีนั้น แต่ถ้าสามารถพิสูจน์ได้ก็ให้คืนทรัพย์สินแก่ผู้นั้น

มาตรา 79 เพื่อประโยชน์ในการไต่สวนข้อเท็จจริง ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. สั่งให้ผู้ถูกกล่าวหาแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ถูกกล่าวหาตามรายการ วิธีการและภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดซึ่งต้องไม่น้อยกว่าสามสิบวันแต่ไม่เกินหกสิบวัน

มาตรา 80 ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไต่สวนข้อเท็จจริงและมีมติว่าผู้ถูกกล่าวหาร่ำรวยผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีเป็นผู้ถูกกล่าวหาตามมาตรา 66 ให้ประธานกรรมการส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

(2) ในกรณีผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน รองประธานศาลฎีกา รองประธานศาลปกครองสูงสุด หัวหน้าสำนักตุลาการทหาร รองอัยการสูงสุด หรือผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง ให้ประธานกรรมการส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดยื่นคำร้องต่อศาล ซึ่งมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

(3) ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งอัยการสูงสุด ให้ประธานกรรมการยื่นคำร้องต่อศาล ซึ่งมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

(4) ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีโชບุคคลตาม (1) (2) และ (3) ให้ประธานกรรมการส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดยื่นคำร้องต่อศาล ซึ่งมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเพื่อ

ขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน และให้ประธานกรรมการแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาส่งลงโทษไล่ออกหรือปลดออก โดยให้ถือว่ากระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ เว้นแต่กรณีที่ถูกกล่าวหาเป็นข้าราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ ข้าราชการตุลาการศาลปกครองตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง หรือข้าราชการอัยการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ ให้ประธานกรรมการแจ้งไปยังประธานคณะกรรมการตุลาการ ประธานคณะกรรมการตุลาการศาลปกครอง หรือประธานคณะกรรมการอัยการ แล้วแต่กรณี เพื่อพิจารณาดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง หรือกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ

กรณีตาม (1) และ (2) เมื่ออัยการสูงสุดได้รับรายงานและเอกสาร พร้อมทั้งความเห็นจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว เห็นว่ารายงาน เอกสาร และความเห็นที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งให้ยังไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ ให้อัยการสูงสุดแจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบเพื่อดำเนินการต่อไป โดยให้ระบุข้อที่ไม่สมบูรณ์นั้นให้ครบถ้วนในคราวเดียวกัน ในกรณีนี้ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. และอัยการสูงสุด ตั้งคณะทำงานขึ้นคณะหนึ่ง โดยมีผู้แทนจากแต่ละฝ่ายจำนวนฝ่ายละเท่ากันเพื่อดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์ แล้วส่งให้อัยการสูงสุดเพื่อยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือศาลซึ่งมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี แล้วแต่กรณี เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินต่อไป ในกรณีที่คณะทำงานดังกล่าวไม่อาจหาข้อยุติเกี่ยวกับการดำเนินคดีได้ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือศาลซึ่งมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี แล้วแต่กรณี เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

ในการดำเนินคดีตามวรรคหนึ่งให้ได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล โดยกรณีตาม (2) (3) และ (4) ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 81 ให้อัยการสูงสุด หรือประธานกรรมการ แล้วแต่กรณี ดำเนินการยื่นคำร้องเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา 80 ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช.

ในคดีที่ร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ให้ผู้ถูกกล่าวหาไม่ภาระการพิสูจน์ที่ต้องแสดงให้ศาลเห็นว่าทรัพย์สินดังกล่าวมิได้เกิดจากการร่ำรวยผิดปกติ

มาตรา 81/1 ในกรณีที่มีคำสั่งของศาลอันเป็นที่สุดให้ยกคำร้องของอัยการสูงสุดหรือประธานกรรมการที่ยื่นตามมาตรา 81 และถ้าผู้ถูกกล่าวหามิใช่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และได้ถูกลงโทษทางวินัยไปก่อนโดยอาศัยเหตุที่มีมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าผู้ถูกกล่าวหา ร่ำรวยผิดปกติให้ผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกกล่าวหาสั่งยกเลิกคำสั่งลงโทษและดำเนินการให้ผู้นั้น ได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลสำหรับผู้ถูก กล่าวหา นั้น ๆ ในกรณีที่ไม่มีความหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับดังกล่าว ให้ดำเนินการตามมติ คณะรัฐมนตรี ทั้งนี้ ในการดำเนินการดังกล่าวห้ามไม่ให้หน่วยงานของรัฐยกอายุความใดขึ้นอ้างอัน จะเป็นเหตุให้ไม่สามารถให้ความเป็นธรรมแก่บุคคลดังกล่าวได้

ในกรณีผู้ถูกกล่าวหาที่ถูกดำเนินคดีตามวรรคหนึ่งเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการให้ผู้ถูกกล่าวหา นั้น ได้รับความเป็นธรรมตามสมควรตามที่ มี กฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลสำหรับการดำรงตำแหน่งทางการเมือง นั้น แล้วแต่กรณี และให้นำความในวรรคหนึ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม ทั้งนี้ ตามระเบียบที่ คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

มาตรา 82 การโอนหรือการกระทำใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้ กระทำหลังจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. สั่งให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นแสดงรายการทรัพย์สินและ หนี้สินของผู้ถูกกล่าวหาตามมาตรา 79 ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรืออัยการสูงสุด แล้วแต่กรณี มีคำ ขอบโดยทำเป็นคำร้อง ศาลมีอำนาจสั่งเพิกถอนการโอนหรือระงับการกระทำนั้น ๆ ได้ เว้นแต่ผู้รับ โอนหรือผู้รับประโยชน์จะแสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาลว่าตนได้รับโอนทรัพย์สินหรือประโยชน์นั้น มาโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน

มาตรา 83 ถ้าศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินของผู้ถูกกล่าวหาที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่า ร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน แต่ไม่สามารถบังคับคดีเอาแก่ ทรัพย์สินเหล่านั้นได้ทั้งหมดหรือได้แต่บางส่วน ให้บังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินอื่นของผู้ถูกกล่าวหา ได้ภายในอายุความสิบปี แต่ต้องไม่เกินมูลค่าของทรัพย์สินที่ศาลสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดิน

ภาคผนวก ข

United Nations Convention Against Corruption A.C. 2003

United Nations Convention Against Corruption A.C. 2003

Chapter I General provision

Article 2 Use of terms

For the purposes of this Convention:

(a) "Public official" shall mean:

(i) any person holding a legislative, executive, administrative or judicial office of a State Party, whether appointed or elected, whether permanent or temporary, whether paid or unpaid, irrespective of that person's seniority;

(ii) any other person who performs a public function, including for a public agency or public enterprise, or provides a public service, as defined in the domestic law of the State Party and as applied in the pertinent area of law of that State Party;

(iii) any other person defined as a "public official" in the domestic law of a State Party. However, for the purpose of some specific measures contained in chapter II of this Convention, "public official" may mean any person who performs a public function or provides a public service as defined in the domestic law of the State Party and as applied in the pertinent area of law of that State Party;

(b) "Foreign public official" shall mean any person holding a legislative, executive, administrative or judicial office of a foreign country, whether appointed or elected; and any person exercising a public function for a foreign country, including for a public agency or public enterprise;

(c) "Official of a public international organization" shall mean an international civil servant or any person who is authorized by such an organization to act on behalf of that organization;

(d) "Property" shall mean assets of every kind, whether corporeal or incorporeal, movable or immovable, tangible or intangible, and legal documents or instruments evidencing title to or interest in such assets;

(e) "Proceeds of crime" shall mean any property derived from or obtained, directly or indirectly, through the commission of an offence;

(f) "Freezing" or "seizure" shall mean temporarily prohibiting the transfer, conversion, disposition or movement of property or temporarily assuming custody or control of property on the basis of an order issued by a court or other competent authority;

(g) "Confiscation", which includes forfeiture where applicable, shall mean the permanent deprivation of property by order of a court or other competent authority;

(h) "Predicate offence" shall mean any offence as a result of which proceeds have been generated that may become the subject of an offence as defined in article 23 of this Convention;

(i) "Controlled delivery" shall mean the technique of allowing illicit or suspect consignments to pass out of, through or into the territory of one or more States, with the knowledge and under the supervision of their competent authorities, with a view to the investigation of an offence and the identification of persons involved in the commission of the offence.

Chapter III Criminalization and law enforcement

Article 20. Illicit enrichment

Subject to its constitution and the fundamental principles of its legal system, each State Party shall consider adopting such legislative and other measures as may be necessary to establish as a criminal offence, when committed intentionally, illicit enrichment, that is, a significant increase in the assets of a public official that he or she cannot reasonably explain in relation to his or her lawful income.

Article 30 Prosecution, adjudication and sanctions

1. Each State Party shall make the commission of an offence established in accordance with this Convention liable to sanctions that take into account the gravity of that offence.

2. Each State Party shall take such measures as may be necessary to establish or maintain, in accordance with its legal system and constitutional principles, an appropriate balance between any immunities or jurisdictional

privileges accorded to its public officials for the performance of their functions and the possibility, when necessary, of effectively investigating, prosecuting and adjudicating offences established in accordance with this Convention.

3. Each State Party shall endeavour to ensure that any discretionary legal powers under its domestic law relating to the prosecution of persons for offences established in accordance with this Convention are exercised to maximize the effectiveness of law enforcement measures in respect of those offences and with due regard to the need to deter the commission of such offences.

4. In the case of offences established in accordance with this Convention, each State Party shall take appropriate measures, in accordance with its domestic law and with due regard to the rights of the defence, to seek to ensure that conditions imposed in connection with decisions on release pending trial or appeal take into consideration the need to ensure the presence of the defendant at subsequent criminal proceedings.

5. Each State Party shall take into account the gravity of the offences concerned when considering the eventuality of early release or parole of persons convicted of such offences.

6. Each State Party, to the extent consistent with the fundamental principles of its legal system, shall consider establishing procedures through which a public official accused of an offence established in accordance with this Convention may, where appropriate, be removed, suspended or reassigned by the appropriate authority, bearing in mind respect for the principle of the presumption of innocence.

7. Where warranted by the gravity of the offence, each State Party, to the extent consistent with the fundamental principles of its legal system, shall consider establishing procedures for the disqualification, by court order or any other appropriate means, for a period of

time determined by its domestic law, of persons convicted of offences established in accordance with this Convention from: (a) Holding public office; and (b) Holding office in an enterprise owned in whole or in part by the State.

8. Paragraph 1 of this article shall be without prejudice to the exercise of disciplinary powers by the competent authorities against civil servants.

9. Nothing contained in this Convention shall affect the principle that the description of the offences established in accordance with this Convention

and of the applicable legal defences or other legal principles controlling the lawfulness of conduct is reserved to the domestic law of a State Party and that such offences shall be prosecuted and punished in accordance with that law.

10. States Parties shall endeavour to promote the reintegration into society of persons convicted of offences established in accordance with this Convention.

Article 31 Freezing, seizure and confiscation

1. Each State Party shall take, to the greatest extent possible within its domestic legal system, such measures as may be necessary to enable confiscation of: (a) Proceeds of crime derived from offences established in accordance with this Convention or property the value of which corresponds to that of such proceeds; (b) Property, equipment or other instrumentalities used in or destined for use in offences established in accordance with this Convention.

2. Each State Party shall take such measures as may be necessary to enable the identification, tracing, freezing or seizure of any item referred to in paragraph 1 of this article for the purpose of eventual confiscation.

3. Each State Party shall adopt, in accordance with its domestic law, such legislative and other measures as may be necessary to regulate the administration by the competent authorities of frozen, seized or confiscated property covered in paragraphs 1 and 2 of this article.

4. If such proceeds of crime have been transformed or converted, in part or in full, into other property, such property shall be liable to the measures referred to in this article instead of the proceeds.

5. If such proceeds of crime have been intermingled with property acquired from legitimate sources, such property shall, without prejudice to any powers relating to freezing or seizure, be liable to confiscation up to the assessed value of the intermingled proceeds.

6. Income or other benefits derived from such proceeds of crime, from property into which such proceeds of crime have been transformed or converted or from property with which such proceeds of crime have been intermingled shall also be liable to the measures referred to in this article, in the same manner and to the same extent as proceeds of crime.

7. For the purpose of this article and article 55 of this Convention, each State Party shall empower its courts or other competent authorities to order that bank, financial or commercial records be made available or seized. A State Party shall not decline to act under the provisions of this paragraph on the ground of bank secrecy.

8. States Parties may consider the possibility of requiring that an offender demonstrate the lawful origin of such alleged proceeds of crime or other property liable to confiscation, to the extent that such a requirement is consistent with the fundamental principles of their domestic law and with the nature of judicial and other proceedings.

9. The provisions of this article shall not be so construed as to prejudice the rights of bona fide third parties.

10. Nothing contained in this article shall affect the principle that the measures to which it refers shall be defined and implemented in accordance with and subject to the provisions of the domestic law of a State Party.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

นางสาวกนกวรรณ พรหมดอนกอย

ประวัติการศึกษา

ปีการศึกษา 2550 นิติศาสตรบัณฑิต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

พ.ศ. 2551 ประกาศนียบัตรวิชาว่าความ รุ่นที่ 31

สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความ แห่งสภานายความ

เจ้าพนักงานปราบปรามการทุจริตปฏิบัติการ

สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดมุกดาหาร